

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Ekonomikas un vadības fakultāte

**UZ VIETU BALSTĪTAS PIEEJAS IZMANTOŠANA REĢIONĀLĀS
ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PILNVEIDOŠANAI LATVIJĀ**

Promocijas darbs

Doktora grāda iegūšanai vadībzinātņu nozarē

Apakšnozare: sabiedrības vadība

Promocijas darba autore

Mg.soc.sc. Līga Baltiņa

Zinātniskā vadītāja

Prof., Dr.oec. Tatjana Muravska

Rīga, 2014

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā
„Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē”

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

SATURS

IEVADS	9
1. UZ VIETU BALSTĪTAS PIEEJAS TEORĒTISKIE ASPEKTI UN IZMANTOŠANAS PIEREDZE PUBLISKAJĀ PĀRVALDĒ	21
1.1. Uz vietu balstītas pieejas būtība un ģenēze	21
1.2. Teritoriālās dimensijas loma reģionālās attīstības plānošanā publiskās pārvaldes ietvaros un to ietekmējošie faktori	40
1.3. Eiropas pieredze uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā	54
2. REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANA LATVIJĀ UZ VIETU BALSTĪTAS PIEEJAS KONTEKSTĀ	70
2.1. Plānošanas reģionu loma reģionālās attīstības plānošanā.....	70
2.2. Reģionālās attīstības plānošanas tiesiskā un institucionālā ietvara analīze ...	86
3. UZ VIETU BALSTĪTAS PIEEJAS IZMANTOŠANAS PIEREDZE UN PILNVEIDOŠANAS IESPĒJAS REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANĀ LATVIJĀ	101
3.1. Pašvaldību aptaujas par reģionālās attīstības plānošanas un vadības jautājumiem rezultātu analīze	101
3.2. Uz vietu balstītas pieejas izmantošanas līdzšinējā pieredze un ietekmējošie faktori	112
3.3. Uz vietu balstītas pieejas izmantošanas nepieciešamība reģionālās attīstības plānošanā un iespējas	124
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	140
BIBLIOGRĀFISKO UN INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS	150
PIELIKUMI	167

ATTĒLU SARAKSTS

Nr.	Attēla nosaukums	Lpp.
1.1.	Galvenie uzdevumi uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā	24
1.2.	Uz vietu balstītu pieeju veidojošie elementi un shēma tās izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā	27
1.3.	Valsts pārvaldes decentralizācijas nepieciešamību noteicošie faktori	33
1.4.	Reģionu attīstības sākumpozīcijas noteikšanas modelis	37
1.5.	Reģionālās attīstības plānošanas procesa sakarības	49
1.6.	Teritoriālās dimensijas atspoguļojums reģionālās attīstības plānošanā	50
1.7.	Izmaiņas reģionālās attīstības plānošanas pieejās	51
1.8.	Reģionālā IKP uz iedzīvotāju atšķirības ES valstīs 2010. gadā (% no nacionālā IKP uz iedzīvotāju)	55
2.1.	Ekonomiski aktīvās vienības lielākajās Latvijas pilsētās un pārējā teritorijā 2012. gadā (%)	74
2.2.	IKP uz vienu iedzīvotāju statistiskajos reģionos laikā no 2007. līdz 2010. gadam	74
3.1.	Svarīgākās valsts, reģionu un pašvaldību līmenī risināmās reģionālās attīstības problēmas 2014.–2020. gada plānošanas periodā	111
3.2.	Respondentu vērtējumi par faktoriem, kas ietekmē uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespēju reģionālās attīstības plānošanā Latvijā (%)	120

TABULU SARAKSTS

Nr.	Tabulas nosaukums	Lpp.
1.1.	Uz vietu balstītas pieejas skaidrojumi un nepieciešamības pamatojums reģionālās attīstības plānošanā	23
1.2.	Reģionu tipoloģijas OECD un ESPON pētījumos	36
1.3.	Teritoriālās dimensijas un publiskās pārvaldes lomas novērtējums reģionālās attīstības teorijās un pieejās	49
1.4.	Teritoriālā dimensija reģionālās attīstības plānošanas pieejās	54
1.5.	Vertikālās koordinācijas uzlabošanas instrumenti Eiropā 2012. gadā	62
2.1.	Nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centru skaits plānošanas reģionos 2012. gadā	81
2.2.	Latvijas potenciālo funkcionālo teritoriju novērtējums (ESPON, 2007)	85
2.3.	Galvenās par reģionālās attīstības jautājumiem atbildīgās pārvaldes struktūras un organizācijas Latvijā 2012. gadā	96
3.1.	2014.–2020. gada plānošanas perioda Latvijas reģionālās attīstības mērķu svarīguma novērtējums	105
3.2.	Svarīgākās valsts, reģionu un pašvaldību līmenī risināmās reģionālās attīstības problēmas 2014.–2020. gada plānošanas periodā	110
3.3.	Uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējas Latvijas reģionālās attīstības plānošanā ietekmējošie faktori	118
3.4.	ES SF administrēšanā iesaistīto institūciju iespējamā sasaiste ar stratēģijas „Eiropa 2020” mērķiem	129
3.5.	Starptozaru sadarbības problēmas Latvijā un to iespējamie risinājumi	131

PIELIKUMU SARAKSTS

Nr.	Pielikuma nosaukums	Lpp.
1. pielikums	Atbilde no Valsts valodas centra par termina „ <i>place-based approach</i> ” tulkojumu latviešu valodā (9.12.2012., <i>e-pasta izdruka</i>)	167
2. pielikums	Ekonomisko aktivitāšu ģeogrāfiskais izvietojums ES 2010. gadā	168
3. pielikums	Sakarība starp IKP uz vienu iedzīvotāju un reģionu potenciālo pieejamību (2006. gads, IKP pēc pirktspējas paritātes)	169
4. pielikums	Galvenie ES reģionālās attīstības dokumenti hronoloģiskā secībā (1977.–2013. gads)	170
5. pielikums	Galvenie reģionālās attīstības dokumenti Latvijā (spēkā uz 01.11.2013.)	172
6. pielikums	Reģionālās attīstības dokumentu hierarhija Latvijā	173
7. pielikums	Reģionālās attīstības stratēģijas un reģionu profilu vieta kopējā reģionālās attīstības plānošanas sistēmā	173
8. pielikums	Politikas plānošanas dokumentu datubāzē ietvertie reģionālās attīstības dokumenti (stāvoklis uz 01.05.2013.)	174
9. pielikums	Iedzīvotāju skaita izmaiņas pašvaldību teritorijās starp 2000. gada 31. marta un 2011. gada 1. marta tautas skaitīšanu	176
10. pielikums	Plānošanas reģionu pamatrādītāju salīdzinājums	177
11. pielikums	Novadu pašvaldību sociālekonomisko rādītāju analīze	178
12. pielikums	Attīstības centru iedalījuma atšķirības Latvijas reģionālās attīstības dokumentos	182
13. pielikums	Nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centri Latvijā	185
14. pielikums	ERAF aktivitātē „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai” īstenoto projektu darbības jomas analīze (statuss uz 2013. gada janvāri)	186
15. pielikums	Galvenajos Latvijas reģionālās attīstības plānošanas un ieviešanas dokumentos minētie reģionālās attīstības pamatprincipi	191
16. pielikums	Teritoriālo resursu attīstības potenciāla analīzes piemērs	192
17. pielikums	Pašvaldību aptaujas anketas paraugs	193
18. pielikums	Aptaujas tehniskā informācija un respondentu profila analīze	199
19. pielikums	Atvērto aptaujas jautājumu atbilžu kategorijas	201
20. pielikums	Aptaujas anketu atbilžu analīze	203

PROMOCIJAS DARBĀ LIETOTO AKRONĪMU UN ABREVIATŪRU SKAIDROJUMS

EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESPON	Eiropas teritoriālās attīstības un kohēzijas novērošanas tīkls (angļu val. <i>The European Observation Network for Territorial Development and Cohesion</i>)
Eurostat	Eiropas Savienības Statistikas birojs
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LDDA	Latvijas Darba devēju asociācija
LEADER	Lauku attīstības atbalsta programma, kas ir balstīta uz vietējās attīstības stratēģiju izstrādi (franču val. <i>Liaison Entre Actions de Développement Rural</i>)
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
MK	Ministru kabinets
NAP	Nacionālais attīstības plāns
NIBR	Norvēģijas Pilsētu un reģionālās pētniecības institūts (angļu val. <i>Norwegian Institute for Urban and Regional Research</i>)
NordRegio	Ziemeļu Telpiskās attīstības centrs (angļu val. <i>Nordic Centre for Spatial Development</i>)
NUTS	Statistikas teritoriālo vienību nomenklatūra (franču val. <i>Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques</i>)
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (angļu val. <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
PESTTĀAD	Politisko, ekonomisko, sociālo, tehnoloģisko, tiesisko, ārējo, apkārtējās vides un demogrāfisko faktoru analīze
RAL	Reģionālās attīstības likums
RAPLM	Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija
SF	Struktūrfondi
SPSS	Datu analīzes, attēlošanas un modelēšanas programmatūra (angļu val. <i>Statistical Package for the Social Science</i>)
SVID	Stipro un vājo pušu, iespēju un draudu analīze
UVBP	Uz vietu balstīta pieeja
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VRAA	Valsts reģionālās attīstības aģentūra

GALVENO DARBĀ LIETOTO TERMINU SKAIDROJUMS

Reģionālā attīstība	reģionālo atšķirību samazināšanās, sekmējot tādas ekonomiskās aktivitātes, kas rezultātā rada iedzīvotāju nodarbinātību un labklājību (OECD)
Reģionālās attīstības plānošana	process, kurš ietver reģionālās attīstības mērķu un šo mērķu sasniegšanai nepieciešamo resursu, tajā skaitā zināšanu, izmantošanu un darbību veikšanu, lai sasniegtu ilgtspējīgu un visaptverošu labklājības uzlabošanu noteiktā teritorijā noteiktā laika posmā (Stimson, 2006)
Plānošanas reģions	administratīva vienība, kas ir zemāka par valsts līmeni un kurai ir sava administratīvā pārvalde (Rengasamy, 2009)
Reģions	teritorija, kuru vieno noteiktas ģeogrāfiskas, politiskas, sociālekonomiskas, kulturālas vai citas šo vietu raksturojošas pazīmes. Reģioni var atšķirties pēc iedzīvotāju skaita, teritorijas lieluma, institucionālām struktūrām, piešķirtajām kompetencēm, finanšu resursiem un ietekmes lēmumu pieņemšanā (analizētajā literatūrā balstīts skaidrojums)
Teritoriālā dimensija	teritorijas kvalitatīva dimensija, kuru raksturo mērījami lielumi (piem., platība, teritoriālie resursi), un kas ir teritorijas attīstības vajadzību un veicamo pasākumu noteikšanas pamatā (analizētajā literatūrā balstīts skaidrojums)
Teritoriālā pārvaldība	institucionāls risinājums teritoriālo resursu pārvaldībai un lēmumu pieņemšanas procesa nodrošināšanai (Zonneveld et al., 2012)
Uz vietu balstīta pieeja	reģionālās attīstības plānošanā izmantojama metode, kuras pamatā ir noteiktā vietā pieejamo teritoriālo resursu un izaugsmi sekmējošu apstākļu mērķtiecīga un ilgtspējīga izmantošana labklājības uzlabošanai noteiktā teritorijā (autores skaidrojums)
Vieta	teritorija, kuru raksturo noteikta platība, ģeogrāfiskā atrašanās un citi izmērāmi lielumi (Capello et al., 2008)
Vietējais pārvaldes līmenis	zemākā līmeņa vēlēta pārvalde (Latvijā – novadi un republikas nozīmes pilsētas)

IEVADS

Pastāvošās reģionālās atšķirības un globālās finanšu un pārvaldes krīzes radītās izmaiņas valstu ekonomiskajā situācijā aktualizēja jautājumu par nepieciešamību veikt izmaiņas reģionālās attīstības plānošanā, lai rastu jaunus risinājumus reģionu līdzsvarotas un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai. Lielākā daļa ES valstu sociālekonomisko rādītāju joprojām nav atgriezušies pirmskrīzes līmenī, un reģionālās atšķirības starp ES reģioniem ir pat palielinājušās (iedzīvotāju ienākumu līmenis; Eurostat, 2012). Šī situācija lika pievērst uzmanību jautājumam par ES dalībvalstu reģionālās attīstības plānošanas, tajā skaitā institucionālās sistēmas, efektivitāti un īstenoto pasākumu rezultātiem, it īpaši kontekstā ar dalībvalstīm pieejamo finanšu resursu samazināšanos, kā arī gatavošanos 2014.–2020. gada ES fondu plānošanas periodam.

Reģionālās attīstības nodrošināšana ir katras valsts institucionālās sistēmas izaicinājums, jo tā aptver visas nozares un ir daudzdimensionāla pēc tās būtības. Reģionālā attīstība ietver ne tikai transporta attīstības, nodarbinātības sekmēšanas un citu nozaru jautājumus, bet arī ekonomiskos, sociālos un vides jautājumus, kas jāņem vērā reģionālās attīstības procesu vadībā, tajā skaitā plānošanā. Arī izmaiņas apkārtējā vidē (piem., klimata pārmaiņas, energoresursu pieejamība, pilsētu teritoriālā izplešanās) pastiprina nepieciešamību pēc jaunām pieejām reģionālās attīstības plānošanā, tajā skaitā pēc jaunām pārvaldības formām un jauniem reģionālās attīstības instrumentiem teritoriālo resursu efektīvākai izmantošanai. Uz vietu balstīta pieeja tiek piedāvāta kā viens no iespējamiem risinājumiem reģionālās attīstības sekmēšanai un turpina būt aktuāla ES diskusiju tēma.^{1,2} Diskusijas par teritoriālās dimensijas lomu un uz vietu balstītas pieejas izmantošanu Eiropā ir aktualizējušās tikai pēdējos gados, un uz vietu balstītas pieejas ģenēzei publiskās pārvaldes literatūrā līdz šim ir pievērsta neliela uzmanība, tā ir analizēta ļoti fragmentāri, pamatā atsevišķu nozaru kontekstā. Uz vietu balstītas pieejas skaidrojums bez konteksta, kādā tas tiek lietots, nav iespējams un var radīt maldinošus apsvērumus.

Ņemot vērā to, ka uz vietu balstīta pieeja tiek skaidrota arī kā publiskās pārvaldes funkciju veikšanā izmantojama metode, lai sekmētu publiskās pārvaldes un sasniedzamo rezultātu efektivitāti noteiktā ģeogrāfiskā vietā,³ autore uz vietu balstītas pieejas skaidrojumus reģionālās attīstības plānošanas kontekstā analizēja ciešā kopsakarā ar publiskās pārvaldes būtību.

¹ Open days 2013 – 11th European Week of Regions and Cities, European Commission, 2013.

² Warsaw Regional Forum. Territorial capital – concepts, indicators and policy, October 2013.

³ Arefi, M. Asset-based Approaches to Community Development. UN-HABITAT, 2008, p. 4–5.

Autore analizē uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējas reģionālās attīstības plānošanā, jo tieši plānošana ir tā pārvaldes funkcija, kas sniedz iespēju veikt izmaiņas reģionālajā attīstībā un ietver zināšanu izmantošanu reģionālās attīstības problēmu risināšanā, lai sasniegtu noteiktus mērķus un rezultātus. Plānošanas funkcijas izpilde nosaka nepieciešamību pēc plānošanas lēmumu pieņemšanai nepieciešamās informācijas iegūšanas un analīzes, noteiktas plānošanas kapacitātes, tajā skaitā atbilstošas institucionālās sistēmas, lai izvērtētu visus iespējamus ierobežojumus un iespējas. Tas atbilst uz vietu balstītas pieejas būtībai, jo tā aptver nozaru sadarbību, jaunu reģionālās attīstības instrumentu izveidi, jaunas pārvaldības formas meklējumus un citus jautājumus, lai palīdzētu rast efektīvāku pieeju teritoriālo resursu attīstībai un sekmētu sociālekonomisko rādītāju uzlabošanu.

Viens no lielākajiem izaicinājumiem efektīvas reģionālās attīstības plānošanas nodrošināšanā ir uz vietu balstītas informācijas pieejamība. Tā ietver precīzu un aktuālu informāciju par attīstības tendencēm un vietējā līmenī pastāvošām reģionālās attīstības problēmām. Turklāt gan vēsturiskajam, gan arī sociālekonomiskajam un politiskajam kontekstam ir būtiska nozīme reģionālās attīstības plānošanā.

Lai arī viens no Latvijas pievienošanās ES mērķiem bija „vienmērīga visas valsts attīstība, lai veicinātu iedzīvotāju labklājības un dzīves kvalitātes pieaugumu ne tikai Rīgā un lielākajās Latvijas pilsētās, bet arī reģionos un laukos”,⁴ Latvijā turpina pastāvēt ievērojamas reģionālās atšķirības. Lielākā daļa Latvijas reģionu sociālekonomisko rādītāju ir zem vidējā ES līmeņa un īstenoto reģionālās attīstības pasākumu un teritorijas pārvaldības efektivitāte ir joprojām aktuāls jautājums. Jau 2004. gada pētījumā par reģionālo attīstību Latvijā no 1999. līdz 2003. gadam⁵ tika secināts, ka ekonomiskā attīstības līmeņa atšķirības starp reģioniem ir palielinājušās un ir nepieciešama mērķtiecīgāka rīcība, lai paātrinātu teritoriju sociālekonomisko rādītāju izlīdzināšanu, tāpat uzsverot nepieciešamību veicināt reģionu attīstību un to kapacitātes stiprināšanu.

Lai arī reģionu lomas jautājums ir analizēts vairākos pētījumos, tajā skaitā arī ANO sagatavotajā pārskatā par tautas attīstību,⁶ tomēr skaidri lēmumi par reģionu lomu reģionālajā attīstībā Latvijā joprojām nav pieņemti. Atbilstošām izmaiņām reģionālās attīstības institucionālajā ietvarā ir jābūt cieši saistītām ar reģionālās attīstības plānošanu. Tāpēc attiecībā uz institucionālo ietvaru autore īpašu uzmanību pievērš jautājumam par plānošanas reģionu statusu un lomu reģionālās attīstības plānošanā Latvijā.

⁴ Latvijas dalība Eiropas Savienībā – pamatprincipi, mērķis, prioritātes un darbība 2007.–2013. Ārlietu ministrijas informatīvs ziņojums, Rīga, 2006.

⁵ Pētījums par reģionālo attīstību Latvijā (1999.–2003.). Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Rīga, 2004. 96 lpp.

⁶ Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2004/2005: Rīcībspēja reģionos. Galv. red. Zobena, A. Rīga: ANO. Attīstības programma, LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2005. 148 lpp.

Lai arī par reģionālās attīstības plānošanas jautājumiem Eiropā ir veikti plaši pētījumi, kas parāda reģionālās attīstības daudzdimensionālo raksturu, tomēr tikai nedaudzi pētnieki ir veikuši uz vietu balstītas pieejas izpēti. Pazīstamākie no tiem ir Roberto Kamani (*Roberto Camagni*), Roberta Kapello (*Roberta Capello*) un Fabricio Barka (*Fabricio Barca*) Itālijā, Džons Bahtlers (*John Bachtler*) Lielbritānijā, Kajs Bome (*Kai Bohme*) Luksemburgā, Jaceks Zauha (*Jacek Zaucha*) Polijā, Filips Makans (*Philippe McCann*), Pīters Nijkamps (*Peter Nijkamp*) Nīderlandē, Marku Sotarauta (*Markku Sotarauta*) Somijā un citi.

Darbā izmantotas vairākos starptautiskos akadēmiskos žurnālos, piemēram, Plānošanas teorija un prakse (*Planning Theory and Practice*), Publiskās administrācijas pētniecības un teorijas žurnāls (*The Journal of Public Administration Research and Theory*), Plānošanas literatūras žurnāls (*Journal of Planning Literature*), Reģionālās zinātnes žurnāls (*Journal of Regional Science*), Pilsētu pētījumi (*Urban Studies*), Stratēģiskās vadības žurnāls (*Strategic Management Journal*), Reģionālie pētījumi (*Regional Studies*), analizētās zinātniskās nostādnes gan no vadībzinātnes, gan ekonomikas zinātnes viedokļa.

Arī Latvijā ir vairāki pētnieki un eksperti, kuri ir veikuši ar reģionālās attīstības problemātiku saistītus pētījumus – piemēram, Edvīns Vanags, Māris Pūķis, Inga Vilka, Tatjana Muravska, Baiba Rivža, Irina Pilvere, Uldis Osis, Pēteris Šķiņķis, Laila Kūle, Tālis Tīsenkopfs, Inese Vaidere un Alfs Vanags. Tomēr Latvijā ir vērojama reģionālās attīstības pētījumu neregularitāte, lielākā daļa pētījumu notiek valsts iestāžu pasūtījumu ietvaros, turklāt pastāv ierobežota pieejamība reģionu un vietējā līmeņa statistikas datiem, kas neļauj veikt pilnīgu un visaptverošu demogrāfisko, sociālo un ekonomisko datu apkopošanu un analīzi.

Reģionālās attīstības tematika Latvijā nav plaši aptverta arī Latvijas augstskolu doktorantūras studentu disertācijās. Vairāki doktoranti un jaunie zinātnieki strādā pie jautājumiem, kas skar reģionālās attīstības novērtēšanu un ES īstenotās kohēzijas politikas ietekmes uz reģionālo attīstību izvērtējumu, kā arī pie ES kohēzijas politikas efektivitātes jautājumiem (piemēram, V. Vesperis, J. Aprāns, Z. Kalniņa-Lukaševica, S. Ežmale, S. Čingule-Vinogradova). Tomēr daudzas reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā būtiskas tēmas, tajā skaitā uz vietu balstīta pieeja, līdz šim nav tikušas pētītas.

Lai arī uz vietu balstītas pieejas izmantošana ir viens no aktuālākajiem ES reģionālās attīstības jautājumiem, tomēr līdz šim neviens reģionālās attīstības jautājumu pētnieks nav veicis šīs pieejas padziļinātu analīzi reģionālās attīstības plānošanas kontekstā un izvērtējis tās izmantošanas iespējas reģionālās attīstības plānošanā Latvijā. Tas pastiprina izvēlēta pētījuma priekšmeta aktualitāti un pētījuma novitāti.

Pētījuma objekts ir reģionālās attīstības plānošana. Pētījuma objekts nosaka tēmas sašaurinājumu – pētījumā reģionālās attīstības plānošana ir analizēta kā viens no reģionālās attīstības vadības galvenajiem posmiem.

Pētījuma priekšmets – uz vietu balstīta pieeja kā reģionālās attīstības plānošanas metode.

Pētījumam izvirzītā **hipotēze**: uz vietu balstītas pieejas izmantošana reģionālās attīstības plānošanas pilnveidošanā vēl nav adekvāti novērtēta reģionālās attīstības plānošanas teorētiskajās pieejās un publiskās pārvaldes darbā.

Hipotēzes pierādīšanai ir izvirzīts šāds **pētījuma mērķis** – izvērtēt uz vietu balstītas pieejas būtību, elementus, kas sekmē tās izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā, un līdzšinējo praksi, kā arī izstrādāt priekšlikumus pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā Latvijā.

Pētījuma jautājumi:

- Kādi faktori rada nepieciešamību pēc jaunām pieejām reģionālās attīstības plānošanā?
- Kādi pastāvošie reģionālās attīstības plānošanas elementi sekmē uz vietu balstītas pieejas izmantošanu?
- Kādi ir galvenie soļi uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanas pilnveidošanā?

Atbilstoši izvirzītajam mērķim promocijas darba **galvenie uzdevumi** ir:

- izstrādāt reģionālās attīstības plānošanas kontekstam atbilstošu uz vietu balstītas pieejas definīciju un uz vietu balstītas pieejas izmantošanas reģionālās attīstības plānošanā galveno posmu un noteicošo elementu shēmu;
- veikt teritoriālās dimensijas un publiskās pārvaldes lomas novērtējumu reģionālās attīstības teorijās un pieejās;
- analizēt un izvērtēt uz vietu balstītas pieejas izmantošanas pieredzi Eiropā;
- veikt Latvijā pastāvošā reģionālās attīstības plānošanas tiesiskā un institucionālā ietvara padziļinātu analīzi, tajā skaitā izvērtēt plānošanas reģionu statusu un lomu reģionālās attīstības plānošanā Latvijā uz vietu balstītas pieejas kontekstā;
- veikt kvantitatīvu reģionālās attīstības plānošanas novērtējumu Latvijā un noteikt galvenos reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošos faktorus, kas var ietekmēt uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējas Latvijā;
- izvērtēt uz vietu balstītas pieejas izmantošanas līdzšinējo pieredzi un iespējas reģionālās attīstības plānošanā Latvijā un izstrādāt priekšlikumus tās izmantošanai, lai pilnveidotu reģionālās attīstības plānošanu Latvijā.

Promocijas darba aizstāvēšanai izvirzītas šādas **tēzes**:

- Atšķirīgs pieejamo teritoriālo resursu kopums un izmaiņas ārējās vides faktoros nosaka to, ka to reģionālās attīstības sekmēšanai nevar piemērot vienotu pieeju.
- Reģionālās attīstības plānošanā ir novērojams teritoriālās dimensijas lomas pieaugums, radot nepieciešamību pēc jaunām pieejām reģionālās attīstības plānošanā.
- Efektīva publiskā pārvalde ir viens no galvenajiem nosacījumiem uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanas pilnveidošanā.
- Uz vietu balstītas pieejas izmantošana sekmē reģionālās attīstības plānošanas pilnveidošanu, tajā skaitā institucionālo un teritoriālo resursu attīstību.

Darba ierobežojumi. Ierobežotā apjoma un darba temata specifikas dēļ promocijas darbā ir noteikti vairāki laika un tēmas ierobežojumi. Reģionālās attīstības jautājumu plašā problemātika nosaka to, ka promocijas darbā nevar tikt aplūkotas pilnīgi visas reģionālās attīstības pētījumos atspoguļotās definīcijas un reģionālās attīstības plānošanā izmantotās metodes. Promocijas darbā ir veikta ES reģionālās attīstības plānošanas problemātikas analīze, bet padziļināta reģionālās attīstības īstenošanas un novērtēšanas analīze, kā arī nozaru politiku integrētas īstenošanas ietekmes uz teritoriju attīstību analīze ir nākamo pētījumu objekts. Pētījums ietver Latvijas reģionālās attīstības no 1991. līdz 2012. gadam novērtējumu. Ņemot vērā plašo reģionālās attīstības problēmu klāstu, pētījumā nevar tikt aptverts pilnīgi visu reģionālās attīstības plānošanas problēmu padziļināts apskats un uzskaitīto reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošo faktoru kopums nav jāuztver kā pilnīgs un nemainīgs. Promocijas darbā Latvijas reģionālās attīstības analīze ir veikta uz vietu balstītas pieejas izmantošanas reģionālās attīstības plānošanā un publiskās pārvaldes efektivitātes sekmēšanas kontekstā.

Terminu lietojums. Pētījuma gaitā autore saskārās ar terminoloģijas problēmu, jo angļu valodā plaši lietotajam un atpazīstamajam terminam „*place-based approach*” latviešu valodā nav precīza tulkojuma. Autore konsultējās ar Valsts valodas centru, kas ieteica terminu atveidot kā „uz vietējo līmeni balstīta pieeja” un pieļāva „uz vietu balstīta pieeja” lietojumu. Latvijas plānošanas dokumentos tiek lietots termins „teritoriāla pieeja”, tomēr, analizējot ES un citu valstu plānošanas dokumentus un pastāvošo praksi, novērots, ka „teritoriāla pieeja”, kā arī „uz vietējo līmeni balstīta pieeja” biežāk tiek attiecināta uz lauku teritoriju attīstību. Tāpēc autore savā pētījumā lietojusi termina tulkojumu „uz vietu balstīta pieeja”, kas jau ir ticis aprobēts vairākās autoras zinātniskās publikācijās un starptautiskās konferencēs. Pētījuma turpmākajās daļās uztveramības atvieglošanai ir izmantots arī saīsinājums „UVBP”.

Darba gaitā autore izstrādātā uz vietu balstītas pieejas definīcija – uz vietu balstīta pieeja ir reģionālās attīstības plānošanā izmantojama metode, kuras pamatā ir noteiktā vietā pieejamo teritoriālo resursu un izaugsmi sekmējošu apstākļu mērķtiecīga un ilgtspējīga izmantošana – ir pamats pētījuma empīriskās daļas izstrādei. Ņemot vērā to, ka dokumentos un diskusijās par reģionālo attīstību tiek lietoti daudzi termini, kuriem pastāv dažādi skaidrojumi un plašas interpretācijas iespējas, darba sākumā autore skaidrojusi galvenos darbā lietotos terminus.

Darba teorētiskais un metodoloģiskais pamats. Promocijas darbs izstrādāts, balstoties uz mūsdienu reģionālās attīstības un vadības teorijām, kas analizē teritoriālās dimensijas lomu reģionālās attīstības plānošanā. Izmantotā metodoloģija un rādītāju kopums pamatots akadēmiskajā literatūrā, Latvijas, citu valstu, ES institūciju (piem., Reģionālās attīstības ģenerāldirektorāta, Reģionu komitejas), OECD, ES vadošo pētniecības institūtu (piem., Eiropas Politikas Pētniecības centra Glāzgovā, NordRegio Stokholmā, NIBR Norvēģijā), Pasaules Bankas un citu institūciju praktiskos pētījumos, ietver autore atsevišķu jēdzienu un faktoru interpretāciju un autore iepriekšējos pētījumus par reģionālās attīstības jautājumiem. Ņemot vērā to, ka viena no galvenajām reģionālās attīstības problemātikas konstatācijas metodēm ir valstu vai reģionu raksturojošo rādītāju salīdzinājums laika griezumā, darbā ir veikta to salīdzinošā analīze. Autore izmantojusi 2011. gada septembrī veiktās Latvijas pašvaldību aptaujas (kas aptvēra visas 119 Latvijas pašvaldības) laikā iegūtos kvalitatīvos rādītājus.

Pētījumā izmantotās metodes. Autore ir veikusi vadībzinību un reģionālās attīstības literatūras satura, citu autoru veikto pētījumu par reģionālās attīstības problemātiku un statistikas datu analīzi, izmantojusi PESTTĀAD – politisko, ekonomisko, sociālo, tehnoloģisko, tiesisko, ārējo, apkārtējās vides un demogrāfisko faktoru – analīzes metodoloģiju un kvantitatīvo pētījuma metodi: anketēšanu, veicot visu 119 Latvijas pašvaldību pārstāvju aptauju. Pētījuma veikšanā izmantotas sistēmiskās analīzes, salīdzināšanas un statistikas datu analīzes metodes. Pētījuma starprezultātu atspoguļošanai izmantota grafiskā metode. Promocijas darbā izmantoti vairāki informācijas avoti: monogrāfijas un pētījumi par reģionālās attīstības teorijām un vadības zinātnes problemātiku, ES dokumenti un ziņojumi, Latvijas nozaru ministriju oficiālie dokumenti, nacionālā un reģionālā līmeņa plānošanas dokumenti.

Promocijas darba novitāte:

1. Sniegts būtisks ieguldījums uz vietu balstītas pieejas analīzē un tās izvērstā raksturojumā, un izstrādāta reģionālās attīstības plānošanas kontekstam piemērota uz vietu balstītas pieejas definīcija.

2. Izstrādāta shēma uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā: noteikti un analizēti galvenie posmi un noteicošie elementi.
3. Veikts teritoriālās dimensijas un publiskās pārvaldes lomas novērtējums mūsdienu reģionālās attīstības un vadības teorijās.
4. Noskaidroti galvenie reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošie faktori Latvijā, kas var ietekmēt uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējas, un veikta to grupēšana.
5. Empīriskā pētījumā, veicot visu Latvijas pašvaldību aptauju, izanalizēti pašvaldību speciālistu viedokļi par reģionālās attīstības plānošanu Latvijā un atklāti būtiski reģionālās attīstības plānošanas problēmu loki un piedāvātas to risināšanas iespējas, izmantojot uz vietu balstītu pieeju.

Promocijas darba struktūra un apjoms. Promocijas darbs sastāv no ievada, trīs nodaļām, astoņām apakšnodaļām, secinājumiem, priekšlikumiem un 240 bibliogrāfisko un informācijas avotu saraksta (166 lpp., neskaitot pielikumus). Darba pamatdaļā ietvertas 13 tabulas, 12 attēli un pievienoti 20 pielikumi.

Pirmajā nodaļā ir veikta uz vietu balstītas pieejas ģenēzes analīze, lai precizētu pētījuma lauku un analīzes kontekstu, un noteikti uz vietu balstītas pieejas galvenie posmi un elementi, kas ietekmē tās izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā. Autore ir izvērtējusi teritoriālās dimensijas nozīmīgumu un publiskās pārvaldes lomu mūsdienu reģionālās attīstības un vadības teorijās un pieejās. Autore ir analizējusi izmaiņas reģionālās attīstības plānošanas pieejās, kas nosaka uz vietu balstītas pieejas izmantošanas nepieciešamību. Pirmajā nodaļā ir izvērtēta līdzšinējā Eiropas pieredze uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā.

Otrajā nodaļā ir analizēta reģionālās attīstības plānošanas sistēma Latvijā – institucionālais un tiesiskais ietvars – laika posmā no 1991. līdz 2012. gadam, uzsverot svarīgākās pārmaiņas reģionālās attīstības plānošanā Latvijā. Autore ir analizējusi plānošanas reģionu juridisko statusu un to lomu reģionālās attīstības plānošanā. Latvijas reģionālās attīstības tiesiskais un institucionālais ietvars ir analizēts uz vietu balstītas pieejas un tās izmantošanas reģionālās attīstības plānošanā kontekstā.

Trešajā nodaļā ir analizēti pašvaldību attīstības un plānošanas speciālistu viedokļi par reģionālās attīstības plānošanas un vadības jautājumiem, tajā skaitā par reģionālās attīstības institucionālo ietvaru, atbildības sadalījumu starp vietējo, reģionālo un nacionālo līmeni, izmaiņām reģionālās attīstības plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā, kā arī izmantotajiem reģionālās attīstības instrumentiem un nenosegtajām vajadzībām. Veiktā aptauja sniedza plašu reģionālās attīstības izvērtējumu, un tās rezultātus var izmantot ministriju un citu valsts

iestāžu darbinieki, pētniecības institūti, kā arī citas reģionālās attīstības jomā strādājošas iestādes un organizācijas. Balstoties uz autores veikto dokumentu un līdzšinējās prakses analīzi, kā arī uz pašvaldību aptaujas rezultātiem, tika izvērtēta līdzšinējā pieredze uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā un noteikti reģionālās attīstības plānošanu Latvijā ietekmējošie faktori, kā arī veikta to grupēšana. Autore analizēja tās reģionālās attīstības iniciatīvas, kurās bija novērojamas uz vietu balstītas pieejas iezīmes. Šī nodaļa ietver izstrādātos priekšlikumus uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā un vadībā Latvijā.

Aprobācija. Zinātniskā darba rezultāti ir aprobēti vairākās zinātniskās konferencēs un publikācijās.

Zinātniskā darba rezultāti ietverti **zinātniskās publikācijās:**

1. Baltiņa, L., A Place-Based Approach in EU Regional Development and Its Application in Latvia. *Baltic Journal of European Studies*. Tallinn University of Technology, Vol. 4, No. 1 (16). De Gruyter Open Publishing House, 2014. pp. 34–53. (Ietverta starptautiskajās datu bāzēs).
2. Baltiņa, L., Muravska, T. Place-based Approach and Innovation in Cohesion Policy. Muravska, T., Prause, G. (eds.). *University-Business Partnership through the Triple Helix Approach*. BWV Berliner Wissenschafts-Verlag; 2012. pp. 268–282.
3. Baltiņa, L., Muravska, T. Regional Development Policy in Latvia: Ahead or Behind the EU Cohesion Policy? *European Integration and Baltic Sea Region: Diversity and Perspectives*. University of Latvia, Riga; 2011. pp. 422–432. (Atrodas ASV Kongresa bibliotēkā (Library of Congress). LC control no. column: 2012462909 <http://lccn.loc.gov/2012462909>)
4. Baltiņa, L. Uz vietu balstīta pieeja ES reģionālās politikas efektivitātes uzlabošanai. *Latvijas Universitātes raksti. Ekonomika un vadības zinātne*, 766. sējums. Latvijas Universitāte, Rīga. 2011. 106–120. lpp.
5. Baltiņa, L. The Implementation of Cohesion Policy – Future Look. Case of Latvia. *New Socio-economic Challenges of Development in Europe – 2010*. University of Latvia, Riga; 2011. pp. 57–64.
6. Baltiņa, L. Policentriska attīstība kā teritoriālās kohēzijas instruments. *Latvijas Universitātes raksti. Ekonomika un vadības zinātne*, 754. sējums. Latvijas Universitāte, Rīga. 2010. 242.–254. lpp.
7. Baltiņa, L. Territorial cohesion – third dimension of the future European Union Cohesion policy. Prause, G., Muravska, T. (eds.), *Baltic Business and Socio-Economic Development 2008*. BWV Berliner Wissenschafts-Verlag; 2009. pp. 399–409. (Atrodas ASV Kongresa

bibliotēkā (Library of Congress). LC control no. column:2009036001
<http://lccn.loc.gov/2009036001>)

8. Sondore, L. The Legal Framework of Access to EU Information. King, R., Muravska, T. (eds.), European Union Enlargement of 2004 and Beyond: Responding to the Political, Legal and Socio–Economic Challenges. University of Latvia; 2006. pp. 87–101.

Zinātniskā darba rezultāti ietverti **citās ar darba tematiku saistītās publikācijās:**

1. Baltiņa, L., Muravska, T. Eiropas Savienības Kohēzijas politika pēc 2013. gada. Ko tā nozīmē Latvijai? *Žurnāls „Latvijas intereses Eiropas Savienībā”*, Nr. 1. Rīga. 2012. 46.–56. lpp.
2. Baltiņa, L. The Implementation and Assessment Tools of the Territorial Cohesion in Latvia. Regional Responses and Global Shifts: Actors, Institutions and Organizations. Regional Studies Association; 2010. pp. 16.
3. Sondore, L. (izstrādes darba vadītāja un eksperts), Rokasgrāmata pašvaldībām darbam ar ES Struktūrfondiem (3 daļas). Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Rīga. 2009. 300 lpp.
4. Sondore, L. The Efficiency of the Public Sector Institutional and Administrative aspects of Cohesion policy (country report). Research „Study on the Potential Needs of the New Member States”; 2005. 12 p. (EK projekts No 2004 CE 16 0 AT 038. Vadošā institūcija: Strathclyde University, Glasgow.)
5. Sondore, L. Informācijas pieejamības Eiropas Savienības institūcijās tiesiskais regulējums un resursi Internetā. *Eiropas Savienība, Integrācijas procesu apskats*, Nr. 4 (56); 2005.
6. Sondore, L. (aut., red.). Kur Internetā atrast informāciju par Eiropas Savienību? Valsts kanceleja, Rīga. 2004. 45 lpp.

Par zinātniskā darba rezultātiem ziņots šādās **starptautiskās zinātniskās konferencēs:**

1. Place-Based Approach in EU Regional Development and Its Application in Latvia and Ukraine. Ziņojums starptautiskā Žana Monē konferencē „EU Eastern Partnership.Capacities to Excellence. Strengthening Research, Regional and Innovation Policies in the Context of Horizon 2020”. Rīga, 06.2014.
2. Suitability of place-based approach in regional development policy in Latvia. Ziņojums starptautiskajā konferencē „Times of Change: Future Directions in Geography, Urban and Regional Studies”. Hamburga, Vācija; 11. 2012.
3. The use of place-based approach in boosting development. Case of Riga. Ziņojums starptautiskajā konferencē „Four years on: how have capital cities dealt with the crisis”. Kijeva, Ukraina; 10. 2012.

4. Regional Development Policy in Latvia: Ahead or Behind the EU Cohesion Policy? Ziņojums starptautiskajā konferencē „European Integration and Baltic Sea Region: Diversity and Perspectives”. Rīga; 09. 2011.
5. The Implementation of Cohesion Policy – Future Look. Case of Latvia. Ziņojums starptautiskajā konferencē “New Socio–Economic Challenges of Development in Europe – 2010”. Rīga; 10. 2010.
6. The Implementation and Assessment Tools of the Territorial Cohesion in Latvia. Ziņojums Reģionālo studiju asociācijas ikgadējā konferencē “Regional Responses and Global Shifts: Actors, Institutions and Organizations”. Peča, Ungārija; 05. 2010.
7. Territorial cohesion – third dimension of the future European Union Cohesion policy. Ziņojums starptautiskajā konferencē „Baltic Business and Socio–Economic Development”. Rīga; 10. 2008.
8. The legal aspects of EU information area. Ziņojums starptautiskajā konferencē „The Baltic Sea Area at the Crossroads – Political, Legal, Economic and Cultural Challenges”. Umea, Zviedrija; 03. 2007.
9. Pieaicinātais eksperts zinātniskā konferencē „Re-thinking European Integration and East Asia Co-operation”. Saņemta Ķīnas Ārlietu ministrijas stipendija. Pekina, Ķīna; 11. 2006.
10. The Legal Framework of Access to EU Official Information. Ziņojums starptautiskajā konferencē „European Union Enlargement of 2004 and Beyond: Responding to the Political, Legal and Socio–Economic Challenges”. Rīga; 04. 2006.

Par zinātniskā darba rezultātiem ziņots LU **zinātniskajā konferencē**:

1. ES informatīvā telpa. Tās juridiskie, ekonomiskie un politiskie aspekti. Ziņojums LU 64. konferences Vadības teorijas un projektu vadīšanas sekcijā. Rīga; 02. 2006.

Par zinātniskā darba tematiku ziņots **zinātniski praktiskās starptautiskās konferencēs un citos pasākumos**:

1. Participatory approaches as tools for implementing place-based regional development. Apmācību nevalstiskā sektora organizācijām vadīšana. Zabok, Horvātija; 02. un 04.2014.
2. Partnership with national authorities on the strategies and programmes to implement EU funds. Ziņojums starptautiskajā konferencē “For Europe of the Western Balkans and Turkey”. Zadara, Horvātija; 09. 2012.
3. ESF program requirements. Experience of using ESF in EU Member states. Case of Latvia. Ziņojums starptautiskajā konferencē “How to make use of ESF funds in efficient way. Introducing ESF funds to CSOs in Croatia”. Zadara, Horvātija; 04. 2012.
4. Ziņojums par starptautisku klasteru izveides pieredzi Ziemeļrietumeiropas reģionā Starptautiskās sadarbības ekspertu tīkla sanāksmē. Marseļa, Francija; 11. 2011.

5. EU Structural funds implementation. Case of Latvia. Ziņojums starptautiskajā konferencē „Days of the Regional Development of Republic of Croatia: European Funds in the service of regional development”. Splita, Horvātija; 05. 2011.
6. Pirmo inovācijas dienu studentiem vadīšana. Projekta ideja – sekmēt inovāciju jauniešu vidū, skaidrojot tās ietekmi uz reģionālo attīstību un nepieciešamību jaunu reģionālās attīstības pieeju attīstībā. Latvija, Valmiera; 09. 2010.
7. Innovation in Regional Development. Ziņojums starptautiskajā konferencē „2008–2010 and beyond: Lisbon Strategy and Cohesion Policy. European Regions facing future Challenges”. Boloņa, Itālija; 07. 2008.
8. The Methods used in Promoting Regional and International Cooperation and Development of Local Municipalities in Latvia. Ziņojums starptautiskajā konferencē „Improvement of the Mechanisms and Methods of International Cooperation between the Municipalities”. Petrozavodska, Krievija; 05. 2005.

Autore ir aktīvi iesaistījusies **starptautiskos sadarbības tīklos un citās ar pētniecību saistītās aktivitātēs:**

1. Starptautiskās Reģionālo studiju asociācijas (*Regional Studies Association*) biedre (kopš 01.2010.);
2. ESPON starptautiskās pētniecības programmas kontaktpunkts Latvijā (04.2010.–08.2011.);
3. ES fondu starptautiskā sadarbības tīkla „*IQ-Net*” kontaktpunkts Latvijā (01.2011.–08.2011.);
4. Latvijas Universitātes doktorantūras skolas „Baltijas jūras reģiona valstu integrācija ES nozīmīgākās sadarbības dimensijās” dalībniiece (kopš 02.2010.);
5. ES Žana Monē programmas Izcilības centra eksperte reģionālās attīstības jautājumos (kopš 09.2011.).

Autore reģionālās attīstības eksperta statusā ir piedalījusies vairākos **starptautiskos projektos:**

1. 01.2014-08.2014. projektā “The People Have the Power! Sustainable models of CSOs and citizen participation in local and regional decision-making processes”. Pozīcija projektā – apmācību vadītāja un rokasgrāmatas par pilsoniskās līdzdalības pieejām pilsētvides attīstības plānošanā autore. Vadošais partneris: Izglītības, konsultāciju un pētniecības centrs (Horvātija).
2. 01.2011.–08.2011. ESPON kontaktpunktu projektā “Capitalisation and Dissemination of ESPON concepts (CaDEC)”. Pozīcija projektā – projekta vadītāja, eksperte. Vadošais partneris – University Paris Diderot (Francija).

3. 02.2010.–08.2011. ESPON kontaktpunktu projektā “Nordic–Baltic Dialogues on Transnational Perspectives in Spatial Planning“. Pozīcija projektā – projekta vadītāja, eksperte. Vadošais partneris – Karēlijas universitāte (Somija).
4. 01.2010.–08.2011. INTERREG IVC programmas projektā “Interregional Partnership Platform”. Pozīcija projektā – projekta koordinatore, eksperte. Vadošais partneris – Saksijas–Anhaltes Ekonomikas ministrija (Vācija).
5. 01.2009.–01.2011. Baltijas jūras reģiona programmas projektā „BSR InnoReg – Strengthening Innovation Governance in Baltic Nonmetropolitan Regions through Transnational Cooperation”. Pozīcija projektā – projekta vadītāja, eksperte. Vadošais partneris – Somijas Baltijas institūts.
6. 08.2006.–06.2008. 6. ietvara programmas projektā „Challenge and Illuminate Regional Creators and Unfold Societal Strength”. Pozīcija projektā – projekta vadītāja, eksperte. Vadošais partneris – Dānijas Zinātnes, tehnoloģiju un inovācijas ministrija.
7. 09.2005.–08.2006. EK apstiprinātajā projektā „European Union Enlargement of 2004 and Beyond: Responding to the Political, Legal and Socio–Economic Challenges” (EK 2005 – 1986/001 – 001 CEN). Pozīcija projektā – projekta koordinatore.
8. 06.2005.–12.2005. LU pētniecības projektā „Starpdisciplinārās pētniecības attīstība augstākajā izglītībā Latvijā”. Pozīcija projektā – zinātniskā asistente.
9. 02.2005.–08.2005. EK apstiprinātajā projektā „Study on the Potential Needs of the New Member States”. Pozīcija projektā – eksperte. (EK projekts No 2004 CE 16 0 AT 038. Vadošā institūcija: Strathclyde University, Glasgow.)

1. UZ VIETU BALSTĪTAS PIEEJAS TEORĒTISKIE ASPEKTI UN IZMANTOŠANAS PIEREDZE PUBLISKAJĀ PĀRVALDĒ

1.1. Uz vietu balstītas pieejas būtība un ģenēze

Pētījumā analizēta vadībzinātnes un reģionālās attīstības literatūra, kas tieši vai pastarpināti skar uz vietu balstītu pieeju (UVBP) un tās izmantošanas iespējas publiskajā pārvaldē. Šajā pētījuma nodaļā ir analizēta un skaidrota UVBP, pieejas ģenēze un to veidojošie elementi.

Diskusijas par UVBP izmantošanu Eiropā ir aktualizējušās tikai pēdējos gados, kad lielāka uzmanība tika pievērsta ilgstoši pastāvošajām un pieaugošajām atšķirībām Eiropas valstu un reģionu sociālekonomiskajos rādītājos. UVBP ģenēzei publiskās pārvaldes literatūrā līdz šim ir pievērsta neliela uzmanība, un UVBP ir analizēta ļoti fragmentāri, pamatā atsevišķu nozaru kontekstā. Vairumā pētījumu UVBP ir virspusēji aprakstīta.

Uz vietu balstīta pieeja tās pirmsākumos tika izmantota izglītības nozarē.⁷ Uz vietu balstītā izglītībā viens no svarīgākajiem elementiem bija eksperimentāla un kontekstuāla mācīšanās. Uz vietu balstīta izglītība tika skaidrota kā daudzdimensionāla izglītība, kas balstās konkrētās vietas, kopienas vai reģiona konteksta un vērtību apzināšanā, lai cilvēkiem radītu interesi par sabiedrību un konkrēto teritoriju.⁸ Tika uzskatīts, ka uz vietu balstīta izglītība sekmē novērošanas, lēmumpieņemšanas, izpētes, problēmu risināšanas, kritiskas domāšanas un līdzdalības prasmes.⁹ Pakāpeniski UVBP tika izmantota ilgtspējīgas vides jautājumu risināšanā.¹⁰ Un kopš 20. gadsimta beigām UVBP ir viens no vietējo kopienu attīstības centrālajiem jautājumiem.¹¹

Uz vietu balstītas pieejas interpretācijas var būt dažādas gan nozares, gan teritoriālā mēroga ziņā. Tāpēc UVBP skaidrojums bez konteksta, kādā tas tiek lietots, nav iespējams un var radīt maldinošus apsvērumus. Tāpēc pētījumā autore ierobežoja UVBP izpētes lauku un to analizēja reģionālās attīstības, konkrēti, reģionālās attīstības plānošanas kā būtiskas publiskās pārvaldes funkcijas kontekstā. Publiskās pārvaldes funkcijas sastāv no piecām vadības funkcijām: plānošana, organizēšana, vadīšana, kontrole un koordinēšana.¹² Atsevišķi autori

⁷ Greunewald, D. A. Accountability and collaboration: Institutional Barriers and Strategic pathways for place-based education. *Ethics, Place and Environment*. Vol. 8 (3), 2005. pp. 261–283.

⁸ Greunewald, D. A. Accountability and collaboration: Institutional Barriers and Strategic pathways for place-based education. *Ethics, Place and Environment*. Vol. 8 (3), 2005. pp. 261–283.

⁹ Smith, G. A. Going local. *Educational Leadership*. Vol. 60 (1), 2002, pp. 30–33.

¹⁰ Mason, R.J. Collaborative Land Use Management: The Quieter Revolution in Place-based Planning. Rowman and Littlefield, 2008, pp. 21.

¹¹ Brennan, M., Birdger, J., Alter, T.R. Theory, Practice, and Community Development. Routledge, 2013, pp. 74.

¹² Van der Waldd, G., Du Toit, D.F.P. Managing for Excellence in the Public Sector. Juta and Company Ltd, 1999, pp. 180.

uzskata, ka organizēšana ietver arī koordinēšanas funkciju, bet citi uzskata, ka arī politikas plānošana ir viena no funkcijām, savukārt kontroles funkcija būtu jāpapildina ar izvērtēšanu.¹³ Plānošana ietver pārvaldes mērķu un šo mērķu sasniegšanai nepieciešamo resursu un darbību, kā arī sagaidāmo rezultātu noteikšanu konkrētam laika posmam nākotnē.¹⁴

Nemot vērā to, ka UVBP tiek skaidrota arī kā publiskās pārvaldes funkciju veikšanā izmantojama metode, lai sekmētu publiskās pārvaldes un sasniedzamo rezultātu efektivitāti noteiktā ģeogrāfiskā vietā,¹⁵ autore UVBP skaidrojumus reģionālās attīstības plānošanas kontekstā analizēja ciešā kopsakarā ar publiskās pārvaldes būtību. Publiskās pārvaldes būtība nosaka to, ka publiskās pārvaldes pamatfunkcijas, resursi un mērķi ir nevis atsevišķi elementi, bet gan veido vienotu veselumu jeb sistēmu. Tas attiecas arī uz publiskās pārvaldes lēmumu un prioritāšu efektīvāku ieviešanu. Savukārt visbūtiskākie pārvaldes sistēmas elementi ir mērķu un mērķu sasniegšanai nepieciešamo resursu plānošana, resursu organizēšana un kontrole, lai nodrošinātu to, ka mērķu sasniegšana ir veikta efektīvākajā un produktīvākajā veidā.¹⁶ Tas nozīmē, ka plānošanas funkcijas izpilde nosaka nepieciešamību pēc plānošanas lēmumu pieņemšanai nepieciešamās informācijas iegūšanas un analīzes, noteiktas plānošanas kapacitātes, tajā skaitā atbilstošas institucionālās sistēmas, lai izvērtētu visus iespējamus ierobežojumus un iespējas.

Šo konteksta svarīgumu pamato tas, ka UVBP nepieciešamības pamatā ir uzskats, ka uz vietu balstīta pārvalde ir efektīvāka, jo ieguldījumi noteiktā vietā sniedz lielāku atdevi sociālekonomisko problēmu risināšanā nekā ieguldījumi cilvēkresursu attīstībā, jo, ja netiks veikti uz vietu balstīti ieguldījumi, veiksmīgākie cilvēki vairumā gadījumu izvēlēsies citu dzīvesvietu.¹⁷

Reģionālās attīstības plānošanas kontekstā pastāv vairāki uz vietu balstītas pieejas skaidrojumi, no kuriem galvenos autore ir apkopojusi 1.1. tabulā.

¹³ Kriel, G., Singh, D., De Beer, A., Louw, H., Mouton J., Rossouw, D., Berning, J., Du Toit, D. Focus on Management Principles, Juta and Company, 2005, pp. 17.

¹⁴ Fox, W., Schwella, E., Wissink, H. Public Management. Sun Press, 2004, pp. 25.

¹⁵ Arefi, M. Asset-based Approaches to Community Development. UN-HABITAT, 2008, p. 4–5

¹⁶ Van der Waldt, G., Du Toit, D.F.P. Managing for Excellence in the Public Sector. Juta and Company Ltd, 1999, pp. 181.

¹⁷ Green, G.P., Haines, A. *Business and Economics*. SAGE Publicaion Inc., 2011, 339 p.

Uz vietu balstītas pieejas skaidrojumi un nepieciešamības pamatojums reģionālās attīstības plānošanā

Uz vietu balstītas pieejas skaidrojums	Nepieciešamības pamatojums
UVBP stiprina teritorijas lomu reģionālajā attīstībā, kalpo sabiedrības interesēm un ievēro valsts intereses attiecībā uz teritoriju attīstību ¹⁸	Sabiedrības un valsts interešu ievērošana
UVBP ir ilgtermiņa stratēģija, kuras mērķis ir mazināt reģionālās attīstības politikas neefektivitāti, ņemot vērā teritoriālās priekšrocības un zināšanas un sekmējot daudzlīmeņu pārvaldību ¹⁹	Reģionālās attīstības politikas neefektivitātes mazināšana; publiskās pārvaldes efektivitātes uzlabošana
UVBP ir koncepcija, kurā ekonomiskā attīstība ir process, kuru ietekmē konkrētas vietas iezīmes un starppersonu attiecības. ²⁰ Šādā skatījumā tiek paplašināts vietas jēdziens, piešķirot tai ekonomisko attīstību ietekmējošu lomu	Ekonomiskās attīstības sekmēšana
UVBP uzsver pilsētu un lauku teritoriju savstarpēju atkarību, mobilizē investīcijas, mazāk atbalsta subsidēšanas principu un palielina lauku teritoriju svarīgumu. Pieeja uzsver pārvaldības struktūru, kas atbalsta iedzīvotāju iniciatīvu un vietējā līmeņa pārvaldes spēju noteikt un izvērtēt reģionālās attīstības problēmas un būt pilnvērtīgiem partneriem reģionālās attīstības plānošanā un vadībā ²¹	Vietējā līmeņa pārvaldes lomas palielināšana
UVBP pieeja satur divas savstarpēji saistītas komponentes – vispārēju pilsētu attīstības politiku un mērķtiecīgus, noteiktai teritorijai piemērotus pasākumus. Tā akcentē abu komponentu integritāti, kuras panākšanai ir nepieciešama visu līmeņu pārvaldes koordinēta rīcība attiecībā uz reģionālās attīstības politikas ieviešanu ²²	Mērķtiecīgu, noteiktai teritorijai piemērotu pasākumu īstenošana pilsētu attīstībai
EK skatījumā UVBP ir reģionālās attīstības stratēģija, kas vērsta uz attīstību, īstenojot vietai piemērotu rīcību	Reģionālās attīstības sekmēšana

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz teorētiskajiem materiāliem.

1.1. tabulā ietverta uz vietu balstītas pieejas skaidrojumu analīzes rezultātā autore secināja, ka tie balstās pieņēmumā, ka teritorijas ilgtspējīga attīstība ir jāplāno kā teritorijas attīstības iespējām un pastāvošajiem ierobežojumiem piemērota rīcība. Balstoties uz reģionālās attīstības un vadībzinātnes literatūras analīzi un ņemot vērā to, ka pastāv vairāki UVBP skaidrojumi, bet vienošanās ES līmenī par kopīgu uz vietu balstītas pieejas definīciju nav panākta, autore ir izstrādājusi savu uz vietu balstītas pieejas definīciju, kas nosaka, ka tā ir reģionālās attīstības plānošanā izmantojama metode, kuras pamatā ir noteiktā vietā pieejamo teritoriālo resursu un izaugsmi sekmējošo apstākļu mērķtiecīga un ilgtspējīga izmantošana labklājības uzlabošanai noteiktā teritorijā.

¹⁸ Barca, F. An Agenda for a Reformed Cohesion Policy, A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations. Independent report, Brussels, 2009.

¹⁹ Turpat.

²⁰ Johnson, T. G. Place-based Economic Policy: Innovation or Fad? *Agricultural and Resource Economics Review*, Vol. 36, No. 1, 2007. pp. 1–8.

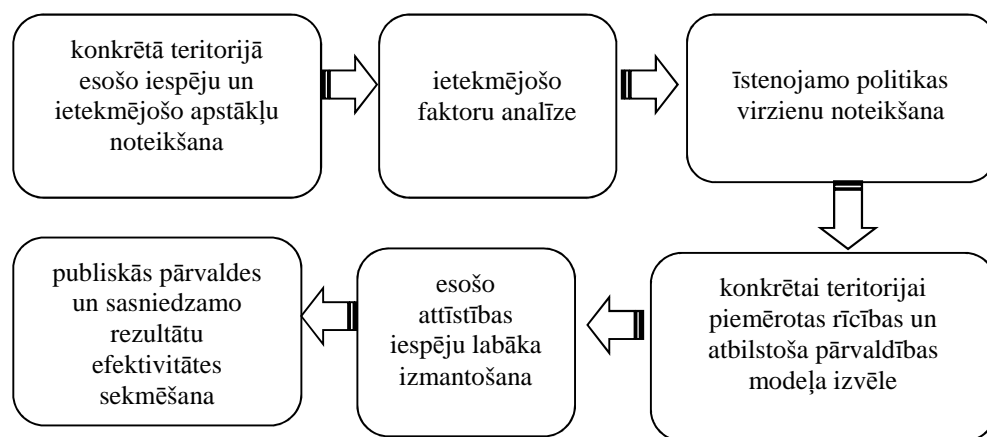
²¹ Crosta, N. The New Rural Paradigm: Policies and Governance. OECD Publishing, 2006.

²² Bradford, N. Place-Based Public Policy: Towards a New Urban and Community Agenda for Canada. Research report, Canadian Policy Research Networks, Ottawa, 2005.

Autore par UVBP izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā ir apkopojusi un izanalizējusi galvenos apstākļus, kas norāda uz nepieciešamību reģionālās attīstības plānošanā īstenot uz vietu balstītu pieeju:

- 1) katrā teritorijā ir pieejams atšķirīgs resursu, tajā skaitā arī institucionālo resursu, kopums, kuru attīstībai nevar piemērot vienotu pieeju;²³
- 2) pieaugošajai globalizācijai ir teritoriāls raksturs un tās ietekme uz reģionu attīstību ir atšķirīga (piem., klimata izmaiņas, migrācija);²⁴
- 3) ārējās vides izmaiņas, piemēram, tehnoloģiju attīstība, ir reģionālās attīstības plānošanā un vadībā izmantojami procesi,²⁵ kuru pārvaldīšanai nepieciešama atbilstoša institucionālā kapacitāte un elastīgums attiecībā uz iespējamiem problēmu risinājumiem;
- 4) teritoriālo resursu ilgtspējīga attīstība ietver nepieciešamību vienlaikus risināt ekonomikas, vides un sociālos jautājumus (piem., transporta politikas plānošanā un attīstībā ņemt vērā vides un sociālo politiku).²⁶

Šie apstākļi uzsvēr nepieciešamību pēc vietas ģeogrāfiskajām iezīmēm un resursiem piemērotiem atbalsta instrumentiem, atbilstošas institucionālās kapacitātes un ciešākas nozaru sadarbības. Uz vietu balstītas pieejas nepieciešamību reģionālās attīstības plānošanā var analizēt no vairākiem aspektiem jeb pieejas izmantošanas galvenajiem uzdevumiem (sk. 1.1. attēlu).

1.1. att. Galvenie uzdevumi uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā

Avots: attēlu veidojusi autore, balstoties uz analizēto teorētisko materiālu.

²³ Stead, D. Dimensions of territorial governance. *Planning Theory and Practice*. Vol. 14, Issue 1, 2013, pp. 142–147.

²⁴ Walsh, C. Territorial Agenda of the European Union 2020: Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions. *Planning Theory and Practice*. Vol. 13, Issue 3, 2012, pp. 493–496.

²⁵ Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., Tinkler, J. New public management is dead – long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*. No 16(3), 2006. pp. 467–494.

²⁶ Adams, N., Cotella, G., Nunes, R. Territorial development, cohesion and spatial planning: knowledge and policy development in an enlarged EU. New York, New York: Routledge, 2010. p. 488.

Pirmkārt, svarīga ir esošo iespēju un problēmu noteikšana konkrētā teritorijā, veicot tās attīstību ietekmējošu faktoru analīzi, lai noteiktu īstenojamās politikas virzienus. Otrkārt, nepieciešams noteikt vietai piemērotu rīcību, jo esošo problēmu risināšana un iespēju labāka izmantošana ir iespējama, ja tiek īstenotas vietai piemērotas darbības.

Tā kā UVBP pamatā ir teritoriālo resursu mērķtiecīga un ilgtspējīga izmantošana, autore ir apkopojusi un izvērtējusi būtiskākos pēdējo gadu ES un citu starptautisku organizāciju ziņojumus, kuri uzsver teritoriālo resursu nozīmīgumu reģionālās attīstības nodrošināšanā:

- 1) Barka ziņojums²⁷ uzsver resursu nepilnīgas izmantošanas un sociālās nevienlīdzības mazināšanu, izmantojot noteiktai teritorijai piemērotus pasākumus. Ziņojumā UVBP tiek izvirzīti divi galvenie mērķi – pilnīga teritoriālā potenciāla izmantošana un vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana iedzīvotājiem neatkarīgi no izvēlētajās dzīvesvietas.²⁸ Jautājumos par reģionālās attīstības prioritātēm un rezultātiem īpaša uzmanība tiek pievērsta sadarbībai starp dažādiem pārvaldes līmeņiem (Eiropas, nacionālo un reģionālo);
- 2) OECD ziņojumā²⁹ tiek argumentēts, ka pastāvīgas reģionālās atšķirības nozīmē nepietiekamu izaugsmes potenciāla izmantošanu, un norāda uz nepieciešamību sekmēt teritoriju ar zemākiem sociālekonomiskiem rādītājiem attīstību un resursu ieguldījumus šajās teritorijās.³⁰ Ziņojumā tiek atzīts – lai arī infrastruktūras uzlabojumi negarantē ekonomisko izaugsmi, tomēr kopā ar uzlabojumiem izglītības un inovācijas jomās tie var sekmēt infrastruktūrā veikto investīciju ietekmi uz teritorijas ekonomisko izaugsmi.
- 3) Pasaules Bankas ziņojumā³¹ tiek pamatots, ka ekonomiskajā izaugsmē vienmēr pastāvēs teritoriālas atšķirības. Ziņojums vērta uzmanību uz to, ka mijiedarbība starp attīstītāko un atpalikušāko reģionu ir viens no galvenajiem ekonomiskās attīstības faktoriem, kas pamato nepieciešamību attīstības plānošanas diskusijās ietvert jautājumus par institūciju, infrastruktūras attīstības un reģionālās attīstības vadības pasākumiem.³²

Minētie ziņojumi jaunas reģionālās attīstības plānošanas pieejas meklējumos nonāca pie nepieciešamības īstenot UVBP, jo tā ņem vērā teritoriālos resursus, to attīstības potenciālu, tajā skaitā jaunu resursu piesaistes iespējas. OECD bija viena no pirmajām organizācijām, kas

²⁷ Barca, F. An Agenda for a Reformed Cohesion Policy, A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations. Independent report, 2009.

²⁸ Turpat.

²⁹ OECD, OECD Regions at a Glance 2009. OECD Publishing, 2009.

³⁰ The OECD Territorial Outlook 2001: Making Sense of the Maze. OECD, Paris 2001.

³¹ World Development Report 2009. Reshaping Economic Geography. World Bank, 2008.

³² Turpat.

uzsvēra vietas lomu reģionālajā attīstībā un 2009. gadā uz vietu balstītu pieeju nosauca par jaunu reģionālās attīstības problēmu formulēšanas un risināšanas modeli,³³ norādot, ka ekonomiskā izaugsme nav atkarīga tikai no pieejamajiem resursiem, bet gan no resursu pārvaldības prasmes. Tas savukārt pamatoja to, ka UVBP izmantošana reģionālajā attīstībā ietver tautsaimniecības nozaru sadarbību pat tad, ja katrai no tām ir savi rezultatīvie rādītāji.

Lai shematiski attēlotu galvenos soļus UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā, autore izveidoja shēmu UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā (sk. 1.2. attēlu). Shēmas pamatnē ir parādīti galvenie soļi UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā un tiem blakus – galvenie to izpildi ietekmējošie elementi. Shēmas izstrāde ir autores pētnieciskā darba rezultāts, kas balstīts reģionālās attīstības un vadībzinātņu teoriju un reģionālās attīstības procesu analizē. Autore izstrādātajā shēmā parāda svarīgākos posmus UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā un uzsver to, ka šajā pieejā esošo teritoriālo resursu un vajadzību novērtējums ir pirmais solis, kam seko mērķu noteikšana teritoriālā potenciāla izmantošanai un tikai pēc tam pieejamo resursu efektīva novirzīšana teritoriālo mērķu sasniegšanai. Šī pieeja mazina neefektīvas resursu novirzīšanas risku, jo pirmais plānošanas posms nav finanšu resursu sadale, bet gan teritoriālo resursu un attīstības vajadzību novērtējums un mērķu noteikšana.

UVBP izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā ir „jāņem vērā teritoriju raksturojums, teritoriālie resursi, institucionālā spēja ar tiem rīkoties un teritorijas attīstības potenciāls”.³⁴ Teritoriālo resursu efektīvai izmantošanai nepieciešami jauni risinājumi šo resursu izmantošanai jaunā kvalitātē. 1.2. attēlā noteiktie uz vietu balstītas pieejas elementi veido pamatu tās izmantošanai publiskajā pārvaldē.

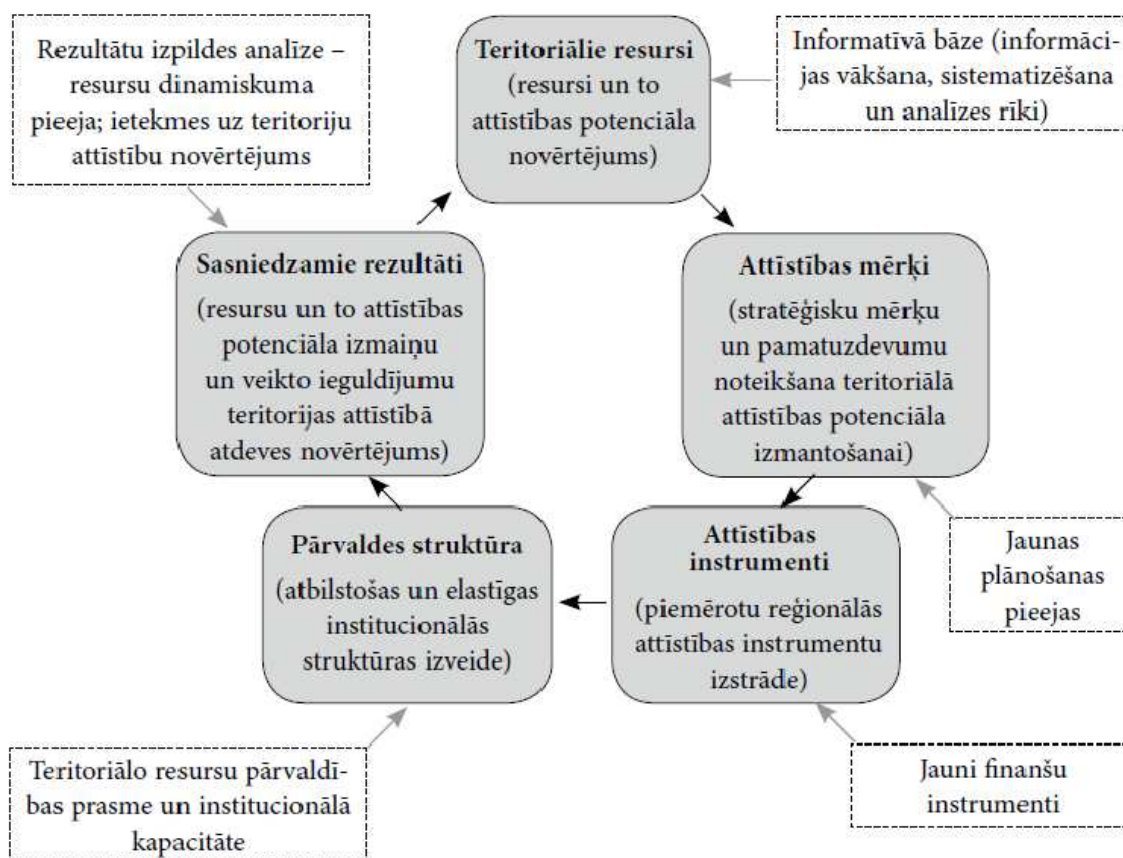
Autore izšķir galvenos uz vietu balstītas pieejas elementus un galvenos soļus tās izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā, kuru secība parādīta 1.2. attēlā:

- 1) teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla novērtējums;
- 2) reģionālās attīstības mērķu noteikšana un to savstarpēja saskaņotība teritoriālā attīstības potenciāla izmantošanai;
- 3) piemērotu reģionālās attīstības instrumentu izvēle un izstrāde;
- 4) atbilstošas un elastīgas institucionālās struktūras izveide;
- 5) resursu un to attīstības potenciāla izmaiņu un teritorijas attīstībā veikto ieguldījumu atdeves novērtējums.³⁵

³³ Lummina, G. H. Exploring the ‘New Rural Paradigm’ in Europe: Eco-economic strategies as a counterforce to the global competitiveness agenda. *European Urban and Regional Studies* Vol. 2, 2012.

³⁴ Baltiņa, L. Uz vietu balstīta pieeja ES reģionālās politikas efektivitātes uzlabošanai. *Latvijas Universitātes raksti. Ekonomika un vadības zinātne*, 766. sējums. Latvijas Universitāte, 2011. 106–120. lpp.

³⁵ Baltiņa, L. Uz vietu balstīta pieeja ES reģionālās politikas efektivitātes uzlabošanai. *Latvijas Universitātes raksti. Ekonomika un vadības zinātne*, 766. sējums. Latvijas Universitāte, 2011. 106–120. lpp.

1.2. att. Uz vietu balstītu pieeju veidojošie elementi un shēma tās izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā

Avots: shēmu izstrādājusi autore, pētījuma rezultāts.

Izstrādātā shēma parāda, ka vietējā, reģionālā un nacionālā līmeņa pārvaldes institūcijas reģionālās attīstības plānošanā var izmantot uz vietu balstītu pieeju, lai izstrādātu teritoriālajiem resursiem un to attīstības potenciālam atbilstošu attīstības vīziju, attīstības virzienus un tiem atbilstošu institucionālo struktūru.

Tālākajā pētījumā autore sniegusi būtisku ieguldījumu UVBP izmantošanas soļu reģionālās attīstības plānošanā padziļinātā analizē. Teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla novērtējums izstrādātajā shēmā (sk. 1.2. attēlu) ir sākumpunkts UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā. Lai varētu veikt teritoriālo resursu pilnīgu analīzi, ir nepieciešams apzināt visas galvenās teritoriālo resursu grupas. Teritoriālo resursu iedalījumam tiek izmantotas dažādas pieejas. Viena no plašāk izplatītajām pieejām ir resursu dalīšana četrās lielās grupās:

- 1) sociālais kapitāls un cilvēkresursi (iedzīvotāju vecuma struktūra, darbaspēka apjoms un kvalitāte, pārkvalifikācijas iespējas atbilstoši darba tirgus vajadzībām un citi);
- 2) zināšanas un inovācija (sadarbība starp izglītības un pētniecības iestādēm un uzņēmējiem, inovācijas un tehnoloģiskās attīstības līmenis un citi);
- 3) finanšu resursi (investīciju apjoms un struktūra, finanšu resursu pieejamība un citi);

4) fiziskie resursi (ekonomiskā un sociālā infrastruktūra, dabas resursi, un citi).³⁶

Otrs sastopamākais ir teritoriālo resursu iedalījums divās grupās: mērāmie (piem., ģeogrāfiskā atrašanās vieta, reģiona lielums, klimats, dabas resursi, dzīves kvalitāte, pieejamība zināšanām, tirgum), un nemērāmi resursi jeb apkārtējās vides kvalitāte (piem., pastāvošie noteikumi, esošā prakse, sadarbības pieredze un citi resursi, kas sekmē radošumu un inovāciju).³⁷

Autore secinājusi, ka pakāpeniski pieaug nemērāmo resursu jeb apkārtējās vides kvalitātes loma, kas ietver zināšanas un inovāciju, tādējādi abas minētās teritoriālo resursu iedalījuma pieejas ir viena otru papildinošas.

Teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla novērtējuma veikšanai nepieciešams analizēt ekonomiskās izaugsmes iespējamo ietekmi arī uz blakus esošajām teritorijām, ar kurām konkrētajam reģionam ir kopīga sauszemes vai ūdens robeža, jo ekonomiskais potenciāls ir saistīts ar darba tirgus izplešanos, preču un pakalpojuma pieprasījuma pieaugumu un citām izmaiņām. Roberta Kapello un Ugo Fratesi (*Roberta Capello, Ugo Fratesi*) uzsvēruši reģionālās attīstības dinamiskumu, kas nozīmē, ka teritorijas attīstībā būtiska loma var būt blakus esošo reģionu izaugsmei un tās radītajiem ekonomiskajiem ieguvumiem.³⁸ Šajā aspektā UVBP priekšrocība ir tiekšanās uz tādu rezultātu sasniegšanu, kas ir vērsti arī uz blakus teritoriju attīstību, jo, piemēram, uzlabojot dzīves vidi nelabvēlīgākā teritorijā, daudzi tuvākajās apkaimēs dzīvojošie arī jutīs uzlabojumus.³⁹ Līdz ar to UVBP īstenošanas iespējamā ietekme uz blakus esošo teritoriju attīstību pastiprina tās teritoriālo dimensiju. Šajā aspektā būtiska loma ir sadarbībai ar blakus esošajām pašvaldībām un reģioniem, rezultātā, piemēram, radot kopīgus ražošanas uzņēmumus un veidojot dažādus nozaru klasterus, sadarbojoties pētniecības jautājumos vai arī ražošanas apjomu palielināšanā Eiropas un pasaules tirgum.

Blakus esošo teritoriju resursi un to attīstības potenciāls ir būtisks faktors UVBP izmantošanā. Attiecībā uz blakus esošo teritoriju attīstības potenciāla novērtējumu un izmantošanu svarīgi ir ņemt vērā starpreģionālās sadarbības lomu reģionālajā attīstībā. Kā vienu no piemēriem starpreģionālās sadarbības veiksmīgā izmantošanā var minēt Nīderlandes, Beļģijas un Vācijas starpvalstu iniciatīvu,⁴⁰ izveidojot kopīgu Eindhovenas–Lēvenas–Āhenes pārrobežu informācijas tehnoloģiju telpu. Tās īstenošanā zināšanas ir galvenais virzītājspēks –

³⁶ Gorzelak, G., Goh, C. C., Fazekas, K. (eds) *Adaptability and change. The regional dimensions in Central and Eastern Europe*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, 2012. 408 p.

³⁷ Zonneveld, W., Waterhout, B. *Visions on territorial cohesion. Town Planning Review*, No. 76(1), 2005. pp. 19.

³⁸ Capello, R., Camagni, E., Chizzolini, B., Fratesi, U. *Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe: European Competiveness and Global Strategies. Advances in spatial science*. Springer, 2008.

³⁹ Fritsch, M., Noseleit F. *Indirect employment effects of new business formation across regions: The role of local market conditions. Papers in Regional Science*. Vol. 92, Issue 1, 2013. pp. 1–241.

⁴⁰ Eindhovenas–Lēvenas–Āhenes sadarbības telpa. [tiešsaiste], [skatīts 06.06.2012] Pieejams: www.elat.org

teritorijā ir vairākas universitātes, pētniecības centri, attīstīta uzņēmējdarbības atbalsta infrastruktūra – biznesa inkubatori, pētniecības un industriālie parki, tehnoloģiju pārneses centri universitātēs, sākumkapitāla un riska kapitāla fondi.⁴¹

Arvien vairāk reģionālās attīstības pētnieku analizē nemateriālo faktoru lomu reģionālās attīstības sekmēšanā, piemēram, iesaistīšanos sadarbības tīklos un sociālā kapitāla attīstību. Politikas pētnieks Čārlijs Karlsons (*Charlie Karlson*) secinājis, ka reģioni, kas aktīvi iesaistās dažādos sadarbības tīklos, spēj labāk saskatīt iespējas un mobilizēt savus resursus reģiona attīstības sekmēšanai,⁴² un sadarbības tīklus uzskata par būtisku sociālo kapitālu. Sadarbības tīkliem teritoriālo resursu attīstībā ir pieaugoša nozīme. Tiek pieņemts, ka institūcijas un organizācijas, kas ir aktīvas jaunu zināšanu radīšanā, iesaistās dažādos sadarbības tīklos, lai izplatītu savas zināšanas un labās prakses piemērus.⁴³ Apkopojot minētos aspektus, autore secinājusi, ka publiskā pārvalde savā attīstībā pakāpeniski virzās no hierarhijas publiskajā pārvaldē uz sadarbību un sadarbības tīklu veidošanu. Itālijas profesore Roberta Kapello (*Roberta Capello*) norāda, ka reģionālās attīstības sekmēšanā jāņem vērā reģionālās attīstības starpdisciplinārais raksturs un to ietekmējošo faktoru daudzveidība.⁴⁴

Nākamais solis UVBP izmantošanā ir reģionālās attīstības mērķu noteikšana. Diskusijās par ES Kohēzijas politikas uzlabošanu tika secināts, ka pārāk plaša kohēzijas politika ir nesasniedzama attiecībā uz tās mērķiem un rada to sasniegšanai nepieciešamo resursu trūkumu, savukārt mērķtiecīgāka politika sekmētu noteiktu un izmērāmu rezultātu sasniegšanu.⁴⁵ Jāņem vērā tas, ka reģionālās attīstības mērķu maiņa nosaka arī tās plānošanas un vadības instrumentu maiņu: ja ES reģionālā attīstība no sociālekonomiski vājāku reģionu atbalsta tiek virzīta uz teritoriālā potenciāla efektīvāku izmantošanu, tad ir jānodrošina šo mērķu sasniegšanai atbilstoši reģionālās attīstības nodrošināšanas instrumenti.

Autore izvērtējusi, ka viena no problēmām ir reģionālās attīstības vispārējais raksturs, galvenokārt uzsverot līdzsvarotu teritorijas attīstību un reģionālo atšķirību mazināšanu. Arī 2007.–2013. gada ES fondu periodā ir bijuši mēģinājumi mērķu izvēlē panākt kompromisu starp izaugsmes veicināšanu un mazāk attīstīto teritoriju atbalstu.⁴⁶ Veiktā literatūras analīze parādīja, ka šajā kompromisā nav pievērsta pietiekama uzmanība vienam no būtiskākajiem

⁴¹ Evers, D., Tenekes, J., Borsboom, J., Van den Heiligenberg, H., Thissen, M. Territorial Impact Assessment of Territorial Cohesion for the Netherlands. The Hague, Environmental Assessment Agency, 2009. pp. 71.

⁴² Karlson, C., Johansson, B., Stough, R. R. Entrepreneurship, Social Capital and Governance: Directions for the Sustainable Development and Competitiveness of Regions. Edward Elgar Publishing, 2012. 411 p.

⁴³ Capello, R., Dentinho, T. P. Networks, Space and Competitiveness: Evolving Challenges for Sustainable Growth. Edward Elgar Publishing, Incorporated, 2012. 293 p.

⁴⁴ Capello, R., Caragliu, A., Nijkamp, P. Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use. *Tinbergen Institute Discussion Papers*, No 09-059/3. Tinbergen Institute, 2009. 24. p.

⁴⁵ Baltiņa, L., Muravska, T. Eiropas Savienības Kohēzijas politika pēc 2013. gada. Ko tā nozīmē Latvijai? Žurnāls „*Latvijas intereses Eiropas Savienībā*”, Nr. 1. Rīga, 2012. 46.–56. lpp.

⁴⁶ Horn, A. European Cohesion Policies. GRIN Verlag, 2012. 24 p.

reģionālo attīstību ietekmējošajiem faktoriem – ekonomiskajai aktivitātei un vajadzībai pēc inovācijas un uzņēmējdarbības atbalsta. Tas ir svarīgi, kad tiek meklēti jauni reģionālās attīstības instrumenti, lai sekmētu pāreju no atpalikušo teritoriju atbalsta uz izaugsmi vērstu reģionālo attīstību.⁴⁷ Jāuzsver, ka reģionālās attīstības mērķu noteikšana ietver visu valsts pārvaldes iestāžu un citu ieinteresēto pušu savstarpēju vienošanos par mērķu sasniegšanu.⁴⁸

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās 2008. gadā pastiprināja sociālās un reģionālās attīstības jautājumu lomu, pievērsa lielāku uzmanību publiskajai pārvaldei un tās atbildībai un uzsvēra nepieciešamību rast jaunus risinājumus situācijas uzlabošanai. Autore uzskata, ka apkārtējās vides izmaiņas rada dabisku pieprasījumu pēc pārmaiņām publiskajā pārvaldē. Publiskās pārvaldes reformas bieži tiek balstītas uz nepieciešamību uzlabot darba efektivitāti un veidot sabiedrībai sasniedzamāku pārvaldi, bet reģionālās attīstības kontekstā izmaiņas publiskajā pārvaldē ietver jautājumu par reģionāla un vietēja līmeņa pārvaldes struktūrām un to efektivitāti, uzsver koordinācijas un sadarbības lomu un jaunu pārvaldības īstenošanas instrumentu attīstīšanu reģionālās attīstības mērķu sasniegšanai. Vairāki zinātnieki (piem., *Claud Menard*, *Mary Shirley*⁴⁹, *Bernard Chavance*⁵⁰) atzīst, ka pastāv sakarība starp institucionālo struktūru efektivitāti un izaugsmi. Arī Institucionālā teorija uzsver, ka institucionālo struktūru būtiskākie elementi ir tie, kas nodrošina to spēju pielāgoties dažādiem nosacījumiem un jauniem apstākļiem.⁵¹ Autore uzskata, ka UVBP risina Institucionālās teorijas ierobežojumu, jo Institucionālā teorija analizē tikai nacionālā līmeņa publiskās pārvaldes institūcijas, bet uz vietu balstītā pieejā būtiska loma ir arī reģionālā un vietējā līmeņa pašvaldībām un citām struktūrām, jo tās var pielāgoties apkārtējās vides izmaiņām ātrāk nekā valstu valdības.

Arī Roberto Kamani (*Roberto Camagni*) ir uzsvēris, ka teritoriālie resursi reģionālajā attīstībā ir jāskata kā zināšanu pārņemšanai un jaunu sadarbības modeļu izstrādei atbilstošas vides nodrošinājums, kas sekmē reģionu ekonomisko attīstību un inovāciju.⁵² Tas parāda to, ka teritorijas pievilcīgums un izaugsmes iespējas balstās ne tikai uz dabas resursiem, pieejamību, apkārtējās vides kvalitāti, bet arī uz zināšanām un prasmi tās izmantot. Tas atspoguļojas autores izstrādātajā shēmā UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā.

⁴⁷ Erba, S., Lim, J., Tong, D., Plane, D. *New Perspectives on Regional Development. Région et développement*, Volume 33, Editions L'Harmattan, 2011. 289 p.

⁴⁸ Zonneveld, W., Vries J. *European Territorial Governance. Housing and urban policy studies*. Volume 35, IOS Press, 2012. 344 p.

⁴⁹ Menard, C., Shirley, M. M. *New Institutional Economics. Institutions and Development*. Springer, 2008. 884 p.

⁵⁰ Chavance, B. *Institutional Economics. Business & Economics*. Taylor & Francis, 2008. pp. 45–75.

⁵¹ Karlson, C., Johansson, B., Stough, R. R. *Entrepreneurship, Social Capital and Governance: Directions for the Sustainable Development and Competitiveness of Regions*. Edward Elgar Publishing, 2012, 411 p.

⁵² Camagni, R. On the concept of territorial competitiveness: sound or misleading? *Urban Studies Journal*, Vol. 39. 2002. pp. 2395–2411.

Autore piekrīt Roberto Kamani uzskatam, ka „izaugsmes stratēģiju izveide katram reģionam, pilsētai vai teritorijai ir jābalsta uz tās teritoriālo resursu attīstības potenciālu un šo resursu gudru izmantošanu.”⁵³ Autore uzskata, ka UVBP izmantošana prasa plašāku un sistemātiskāku pieeju uzņēmējdarbības atbalstam un inovācijai, savukārt pārvaldei – gan valsts, gan reģionu un pašvaldību līmenī – jābūt elastīgākai un jāpiemērojas apkārtējās vides radītajām izmaiņām.

Reģionu lomas pieaugums ir viena no pētījumā analizētajām reģionālās attīstības tendencēm, kas saistās ar efektīvu pārvaldības sistēmu. Tā ir būtiska pieejamo finanšu resursu mērķtiecīgā novirzīšanā reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā. Pēdējos gados globalizācijas ietekmē reģioni arvien biežāk tiek uztverti kā ekonomiskās izaugsmes avots.⁵⁴ Tomēr reģionu izaugsme un sociālekonomiskie rādītāji ir atšķirīgi un atšķirības tādos rādītājos kā IKP uz vienu iedzīvotāju un bezdarbs ir pastāvīgas arī ilgākā laika posmā.⁵⁵ Tiek norādīts, ka teritoriālās atšķirības var sakņoties reģionālās attīstības institucionālās sistēmas neelastīgumā.⁵⁶ Tas ļauj secināt, ka nepieciešamība efektīvāk plānot un izmantot teritorijas rīcībā esošos resursus pastiprina reģionālās attīstības plānošanā un vadībā iesaistīto institūciju lomu.⁵⁷ Autores izstrādātā shēma UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā (sk. 1.2. attēlu) parāda, ka reģionālās attīstības procesu pārvaldībai ir tikpat svarīga loma kā teritoriālo resursu apzināšanai. Institucionālā un administratīvā kapacitāte attiecas uz spēju un prasmēm izstrādāt un efektīvi ieviest reģionālās attīstības programmas, veicināt pārmaiņas un ieviest uzlabojumus. Tas ir cieši saistīts ar skaidru funkciju un atbildības sadalījumu.

Uz vietu balstītā pieejā, atbilstoši autores izstrādātajai shēmai, efektīva publiskā pārvalde tiek vērtēta kā prasme pārvaldīt zināšanas un teritoriālos resursus. Attiecīgi tās uzlabošanai ir nepieciešams attīstīt jaunas pieejas teritoriālās informācijas izmantošanā, lai noteiktu pastāvošās attīstības problēmas un rastu tām risinājumus. Zināšanu un teritoriālo resursu pārvaldības prasme arvien vairāk tiek izmantota, lai izskaidrotu, kāpēc daudzas teorētiskās pieejas un empīriskie pierādījumi joprojām norāda uz pastāvīgām atšķirībām starp zināšanu ieguldījumu un ekonomisko sniegumu, piemēram, lielāki ieguldījumi izpētē un attīstībā ne vienmēr korelē ar attiecīgu reģionālo izaugsmi.⁵⁸

⁵³ Capello, R., Camagni, E., Chizzolini, B., Fratesi, U. Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe: European Competiveness and Global Strategies. *Advances in spatial science*. Springer, 2008.

⁵⁴ Diedrichs, U., Reiners, W., Wessels, W. The Dynamics of Change in EU Governance. *Studies in EU Reform and Enlargement Series*. Edward Elgar Publishing, 2011. 288 p.

⁵⁵ Panara, C., De Backer, A. The Role of the Regions in the EU Governance. Springer, 2011. 346 p.

⁵⁶ Sabel, C. F., Zeitlin J. Experimentalist Governance in the European Union: Towards a New Architecture. Oxford University Press, 2010. 384 p.

⁵⁷ Eiselt, I. What is wrong with EU Cohesion Policy? Observations of an over-ambitious policy design. *EIF Working Paper*, No. 29. Austrian Academy of Sciences, 2008. pp. 21.

⁵⁸ Capello, R., Caragliu, A., Nijkamp, P. Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use. *Tinbergen Institute Discussion Papers*, No 09-059/3. Tinbergen Institute, 2009.

Viens no svarīgiem uz vietu balstītas pieejas priekšnosacījumiem ir sadarbība starp nacionālā, reģionā un vietējā līmeņa pārvaldes institūcijām un organizācijām.⁵⁹ Tā aptver gan sadarbību starp visu līmeņu institūcijām, piemēram, ministriju sadarbība ar reģioniem un vietējā līmeņa pašvaldībām, gan sadarbību starp viena līmeņa institūcijām, piemēram, nodrošinot informācijas apmaiņu starp ministrijām, reģionu līmenī saskaņojot plānošanas dokumentu izstrādi, vai arī pašvaldību līmenī, plānojot infrastruktūras projektus vai uzņēmējdarbības atbalsta centrus un izvērtējot sadarbības iespējas ar citām pašvaldībām.

Reģionālās attīstības plānošanā, balstoties uz analizēto literatūru, autore izšķir vairākus institucionālās sadarbības modeļus:

- mēroga sadarbība – sadarbība starp vietējā, reģionālā un nacionālā līmeņa institūcijām un organizācijām;
- darbības jomas sadarbība – sadarbība starp noteiktas nozares institūcijām un organizācijām;
- uz vietu balstīta sadarbība – sadarbība starp noteiktā teritorijā esošām institūcijām un organizācijām;
- uz vienošanos balstīta sadarbība – sadarbība, kas balstās uz savstarpēju vienošanas starp noteiktām institūcijām un organizācijām;
- fragmentāra sadarbība – uz konkrētu vajadzību balstīta sadarbība starp noteiktām institūcijām un organizācijām;

Praksē reģionālās attīstības plānošanā var tikt izmantotas vairākas institucionālās sadarbības formas.

Mūsdienu reģionālās attīstības vadības teorijās nodala trīs veidu sadarbību veicinošus procesus:

- 1) tirgus virzīta sadarbība, kas vērsta uz ekonomiskās attīstības sekmēšanai nepieciešamo resursu, piemēram, noieta tirgu, iegūšanu. Tā ir balstīta uz pieprasījumu un piedāvājumu un var sekmēt augsta līmeņa ekonomisko sadarbību starp reģioniem. Tirgus virzīta sadarbība aptver, piemēram, investīciju piesaisti, darbaspēka, zināšanu, tehnoloģiju un pakalpojumu plūsmu, tūristu piesaisti. Tā sekmē resursu optimizāciju, to efektīvu izmantošanu un blakus esošo teritoriju attīstību;
- 2) politikas virzīta sadarbība, kas balstīta uz valdības īstenotās politikas lēmumiem. Pastāv liela iespējamība, ka politikas virzīta sadarbība nav efektīva vai vispār nedarbojas. Visbiežāk tā tiek noteikta politikas dokumentos un izmantota investīciju,

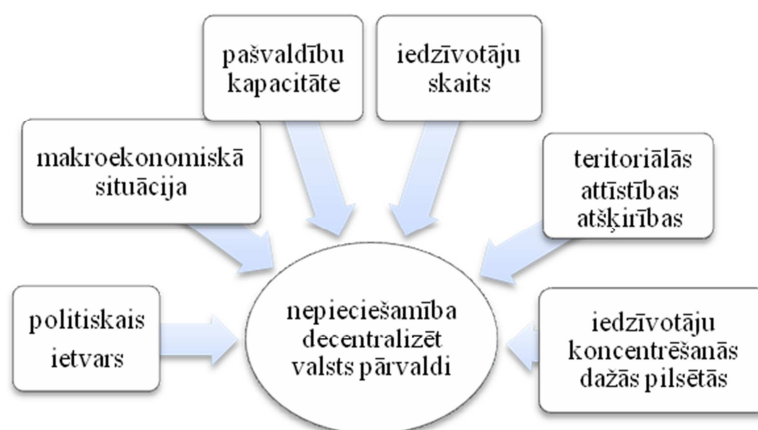
⁵⁹ Faludi, A. Cohesion, Coherence, Cooperation: European Spatial Planning Coming of Age? Routledge, London, 2010. 208 p.

darbaspēka, finanšu un preču plūsmas sekmēšanai pārrobežu reģionos, kā arī attiecas uz transporta un komunikācijas infrastruktūras nodrošināšanu;

- 3) ideju virzīta sadarbība. Tās pamatā ir ideja, kurai ir nepieciešams valsts vai reģionālā līmeņa pārvaldes atbalsts. Tā tiek izmantota, lai reģionam izveidotu savu identitāti un radītu labvēlīgākus nosacījumus darbībai starptautiskā līmenī, tajā skaitā investoru piesaistes iespējas (piem., reģionu attīstība par nozīmīgiem kompetenču vai infrastruktūras un komunikāciju centriem, eksporta vārtiem).⁶⁰

Jebkuras sadarbības mērķis ir palielināt reģionālajā attīstībā iesaistīto ieinteresēto pušu mijiedarbību. Tomēr, kā liecina minēto sadarbības veidu nosaukumi, tirgus virzīta sadarbība, galvenokārt ir balstīta uz uzņēmumu aktivitāti, politikas virzīta sadarbība – uz valdības lēmumiem un darbībām, savukārt ideju virzīta sadarbība apvieno dažādu ieinteresēto pušu sadarbību – pašvaldības, uzņēmumus, organizācijas, izglītības iestādes un citus. Lai arī ir iespēja, ka sadarbība tiek virzīta, balstoties gan uz tirgus vajadzībām, gan politiskiem lēmumiem, gan idejām, tomēr kāds no šiem faktoriem vienmēr ir noteicošais, kaut arī laika gaitā, mainoties apkārtējiem apstākļiem, situācija var mainīties.

UVBP izmantošanā ir nepieciešams izvērtēt, kā šo pieeju var piemērot kopējās pārvaldes sistēmas darbības uzlabošanai. Būtisks solis ir visu līmeņu pārvaldes iesaiste kopējā politikas ietvara izstrādē.⁶¹ Valsts pārvaldes decentralizācija ir viens no iespējamajiem instrumentiem, bet ir jāņem vērā vairāki faktori, kas liek izvērtēt decentralizētas pārvaldes nepieciešamību. Piemēram, Gregs Klarks (*Greg Clark*) uzsvēra vairākas iezīmes (sk. 1.3. attēlu), kas nosaka decentralizētas pārvaldes nepieciešamību.⁶²

1.3. att. Valsts pārvaldes decentralizācijas nepieciešamību noteicošie faktori

Avots: shēmu veidojusi autore, pamatojusies uz Grega Klarka materiāliem.

⁶⁰ Tosics, I. Governance challenges and models for the cities of tomorrow. Metropolitan Research Institute, Budapest, January 2011.

⁶¹ Crescenzi, R., Percoco, M. Geography, Institutions and Regional Economic Performance. *Advances in Spatial Science*. Springer, 2012. 436 p.

⁶² Clark, G. Recession, Recovery and Reinvestment: the role of local economic leadership in a global crisis. OECD Publishing, Paris, 2009.

1.3. attēls parāda – jo lielāks ir nevienlīdzības līmenis starp valsts teritorijas daļām, jo lielāka ir nepieciešamība pēc decentralizētas valsts pārvaldes. Uz vietu balstīta pieeja pēc tās būtības nosaka nepieciešamību veikt pakalpojumu sniegšanas decentralizāciju, tādā veidā novirzot lielāku atbildību par nozaru politiku koordināciju ilgtspējīgas attīstības sekmēšanā vietējā un reģionālā līmeņa pašvaldībām. Decentralizācijas jautājums attiecībā uz Latvijas situāciju plašāk analizēts darba 2.1. un 3.1. apakšnodaļā.

Jautājumā par teritoriālās dimensijas „institucionalizāciju” pastāv atšķirīgi viedokļi – no vienas puses, telpiskā plānošana ir katras valsts kompetence, bet no otras – piemēram, teritoriālās sadarbības programmu ietvaros, valstis var kopīgi risināt telpiskās plānošanas jautājumus, piemēram, piekrastes teritorijas pārvaldību, kalnu apvidu attīstību, plūdu jautājumus.⁶³ ES līmenī ir atzīts, ka „labāka saskaņotība starp nozaru politikām ir mērķis, uz kuru jātiecas, palielinot vietējo un reģionālo pašvaldību lomu teritoriālās kohēzijas sekmēšanā.”⁶⁴ Daudzlīmeņu pārvaldība ES plānošanas dokumentos⁶⁵ un analītiskajos rakstos⁶⁶ tiek uzskatīta par vienu no nosacījumiem UVBP izmantošanai, ņemot vērā nepieciešamību pēc sadarbības starp vietējo pārvaldes līmeni, ministrijām un ES institūcijām. Efektīva teritorijas pārvaldība ir saistīta ar spēju izveidot integrētu un stratēģisku pieeju reģionālās attīstības plānošanā un vadībā, ko savā pētījumā atzīst arī OECD,⁶⁷ kā piemēru minot to, ka infrastruktūras attīstība, ieguldījumi cilvēkresursos un uzņēmējdarbības attīstība bez savstarpējās saskaņotības mazinās to atdevi teritorijas attīstībā.

Ņemot vērā to, ka reģionālā attīstība ir visu nozaru dalīta atbildība, autore uzsver nepieciešamību tautsaimniecības nozaru attīstības plānošanā ņemt vērā straujās pārmaiņas apkārtējā vidē un veikt atbilstošas izmaiņas publiskajā pārvaldē. Autore uzskata, ka stratēģiskai plānošanai un sadarbībai, nevis regulārām struktūras izmaiņām, ir pieaugoša loma, kas pastiprina uz vietu balstītas pieejas izmantošanas nepieciešamību reģionālās attīstības plānošanā. Reģionālā attīstība pēc tās būtības nevar pastāvēt bez sadarbības starp dažādām nozarēm un reģionālo un vietējo pārvaldi.⁶⁸ Vairāki reģionālās attīstības teorētiķi, piemēram, Alans Valliss (*Allan Wallis*)⁶⁹ un Karls Panara (*Carlo Panara*)⁷⁰ atzinuši, ka ir

⁶³ Duhr, S., Colomb, C., Nadin, V. *European Spatial Planning and Territorial Cooperation*. Routledge, London, 2010. 460 p.

⁶⁴ Pārskats par COTER darba grupas sanākumi. CdR 131/2008 (EN/LV) VC. 2008.

⁶⁵ White Paper on Multi Level Governance. Committee of Regions. No. CONST-IV-020. Brussels, 17–18.06.2009.

⁶⁶ Craig, P. P. *Shared Administration and Networks: Global and EU Perspectives*. Values in Global Administrative Law, G. Anthony, J-B Auby, J. Morison and T. Zwart, eds., Forthcoming; *Oxford Legal Studies Research Paper* No. 6, 2009. pp. 1–60.

⁶⁷ OECD, *Development Co-operation Report 2009*. OECD.

⁶⁸ Farole, T. and Rodríguez-Pose, A. and Storper, M. Cohesion policy in the European Union: growth, geography, institutions. *Journal of Common Market Studies*, 49 (5), 2011. pp. 1089–1111.

⁶⁹ Porter, D. R., Wallis, A. D. *Exploring Ad Hoc Regionalism*. Lincoln Institute of Land Policy, 2002. pp. 36–45.

⁷⁰ Panara, C., De Backer, A. *The Role of the Regions in the EU Governance*. Springer, 2011. pp. 297–330.

svarīgi sekmēt reģionālā un vietējā līmeņa pārvaldes un nevalstiskā sektora iesaisti lēmumu pieņemšanā, kā arī izvērtēt iespējas deleģēt atbildību reģionālā un vietējā līmeņa pārvaldei. Kopš Alana Vallisa⁷¹ paustā uzskata, ka valsts pārvaldē nepieciešama nevis hierarhijas ievērošana, bet gan sadarbība starp pārvaldes līmeņiem, ir pagājuši vairāki gadi, tomēr šī jautājuma aktualitāte nav mazinājusies.⁷²

Reģionālās attīstības teorijas, ES un dalībvalstu pieredze norāda uz pārvaldības lomu teritorijas attīstības sekmēšanā, akcentē sadarbību starp pārvaldes līmeņiem, tajā skaitā starp pašvaldībām. Turklāt, kā uzsver Slovākijas reģionālās attīstības politikas pētnieks Marošs Finka (*Marosh Finka*), katrai pašvaldībai ir jābūt vienādām iespējām un ieguvumiem no kopējās pārvaldes sistēmas to teritoriālā potenciāla efektīvākai izmantošanai un attīstībai.⁷³ Autore pievienojas tādu ekonomikas zinātnieku uzskatiem kā Kembridžas profesors Darons Acemoglu (*Daron Acemoglu*)⁷⁴ un Mišels Lionss (*Michael Lyons*),⁷⁵ kuri uzsver pašvaldību lomu reģionālās attīstības sekmēšanā.

UVBP izmantošanā viens no lielākajiem izaicinājumiem ir spēja izveidot tādu pārvaldes mehānismu, kas var efektīvi ieviest noteiktas teritorijas attīstības vajadzībām atbilstošus instrumentus. Šādā pārvaldes mehānismā svarīga loma ir reģionālā un vietējā līmeņa pašvaldībām, institūcijām un organizācijām, tajā skaitā arī nevalstiskā sektora – pašvaldību asociāciju un citu uz sadarbību vērstu struktūru – aktīvai darbībai. UVBP izmantošana reģionālās attīstības plānošanā izvirza vajadzību pēc lielākas vietējā un reģionālā līmeņa pašvaldību lomas.

Ņemot vērā to, ka reģionālās attīstības izaicinājumus un plānošanas problēmas neierobežo esošās valsts pārvaldes struktūras vai administratīvās robežas,⁷⁶ arvien lielāka nozīme tiek piešķirta sadarbībai starp pārvaldes struktūrām un valstu reģioniem. Tas iezīmē atšķirību starp tradicionālo reģionālās attīstības plānošanas pieeju, kas mēģina risināt jautājumus administratīvo teritoriju ietvaros, un elastīgāku pieeju, kas nodrošina aktivitāšu koordināciju un sadarbību, vērtējot to attīstības dinamiskumu attiecībā uz pārvaldes struktūru un teritoriālo resursu attīstības potenciāla izmantošanu.

⁷¹ Porter, D. R., Wallis, A. D. Exploring Ad Hoc Regionalism. Lincoln Institute of Land Policy, 2002. pp. 36–45.

⁷² Breslin, S., Hughes, C. W., Phillips, N., Rosamond, B. New Regionalism in the Global Political Economy: Theories and Cases. Routledge, 2013. 272 p.

⁷³ Finka, M. Territorial Cohesion – Between Expectations, Disparities and Contradictions. German Annual Of Spatial Research and Policy 2007. Territorial Cohesion. Springer, 2007. pp. 23–39.

⁷⁴ Acemoglu, D., Dell, M. Productivity Differences Between and Within Countries. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2:1, 2010. pp. 169–188.

⁷⁵ Lyons, M. Place-shaping: a shared ambition for the future of local government. Stationery Office, 2007.

⁷⁶ Kovacs, I. P. Disintegrated or fragmented public administration and regional development policy in Eastern Europe. *Overcoming Fragmentation in Southeast Europe. Spatial Development Trends and Integration Potential*. Eds. P. Getimis, G. Kafkalas. Aldershot: Ashgate, 2007. pp. 75–100.

Pēc pēdējām ES paplašināšanās kārtām, kad pakāpeniski pieauga reģionu loma, tika aktivizēta diskusija par nepieciešamību veidot uz vietu balstītus reģionālās attīstības instrumentus. Tas ir cieši saistīts ar jautājumu par esošajiem reģionu teritoriālajiem resursiem, attīstības vajadzībām un attīstības potenciālam atbilstošu reģionālās attīstības instrumentu izstrādi un finanšu resursu novirzīšanu reģionālās attīstības mērķu sasniegšanai.

Šajā sakarā ir nepieciešams noteikt reģionu tipu gan pēc to ģeogrāfiskām iezīmēm, gan specializācijas un attīstības potenciāla. Ņemot vērā to, ka UVBP aptver visus trīs stratēģijas „Eiropa 2020” mērķus, kas savukārt ir integrēti dažādās OECD un ESPON reģionu tipoloģijās, tad arī uz vietu balstītā pieejā attiecībā uz reģionālās attīstības nodrošināšanas instrumentu izvēli var izmantot jau pieejamo reģionu tipoloģiju, kas atspoguļota 1.2. tabulā. Katrā no šīm tipoloģijām uzsvērti noteikti sociālekonomiskās attīstības rādītāji. Piemēram, OECD tipoloģija analizē rūpniecības sektora, zinātņietilpīgo nozaru, piemēram, informācijas tehnoloģiju, īpatsvaru reģionu ekonomikas rādītājos. Savukārt integrējošas izaugsmes tipoloģija reģionus iedala pēc iedzīvotāju skaita izmaiņām.

1.2. tabula

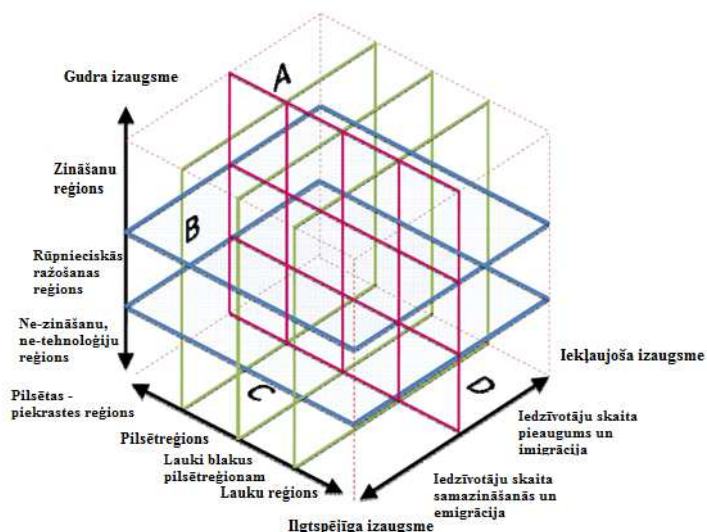
Reģionu tipoloģijas OECD un ESPON pētījumos

OECD reģionu specializācijas tipoloģija	Ilgspējīgas izaugsmes tipoloģija	Integrējošas izaugsmes tipoloģija ⁷⁷	Reģionu tipoloģija pēc to ģeogrāfiskajām iezīmēm
<ul style="list-style-type: none"> zināšanu reģioni rūpnieciskās ražošanas reģioni ne-zinātnes, ne-tehnoloģiju reģioni 	<ul style="list-style-type: none"> pilsētu – piekrastes reģioni pilsētu reģioni lauku reģioni blakus pilsētām lauku reģioni 	<ul style="list-style-type: none"> pēc iedzīvotāju un imigrantu skaita pieaugošie reģioni reģioni, kas samazinās pēc iedzīvotāju un emigrantu skaita 	<ul style="list-style-type: none"> pilsētu un galvaspilsētu reģioni lauku reģioni reti apdzīvoti reģioni pārrobežu reģioni kalnu reģioni salas piekrastes reģioni

Avots: tabulu veidojusi autore, izmantojot OECD un ESPON izstrādātās reģionu tipoloģijas.

1.2. tabulā aplūkotās tipoloģijas ļauj veidot savstarpējo sakarību modeļus, kas balstīti uz teritoriālo resursu attīstības potenciāla analīzi, un rast reģionam atbilstošākos reģionālās attīstības nodrošināšanas instrumentus. Ņemot vērā atšķirīgo rādītāju kopumu katrā no šīm tipoloģijām, autore akcentē nepieciešamību rast integrētāku risinājumu, kas atbilstu UVBP daudzdimensionālajam raksturam. Šādi mēģinājumi jau pastāv. Piemēram, reģionālās attīstības jautājumu pētnieks un ekonomists Filips Makans (*Philip McCann*) piedāvā šīs tipoloģijas apvienot, lai noteiktu valsts sākumpozīciju attiecībā uz teritoriālajiem resursiem, ekonomikas virzītājspēkiem un demogrāfiskajām izmaiņām (sk. 1.4. attēlu).

⁷⁷ ESPON DEMIFER projektā attīstītā pieeja. DEMIFER – *Demographic and migratory flows affecting European regions and cities*. ESPON programmas pētījums. Papildu informācija. [tiešsaiste], [skatīts 12.11.2012] Pieejams: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/demifer.html

1.4. att. Reģionu attīstības sākumpozīcijas noteikšanas modelis

Avots: Philip McCann, 2013⁷⁸.

Piemēram, ja reģionā ir attīstīta uz zināšanām balstīta ekonomika un tas ir pilsētoreģions ar piekrastes teritoriju un pieaugošu iedzīvotāju skaitu, tad reģionam savlaicīgi jāplāno transporta plūsmas pieaugums, jārisina mājokļu jautājumi un jāmazina iespējamie vides riski. Reģions var iesaistīties arī zinātnietilpīgos projektos un investēt infrastruktūras attīstībā. Autore pievienojas Filipa Makana uzskatam, ka atkarībā no reģiona īpašībām ir nepieciešams rast piemērotus reģionālās attīstības nodrošināšanas instrumentus.

Nozaru politiku īstenošanā izmantoto instrumentu savstarpēja integrācija tāpat kā daudzlīmeņu pārvaldība un sadarbība ir UVBP sastāvdaļa. Pastāv vairāki veidi, kā var iedalīt reģionālās attīstības instrumentus. Kā viens no atbilstošākiem UVBP kontekstā ir minams šāds dalījums:

- 1) reaģējošie – tādi, kas risina esošās problēmas (piem., atbalsta teritorijas, kurās ir konstatētas sociālekonomiska rakstura problēmas). Tie ietver pilsētu degradēto teritoriju atjaunošanu un atbalsta infrastruktūras projektus, kurus var papildināt ar nodarbinātību sekmējošām aktivitātēm, uzņēmējdarbības atbalstu, nabadzības mazināšanas un citiem pasākumiem). Tie vairāk uzsver nacionālo mērķu sasniegšanu nekā starpreģionālo atšķirību mazināšanu;
- 2) aktīvie – tādi, kas uzsver izaugsmes centru lomu un to ekonomisko specializāciju. Tie pamatā ir ekonomiska rakstura (piem., ieguldījumi uzņēmējdarbības infrastruktūrā, uzņēmējdarbības uzsākšanas atbalstā, pētniecībā un attīstībā, uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, informācijas tehnoloģiju attīstībā) un vairāk atbalsta izaugsmes potenciālu nekā novērš trūkumus un vājās puses;

⁷⁸ McCann, P. Modern Urban and Regional Economics. Oxford University press, 2013. 432 p.

3) atbalstošie – tādi, kas atbalsta neliela apjoma projektus, kuriem nav būtiskas ietekmes uz ekonomiskās situācijas uzlabošanu (piem., kultūras infrastruktūras uzlabojumi, jauniešu centru, muzeju, teātru infrastruktūras uzlabojumi, sociālās infrastruktūras uzlabojumi), sekmē dzīves kvalitātes paaugstināšanu un teritorijas pievilcīgumu.⁷⁹

Jāatzīmē, ka lielākā daļa instrumentu satur visu šo veidu iezīmes.

Autore izstrādātajā shēmā uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā (sk. 1.2. attēlu) uzsver to, ka globalizācijas ietekmes un apkārtējās vides izmaiņu radītie reģionālās attīstības izaicinājumi sekmē nepieciešamību veikt teritoriālo resursu un attīstības potenciāla izmaiņu regulāru novērtēšanu. Autore uzskata – lai reģioni saglabātu un sekmētu savu konkurētspēju, reģionālās attīstības stratēģijās ir jāparedz regulāra teritoriālo resursu pārskatīšana atbilstoši apkārtējās vides izmaiņām. Šo pieeju sauc par „potenciālo iespēju dinamiku.”⁸⁰ Vairāki autori uzsvēruši, ka ilgtermiņa attīstības plānošanā resursu dinamika ir svarīga,⁸¹ jo tā ir saistīta ar reģiona spēju radīt pieejamo resursu mijiedarbību mainīgā vidē un aptver inovācijas, mācīšanās, sadarbības, vadības un prognozēšanas spēju.⁸²

Analizētajā reģionālās attīstības literatūrā un dokumentos (sk. 4. pielikumu) kā galvenie UVBP ieviešanas riski ir minētas iespējamās kļūdas finansējuma novirzīšanā un funkciju deleģēšanas lēmumos. Autore uzskata, ka šie riski tiek mazināti, veicinot caurskatāmību lēmumu pieņemšanā, tajā skaitā iedzīvotāju iesaisti, un ļaujot reģioniem lemt par teritorijai atbilstošākajiem atbalsta instrumentiem reģionu vajadzību apmierināšanai. Riskus mazina arī tas, ka viens no būtiskiem UVBP izmantošanas soļiem ir teritoriālo resursu apzināšana un mērķu noteikšana teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla izmantošanai, kā arī autores uzsvērtā nepieciešamība veikt teritoriālo resursu un attīstības potenciāla regulāru novērtēšanu.

Attiecībā uz teritoriālo resursu tālāku attīstību un ilgtspējas nodrošināšanu, kas autores piedāvātajā shēmā UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanas ietver teritorijas attīstībā veikto ieguldījumu atdeves novērtējumu (sk. 1.2. attēlu), nepieciešams veikt nozaru teritoriālās ietekmes izvērtējumu – gan vērtējot tādus statistiskos rādītājus, kā, piemēram, sasniedzamība (piem., transports, pakalpojumi, informācijas tehnoloģijas), policentriska struktūra (piem., pilsētu skaits, pilsētu tīkli, sadarbība starp pilsētām, urbanizācijas līmenis, lauku teritorijas), vide (piem., aizsargājamo teritoriju lielums, vides kvalitāte), gan dinamiskos

⁷⁹ Zonneveld, W., Waterhout, B. Visions on territorial cohesion. *Town Planning Review*, No. 76(1), 2005. 19 p.

⁸⁰ Teece, D., Helfat, C. E. (et al) *Dynamic Capabilities: Understanding Strategic Change in Organizations*. Wiley-Blackwell, 2007.

⁸¹ Eisenhardt, K., Martin, J. Dynamic capabilities: What are they? *Strategic Management Journal*, Special Issue: The Evolution of Firm Capabilities, Vol. 21, Issue 10–11, October–November 2000. pp. 1105–1121.

⁸² Cooke, P. N., Parrilli, M. D., Curbelo, J. L. *Innovation, Global Change and Territorial Resilience. New Horizons in Regional Science Series*. Edward Elgar Publishing, 2012, 512 p.

indikatorus (piem., plūsmu caur ES ārējām robežām, transporta veidu attīstību). Būtisks ir ieguldījumu atdeves jautājums saistībā ar centieniem īstenot uz rezultātiem orientētu attīstību, kas ir īpaši aktuāls jautājums attiecībā uz ES fondu izmantošanas efektivitāti.

Attiecībā uz reģionu teritoriālo informāciju savu ieguldījumu ir devusi ESPON pētniecības programma, kas rada būtisku teritoriālo informāciju, kuru var izmantot arī ES dalībvalstīs lēmumu pieņemšanā. Tomēr autore uzskata, ka tas nav pietiekami, jo precīzāku nākotnes attīstības prognožu, dažādu scenāriju un dalībvalstu reģionu attīstības salīdzinājumu veikšanai ir nepieciešami kvalitatīvi un kvantitatīvi reģionu līmeņa dati.

Ņemot vērā to, ka UVBP ir stratēģiska pieeja, tās izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā ir jālieto stratēģiskās plānošanas metodoloģija. Stratēģiskās plānošanas metodoloģija nosaka pamatietvaru, kas vērsts uz to, lai izlīdzinātu plaisu starp esošo un vēlamo reģionālās attīstības līmeni. UVBP, ko demonstrē arī autores izstrādātā shēma UVBP pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā, ir saskaņā ar šādiem stratēģiskās plānošanas metodoloģijas galvenajiem soļiem: situācijas analīze, mērķu noteikšana, attīstības stratēģijas izstrāde un stratēģijas īstenošanas plāna izstrāde.

Autore pētījuma rezultātā nonākusi pie secinājuma, ka virzība uz UVBP izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā ir saskaņā ar tādām publiskās pārvaldes attīstības tendencēm,⁸³ kas iezīmē:

- 1) politiku integrāciju un institūciju sadarbību (vides, ekonomisko un sociālo jautājumu integrācija reģionālajā attīstībā), kas sekmē atvērtākas publiskās pārvaldes izveidi un ietver sadarbību starp līdzīga līmeņa pārvaldes iestādēm, kā arī sadarbību starp pārvaldes un privātā sektora organizācijām un citām struktūrām;
- 2) ilgtermiņa plānojumu, kas paredz veikt apkārtējai videi atbilstošas izmaiņas, tādējādi nodrošinot preventīvu darbību veikšanu iespējamu problēmu novēršanai;
- 3) virzību uz rezultātiem, izmantojot politikas novērtēšanas rīkus, kas ļauj noteikt īstenotās politikas vides, ekonomiskos un sociālos ieguldījumus un ieguvumus. Virzība uz rezultātiem ietver nepieciešamību veikt nepārtrauktu pārvaldes procesu uzlabošanu (piem., izmaiņas juridiskajās procedūrās, jauninājumi iestādes procesu plānošanā un ieviešanā, iekšējās un ārējās komunikācijas uzlabošana, jaunu pakalpojumu un pakalpojumu sniegšanas pieeju izstrāde);⁸⁴
- 4) virzību uz sadarbību, kas ietver vietējās un reģionālās pārvaldes un ieinteresēto pušu līdzdalību, nodrošinot pilnvērtīgu iesaisti un paredzot noteiktu atbildību par rezultātu sasniegšanu reģionālā un vietējā līmenī. Tā paredz arī sabiedrības līdzdalību valsts

⁸³ Sládeček, V. Current Development Tendencies in Public Administration. *Contemporary Administrative Law Studies. Special Edition*. Czech Republic, Olomouc, 2012. 244 p.

⁸⁴ Smith, B.C. Good Governance and Development. Palgrave Macmillan. 2007. 406 p.

pārvaldes darbā (piem., ieinteresēto pušu iesaiste jaunu pakalpojumu plānošanā, jaunu IT risinājumu izmantošana).

Tas ir saskaņā arī ar OECD izstrādātajiem veiksmīgas attīstības stratēģijas principiem⁸⁵ un parāda to, ka UVBP izmantošana sekmē uz rezultātu sasniegšanu orientētas publiskās pārvaldes attīstību un akcentē nepieciešamību rast lēmumu pieņemšanai nepieciešamo kvalitatīvo informāciju un zināšanas par teritoriālajiem resursiem un attīstības potenciālu. Turklāt pastāv sakarība arī starp pastāvošajām reģionālajām atšķirībām un publiskās pārvaldes efektivitātes novērtējumu.⁸⁶ Jo lielākas ir pastāvošās reģionālās atšķirības, jo zemāks ir publiskās pārvaldes efektivitātes rādītājs. Šo apgalvojumu pamato autore veiktais korelācijas aprēķins reģionālā IKP dispersijai ES valstīs 2010. gadā un publiskās pārvaldes efektivitātes novērtējumam 2010. gadā (korelācijas koeficients piecām valstīm ar mazākajām reģionālajām atšķirībām ir 0,71).

UVBP būtība ir tajā, ka tā ir vērsta uz visu reģionu ekonomiskā potenciāla attīstību nevis uz atpalikušāko reģionu subsidēšanu un lielāka atbalsta novirzīšanu atpalikušajiem reģioniem. Autore secinājusi, ka UVBP reģionālās attīstības plānošanā raksturo vairākas iezīmes. Tā:

- 1) ir vērsta uz stratēģisku attīstību;
- 2) uzsver teritoriālo resursu plānošanu, nevis ārējo investīciju lomu;
- 3) ir vērsta uz iespēju izmantošanu, nevis trūkumu mazināšanu;
- 4) apvieno stratēģisko plānošanu ar operacionālo plānošanu;
- 5) nosaka visu pārvaldes līmeņu sadarbību un ieinteresēto pušu iesaisti, mazinot nacionālā līmeņa nozīmīgumu.

UVBP nosaka to, ka visām tautsaimniecības nozarēm ir jāsniedz ieguldījums vietējā līmeņa attīstības prioritāšu sasniegšanā. Tas savukārt nosaka to, ka tautsaimniecības nozaru starpā ir jābūt nodrošinātai darbību saskaņotībai un pilnīgai informācijas apmaiņai.

1.2. Teritoriālās dimensijas loma reģionālās attīstības plānošanā publiskās pārvaldes ietvaros un to ietekmējošie faktori

Atbilstoši iepriekšējā apakšnodaļā analizētajam reģionālās attīstības plānošanā viens no galvenajiem izejas punktiem ir teritorijas atrašanās vieta un tai piederošie resursi, kas tiek analizēti kopā ar citiem reģionālo attīstību ietekmējošiem apstākļiem, piemēram, teritorijas

⁸⁵ Good practices in the national sustainable development strategies of OECD countries. Sustainable Development Studies. OECD, Paris, 2006.

⁸⁶ Worldwide Governance Indicators. World Bank. [tiešsaiste], 2012, [skatīts 08.01.2013] Pieejams: http://info.worldbank.org/governance/wgi/mc_countries.asp

pārvaldības kapacitāti. Tāpēc reģionālās attīstības plānošanas kontekstā īpaša uzmanība ir pievērsta atrašanās vietas kā teritoriālā resursa attīstībai un tās pieaugošajai lomai, kā arī teritorijas pārvaldības kapacitātes ietekmei uz reģionālās attīstības plānošanu. Vairākos reģionālās attīstības teorētiskajos materiālos vieta jeb teritorija, kuru raksturo noteikta platība, ģeogrāfiskā atrašanās un citi izmērāmi lielumi, tiek dēvēta par teritoriālo dimensiju,⁸⁷ un šis termins, ņemot vērā tā aktualitāti reģionālās attīstības literatūrā, ir izmantots arī šajā pētījumā.

Sākotnēji reģionālās attīstības plānošana tika balstīta uz trim dimensijām: sociālo, ekonomisko un vides, bet pakāpeniski 21. gadsimta sākumā reģionālās attīstības plānošanas kontekstā lielāka uzmanība tika pievērsta jaunai dimensijai – teritoriālajai dimensijai, kad arvien vairāk tika analizēta atrašanās vietas ietekme uz atsevišķu nozaru attīstību. Piemēram, Keisijs Dovkinss (*Casey Dawkins*) pētīja vietas un tai piederošo resursu ietekmi uz darba tirgus un mājokļu attīstību un norādīja uz to būtisko lomu reģionālās attīstības plānošanā. Viņš izšķīra trīs galvenos jautājumus: ienākumu uz vienu iedzīvotāju izlīdzināšanos vai arī atšķirību palielināšanos reģionos noteiktā laika posmā, ražošanas apjoma un izmaksu attiecības ietekmi uz reģionu ekonomisko izaugsmi un vietas un tai piederošo resursu nozīmi darba tirgus attīstībā.⁸⁸ Savukārt pārvaldības lomu darba tirgus un mājokļu politikas sasaistē ar reģionālās attīstības plānošanu uzsvēra Kurts Paulsens (*Kurt Paulsen*).⁸⁹ Bieži tiek analizēta mājokļu tirgus attīstības korelācija ar darba tirgus pieejamību un pilsētas attīstības potenciāla novērtējumu.⁹⁰

Atrašanās vietas lomu reģionālās attīstības plānošanā pamato arī tas, ka, piemēram, lielākā daļa uzņēmumu parasti tiek izvietoti vietās, kas sekmē uzņēmumu ienākumu palielināšanu (izmaksas, darbaspēka un resursu pieejamība, sasniedzamība, tirgus lielums u.c.), – galvaspilsētās, citās lielākajās pilsētās un to tuvumā (sk. 2. pielikumu), savukārt iedzīvotāji izvēlas dzīvot vietā, kas rada lielāku labumu ilgtermiņā (pakalpojumu pieejamība, darba tirgus iespējas u.c.). Atrašanās vietas (*Location theory*) teorija, kuras viens no pamatlicējiem ir ekonomists Valters Isards (*Walter Isard*), uzsver, ka ražošanas un pakalpojumu sniegšanas atrašanās vietas izdevīgumu raksturo izejmateriālu, starppatēriņa preču un pakalpojumu pieejamība un piekļuve tirgiem, kas rezultātā ietekmē uzņēmējdarbības

⁸⁷ Capello, R., Camagni, E., Chizzolini, B., Fratesi, U. Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe: European Competiveness and Global Strategies. *Advances in spatial science*. Springer, 2008. 319 p.

⁸⁸ Dawkins, C. J., Space And The Measurement Of Income Segregation. *Journal of Regional Science*, 47, 2007. pp. 255–272.

⁸⁹ Paulsen, K. The Effects of Growth Management on the Spatial Extent of Urban Development, *Land Economics*, Vol. 89, No 2, 2013. pp. 193–210.

⁹⁰ Oslan, L., Thorsen, I. Spatial Impacts, Local Labour Market Characteristics and Housing Prices, *Urban Studies: An International Journal of Research in Urban Studies*, 2013. pp. 80–99.

aktivitāšu teritoriālo izvietojanos.⁹¹ Atrašanās vietas teorija tika attīstīta tālāk un parādīja to, ka dažāda veida pieejamības jautājums ir viens no noteicošajiem reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošiem faktoriem. Arī citi autori, piemēram, Žans Pols Rodrigess (*Jean-Paul Rodrigue*), pieejamību uzskatīja par ekonomisko un sociālo aktivitāšu stūrakmeņiem.⁹²

Reģionālās attīstības plānošana ir sarežģīts process, jo viena reģiona attīstību var ietekmēt cita reģiona izaugsme. Tas ir analizēts Kopīgo sakarību teorijā⁹³ (*Cumulative causation theory*), kuras pamatlicējs ir zviedru ekonomists Gunārs Mirdals (*Gunnar Myrdal*), izvirzot apgalvojumu, ka nabadzīgākas teritorijas var gūt labumu no labāk attīstītu reģionu izaugsmes. Teorijas attīstības pirmsākumi ir meklējami pagājušā gadsimta 50. gados, un daudzi autori, piemēram, Pauls Auerbahs (*Paul Auerbach*),⁹⁴ to ir attīstījuši tālāk. Autore uzskata, ka atbilstoši šai teorijai reģionālās attīstības plānošanā ir jāņem vērā tas, ka pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbība var nodrošināt zināšanu pārnēsi no attīstītājiem centriem uz mazāk attīstītām teritorijām. Piemēram, eksportu var sekmēt no nabadzīgākiem uz labāk attīstītiem reģioniem, savukārt jaunāku tehnoloģiju izmantošanas pieredzi var nodot nabadzīgākiem reģioniem. Tas varētu būt viens no reģionālās attīstības virzieniem valstīs, kurās ir izteikta viena vai dažu pilsētu dominance (piem., Latvijā, Zviedrijā).

Paralēli Kopīgo sakarību teorijai radās Izaugsmes polu teorija (*Growth pole theory*), kura skaidroja mijiedarbību starp uzņēmumiem un rūpniecības attīstību. Tās tālākā attīstībā Deivids Tīss (*David Teece*) uzsvēra, ka ir nepieciešams attīstīt ražošanu, kas rada savstarpēji saistītas ekonomiskas darbības.⁹⁵ Šī teorija nosaka, ka ekonomiskām aktivitātēm ir jābūt teritoriāli koncentrētām, lai tās spētu uzkrāt kapitālu un attīstīt ražošanu, tādējādi radot pozitīvu ekonomisko efektu un vajadzību pēc jauniem resursiem un jauniem pakalpojumiem.

Reģionālās attīstības plānošanas kontekstā ir jāmin Mēroga politikas pieeja (*Politics of scale*), kas attiecībā uz teritorijas pārvaldības kapacitāti norāda, ka pārvaldības procesi var tikt veikti noteiktā mērogā. Piemēram, lēmumpieņēmēju ietekmi uz teritorijas attīstību nosaka tas, kādā mērogā tiek pieņemti konkrētie lēmumi un kāda veida teritoriālie resursi ir lēmumpieņēmēju rīcībā. Piemēram, institūcijas, lai iekļautos kopējā valsts plānošanas sistēmā, piemērojas darbībai noteiktā mērogā. Vietējā līmeņa institūcijas aptver noteiktu teritoriju, tām ir noteiktam līmenim piemērotas pilnvaras un atbildība, bet, piemēram, nacionālā līmeņa institūcijām ir daudz lielāks darbības mērogs, lielāki pieejamie resursi, tajā skaitā arī pieejamā

⁹¹ Rose, A., Folmer, H., Nijkamp, P. Walter Isard's Contributions to Environmental Economics and Ecological Economics. *International Regional Science Review*. October 11, 2012. pp. 324–341.

⁹² Rodrigue, J-P. *The Geography of Transport Systems*, Routledge, 2013. 408 p.

⁹³ Fujita, N. Myrdal's Theory of Cumulative Causation, *Evolutionary and Institutional Economic Review*. Vol. 3, No 2, 2007. pp. 275–283.

⁹⁴ Auerbach, P. The crunching of classical economics. *The Political Quarterly*. 2009. No 80(4), pp. 605–607.

⁹⁵ Teece, D. *Dynamic Capabilities and Strategic Management: Organizing for Innovation and Growth*. Oxford University Press, USA; November, 2011. 304 p.

informācija un informācijas apkopošanai un analīzei nepieciešamie resursi, un lielāka loma kopējā valsts pārvaldē.⁹⁶

Reģionālās attīstības plānošanā jāņem vērā arī tas, ka līmenis, kādā rodas problēma, un mērogs, ko tā aptver, var neatbilst atbilstošā līmeņa institūcijas darbības mērogam.⁹⁷ Autore uzskata, ka pieaugošās izmaiņas apkārtējā vidē un citi faktori nosaka nepieciešamību sekmēt dažādos līmeņos pieņemto lēmumu savstarpējo saskaņotību, kā arī dažāda veida teritoriālās informācijas savstarpējo apriti. Piemēram, Mēroga politikas pieeja nav piemērojama pārrobežu teritoriju attīstības jautājumu risināšanā. Mēroga pārskatīšanas nepieciešamība saistās arī ar teritoriālo resursu efektīvākas izmantošanas nepieciešamību un efektīvākas pārvaldes izveidi. Lai arī Mēroga politikas pieejā vietas faktors ir saistīts ar lēmumpieņemšanas teritoriju, tomēr tas netiek vērtēts kā reģionālās attīstības plānošanā un vadībā būtisks resurss.

Pakāpeniski reģionālās attīstības plānošanā ir novērojama tendence uzsvērt nevis salīdzinošās priekšrocības (*comparative advantage*), bet gan konkurējošās priekšrocības (*competitive advantage*)⁹⁸. Salīdzinošo priekšrocību teorija, kuras pamatlicējs 19. gs. sākumā bija Deivids Rikardo (*David Ricardo*), uzsver to, ka reģionu specializācija balstās uz precēm un pakalpojumiem, kuru ražošanai un izstrādei valstī ir salīdzinošā priekšrocība, un valstij ir jāiegulda resursi tajās jomās, kurās tai ir salīdzinošā priekšrocība. 20. gs. 90. gadu beigās tika attīstīta Sadarbības priekšrocību teorija (*collaborative advantage*), kura raksturoja sadarbības priekšrocības attiecībā pret situāciju, kad sadarbība nenotiek. Sadarbības priekšrocību teorija uzsver ieguvumus no sinerģijas sadarbības gan indivīdu, gan valsts līmenī.⁹⁹ Pakāpeniski, balstoties uz šīm pieejām, tika attīstīta un reģionālās attīstības plānošanas kontekstā tiek minēta arī Uz resursiem balstīta pieeja (*Resource based view*).¹⁰⁰ Sākotnēji šī pieeja tika piemērota uzņēmējdarbības attīstībai, bet pakāpeniski tika piemērota teritorijas pārvaldībai, ņemot vērā to, ka publiskās pārvaldes institūcijas pakāpeniski savā darbībā pārņēma arvien vairāk uzņēmējdarbības vadības rīkus. Šīs pieejas pamatā tika uzsvērts unikālu iekšējo resursu nozīmīgums uzņēmuma vai valsts pārvaldes struktūras attīstībā. Resursi kalpo kā pamats konkurējošo priekšrocību attīstībai, tādējādi Uz resursiem balstītā pieeja papildina

⁹⁶ McCann E., Framing space and time in the city: urban policy and the politics of spatial and temporal scale. *Journal of Urban affairs*. Vol. 25., No. 2, 2003. pp. 159–178.

⁹⁷ Towers, G. Applying the political geography of scale: grassroots strategies and environmental justice. *Professional Geographer*. Vol. 50., 2000, pp. 23–36.

⁹⁸ Samli, A. C. *International Consumer Behavior in the 21st Century. Impact on Marketing Strategy Development*. Springer, 2013. pp. 12.

⁹⁹ Huxham, C., Vangen, S. *Managing to collaborate: the theory and practice of collaborative advantage*. London, Routledge, 2013, 288 p.

¹⁰⁰ Rusko, R., Merenheimo, P., Haanpää M. Coopetition, Resource-Based View and Legend: Cases of Christmas Tourism and City of Rovaniemi. *International Journal of Marketing Studies*. Canadian Center of Science and Education. Vol. 5, No. 6; 2013, pp. 37–51.

Konkurējošo priekšrocību teoriju. Uz resursiem balstītā pieejā ieguvumi ir balstīti uz labākiem teritorijā pieejamajiem resursiem nekā citām teritorijām. Tomēr jāņem vērā tas, ka resursu lielāka atdeve un efektīvāka izmantošana ir iespējama, ja tiek izmantoti jauni teritorijas attīstības risinājumi. Turklāt jauni risinājumi un inovācija, kuriem šajā modelī netiek pievērsta pietiekoša uzmanība, rada iespēju teritoriālajiem resursiem piešķirt jaunu pievienoto vērtību. Vairāki autori iedala resursus trīs galvenajās kategorijās: fiziskie resursi, cilvēkresursi un institucionālie resursi.¹⁰¹ Uz resursiem balstītā pieejā būtiska nozīme ir arī tādiem nemateriālajiem resursiem kā zināšanām un vērtībām. Pilsētu un reģionu resursi, kuri ir ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas pamatā, satur Uz resursiem balstītas pieejas elementus, jo pilsētām un reģioniem var būt pieejami tādi resursi, kuri nav pārņemami citām teritorijām vai kurus nevar atdarināt citās teritorijās. Uz resursiem balstītā pieejā teritorija ir unikāls resurss, jo to nevar nedz pārņemt, nedz atdarināt.

Pēdējos gados, pieaugot reģionu lomai, reģionālās attīstības plānošanas kontekstā ir aktualizējušās diskusijas par daudzlīmeņu pārvaldību. Daudzlīmeņu pārvaldības teorija (*Theory of multi-level governance*) kalpo par pamatu dažādu ārējo un iekšējo faktoru radīto valsts pārvaldes struktūras izmaiņu analīzē. Daudzlīmeņu pārvaldības teorija analizē lēmumu pieņemšanas procesu, kurā piedalās dažādu līmeņu valsts pārvaldes institūcijas un nevalstiskās organizācijas.¹⁰² Diskusijas par daudzlīmeņu pārvaldības nepieciešamību pieauga līdz ar nepieciešamību veidot efektīvāku teritorijas pārvaldību reģionālās attīstības sekmēšanai.

Daudzlīmeņu pārvaldības izveides pamatā ir izmaiņas valsts pārvaldes un sabiedrības attiecībās, kā arī attiecībās starp nacionālā, reģionālā un vietējā līmeņa pārvaldes institūcijām.¹⁰³ Reģionālās attīstības plānošanā ir jāņem vērā tas, ka ir pieaugusi attiecību sarežģītība starp dažādiem pārvaldes līmeņiem,¹⁰⁴ jo izmaiņas publiskajā pārvaldē ietekmē gan dažādu pārvaldes procesos iesaistīto institūciju darbu, gan arī šo institūciju spēju reaģēt un piemēroties izmaiņām apkārtējā vidē.

Atrašanās vietas lomu reģionālās attīstības kontekstā analizē arī Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas (*New economic geography*) teorija, skaidrojot saikni starp ģeogrāfisko atrašanās vietu un reģionu ekonomisko attīstību. Reģionālās attīstības plānošanas kontekstā svarīgs ir

¹⁰¹ Capasso, A., Dagnino, G., Lanza, A. Strategic capabilities and knowledge transfer within and between organizations: New perspectives from acquisitions, networks, learning and evolution. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing. pp. 35–55.

¹⁰² Piattoni, S. The Theory of Multi-level Governance: Conceptual, Empirical, and Normative Challenges. OUP Oxford, 2010, 301 p.

¹⁰³ Bache, I. Europeanization and Multilevel Governance: Cohesion Policy in the European Union and Britain. Rowman & Littlefield, 2008. p. 193.

¹⁰⁴ Conteh, C. Policy Governance in Multi-level Systems: Economic Development and Policy Implementation in Canada. McGill-Queen's Press, 2013, p. 248.

jautājums par to, cik lielā mērā valstis un reģioni savu atrašanās vietu vērtē kā teritoriālo resursu un vai to izmanto valsts vai reģiona attīstībā. Šī teorija aplūko dažādu ģeogrāfisko faktoru, piemēram, klimata un dabas resursu, nozīmi reģionālajā attīstībā, kā arī darbaspēka mobilitātes starp reģioniem un nozarēm lomu un izvirza jautājumu par elastīgākas pieejas nepieciešamību ģeogrāfiskās telpas izmantošanā.¹⁰⁵ Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija uzsver zināšanu pieejamību, produktivitāti un ražošanas un pakalpojumu sniegšanas aktivitāšu izvietojumu kā reģionālo attīstību ietekmējošus faktoros.¹⁰⁶ Jaunās ekonomiskās ģeogrāfijas teorijas attīstībā būtisku ieguldījumu ir sniedzis amerikāņu ekonomists Pauls Krugmens (*Paul Krugman*), kurš uzsvēra, ka reģioniem nav jāveicina savstarpēja konkurētspēja, bet gan jārada uzņēmējdarbībai labvēlīgāka vide un jārod iespējas efektīvāk izmantot teritoriālos resursus. Šī pieeja reģionālās attīstības plānošanā pēdējo gadu laikā ir attīstīta tālāk, analizējot to, ka reģionu savstarpējā sacenšanās var sekmēt nepiemērotu pasākumu īstenošanu un resursu nepārdomātu izmantošanu, ja neizvēlas saviem teritoriālajiem resursiem un attīstības potenciālam piemērotus mērķus un pasākumus to sasniegšanai.¹⁰⁷ Autore uzskata, ka saskaņā ar šo teoriju uzņēmumi var attīstīties un paplašināties, balstoties ne tikai uz valsts iekšējo tirgu un pieaugošo aglomerāciju, bet arī uz ārvalstu pieprasījumu. Tāpēc reģionālās attīstības plānošanā jāizvērtē arī eksporta potenciālā ietekme uz reģionu ekonomisko izaugsmi un pieejamo resursu iespējas eksporta sekmēšanā. Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija uzsver tādus resursus kā izglītots darbaspēks, intelektuālais īpašums, uzņēmējdarbības, transporta un komunikāciju infrastruktūra un jaunu uzņēmumu izveides ilgtermiņa ieguldījums IKP izaugsmē. Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija saskata ieguvumu no pilsētu attīstības, jo telpiski koncentrētāka ekonomika var attīstīties ātrāk.¹⁰⁸

Arī Endogēnās izaugsmes teorija (*Endogenous growth theory*), kas ir attīstījusies gandrīz vienā laikā ar Jauno ekonomiskās ģeogrāfijas teoriju, analizē ģeogrāfiskās atrašanās vietas, kā arī mobilitātes, inovācijas un tirdzniecības nozīmīgumu reģionālās attīstības sekmēšanā. Endogēnās izaugsmes teorija pauž uzskatu, ka valstu ekonomiskā izaugsme ir tiešs iekšējo procesu rezultāts un ka cilvēkresursu attīstība sekmē ekonomisko izaugsmi, izmantojot jaunas tehnoloģijas un efektīvus ražošanas un pakalpojumu sniegšanas līdzekļus.¹⁰⁹ Atbilstoši šai teorijai īstenotajiem reģionālās attīstības instrumentiem var būt

¹⁰⁵ Wood, A., Roberts, S. *Economic Geography: Places, Networks and Flows*. Taylor&Francis, 2012. 192 p.

¹⁰⁶ *Regions Benefiting from Globalisation and Increased Trade*. Study for DG Regio, Vol. II – Case studies. Politecnico di Milano, Bocconi University, Milan, IGEAT – ULB. Milan, 2009.

¹⁰⁷ Alexiadis S. *Convergence Clubs and Spatial Externalities: Models and Applications of Regional Convergence in Europe*. *Advances in spatial science*. Berlin, Springer, 2013. 244 p.

¹⁰⁸ Alexiadis, S. *Convergence Clubs and Spatial Externalities: Models and Applications of Regional Convergence in Europe*. *Advances in spatial science*. Berlin, Springer, 2013. 244 p.

¹⁰⁹ Hiro, I. What Does Endogenous Growth Theory Tell about Regional Economies? Empirics of R&D Worker-based Productivity Growth Regional Studies. *Regional Studies*, Vol. 42, Issue 7, 2008. pp. 947–960.

ilgtermiņa ietekme uz ekonomikas izaugsmi. Piemēram, ieguldījumi pētniecībā, attīstībā vai izglītībā sekmē inovāciju, tādējādi dodot ieguldījumu ilgtermiņa izaugsmē. Endogēnās izaugsmes teorijā reģionālā attīstība ir atkarīga no inovācijas un investīcijām cilvēkresursos. Šīs teorijas pārstāvji uzsver valsts pārvaldes un privātā sektora institūciju zināšanu un teritorijas pārvaldības prasmju nozīmīgumu.¹¹⁰ Endogēnās izaugsmes teorijā tiek uzsvērts, ka valsts izaugsmi sekmē virzība uz augstāku inovācijas līmeni un investīcijas cilvēkresursos ir būtiska izaugsmes sastāvdaļa.¹¹¹ Endogēnās izaugsmes teorija parāda to, ka pārvaldība, kas virzīta uz atvērtību, sadarbību, izmaiņām un inovāciju, var sekmēt izaugsmi, savukārt pārvaldība, kas ir vērsta uz ierobežojumiem vai pārmaiņu bremsēšanu, piemēram, aizsargājot noteiktu ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas virzienu, ilgtermiņā kavē izaugsmi. Šajā saistībā Peters Hovits (*Peter Howitt*) rakstīja, ka „ekonomikas, kas pārstāj mainīties, nevirzās uz izaugsmi.”¹¹²

Autore promocijas darbā secināja, ka Endogēnās izaugsmes teorija uzsver inovāciju kā līdzekli labklājības līmeņa paaugstināšanai un analizē nepieciešamību piemēroties jaunām situācijām un apstākļiem. Tāpēc autore promocijas darba empīriskajā daļā īpašu uzmanību pievērš tāda cilvēkresursu kapitāla nepieciešamībai, kas spēj radīt ko jaunu, iesaistīties dažādos sadarbības tīklos, radīt zināšanas un veikt zināšanu pārneš. Attiecībā uz reģionālās attīstības plānošanu ir jāmin Eksogēnās izaugsmes teorija (*exogenous growth theory*), kura reģionu izaugsmi skaidro kā ārējo apstākļu ietekmes rezultātu. Atbilstoši Eksogēnās izaugsmes teorijai, ņemot vērā ierobežotus teritoriālos resursus (piem., darbaspēks), ekonomiskā izaugsme apstātos, ja nebūtu novērojama ārējo apstākļu ietekme.¹¹³ Ārējie apstākļi Eksogēnās izaugsmes teorijā ir galvenie attīstības virzītāji un attiecas, piemēram, uz ārvalstu kapitāla plūsmu un tehnoloģiju attīstību. Autore uzskata, ka viens no Eksogēnās izaugsmes teorijas trūkumiem ir tas, ka netiek ņemts vērā iekšējo resursu attīstības potenciāls un netiek analizēta ārējo un iekšējo faktoru mijiedarbība.

Autore secinājusi, ka reģionālās attīstības plānošanas kontekstā atrašanās vietai kā teritoriālajam resursam lielāka nozīme ir piešķirta tieši Endogēnās izaugsmes un Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorijā. Savukārt tās nerisina jautājumu, kāpēc teritorijām ar līdzīgiem teritoriālajiem resursiem ir atšķirīgi sociālie un ekonomiskie rādītāji. Tāpēc autore pētījumā analizēja Institucionālo teoriju, kas skata publiskās pārvaldes institūciju lomu reģionālās izaugsmes sekmēšanā un aizstāv uzskatu, ka institūcijas nosaka ekonomikas spēju

¹¹⁰ Aghion, P., Howitt, P. *The Economics of Growth*. The MIT Press, Cambridge, 2009, pp. 21–31.

¹¹¹ Solow, R. M. *Growth Theory: An Exposition*. 2nd edition. Oxford University Press, Oxford, 2000. 224.p

¹¹² Howitt, P. *Innovation, Competition and Growth: A Schumpeterian Perspective on Canada's Economy*. C.D.Howe Institute, 2007. 15.p.

¹¹³ Nijkamp, P. *Advances In Spatial Science: Innovation, Growth and Competitiveness: Dynamic Regions In the Knowledge-Based World Economy*. Springer, 2011. pp. 15–25.

izmanto un attīstīt resursus. Vairāki autori (*Guy Peters*¹¹⁴, *Johan P. Olsen*¹¹⁵, *Edward Freeman*¹¹⁶) uzsvēra, ka viens no svarīgākajiem institūciju elementiem, kas jāņem vērā reģionālās attīstības plānošanā, ir to spēja pielāgoties dažādiem apstākļiem. To savukārt ietekmē sabiedrības izglītības līmenis, politiskā brīvība, ekonomisko un politisko struktūru decentralizācijas līmenis un nozaru sadarbības līmenis.¹¹⁷ Ņemot vērā to, ka publiskās pārvaldes institūcijas pastāv jebkurā ekonomiskajā un politiskajā situācijā, to lomu reģionālajā attīstībā nevar nenovērtēt. Situācijās, kad ir pieejami līdzvērtīgi ekonomiskie resursi un izveidotas līdzvērtīgas institūcijas, tās tomēr dažādi ietekmē teritoriju izaugsmi.¹¹⁸ Tas ļauj secināt, ka institūcijām ir svarīga nozīme teritoriālā potenciāla izmantošanā. Autores veiktā vadībzinātnes literatūras analīze, īpašu uzmanību pievēršot institūciju lomai, parādīja, ka arī institūcijām ir jāpiemērojas apkārtējās vides pārmaiņām un jāveicina inovācija, lai paaugstinātu iedzīvotāju labklājības līmeni un pēc iespējas efektīvāk izmantotu jaunas iespējas un zināšanas.

Tehnoloģiju, sociālo mediju un sadarbības tīklu lomas pieaugums ir radījis izaicinājumu reģionālās attīstības plānošanā attiecībā uz jautājumu, kādā veidā to radītās iespējas var tikt izmantotas reģionālās attīstības plānošanā un attiecīgi arī reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā. Interneta tehnoloģiju lomas pieaugums sekmē Interesu kopienu veidošanos (*Communities of Interest*),¹¹⁹ kas, no vienas puses, darbojas ārpus noteiktas teritorijas, bet, no otras puses, var būtiski ietekmēt dažādus sociālekonomiskos procesus. Interesu kopienu un sadarbības tīklu veidošanās var būt būtiska visos reģionālās attīstības vadības posmos, it īpaši plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā. Interesu kopienu veidošanās iezīmē jaunu izaicinājumu, ar kuru jārēķinās, jo cilvēku iesaiste virtuālajos sadarbības tīklos pieaug, savukārt daudzu jautājumu risināšanā, tajā skaitā izglītībā, sociālajā aprūpē, mājokļu politikā, vides kvalitātē, joprojām būtiska ir teritoriālā dimensija.¹²⁰

Pārvaldes decentralizācijas teorija nosaka publiskās pārvaldes funkciju, tajā skaitā atbildības par labklājības nodrošināšanu vietējā līmenī, un atbilstošu resursu nodošanu vietējā

¹¹⁴ Alexiadis, S. Convergence Clubs and Spatial Externalities: Models and Applications of Regional Convergence in Europe. *Advances in spatial science*. Berlin, Springer, 2013. 244 p.

¹¹⁵ Olsen, J. P. Governing Through Institution Building: Institutional Theory and Recent European Experiments in Democratic Organization. OUP, Oxford; 2010. 249 p.

¹¹⁶ Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C. Stakeholder Theory: The State of the Art. Cambridge University Press, 2010. 343 p.

¹¹⁷ Engerman, S. L., Sokoloff, K. L. Institutional and Non-Institutional Explanations of Economic Differences. Springer, 2005. pp. 639–666.

¹¹⁸ Walker, R.M. Globalized Public Management: An Interdisciplinary Design Science? *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2011, No. 21. pp. 53–59.

¹¹⁹ Stimson, R.J., Stough, R.R., Roberts B.H. Regional Economic Development: Analysis and Planning Strategy. Business and Economics. Springer, 2006, 466 p.

¹²⁰ Green, P.A., Haines A. Asset Building and Community Development. SAGE Publication Inc., 2012. pp. 1–24.

līmeņa pārvaldes institūcijām. Teorija nosaka to, ka vietējā līmeņa pārvaldes institūcijas, ja vien ir atbilstošs institucionālais un tiesiskais ietvars, ir spiestas efektīvāk izmantot piešķirtos resursus un uzlabot publisko pakalpojumu kvalitāti. Šīs teorijas kritiķi gan norāda uz to, ka decentralizācija var pasliktināt rezultātus, ja vietējā līmeņa pārvaldes institūcijām nav pietiekošas kapacitātes vai arī nav pietiekošas motivācijas uzņemto saistību izpildei.

Reģionālās attīstības plānošanā autore izšķīra tās teorijas, kuras uzsver teritoriālo dimensiju kā būtisku reģionālās attīstības nodrošināšanas elementu (sk. 1.3. tabulu) un piešķir tai būtisku nozīmi reģionālās attīstības plānošanā, un ir devušas ieguldījumu UVBP izmantošanas reģionālās attīstības plānošanā teorētiskā pamatojuma tālākā attīstībā. Tās ir Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija, Endogēnās izaugsmes teorija un Institucionālā teorija.

Turpmākajās pētījuma daļās autore ņēmusi vērā to, ka nav iespējams balstīties tikai uz vienu teoriju, jo lielākajā daļā teoriju ir uzsvērts, ka reģionālās attīstības procesi un tos ietekmējošie faktori (piem., investīcijas tehnoloģiju un cilvēkresursu attīstībā, tirgus integrācija, transporta izmaksas, sasniedzamība, dzīves kvalitāte, institucionālā struktūra, sadarbības tīkli un sociālais kapitāls) ir skatāmi kopā ar teritorijai raksturīgo iezīmju analīzi un situācijas izvērtējums ir viens no plānošanas posmiem.¹²¹

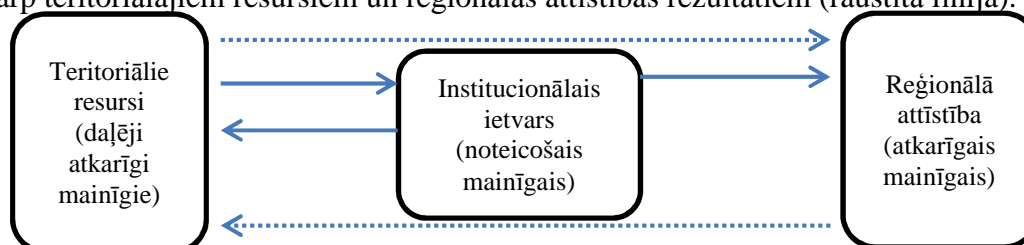
¹²¹ Barca, F., McCann, P. The Case for Regional Development Intervention: Place-Based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*, Vol. 52, No. 1, 2012. pp. 134–153.

**Teritoriālās dimensijas un publiskās pārvaldes lomas novērtējums
reģionālās attīstības teorijās un pieejās**

Teritoriālās dimensijas un publiskās pārvaldes lomas novērtējums	Reģionālās attīstības teorijas un pieejas	Novērtējuma pamatojums
Abi elementi ir nozīmīgi	Endogēnās izaugsmes teorija Institucionālā teorija Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija Sadarbības priekšrocību teorija	Teritorija jeb vieta tiek uztverta kā resurss pats pat sevi, tā ir būtisks ekonomisko un sociālo attīstību ietekmējošs faktors. Publiskā pārvalde ir būtiska teritorijas attīstības sekmēšanā
Viens no elementiem ir būtisks, bet otrs nav	Eksogēnās izaugsmes teorija Atrašanās vietas teorija Izaugsmes polu teorija Mēroga politikas pieeja Daudzlīmeņu pārvaldības teorija Decentralizācijas teorija	Teritorija jeb vieta tiek uztverta kā fiziska izaugsmes sastāvdaļa, nevis kā resurss. Publiskā pārvalde ir būtiska teritorijas attīstības sekmēšanā
Neviens no elementiem nav būtisks	Interesešu kopienas veidošanās teorija	Teritorijas jeb vietas loma nav būtiska, jo reģionālās attīstības procesu ietekmējošie faktori nav piederīgi konkrētai vietai. Publiskā pārvalde nav noteicošais faktors teritorijas attīstības sekmēšanā

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz teorētiskā materiāla analīzi.

Veiktā teoriju analīze parādīja, ka tikai 20. gs. 80. gadu beigās atrašanās vieta tika novērtēta kā būtisks ekonomisko un sociālo attīstību ietekmējošs faktors, kas jāņem vērā reģionālās attīstības plānošanā, un pakāpeniski, līdz ar nepārtrauktām izmaiņām apkārtējā vidē, lielāka uzmanība tika pievērsta teritorijas pārvaldības institucionālajam ietvaram. Tas noteica nepieciešamību pēc jaunām pieejām valsts pārvaldes darbā, tajā skaitā reģionālās attīstības plānošanā. Teritoriālo resursu lomu un to attīstības potenciāla sakarību ar institucionālo ietvaru uzsver vairāki autori (piemēram, Stimsons (*Stimson*) un Stougs (*Stough*); sk. 1.5. attēlu). Attēls parāda tiešu sakarību starp teritoriālajiem resursiem, institucionālo ietvaru un reģionālo attīstību kā sasniedzamo rezultātu, kā arī netiešo sakarību starp teritoriālajiem resursiem un reģionālās attīstības rezultātiem (raustītā līnija).

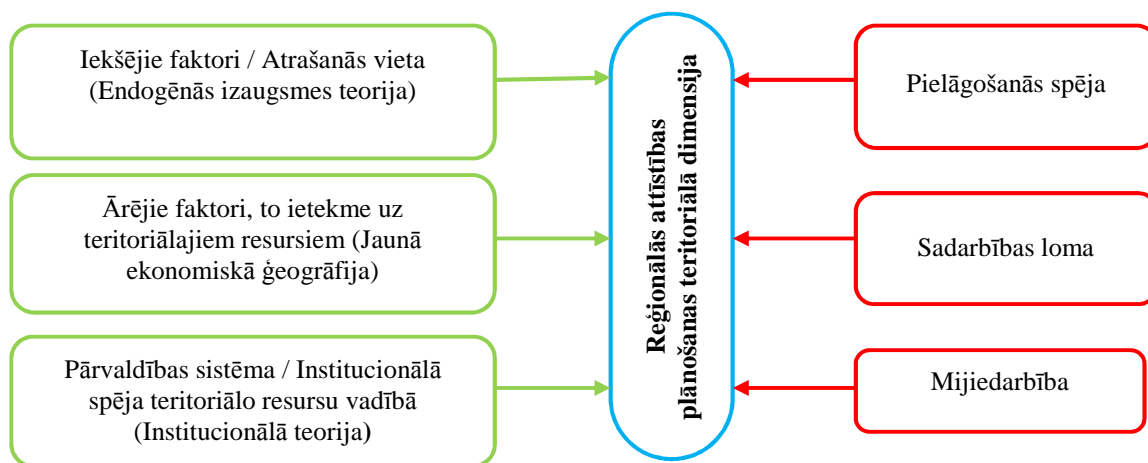

1.5. att. Reģionālās attīstības plānošanas procesa sakarības

Attēls: Autores veidots attēls, balstoties uz R. Stimsona un R. Stouga uzskatiem.¹²²

¹²² Stimson, R.J., Stough, R.R., Nijkamp, R. *Engeneous Regional Development*, Edward Elgar Publishing, 2011. pp. 1–20.

Lai arī vairākās iepriekš minētajās teorijās tiek uzsvērts, ka reģionālās attīstības plānošanā ir jāņem vērā ģeogrāfiskā atrašanās vieta, pieejamie teritoriālie resursi un institucionālā spēja ar tiem rīkoties, tomēr neviena no šīm teorijām neanalizē visus šos faktorus. Vairāki autori (piemēram, Deivids Adams un Maiks Hess) norāda uz nepieciešamību pēc uz vietu balstītas inovācijas publiskajā pārvaldē, lai sekmētu atbilstoša un elastīga institucionālā ietvara izveidi.¹²³ Tas parāda šī jautājuma problemātiskumu un daudzdimensionālo raksturu (sk. 1.6. attēlu). Attēls parāda teorijas, kuras uzsvēr teritoriālās dimensijas lomu, analizētos faktorus, kā arī iezīmē tos, kas šajās teorijās nav tikuši ietverti – sadarbības loma, pielāgošanās spēja un mijiedarbība.

1.6. att. Teritoriālās dimensijas atspoguļojums reģionālās attīstības plānošanā

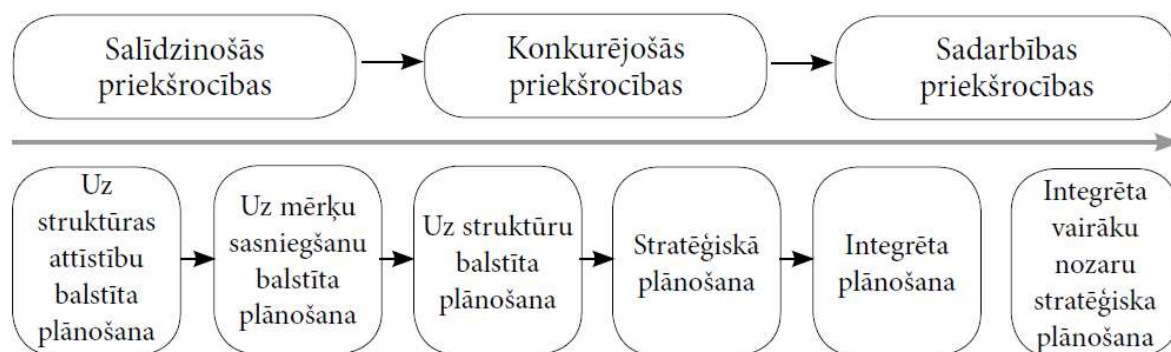
Avots: attēlu veidojusi autore, balstoties uz teorētiskā materiāla analīzi.

Endogēnās izaugsmes teorija neaptver nemateriālos resursus, savukārt Jaunā ekonomikas ģeogrāfijas teorija nepietiekami analizē dažādu faktoru savstarpējo mijiedarbību. Salīdzinošo priekšrocību teorija atsevišķu faktoru, piemēram, darbaspēka mobilitātes, analizē neņem vērā mobilitāti starp valstīm, kā arī neanalizē transporta izmaksas starp valstīm. Netiek ņemta vērā arī tehnoloģiju attīstība un inovācija, kas mūsdienās ir viens no būtiskākajiem reģionālo attīstību ietekmējošiem faktoriem. Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija balstās uz veiksmīgāko reģionu pieredzi un neņem vērā pārējo reģionu teritoriālos resursus un attīstības kapacitāti. Nedz Endogēnās izaugsmes teorija, nedz Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija neņem vērā institūciju lomu reģionu izaugsmes sekmēšanā, tāpēc tās nav pilnībā attiecināmas uz reģionālās attīstības mūsdienu tendencēm. Jāņem vērā tas, ka publisko pārvaldi var analizēt no vairākām perspektīvām, piemēram, ekonomiskās (līdzekļu piešķiršana un izlietošana), uzņēmējdarbības (vadības principi un sasniedzamie rezultāti), politiskās un citām

¹²³ Adams, D., Hess, M. Operationalising place-based innovation in public administration. *Journal of Place Management and Development*. Vol. 3 Iss: 1, pp. 8–21.

perspektīvām.¹²⁴ Turklāt šo perspektīvu mijiedarbība rada vajadzību pēc procesu padziļinātas analīzes, ko jau ir mēģinājuši tādi autori kā Deivids Fārmers (*David Farmer*).¹²⁵

Virzība no Salīdzinošo un Konkurējošo priekšrocību teorijām uz Sadarbības priekšrocību teoriju, kā arī izmaiņas reģionālās attīstības procesos un tos ietekmējošos faktoros, tajā skaitā teritoriālās dimensijas lomas pieaugumā, iezīmēja izmaiņas arī reģionālās attīstības plānošanā izmantotajās pieejās un metodēs. Reģionu attīstības nodrošināšana ir reģionālās attīstības plānošanas galvenais uzdevums, tomēr veidi, kā reģionālās attīstības plānošana var sekmēt reģionu attīstību, ir dažādi. Piemēram, reģionālās attīstības plānošanu var īstenot gan centralizēti (Izaugsmes polu teorija), gan decentralizēti (Pārvaldes decentralizācijas teorija). Katra institūcija vai organizācija plānošanas procesu var veikt atšķirīgi gan attiekmē pret sasniedzamajiem mērķiem, gan izmantojamām metodēm (Institucionālā teorija). Pakāpeniski ir notikusi virzība no uz mērķiem balstītas pieejas uz integrētu vairāku nozaru stratēģisku plānošanu,¹²⁶ kas skaidri iezīmē arī UVBP nozīmīgumu reģionālās attīstības plānošanā. 1.7. attēls parāda izmaiņas reģionālās attīstības plānošanā.

1.7. att. Izmaiņas reģionālās attīstības plānošanas pieejās

Avots: autores veidota shēma, balstoties uz R.Stimsona un R.Stouga uzskatiem.

Kā parādīts 1.7. attēlā, pastāv vairāki plānošanas veidi un to klasifikācijas. Viens no veidiem ir plānošanas iedalīšana pēc plānošanas apjoma:

- stratēģiskā plānošana;
- nozaru stratēģiskā plānošana;
- pakāpeniskā plānošana.

Stratēģiskā plānošana ietver esošās situācijas izvērtējumu, stratēģisku attīstības mērķu un to sasniegšanai nepieciešamo aktivitāšu noteikšanu. Stratēģiskās plānošanas galvenais rezultāts ir izstrādāta attīstības stratēģija. Stratēģisko plānošanu sauc arī par visaptverošu

¹²⁴ Farmer, D. J. *Public Administration in Perspective: Theory and Practice Through Multiple Lenses*. Sharpe publication house, 2010. 259 p.

¹²⁵ Turpat.

¹²⁶ Stimson, R.J., Stough, R.R., Nijkamp, R. *Engeneous Regional Development*, Edward Elgar Publishing, 2011. pp. 1–20.

plānošanu un tās galvenā iezīme ir tā, ka tā ietver izstrādātu attīstības perspektīvu. Savukārt visaptverošas stratēģijas galvenais risks ir esošās situācijas pārāk plašs vispārinājums, uz maldīgiem pieņēmumiem balstīti attīstības mērķi, kā arī pieejamo resursu un esošās kompetences pārvērtējums, kas neatbilst reālajai situācijai un reālajām attīstības iespējām.¹²⁷

Stratēģiskās plānošanas gadījumā reģionālās attīstības plānošanas process var tikt pārlietu centralizēts un pastāv risks, ka lēmumu pieņemšanā netiek ņemtas vērā visu ieinteresēto pušu intereses. Turklāt jāņem vērā tas, ka reģionālajā attīstībā var notikt gan iekšējo, gan ārējo faktoru radītas izmaiņas, kuras var ietekmēt visu plānošanas procesu (Endogēnās izaugsmes teorija). Tāpēc reģionālās attīstības plānošanā ir nepieciešams paredzēt iespēju veikt izmaiņas. Pretējā gadījumā visaptverošas stratēģiskās plānošanas rezultātā var tikt īstenotas aktivitātes, kas vairs neatbilst reālajai situācijai, tādējādi mazinot reģionālās attīstības iespējas un dinamiku.

Visaptverošā plānošana ir īpaši svarīga gadījumos, kad ir notikušas būtiskas izmaiņas apkārtējā vidē, jo ir nepieciešams izvērtēt nākotnes attīstības perspektīvas, izvirzīt ambiciozākus mērķus un apkopot kaut vai to daļējai sasniegšanai pieejamos resursus.

Nozaru stratēģiskā plānošana (*Specific field strategy*) ir vērsta uz noteiktas nozares attīstību, piemēram, ekonomikas, veselības aprūpes, izglītības, kultūras un citu nozaru attīstību. Nozaru stratēģiskā plānošana ietver līdzīgus elementus kā visaptverošā plānošana un pamatā ir balstīta uz centralizētu lēmumu pieņemšanu. Nozaru stratēģiskajā plānošanā atšķirībā no visaptverošās plānošanas ir mazāks kļūdīšanās risks, jo vienas nozares ietvaros var veikt detalizētāku esošās situācijas analīzi un ir lielāka iespēja, ka tiks apzinātas lielākās daļas ieinteresēto pušu intereses. Tādējādi nozaru plānošana ir precīzāka. Turklāt gadījumos, kad ir nepieciešams stiprināt mazāk attīstītus reģionus, ekonomiskās attīstības plānošana ir būtiskāka par citām nozarēm un tai ir jāpievērš lielāka uzmanība, kas savukārt visaptverošās plānošanas gadījumā var tikt veikts nepilnīgā apjomā.

Pakāpeniskā plānošanas pieeja (*Incremental approach*) ir vairāku aktivitāšu rezultātu izmantošana plānošanā, nevis viena plānošanas dokumenta izstrāde. Pakāpeniskā plānošanas pieejā uzsvars ir uz nelielu izmaiņu veikšanu, pieturoties pie iepriekšējiem plānošanas dokumentiem un iepriekšējo lēmumu turpināšanas. Pakāpeniskas plānošanas pieeja visbiežāk tiek izmantota decentralizētas pārvaldes gadījumā. Pieejas izmantošanas stiprā puse ir tā, ka tiek stiprināti līdzšinējie sasniegumi un jebkura iespējamā izmaiņa tiek ļoti rūpīgi analizēta un tiek izvērtēts, vai plānotās izmaiņas ir reāli īstenojamas. Pakāpeniskā plānošanā galvenais

¹²⁷ Rees W.D., Porter C. Corporate Strategy development and related management development: the case for the incremental approach. Part 1. The Development Strategy. Industrial and Commercial Training. Vol. 38, No. 5, 2006, pp. 227.

izdevums ir risināt esošās problēmas, piemēram, attīstot un īstenojot tādus projektus, kuri risina konkrētas problēmas, nevis izstrādāt visaptverošas stratēģijas.

Pakāpeniskās plānošanas pieejas vājā puse ir tā, ka tā pamatā balstās uz iepriekšējo pieredzi, tādējādi neveicina jaunu un inovatīvu pieeju izmantošanu publiskajā pārvaldē. Tas var radīt situāciju, kad reģionālajā attīstībā netiek izmantotas pieejamās iespējas, piemēram, jauni finanšu instrumenti vai jauni pārvaldes modeļi.

Otrs veids, kā var iedalīt plānošanu, ir pēc plānošanā izmantoto instrumentu veida:

- uz problēmu risināšanu balstīta plānošana;
- uz projektu īstenošanu balstīta plānošana;
- uz sadarbību balstīta plānošana.

Uz problēmu risināšanu balstītas plānošanas pamatā ir problēma, un plānošanas uzdevums ir rast tās risinājumu. Šī ir vistipiskākā loģiskā ietvara pieeja. Lai arī problēmu noteikšana ir jebkura plānošanas procesa sastāvdaļa, tomēr pārlieta koncentrēšanās uz problēmu var visu plānošanas procesu padarīt neefektīvu un var novērst uzmanību no jaunu iespēju rašanas. Uz problēmu risināšanu balstīta pieeja neļauj attīstīt nākotnes attīstības vīzijas, bet visu uzmanību vērš uz noteiktām problēmām. Tādējādi šāda pieeja reģionālās attīstības plānošanā liedz sabiedrībai izveidot kopīgu attīstības stratēģiju jaunu attīstības mērķu sasniegšanai. Uz problēmu risināšanu balstīta plānošana var sekmēt daudzu atsevišķu nozaru attīstības plānu izstrādi, bet var liegt jaunu, integrētu un kopīgu risinājumu rašanu.

Uz projektu īstenošanu balstīta plānošana visbiežāk tiek īstenota gadījumos, kad plānošanas pamatā ir lielu infrastruktūras projektu attīstība.¹²⁸ Uz projektu īstenošanu balstīta plānošana tiek saukta arī par operacionālo plānošanu, un tā ir vērsta uz kādas noteiktas teritorijas attīstību, kas tiek noteikta kā stratēģiskā teritorija.¹²⁹ Šī plānošanas pieeja neaptver visu teritoriju un var būt pat pretrunā ar reģionālās attīstības stratēģiju vai nacionāla līmeņa attīstības plānu.

Uz sadarbību balstīta plānošana ir brīvprātīga iniciatīva konkrētu jautājumu (gan iespēju, gan problēmu) apspriešanai un risināšanai. Šo pieeju izmanto pašvaldības un citas valsts pārvaldes iestādes, lai iesaistītu citas ieinteresētās puses. Uz sadarbību balstīta plānošana piedāvā veidu, kā iesaistīt iedzīvotājus lēmumu pieņemšanā, risināt publiskas diskusijas, kā arī saskaņot atšķirīgas ieinteresēto pušu intereses. Pamatā uz sadarbību balstīta plānošana tiek izmantota vietējā pārvaldes līmenī.¹³⁰ Uz sadarbību balstīta plānošana var tikt

¹²⁸ Plaza B. On Some Challenges and Conditions for the Guggenheim Museum Bilbao to be an Effective Economic Re-activator, *International Journal of Urban and Regional Research*. Vol. 32, 2, 2008. pp. 506–517.

¹²⁹ Marcuse, P., Van Kempen, R. Globalizing cities: a new spatial order? Oxford, Blackwell. 2000. 318 p.

¹³⁰ Brand, R., Gaffikin F. Collaborative Planning in an Uncollaborative World. *Planning Theory*. Vol. 6., 2007. pp. 282–313.

izmantota gadījumos, kad kāda jautājuma risināšana nav nevienas institūcijas tieša kompetence.

1.4. tabulā veikts teritoriālās dimensijas novērtējums reģionālās attīstības plānošanas pieejās.

1.4. tabula.

Teritoriālā dimensija reģionālās attīstības plānošanas pieejās

Plānošanas pieejas (metodes)	Teritoriālās dimensijas novērtējums
Stratēģiskā plānošana	Teritoriālā dimensija ir pārāk plaša un tās novērtējums neatbilst reālajai situācijai un reālajām attīstības iespējām
Nozaru stratēģiskā plānošana	Teritoriālā dimensija ir vērtēta noteiktas nozares ietvaros
Pakāpeniskā plānošana	Uzsvars ir uz nelielu izmaiņu veikšanu un pamatā uz iepriekšējo lēmumu turpināšanu, kas tādējādi ierobežo iespējas būtiskāku izmaiņu veikšanai un jaunu pieeju izmantošanai
Uz problēmu risināšanu balstīta plānošana	Risina esošās problēmas, nav vērsta uz teritoriālo resursu attīstības potenciāla izmantošanu, var liegt jaunu un integrētu risinājumu rašanu
Uz projektu īstenošanu balstīta plānošana	Pamatā ir vērsta uz infrastruktūras projektu īstenošanu un var būt pat pretrunā ar reģionālās attīstības stratēģiju
Uz sadarbību balstīta plānošana	Pamatā tiek izmantota vietējā pārvaldes līmenī, trūkst stratēģiskas pieejas teritoriālās dimensijas novērtēšanai

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz teorētiskā materiāla analīzi.

Plānošanas pieeju analīze parādīja to, ka neviena no tām nav vērsta uz teritoriālās dimensijas pilnīgu novērtēšanu un izmantošanu reģionālās attīstības mērķu sasniegšanai. Šis secinājums un pēdējo gadu diskusijas par jaunas pieejas nepieciešamību reģionālās attīstības nodrošināšanā ir radījušas iestrādnes UVBP un tās izmantošanai reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā kā aktuālam pētījuma priekšmetam, kas padziļināti ir analizēts tālākā autores pētījumā.

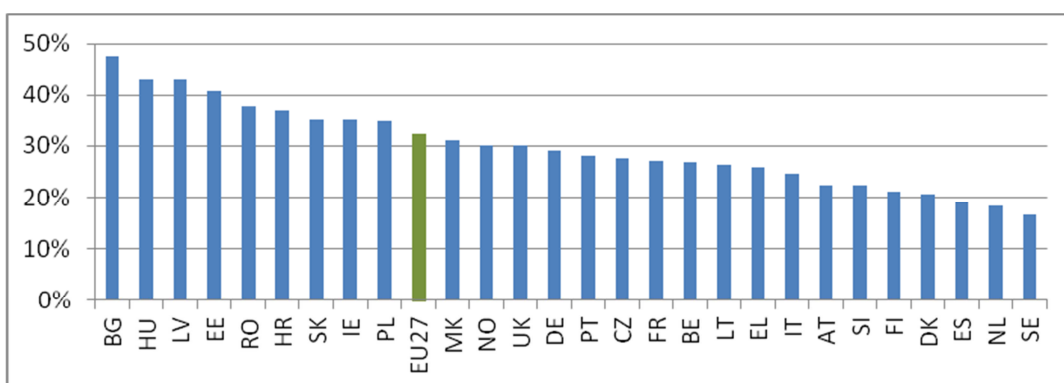
1.3. Eiropas pieredze uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā

Balstoties uz 1.1. apakšnodaļā noteiktajām UVBP iezīmēm un soļiem tās izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā, autore ir izanalizējusi līdzšinējo Eiropas pieredzi UVBP izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā. Pieredzes izvērtējums ļāva autorei izšķirt galvenos elementus, kas ir sekmējuši UVBP izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā. Šis izvērtējums tika izmantots Latvijas situācijas analīzē, lai izstrādātu priekšlikumus UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā Latvijā.

Diskusijas par izmaiņām reģionālās attīstības plānošanā, kas nepieciešamas, lai mazinātu Eiropā pastāvošās reģionālās atšķirības, aizsākās līdz ar ES dibināšanu, kad

1957. gadā sešas valstis parakstīja Romas līgumu, lai stiprinātu šo valstu ekonomisko vienotību un līdzsvarotu attīstību, mazinot reģionālās atšķirības un palīdzot reģioniem ar zemākiem sociālekonomiskās attīstības rādītājiem. Reģionālo atšķirību mazināšana kļuva īpaši svarīga, kad 1986. gadā ES pievienojās Grieķija, Spānija un Portugāle. Šajā gadā no 12,5% līdz 20% palielinājās to iedzīvotāju skaits, kuru ienākumi bija mazāki nekā 30% no ES vidējā IKP uz vienu iedzīvotāju. Arī vairākus gadus pēc nākamajām ES paplašināšanās kārtām 2004. un vēlākos gados starp dalībvalstīm joprojām pastāv ievērojamas reģionālās atšķirības. To parāda IKP uz iedzīvotāju, kas ES variē robežās no 40% (Rumānija) līdz gandrīz 270% (Luksemburga) no ES vidējā rādītāja (Eurostat, 2012).

Vairāki pētījumi (*Neils Adams*¹³¹, *Willem Molle*¹³², *Sven Czekalla*¹³³ un citi) parādīja, ka līdzšinējā ES reģionālā attīstība ir bijusi vērsta uz atšķirību mazināšanu starp ES valstīm un reģioniem, kas pamatā balstījās uz to, ka 2000.–2006. gada un 2007.–2013. gada ES plānošanas periodā reģionālo atšķirību mazināšanas pasākumiem tika novirzīta aptuveni trešdaļa ES budžeta. Savukārt statistikas dati liecina, ka ieguldītais finansējums ir tikai daļēji mazinājis atšķirības starp ES dalībvalstīm, bet atšķirības starp reģioniem ir pat palielinājušās.¹³⁴ To, ka ES joprojām pastāv ievērojamas teritoriālās atšķirības, atspoguļo 1.8. attēls, kurā redzams, ka Bulgārijā, Ungārijā, Igaunijā, Latvijā, Rumānijā, Slovākijā un citās valstīs pastāv ievērojama atšķirība starp IKP uz iedzīvotāju reģionos salīdzinājumā ar valsts vidējo rādītāju.

1.8. att. Reģionālā IKP uz iedzīvotāju atšķirības ES valstīs 2010. gadā (% no nacionālā IKP uz iedzīvotāju)

Avots: attēlu veidojusi autore, izmantojot reģionu (NUTS3) līmenī pieejamos Eurostat statistiskos datus.

¹³¹ Adams, N., Alden, J., Harris N. Regional Development and Spatial Planning in an Enlarged European Union. Ashgate Publishing, 2012. 298 p.

¹³² Molle, W. Economic Governance in the Eu: Implementing Policies with the Financial and Coordination Modes. Taylor & Francis, 2011. 336 p.

¹³³ Czekalla, S. European Cohesion and Funding Policies. GRIN Verlag, 2011. 60 p.

¹³⁴ Kagitci, M. Effectiveness of Cohesion policy in reducing regional disparities. divergence between national and regional convergence. *Theoretical and Applied Economics*, 2009, vol. 12(541). pp. 161–165.

Vairāki pētījumi par darba tirgus attīstību¹³⁵ un ES teritoriālo kohēziju¹³⁶ parādīja to, ka joprojām ir novērojamas būtiskas ekonomisko rādītāju atšķirības starp ES valstu reģioniem. Tas, ka līdz šim īstenotie reģionālās attīstības plānošanas centieni ES nav spējuši samazināt reģionālās atšķirības, ir viens no galvenajiem iemesliem diskusijām par nepieciešamību veikt izmaiņas un rast jaunus risinājumus reģionālās attīstības plānošanā. Situācija, kad kopš 20. gs. 90. gadiem reģionālajai attīstībai ES tiek pievērsta īpaša uzmanība, skaidrojama ne tikai ar acīmredzamajām sociālekonomisko rādītāju atšķirībām, bet arī ar to, ka tehnoloģiju straujā attīstība, strukturālās izmaiņas un citi faktori ES reģionus ietekmē atšķirīgi.¹³⁷

Iespējamās reģionālās attīstības izmaiņu cēloņus var iedalīt četrās lielās grupās: ārējās krīzes izraisīta rīcība (piem., budžeta izdevumu samazinājumi, lielāka uzmanība nacionālajai izaugsmei, nevis atsevišķu reģionu atbalstam), vietējo iemeslu izraisītas izmaiņas (piem., likumdošanas izmaiņas), nacionālā līmenī īstenoto reģionālās attīstības plānošanas procesu rezultātā radītas izmaiņas (piem., politikas instrumentu attīstība, stratēģisku plānošanas dokumentu uzlabošana) un ES Kohēzijas politikas izraisītas izmaiņas.¹³⁸ Šo faktoru dažādo ietekmi uz ES reģioniem nosaka atšķirīga reģionu sociālekonomiskā situācija, kā arī to ģeogrāfiskās iezīmes, piemēram, kalnu un lauku teritoriju īpatsvars. Tādējādi, lai sekmētu līdzsvarotu un ilgtspējīgu ES teritorijas attīstību, tika izstrādāta kopēja Eiropas Telpiskās plānošanas perspektīva. Tās mērķis bija stiprināt pilsētu tīkla izveidi Eiropā, atbalstīt vienlīdzīgas iespējas piekļūt zināšanu un transporta infrastruktūrai, kā arī sekmēt vides aizsardzību un teritoriālo dažādību.¹³⁹

Lai arī EK kopš 1996. gada gatavo Kohēzijas ziņojumus par ES teritoriju reģionālās attīstības rādītāju analīzi, apkopo galvenos problēmjaudājumus un rosina ES valstu diskusiju par UVBP, tomēr tikai 2001. gadā atrašanās vietai kā resursam tika pievērsta lielāka uzmanība, uzsverot teritoriālo atšķirību (pilsētu un lauku teritoriju, pierobežu reģionu, kalnaino apvidu, salu un piekrastes teritoriju) nozīmi.¹⁴⁰ Pakāpeniski teritoriālā kohēzija tika virzīta uz ekonomiskās un sociālās kohēzijas jautājumiem līdzvērtīgu pozīciju un tika izvirzīts plašāks ES teritoriālās kohēzijas mērķis – sasniegt līdzsvarotu attīstību, mazinot reģionālās

¹³⁵ Ernesto, F., Pastore F. *The Labour Market Impact of the EU Enlargement: A New Regional Geography of Europe?* Springer, 2010. 342 p.

¹³⁶ Blizkovsky, P. *Are We Living in a Converging World? Regional Disparities and Convergences from a Global Perspective.* *Research in World Economy* Vol. 3, No. 2; 2012. pp. 41–51.

¹³⁷ Kilper, H. (Ed.) *New Disparities in Spatial Development in Europe.* *German Annual of Spatial Research and Policy.* Thiemo W.E. *From Disparities to Diversity – Territorial Cohesion in the European Union.* Springer, 2009. pp 19–36.

¹³⁸ Yuill, D., Ferry, M. *Regional Policy under Crisis Conditions: Recent Developments in Europe and Poland.* *Regional Policy Research Paper*, No. 71. European Policy Research Centre, 2010.

¹³⁹ ESDP, *European Spatial Development Perspective. Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union.* European Commission, Brussels, 1999.

¹⁴⁰ *Second Cohesion Report „Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory”,* European Commission, 2001.

atšķirības, analizējot nozaru politiku ietekmi uz teritoriju attīstību un saskaņojot tās ar reģionālās attīstības politiku.¹⁴¹

2006. gadā EK Reģionālās politikas ģenerāldirektorāts izstrādāja Teritoriālās kohēzijas Zaļo grāmatu, kas bija EK diskusiju dokuments konsultāciju procesam ar ES dalībvalstīm, lai ar dalībvalstīm vienotos par teritoriālās kohēzijas definīciju.¹⁴² Lai arī vienošanās par teritoriālās kohēzijas definīciju netika panākta, tomēr pakāpeniski teritoriālā kohēzija arvien vairāk tika saistīta ar līdzsvarotu un policentrisku attīstību un pilsētu un lauku mijiedarbību.¹⁴³ Teritoriālās kohēzijas sasniegšanai kā galvenie izaicinājumi tika minēta globalizācijas izraisīta nepieciešamība veikt pārmaiņas un sekot līdzi tehnoloģiju attīstībai, klimata izmaiņas un enerģijas jautājumi, demogrāfijas izmaiņas – novecošanās un migrācijas procesi, transporta pieejamība saistībā ar pieaugošo iedzīvotāju mobilitāti, kā arī ekonomisko aktivitāšu koncentrēšanās Centrālajā Eiropā un ES dalībvalstu galvaspilsētās. Autores veiktā ES reģionālās attīstības dokumentu analīze parādīja, ka uzsvars uz dažādiem teritoriālo kohēziju ietekmējošiem faktoriem laika gaitā ir mainījies, tā arī nepanākot ES institūciju un dalībvalstu vienotu nostāju par teritoriālās kohēzijas mērķiem, uzdevumiem un ietekmējošajiem faktoriem.

Lai arī ES reģionālās attīstības dokumentos tika uzsvērta nepieciešamība sekmēt nozaru politikas, kurām ir teritoriāla ietekme, un veikt to saskaņošanu un sadarbības uzlabošanu, tomēr autores veiktā analīze parādīja, ka 2007.–2013. gada plānošanas periodā tas neīstenojās noteiktā rīcībā un arī diskusijas par 2014.–2020. gada plānošanas periodu iezīmēja tās pašas vajadzības. Tas parādīja ES dalībvalstu nespēju vienoties par nepieciešamajām izmaiņām.

2009. gadā līdz ar Lisabonas līguma¹⁴⁴ spēkā stāšanās teritoriālā kohēzija tika noteikta kā viens no ES mērķiem un ES dalītās kompetences jautājumiem.¹⁴⁵ Lisabonas līgumā tika ietvertas atsauces uz ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju.¹⁴⁶ Tomēr arī Lisabonas līgumā teritoriālās kohēzijas jēdziens netika skaidrots, bet vēlāk 2009. gadā tika noteikti

¹⁴¹ Prezioso, M. Is it possible to give the territorial dimension more relevance for choices of competitiveness and sustainability policies? *Transition Studies Review*, Vol. 15, Springer, 2008. pp. 1–19.

¹⁴² Green Paper on Territorial Cohesion. Turning territorial diversity into strength. Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The Committee Of The Regions And The European Economic And Social Committee. {SEC(2008) 2550}, COM(2008) 616 final.

¹⁴³ Ceturtais ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju. Eiropas Komisija, Brisele, 05.2007. 228 lpp.

¹⁴⁴ 13.12.2007 Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. Latvijas Vēstnesis, 82 (3866), 28.05.2008. Spēkā no 01.12.2009.

¹⁴⁵ Zonneveld, W., De Vries, J., Janssen-Jansen, L. *European Territorial Governance*. Delft University Press, 2012. 356 p.

¹⁴⁶ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 83/127, 30.03.2010.

vispārējie principi, kas raksturo teritoriālo kohēziju – integrēta pieeja, politiku koordinācija un ietekme, koncentrācija un sadarbība.¹⁴⁷

2010. gada martā EK publiskoja stratēģiju „Eiropa 2020”, kas ietvēra aicinājumu veidot gudru, ilgtspējīgu un integrējošu izaugsmi¹⁴⁸ un pārņēma Lisabonas stratēģijas galvenos jautājumus.¹⁴⁹ Stratēģijā tika izvirzīti divi galvenie nosacījumi – visos lēmumos jāņem vērā vietas faktors un jāuzlabo lēmumu pieņemšanas un pārvaldības mehānismi, norādot uz nepieciešamību pēc sadarbības starp dažādām nozarēm.¹⁵⁰ ES politikas ieviešanā arvien vairāk tiek uzsvērta nepieciešamība strādāt ar daudzlīmeņu pārvaldību (*multi level governance*),¹⁵¹ lai ES, nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī sekmētu īstenoto politiku sinerģiju un labās prakses piemēru izplatīšanu starp ES dalībvalstīm.

ES reģionālas attīstības dokumentu analīze parādīja, ka reģionālās attīstības mērķos pakāpeniski ir notikusi virzība no reģionālo atšķirību mazināšanas un atpalikušo teritoriju atbalsta uz reģionālās izaugsmes sekmēšanu un vietas lomas pieaugumu reģionālās attīstības plānošanā un vadībā. Arī 2011. gadā pieņemtā ES Teritoriālā darba kārtība 2020. gadam¹⁵² norādīja, ka „Eiropa 2020” stratēģijā noteikto mērķu sasniegšanai ir nepieciešamas palielināt tautsaimniecības nozaru lomu teritorijas attīstībā. Autore uzskata, ka ES Teritoriālā darba kārtība 2020. gadam ne tikai pauda ES dalībvalstu vienošanos par turpmākajiem darbības virzieniem, bet arī iezīmēja tādas būtiskus UVBP elementus kā sadarbība, nozaru koordinācija, teritoriālo resursu izmantošana un citus. Tomēr šajā dokumentā autore nesaskata vienotu pieeju reģionālās attīstības plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā.

ES Teritoriālā darba kārtībā 2020. gadam¹⁵³ mobilitāte un pieejamība tiek vērtēta kā ES reģionu ekonomiskās attīstības priekšnosacījums, kas savukārt parāda vietas kā resursa nozīmīgumu darba tirgus, mājokļu attīstības, pieejamības un mobilitātes attīstības kontekstā. Reģioniem, kuriem ir augsta pieejamība izejmateriāliem, piegādātājiem un tirgiem kopumā, ir lielākas iespējas uzlabot savu konkurētspēju ES un globālajā tirgū. Tas ietver arī transporta infrastruktūras uzlabojumus kā svarīgu reģionu ekonomisko aktivitāti ietekmējošu faktoru.

Tas, ka reģioni ar augstāku pieejamību ir arī ekonomiski veiksmīgāki reģioni, ir atspoguļots ESPON pētījuma (sk. karti 3. pielikumā) galvenajos secinājumos:

¹⁴⁷ Sixth progress report on economic and social cohesion. Report from the Commission to the European Parliament and the Council, {SEC(2009) 828 final}. 25.06.2009. COM(2009) 295 final.

¹⁴⁸ Europe 2020. A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission. COM (2010), 03.03.2010.

¹⁴⁹ Hamilton, D. S. Europe 2020: Competitive Or Complacent? Johns Hopkins University, 2011. 150 p.

¹⁵⁰ Turpat.

¹⁵¹ Grzeszczak, R., Karolewski, I. P. The Multi-Level and Polycentric European Union: Legal and Political Studies, LIT Verlag Münster, 2012. 174 p.

¹⁵² Territorial Agenda of the European Union 2020. Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions. Hungary, Godolo, 2011.

¹⁵³ Turpat.

- 1) tikai 1/3 ES reģionu ir augsts pieejamības potenciāls. Šie reģioni ietver galvaspilsētas vai atrodas to tuvumā un ir arī ekonomiski aktīvākie reģioni;
- 2) vidēji 1/8 ES reģionu ir zema pieejamība, bet augsts IKP uz iedzīvotāju rādītājs. Piemēram, Ziemeļvalstu, Īrijas, Ziemeļtālrijas reģionos ir augsti attīstītas informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, tiek veikti lieli ieguldījumi pētniecībā, izglītībā un vidē, bet mazāk – fiziskajā infrastruktūrā;
- 3) vairāk nekā 1/3 ES reģionu gan pieejamība, gan labklājība ir zemā līmenī. Šie reģioni galvenokārt atrodas Austrumeiropā un Dienvideiropā; šīm teritorijām ir nepieciešami ieguldījumi gan infrastruktūras attīstībā, gan ekonomisko aktivitāšu sekmēšanā.

ESPON pētījums uzskatāmi parāda, ka pieejamība ir reģiona ekonomiskās attīstības priekšnosacījums. Tikai retos gadījumos reģionos, kuriem ir zema pieejamība, var būt labi ekonomiskie rādītāji. Šajā gadījumā ir jābūt attīstītām citām kompetencēm, kas saistītas ar informācijas un komunikācijas tehnoloģijām vai īpašiem sasniegumiem pētniecībā.

Lielākajā daļā ES dokumentu ir minēts, ka nozaru politikām ir būtiska teritoriālā ietekme, jo visas ekonomiskās aktivitātes ir saistītas un tiek īstenotas noteiktā teritorijā. Arī ES attīstības stratēģija „Eiropa 2020”¹⁵⁴ un EK ziņojums, kas autora vārdā tiek saukts par Barkas ziņojumu (*Barca report*)¹⁵⁵, uzsvēra teritoriālo resursu lomu reģionālajā attīstībā. Ņemot vērā to, ka stratēģijas „Eiropa 2020” un ES Teritoriālās darba kārtības galvenās prioritātes savstarpēji pārklājas, autore šos abus dokumentus vērtēja kopā. Abos dokumentos ir uzsvērtā nepieciešamība sekmēt teritoriālā potenciāla attīstību un efektīvāku izmantošanu Eiropas konkurētspējas veicināšanai, kā arī lielāku uzmanību pievērst makro reģionu attīstībai un reģionu savstarpējās atkarības lomai reģionālajā attīstībā. Stratēģijā „Eiropa 2020” tiek akcentēta dažādu pārvaldes līmeņu un nozaru savstarpējā atkarība¹⁵⁶ un tiek uzsvērtā vajadzība pēc sadarbības gan starp nacionālā, reģionālā un vietējā līmeņa institūcijām un organizācijām, gan pēc sadarbības starp viena līmeņa institūcijām un organizācijām. Literatūras analīze parādīja, ka ES nav vienota redzējuma par to, kā praksē panākt šādas politikas īstenošanu ES dalībvalstu un reģionu līmenī.¹⁵⁷

Lai arī starp ES dalībvalstīm joprojām nav panākta vienošanās par teritoriālās kohēzijas definīciju, tomēr ir noteikts tās mērķis – veicināt visu teritoriju saskaņotu un uz teritoriālajām

¹⁵⁴ Europe 2020. A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission. COM (2010), 03.03.2010.

¹⁵⁵ Barca, F. An Agenda for a Reformed Cohesion Policy, A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations. Independent report. European Commission, Brussels, 2009.

¹⁵⁶ Mendez, C., Kah, S., Bachtler, J. Taking stock of programme progress: implementation of the Lisbon Agenda and lessons for Europe 2020. *IQ-Net Thematic Paper* no. 27(2). European Policies Research Centre, University of Strathclyde, 2011. p. 85.

¹⁵⁷ Servillo, L. Territorial Cohesion Discourses: Hegemonic Strategic Concepts in European Spatial Planning. *Planning Theory & Practice*, Vol. 11, Issue 3, 2010. pp. 397–416.

atšķirībām un resursiem balstītu ilgtspējīgu attīstību, izmantojot integrētu pieeju, daudzlīmeņu pārvaldību un sadarbību. No tā izriet galvenie ES reģionālās attīstības principi: daudzlīmeņu pārvaldība un subsidiaritāte, proporcionalitāte, papildinātība, koordinācija, sadarbība un partnerība, uzraudzība un izvērtēšana. Attiecībā uz sadarbību arvien lielāku nozīmi iegūst nepieciešamība attīstīt nevalstisko sektoru kā līdzvērtīgu partneri ES reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā. ES 2014.–2020. gada plānošanas periodā tas tiks sekmēts, nosakot partnerības principu kā obligātu. Šajā nodaļā veiktā ES reģionālās attīstības dokumentu analīze (sk. dokumentu sarakstu 4. pielikumā) parādīja, ka jaunu iniciatīvu atbalstam ir nepieciešams ilgs laiks. Kopš teritoriālās kohēzijas jēdziena parādīšanās 2001. gadā ir pagājuši vairāk nekā desmit gadi, tomēr joprojām nav panākta dalībvalstu vienošanās par tā lietojumu. Tas norāda uz dalībvalstu un citu ieinteresēto pušu atšķirīgajām interesēm un atšķirīgo izpratni par reģionālās attīstības termiņiem.

Ņemot vērā to, ka reģionālā attīstība ir vistiešāk saistīta ar izmaiņām ekonomikā, arī reģionālās attīstības izmaiņu galvenie stimuli visbiežāk ir ekonomiska rakstura. 2008. gada ekonomikas un finanšu krīze bija viens no redzamākajiem piemēriem, kad situācijas risināšanai tika uzsvērtā nepieciešamība veikt izmaiņas reģionālās attīstības jautājumu pārvaldībā. Krīze mudināja pārskatīt reģionālās attīstības stratēģijas un meklēt reģionu vajadzībām piemērotus atbalsta instrumentus. Reģionālās attīstības izmaiņu analīze ES valstīs parādīja, ka tieši Ziemeļvalstis (Dānija, Norvēģija, Zviedrija, Somija)¹⁵⁸ un Polija, kas ieguva būtisku pieredzi kā ES prezidentūras valsts 2011. gada 2. pusē, visaktīvāk pārskatīja reģionālās attīstības plānošanas dokumentus un lielāku uzmanību pievērsa reģionu lomai valsts kopējā attīstībā.¹⁵⁹ Kā viens no būtiskiem instrumentiem izmaiņu veikšanā un jaunu risinājumu meklēšanā tika izvirzīta nepieciešamība sekmēt sadarbību reģionālās attīstības plānošanā.

2008. gada krīze sekmēja to, ka reģionālās attīstības problēmas sāka vērtēt no reģionu attīstības perspektīvas. Lielāka uzmanība tika pievērsta līdzšinējās reģionālās attīstības rādītājiem, tās nodrošināšanas instrumentiem un to efektivitātes izvērtējumam. Daudzās valstīs pastāvošās reģionālās attīstības problēmas radīja jautājumu par iespējām reģionālās attīstības nodrošināšanas instrumentus piemērot reģionu vajadzībām, veikt izmaiņas reģionālās attīstības plānošanā un vadībā, kā arī rast efektīvākus reģionālās attīstības nodrošināšanas instrumentus. Krīzes rezultātā vairākās valstīs tika veiktas izmaiņas reģionālās attīstības nodrošināšanas institucionālajā ietvarā, piemēram, Ungārijā, Rumānijā, Īrijā un Lielbritānijā tika reorganizētas reģionālās attīstības aģentūras. Savukārt Polija, Spānija un

¹⁵⁸ Regional Development Policies in OECD Countries. OECD Publishing, 2010. 384 p.

¹⁵⁹ National Development Strategy 2020. Poland, Warsaw, September 2012. 156 p.

Beļģija kā vienu no instrumentiem krīzes ietekmes mazināšanai izmantoja iespēju atvieglot valsts atbalsta nosacījumus. Tas parādīja dažādas pieejas, kā iespējams risināt ārējo cēloņu izraisītas pārmaiņas. OECD, veicot ES reģionālās attīstības izmaiņu analīzi, norādīja uz virzību no nozaru pieejas uz integrētu pieeju, kā arī no reģionālo atšķirību kompensēšanas mehānismiem uz reģionālās attīstības rezultātu uzlabošanu.¹⁶⁰

Viena no biežāk sastopamajām teritoriju pārvaldības problēmām, pēc autores novērojumiem un ES valstu prakses analīzes, ir nevis reģionālā līmeņa pārvaldes neesamība, bet gan neefektīvs vai neesošs sadarbības mehānisms starp nacionālo un reģionālo vai vietējā līmeņa pārvaldi, kas izraisa nepietiekamu dažāda līmeņa publiskās pārvaldes institūciju sadarbību. Kopumā ES valstis līdz šim nav uzskatījušas, ka reģionālās attīstības sekmēšanai būtu nepieciešamas būtiskas izmaiņas to institucionālajās sistēmās,¹⁶¹ toties vienmēr tiek uzsvērta nepieciešamība uzlabot nozaru politiku koordināciju. Nozaru politiku koordinācijas uzlabošanai pastāv vairākas iespējas to mēroga un izmantoto instrumentu ziņā (sk. 1.5. tabulu). Koordinācijas uzlabošana var tikt veikta nacionālā līmenī, reģionu līmenī, vietējā līmenī, piemēram, izmantojot sadarbības līgumus un vienošanās starp reģionālā un nacionālā līmeņa institūcijām. ES valstīs pastāv dažādas pieejas šīs problēmas risināšanai, ko padziļināti ir analizējis Eiropas Politikas pētījumu centrs. Latvijā līdz šim „nozīmīgākais koordinācijas mehānisms, ar kura palīdzību tiek īstenota sadarbība starp iestādēm, ir ar amatpersonu rīkojumu apstiprinātas vai darba procesā veidotas starpinstitūciju darba grupas,”¹⁶² kā arī 2012. gadā tika izveidota jauna institūcija – Pārresoru koordinācijas centrs.

¹⁶⁰ Regions Matter. Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth. OECD Publishing, 14.12.2009.

¹⁶¹ Charbit, C. Governance of Public Policies in Decentralised Contexts: The Multi-level Approach. OECD Regional Development Working Papers, No. 4. OECD Publishing, Paris, 2011. 23 p.

¹⁶² Japiņa, G. Starpnozaru pieeja ES politiku veidošanas procesā – gaidot Latvijas prezidentūru ES Padomē. No "Starpdisciplināritāte sociālajās zinātnēs: vai tā sniedz atbildes uz mūsu izaicinājumiem augstākajā izglītībā un pētniecībā?", zin. red.: Muravska, T., Ozoliņa, Ž., Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 173.–189. lpp.

Vertikālās koordinācijas uzlabošanas instrumenti Eiropā 2012. gadā

Koordinācijas uzlabošanas instruments	Valsts, kurā tas izmantots
Jaunas nacionālā līmeņa institūcijas izveide	Dānija, Somija, Vācija, Itālija, Latvija
Sadarbības līgumi, kas noslēgti starp visiem pārvaldes līmeņiem vai arī starp nacionālā līmeņa institūcijām	Francija, Spānija, Polija
Uzdevumu izpildes novērtējums, tajā skaitā finanšu kontrole	Norvēģija, Lielbritānija
Mērķdotācijas	visas ES valstis
Reģionu stratēģiju un darbības programmu, kā arī ES fondu programmu izmantošana koordinācijas sekmēšanai reģionu līmenī	Dānija, Somija, Vācija
Izveidots ietvars sadarbības starp pašvaldībām	Somija, Francija
Starptautisku koordinācijas mehānisms	visas ES valstis
Valsts pārstāvja iecelšana darbam reģionu pārvaldē	Francija, Polija, Itālija
Izstrādāti institucionālās kapacitātes indikatori	Itālija
Atsevišķu līgumu noslēgšana	Zviedrija, Vācija
Sabiedrības iesaistes iniciatīvas	visas ES valstis
Vienošanās par neformālu koordināciju	Austrija, Zviedrija, Norvēģija

Avots: tabulu veidojusi autore, izmantojot un papildinot Eiropas Politikas Pētniecības centra (eng. European Policy Research Centre, University of Strathclyde) materiālus.

Apkopotais materiāls parāda, ka pastāv dažādas pieejas un atšķirīgi koordinācijas uzlabošanas instrumenti, ko nosaka tādas iezīmes kā valsts lielums, iedzīvotāju skaits, pārvaldes struktūra, sadarbības prakse starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni un citas valstij raksturīgas iezīmes. Neskaidrā reģionu loma Latvijā un neesošais nozaru sadarbības mehānisms rada vajadzību pēc jaunu struktūru izveides esošo problēmu risināšanai. Autore pētījuma gaitā secinājusi, ka bieži vien koordinācija tiek saistīta ar papildu atskaitīšanos un lielāku birokrātisko slogu. Tāpēc ir nepieciešams attīstīt tādu sadarbību, kas ietver funkciju deleģēšanu, skaidrus sadarbības principus, kopēju mērķu izstrādi un kopēju rīcību šo mērķu sasniegšanā. Pastāv vairāki pašvaldību sadarbības modeļi, kā dažus var minēt:¹⁶³

- 1) vienota pilsētoreģiona pārvalde (piem., Madrides reģiona pārvalde, kas aptver Madrides pašvaldību un 26 citas apdzīvotas teritorijas; Lilles metropoles reģions Francijā);
- 2) reģiona un pašvaldības sadarbības modelis, kurā reģiona pārvalde atrodas augstākā pozīcijā (piem., Lombardijas reģiona un Milānas sadarbība Itālijā, Katalonijas reģiona un Barselonas sadarbības modelis Spānijā);
- 3) pašvaldību sadarbība, kas saistīta ar atsevišķu funkciju izpildi vai pasākumu norises nodrošināšanu (piem., sabiedriskā transporta nodrošināšana Vācijā, lielu starptautisku sporta pasākumu organizēšana).

Uz vietu balstītā pieejā ir būtiski līdzsvarot hierarhiskās struktūras ievērošanu ar iespējām īstenot dažādas sadarbības iniciatīvas reģionu un vietējā līmenī. Līdz ar to valsts

¹⁶³ Tosics, I. Governance challenges and models for the cities of tomorrow. Metropolitan Research Institute, Budapest, January 2011.

pārvaldes reforma nav noteicošais faktors, ja vien esošā sistēma ir pietiekami dinamiska, lai būtu spējīga pieņemt elastīgus lēmumus un nodrošināt efektīvu sadarbību starp visiem pārvaldes līmeņiem. Sadarbība teritorijas pārvaldībā var tikt sekmīgi īstenota, gan nosakot administratīvās robežas, gan izmantojot mazāk formālus sadarbības instrumentus. Francijā pastāv pilsētu kopienas, piemēram, Lilles metropole (Lilles pilsēta un tai apkārt esošās pašvaldības), kurai ir sava pārvalde, kas apvieno visu tajā ietilpstošo pašvaldību vadītājus, tā kopīgi plāno un īsteno tādas teritorijas attīstībai būtiskas funkcijas kā telpiskā plānošana, transports un mājokļu jautājumi. Šādas pārvaldes mērķis ir sekmēt sadarbību un izveidot kopīgu lielo pilsētu un to tuvumā esošo mazāko pašvaldību administrāciju. Šis ir formāls sadarbības modelis. Vācijā lielās pilsētas īsteno mazāk formālu sadarbību, kuras galvenais mērķis ir ekonomiskās attīstības sekmēšana lielajā pilsētā un tai tuvākajās pašvaldībās, lai, apvienojot resursus, sekmētu reģiona konkurētspēju Eiropas līmenī, veidotu integrētāku attīstību un kopīgi rastu risinājumus demogrāfijas un klimata izmaiņu jautājumiem. Vācijā šobrīd ir izveidoti 11 šāda veida reģioni.

Starp ES institūcijām un dalībvalstīm joprojām notiek diskusijas par reģionālās attīstības instrumentu labās prakses piemēriem, kas uzsvēr UVBP izmantošanu. Piemēram, Polijas Reģionālās attīstības ministrijas pētījumā par UVBP izmantošanas piemēriem tika uzsvērti šādi UVBP elementi:

- 1) teritoriālās dažādības atzīšana;
- 2) institūciju atbildība teritoriju līdzsvarotas attīstības sekmēšanā;
- 3) zināšanas par konkrētas teritorijas attīstības kontekstu;
- 4) skaidrs institucionālās sadarbības ietvars.¹⁶⁴

Minētais pētījums atzīst, ka nav vienotas metodoloģijas UVBP izmantošanai un valstu pieredzes ir ļoti atšķirīgas, ko nosaka valsts lielums, atšķirības atbildības sadalījumā starp vietējo, reģionālo un nacionālo līmeni, kā arī atšķirīga reģionālās attīstības plānošanas pieredze un dažāds administratīvais iedalījums.

Uz vietu balstīta pieeja piemērotāko reģionālās attīstības īstenošanas instrumentu meklējumos uzsvēr nepieciešamību eksperimentēt. Šajā apakšnodaļā autore sniegusi ieskatu Igaunijas, Somijas, Zviedrijas, Polijas, Apvienotās Karalistes un Vācijas federālās zemes Saksijas-Anhaltes, ar kuru VARAM 2008. gadā noslēdza divpusēju sadarbības memorandu par sadarbību reģionālās attīstības jautājumos, piemēros.

Lielākajā daļā ES dalībvalstu līdz 1990. gadiem nebija izstrādāts kopējs valsts līmeņa reģionālās attīstības stratēģiskais ietvars.¹⁶⁵ Daudzos pētījumos un zinātniskajos rakstos

¹⁶⁴ Place-based territorially sensitive and integrated approach. Ministry for Regional Development, Warsaw, 2013, pp. 11–12.

Vācija tika izcelta kā valsts, kurai jau 1969. gadā bija apstiprināts valsts līmeņa stratēģiskais ietvars. 21. gadsimta sākumā reģionālajā attīstībā aktīvi sāka darboties arī Dānija un Somija, izstrādājot reģionālās attīstības stratēģiskos virzienus un prioritātes. Aktīvāku ES dalībvalstu darbību stratēģiskas pieejas izveidē sekmēja ES, pieprasot valstīm izstrādāt stratēģisko attīstības ietvaru ES SF plānošanai. ES līmenī lielāka saskare ar praksi, kad finansējums tiek piešķirts, izvērtējot ģeogrāfiskās atšķirības, bija 1995. gadā, kad ES pievienojās Zviedrija un Somija. Abām valstīm jau bija vairāku gadu pieredze valsts atbalsta sniegšanā vistālāk uz ziemeļiem esošajām teritorijām.

Galvenais reģionālās attīstības mērķu izmaiņu un teritoriālajiem resursiem piemērotu reģionālās attīstības instrumentu meklējumu iemesls ir inovācija, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, uzņēmējdarbības un cilvēkresursu attīstība, kā arī nepieciešamība stiprināt reģionu konkurētspēju un teritoriālo resursu efektīvāku izmantošanu, kas ietver likumdošanas un politikas izmaiņas.¹⁶⁶ Vairākās ES valstīs līdz ar 2008. gada finanšu krīzi tika meklēti instrumenti uzņēmējdarbības infrastruktūras attīstībai un inovācijai, šo jautājumu risināšanā akcentējot reģionu lomu¹⁶⁷ un īstenojot atšķirīgas reģionālās attīstības pieejas.

Vācija uzsver, ka reģionālās attīstības pārvaldībai ir jāspēj reaģēt uz jauniem izaicinājumiem un jābūt vērstai uz noteiktu rezultātu sasniegšanu.¹⁶⁸ Vācija uzsver to, ka teritoriālā dimensija kohēzijas politikas kontekstā nozīmē lielāku sadarbību starp reģioniem, valsts pārvaldi un privāto sektoru. Vācija atbalsta decentralizētu kohēzijas politikas ieviešanu, saglabājot subsidiaritātes principu, un uzskatot, ka tas palīdz risināt reģionālās problēmas.¹⁶⁹

Autore savā darbā analizēja Vācijas federālās zemes Saksijas-Anhaltes līdzšinējo praksi UVBP ieviešanā. Saksija-Anhalte tika izvēlēta tāpēc, ka tai kopš 2008. gada ir noslēgts līgums ar VARAM par sadarbību vairākās jomās: administratīvi teritoriālā reforma, sabiedrisko pakalpojumu attīstība vietējā līmenī, kapacitātes stiprināšana un pilnveidošana ES lietās, īpaši pievēršot uzmanību ES programmu izmantošanai, kopējas iniciatīvas reģionālās attīstības analizēšanai un diskusijas par ES SF pēc 2013. gada.¹⁷⁰ Vācijā UVBP ir normatīvā ietvara sastāvdaļa, jo galvenās reģionālās attīstības plānošanas un ieviešanas funkcijas ir

¹⁶⁵ Cojanu, V. A strategic and operational view of competitiveness and cohesion in the European context. *Eastern Journal of European Studies*, Vol. 1, Issue 1, June 2010, pp. 153–168.

¹⁶⁶ Bachtler J., Yull D. Regional Policy in Western Europe: Taking Stock of the Shift in Paradigm. RUFIS, 2007.

¹⁶⁷ Turpat.

¹⁶⁸ Territoriale Agenda in Aktion. Auf dem Weg zu einer europäischen Raumentwicklungspolitik. Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung. Berlin, 2011.

¹⁶⁹ Alecke, B., Mitze, T., Untiedt G. Growth effects of regional policy in Germany: results from a spatially augmented multiplicative interaction model. *The Annals of Regional Science*, April 2013, Volume 50, Issue 2, pp. 535–554.

¹⁷⁰ Kopīgais paziņojums par nodomu sadarboties starp Latvijas Republikas Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministriju un Saksijas – Anhaltes pavalsti (Vācijas Federatīvā Republika). Parakstīts Rīgā, 2008. gada novembrī.

deleģētas federālajām zemēm un vietējām pašvaldībām.¹⁷¹ Pašvaldības ir atbildīgas par savā teritorijā esošās ekonomiskās infrastruktūras attīstību. Savukārt federālajām zemēm ir piešķirtas plašas pilnvaras ES jautājumos un tās ir atbildīgas par vairākām nozaru politikām, kuras ir saistītas ar UVBP ieviešanu reģionālajā attīstībā: telpisko plānošanu, transportu, izglītību, inovāciju, kā arī uzņēmējdarbības atbalstu un ekonomisko attīstību.¹⁷²

Saksijas-Anhaltes īstenotā reģionālās attīstības politika ir izgājusi vairākus attīstības posmus: no nozaru prioritātēm vērsta pieejas līdz integrētai politikai. Sākotnēji kohēzijas politika galvenokārt tika uztverta kā uzņēmējdarbības atbalsta instruments un tikai 2000.–2006. gada plānošanas periodā, kad tika ieviestas saskaņotas attīstības prioritātes, Saksija-Anhalte lielu uzmanību veltīja ES SF potenciālās ietekmes uz teritorijas attīstību novērtēšanai. Tika uzskatīts, ka SF ietekme uz teritorijas attīstību ir lielā mērā atkarīga no mērķtiecīgas resursu novirzīšanas uz tām nozarēm un infrastruktūru, kas saistītas ar izaugsmi – galvenokārt uz ražošanas rūpniecību. Jāatzīmē, ka 2007.–2013. gada plānošanas periodā tika veikta ES SF izmantošanas „filozofijas” maiņa – no grantiem un subsīdijām uz apgrozāmajiem fondiem, kas balstās uz aizdevumu pieeju, lai sekmētu finansēto projektu efektivitāti. Vācijas plānošanas dokumentos uzsver to, ka pašvaldībām nākamajos gados būs jāreķinās ar demogrāfijas izmaiņām un finanšu ilgtspējas jautājumiem,¹⁷³ tāpēc galvenais izaicinājums 2014.–2020. gada plānošanas periodā ir skaidru prioritāšu noteikšana un sadarbība starp nozaru politikām. Autore secinājusi, ka UVBP ieviešanā Vācija piešķir federālajām zemēm īpašu lomu šīs pieejas ieviešanai reģionālajā attīstībā.

Igaunijas prioritātes teritorijas attīstības sekmēšanā ir efektīva transporta tīkla izveide starp ES dalībvalstīm, teritoriālā potenciāla attīstība un izmantošana, aktīva līdzdalība Eiropas kompetences centros un enerģētikas politikā, nodarbinātības politikas efektivitātes uzlabošana un tīras apkārtējās vides saglabāšana.¹⁷⁴ Igaunija uzsver, ka ir jā saglabā kohēzijas politikas līdzšinējais mērķis – attīstības atšķirību samazināšana mazāk attīstītajos reģionos, palīdzot tiem sasniegt ES vidējo līmeni.

Apvienotajā Karalistē termins „uz vietu balstīta pieeja” tiek plaši lietots, akcentējot nepieciešamību pieņemt lēmumus atbilstošā pārvaldes līmenī.¹⁷⁵ Apvienotā Karaliste uzsver

¹⁷¹ Strubelt, W. Guiding principles for spatial development in Germany. *German annual of spatial research and policy*. Springer, 2009, 231 p.

¹⁷² Kunz, M. Regional Unemployment Disparities in Germany: An Empirical Analysis of the Determinants and Adjustment Paths on a Small Regional Level. W. Bertelsmann Verlag, 2012. 152 p.

¹⁷³ Turpat.

¹⁷⁴ OECD Public Governance Reviews Estonia: Towards a Single Government Approach. *OECD public governance reviews*. OECD Publishing, 2011. 400 p.

¹⁷⁵ London response to European Commission's Green paper on territorial Cohesion: Turning territorial diversity into strength. London Councils, February 2009.

nepieciešamību sekmēt dažādu ES un nacionālā līmeņa programmu konsolidāciju.¹⁷⁶ 2008. gadā Apvienotajā Karalistē tika nolemts sekmēt dažādu vietējo stratēģisko partnerību (*Local Strategic Partnerships*) un vairāku teritoriju savstarpēju vienošanos (*Multi-Area Agreements*) kā pamatu reģionu sadarbībai kopīgu jautājumu risināšanā. Reģionu pilotprojekti šīs pieejas ieviešanā bija vērsti uz noteiktu nozari vai pakalpojumu. Apvienotā Karaliste uzsver arī nepieciešamību paaugstināt pašvaldību kapacitāti, lai tās gūtu nepieciešamās zināšanas un prasmes teritorijas attīstības politikas plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā. Apvienotajā Karalistē tika izveidots teritoriālās izaugsmes novērtēšanas rīks, lai palīdzētu pašvaldībām labāk izprast vietējās vajadzības, novērtēt izaugsmi, sekmēt partnerības un sadarbību starp dažādām teritoriālajām vienībām. Šī iniciatīva pamatoja nepieciešamību pēc centrālās un vietējās pārvaldes reorganizācijas. Valdība, balstoties uz tās rezultātiem un ierobežotajiem finanšu resursiem, pieņēma lēmumu reorganizēt reģionālās attīstības aģentūras.¹⁷⁷

Ziemeļvalstīs reģionālās attīstība politikas izmaiņas, sākot no reģionālo atšķirību mazināšanas līdz centieniem veidot spēcīgus reģionus un nodot tiem lielāku atbildību, notika jau 20. gs. 90. gados, un vietējā un reģionālā līmeņa pašvaldību kapacitāte tika izvirzīts kā viens no būtiskiem faktoriem UVBP īstenošanā.¹⁷⁸ Tas ietvēra pašvaldību skaita samazināšanu, piemēram, Dānijā pašvaldību skaitu samazinot no vairāk nekā 1350 līdz 98 pašvaldībām. Dānijā reforma notika 20. gs. 70. gados un 2007. gadā. Dānijā un Somijā tika mainīti arī reģionālās attīstības nodrošināšanas instrumenti, novirzot daudz lielākus resursus investīcijām uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, sadarbības tīklu veidošanā un reģionālo stratēģiju un plānošanas instrumentu izveidē.¹⁷⁹ Dānijas reģionālās izaugsmes stratēģijā politikas mērķis no problēmu risināšanas tika mainīts uz reģionālā potenciāla attīstīšanu. Somija un Zviedrija ir pirmās ES valstis, kuras nozaru politiku veidošanā ņēma vērā teritoriālo dimensiju.¹⁸⁰ Ziemeļvalstīm ir liela pieredze teritoriālās informācijas analīzē (piem., Nordregio institūts Zviedrijā).

Somija starp citām ES valstīm izceļas ar valsts pārvaldes decentralizācijas līmeni. 2009. gada janvārī Somijā bija 348 pašvaldības. Jāatzīmē, ka Somijas pašvaldībām ir liela ekonomiskā neatkarība, kas balstīta uz pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem. Tomēr

¹⁷⁶Adams, N., Alden, J., Harris N. *Regional Development and Spatial Planning in an Enlarged European Union*. Ashgate Publishing, 2012. 298 p.

¹⁷⁷Filiz, T. E. Using the Model in England for Analyzing the Likely Future of Turkey's Regional Development Agencies. *British Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 3 (1), December 2011. pp. 18–27.

¹⁷⁸Dosenrode-Lynge, S. Z., Halkier, H. The Nordic Regions and the European Union. *The International Political Economy of New Regionalisms Series*. Ashgate Publishing, 2004.

¹⁷⁹Turpat.

¹⁸⁰Baldersheim, H., Vegard, A., Ogard, M. The Rise of the Networking Region: The Challenges of Regional Collaboration in a Globalized World. *The International Political Economy of New Regionalisms Series*. Ashgate Publishing, 2011. 192 p.

Somijas pašvaldības ir atšķirīgas gan pēc iedzīvotāju skaita (apmēram 80 pašvaldībās ir mazāk par 2 000 iedzīvotāju, 173 pašvaldībās – 2000–6000 iedzīvotāju), gan pēc to finanšu kapacitātes.¹⁸¹ Lai sekmētu efektīvāku resursu izmantošanu un kvalitatīvāku pakalpojumu nodrošināšanu, Somijas pašvaldībām bija jāizstrādā sadarbības plāns tādu pakalpojumu sniegšanā kā medicīnas pakalpojumi, zemes izmantošana, mājokļu un transporta nodrošināšana. Pašvaldību rīcības plānam par pakalpojumu nodrošināšanu bija jāietver:

- 1) stratēģiskie mērķi un rādītāju analīze (piem., iedzīvotāju skaita dinamika, pakalpojumu nepieciešamība, uzņēmējdarbības struktūra, teritorijas attīstības plāns 2015. un 2025. gadam);
- 2) resursu, uzņēmējdarbības, nodarbinātības, zemes izmantošanas, mājokļu, transporta un pasažieru pārvadājumu attīstība;
- 3) ekonomiskā drošība, izdevumu un ienākumu attīstība, nekustamā īpašuma jautājumi, priekšlikumi līdzsvarotai ekonomiskajai attīstībai;
- 4) cilvēkresursu attīstība, nodrošinot personāla kompetenci, apmācības un jaunu darbinieku piesaisti;
- 5) izmaiņas administratīvajā struktūrā, partnerību izveide ar citām pašvaldībām;
- 6) pakalpojumu pieejamība, pakalpojumu uzlabošana, izmantojot jaunākās tehnoloģijas;
- 7) priekšlikumu un uzlabojumu ieviešana, atbildība, partnerību loma, uzlabojumu ieviešanas uzraudzība un novērtēšana.

Zviedrijā pašvaldību skaits vairāku teritoriāli administratīvo reformu rezultātā ir samazinājies no 2498 pašvaldībām līdz 290 pašvaldībām. Zviedrijā pašvaldības veic nodokļu iekasēšanu un to loma un pamatattīstība ir noteikta konstitūcijā. Tās pakāpeniski ir ieguvušas lielāku nozīmi valsts reģionālajā attīstībā.¹⁸² Zviedrija uzskata, ka teritoriālā kohēzija sekmē labāku dzīves kvalitāti tās iedzīvotājiem un nodrošina uzņēmējiem labākas attīstības perspektīvas, ņemot vērā teritoriju attīstības potenciālu.¹⁸³ Zviedrijā funkcionālie reģioni tiek uzskatīti par teritoriālās sadarbības piemēru un instrumentu nozaru politiku sadarbības uzlabošanai.¹⁸⁴ Zviedrija uzskata, ka reģionālās attīstības novērtēšanā ir nepieciešams uzlabot

¹⁸¹ Features of public administration in Finland. Local and Regional Government Finland. Helsinki, 2008.

¹⁸² Lindblad, S. The EU Territorial Agenda 2020 and Territorial Cohesion – a Swedish Policy Viewpoint. *Nordregio News*. Issue 1, 2011.

¹⁸³ Lindblad, S. The EU Territorial Agenda 2020 and Territorial Cohesion – a Swedish Policy Viewpoint. *Nordregio News*. Issue 1, 2011.

¹⁸⁴ Neubauer, J. (Et al). Regional Development in the Nordic Countries 2007. *Nordregio Report 2007:1*. Sweden, 2007. p. 152.

esošos indikatorus un vienlaikus attīstīt jaunus indikatorus, ņemot vērā apkārtējās vides izmaiņas. Zviedrija attiecībā uz teritoriālo kohēziju uzskata, ka:¹⁸⁵

- 1) visu reģionu teritoriālajam potenciālam ir jābūt attīstītam pēc iespējas efektīvā un ilgtspējīgā veidā;
- 2) uz vietu balstīta reģionālā attīstība ir tādas nozaru politiku sadarbības rezultāts, kas ņem vērā katra reģiona teritoriālās attīstības iespējas un pieejamos līdzekļus;
- 3) teritoriālā kohēzija ietver pārrobežu sadarbību.

Zviedrija plānošanas dokumentos akcentē to, ka nozaru politikas var efektīvāk sasniegt savus mērķus, ja tiek ņemtas vērā teritoriālās atšķirības.¹⁸⁶ Piemērs starpnozaru koordinācijas sekmēšanai Zviedrijā ir izveidotās tematiskās aģentūru grupas atbilstoši nacionālās un reģionālās uzņēmējdarbības un nodarbinātības stratēģijā ietvertajām prioritātēm. Interesanta prakse ir reģionos noteiktie koordinatori, kuri strādā ar finanšu un ekonomiskās krīzes radīto seku jautājumiem un regulāri tiek ar nozaru ministriju amatpersonām. Zviedrijā darbojas reģionālās uzņēmējdarbības un nodarbinātības forums, kurš ir izveidots politiskā dialoga sekmēšanai starp nacionālo un reģionālo pārvaldes līmeni. Arī ES stratēģija Baltijas jūras reģionam tiek vērtēta kā iespēja pievērsties starpnozaru problemātikai. Lai arī Zviedrijā ir viens no augstākajiem rādītājiem attiecībā uz iedzīvotāju koncentrāciju trīs pilsētās – Stokholmā, Skānē, Vāstrā, kurās dzīvo 51% iedzīvotāju un tiek radīti 60% no valsts IKP (Zviedrijas Statistikas birojs, 2011), tomēr Zviedrijā ir viens no zemākajiem reģionālās nevienlīdzības rādītājiem. Minētās iniciatīvas un pārvaldes modelis rāda, ka UVBP Zviedrijā ir akceptēta kā instruments reģionālās attīstības mērķu sasniegšanai.

Polija ES tiek vērtēta kā viens no piemēriem reģionālās attīstības virzienu maiņai.¹⁸⁷ Polija ir lielākā ES fondu saņēmēja 2007.–2013. gada plānošanas periodā, saņemot 67 miljardus eiro.¹⁸⁸ Polijas reģionālās attīstības stratēģijā 2010.–2020. gadam ir ņemta vērā UVBP un reģionālās attīstības problemātika aptver tādus jautājumus kā ekonomikas izaugsme nacionālajā un vietējā līmenī, reģionos esošie cilvēkresursi un sociālais kapitāls, reģionālās infrastruktūras attīstība, nacionālā un reģionālā līmeņa institucionālā kapacitāte. Polijā tiek akcentēta izaugsmes sekmēšana, nevis izlīdzināšanas atbalsta instrumentu izmantošana, kas atbilst UVBP.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Lindblad, S. (Sweden's Ministry of Enterprise, Energy and Communications; Division for Regional Growth). Implementation of Territorial Cohesion in Sweden. Presentation in VASAB Annual Conference, Warsaw, 08.02.2011.

¹⁸⁶ Darmsgard, O., Lindqvist, M., Roto, J., Sterling, J. Territorial potentials in the European Union. *Nordregio Working Paper*, Vol. 6, 2009. p. 50.

¹⁸⁷ OECD Urban Policy Reviews, Poland 2011. OECD Publishing, 2011. p. 200.

¹⁸⁸ National Strategy of Regional Development 2010–2020: Regions, Cities, Rural Areas. Ministry of Regional Development (adopted by the Council of Ministers on 13.07.2010), Warsaw. p. 158.

¹⁸⁹ Bas, R. Poland-regional development. Wydawnictwo Unitex, 2009. 255 p.

Autore ir secinājusi, ka kopumā ES valstīs ir aktualizējušās diskusijas par finanšu resursu efektīvāku izmantošanu, kas prasa skaidras reģionālās attīstības prioritātes, kā arī līdzsvara atrašanu starp lielpilsētu un vājāko reģionu vajadzībām, starp liela apjoma infrastruktūras vajadzībām un inovācijas izaicinājumiem. ES valstu pieredzi UVBP izmantošanā raksturo teritoriju attīstības rādītāju analīzes ietveršana nacionālā un reģionālā līmeņa telpiskās plānošanas dokumentu izstrādē (teritoriālo resursu apzināšanu un teritoriālā potenciāla noteikšanu), virzīšanās no nozaru pieejas uz saskaņotu nozaru politiku plānošanu un ieviešanu, pārvaldes decentralizācija (atbilstošas institucionālās struktūras izveide, reģionu lomas nostiprināšana) un teritoriāli administratīvās reformas veikšana.

Autores veiktā analīze parādīja to, ka ES reģionālajā attīstībā iezīmējās trīs galvenās attīstības tendences:

- 1) teritoriālo resursu lomas pieaugums reģionālās attīstības plānošanā;
- 2) aktīvāka reģionālā un vietējā pārvaldes līmeņa iesaiste reģionālās attīstības plānošanā un vadībā;
- 3) institucionālās struktūras uzlabošana, tajā skaitā nozaru politiku savstarpējās sadarbības sekmēšana.

Autores veiktā plānošanas pieeju analīze parādīja to, ka Eiropā reģionālās attīstības plānošanā tiek izmantotas dažādas pieejas. Pēdējo gadu laikā, kad tiek uzsvērtā nepieciešamība veidot integrētas attīstības stratēģijas, pamatā joprojām tiek izmantota visaptverošās plānošanas pieeja (piemēram, reģionu integrētas attīstības stratēģijas atsevišķos reģionos Polijā, Spānijā). Savukārt nozaru stratēģiskās plānošanas ietvaros Spānijas Kastīlijas (*Castilla*) reģionā tika izstrādāta pētniecības, attīstības un inovācijas stratēģija, pamatojot to kā sociālās un ekonomiskās attīstības stratēģisku prioritāti. Vācijas federālajās zemēs ir atrodami vairāki pakāpeniskās plānošanas piemēri, kad ir izstrādāts atbalstāmo projektu ietvars noteiktās nozarēs. Valsts pārvaldes decentralizācija daudzās Eiropas valstīs bija par pamatu tam, ka reģionālās attīstības plānošanā pieauga reģionu loma. Tādējādi plānošana kā būtisks vadības process ļāva reģioniem veikt izmaiņas reģionālajā attīstībā.

2. REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANA LATVIJĀ UZ VIETU BALSTĪTAS PIEEJAS KONTEKSTĀ

2.1. Plānošanas reģionu loma reģionālās attīstības plānošanā

Pētījuma 1.3. apakšnodaļā veiktā Eiropas uz vietu balstītas pieejas izmantošanas pieredzes analīze iezīmēja reģionu lomas palielināšanos reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā, kas pakāpeniski pārauga diskusijās par reģionu lomu reģionālās attīstības plānošanā un labāka teritorijas pārvaldības modeļa izveidē un skaidri norādīja uz nepieciešamību stiprināt reģionu lomu.¹⁹⁰ Institucionālajā teorijā uzsvērts, ka teritorijas pārvaldības modelim ir jābūt pietiekami elastīgam, lai tas spētu reaģēt uz pārmaiņām ekonomiskajā un sociālajā vidē, īstenojot tām atbilstošu rīcību. Tas attiecas arī uz jautājumu par reģioniem ne tikai kā noteiktām administratīvām vienībām, bet arī kā aktīviem reģionālās attīstības plānošanas dalībniekiem.

Latvijā reģionu loma ir ilggadēju diskusiju objekts, un vienota nostāja joprojām nav panākta. Latvijas normatīvajos aktos termins „reģions” nav atsevišķi skaidrots un pamatā tiek lietots kā administratīvā iedalījuma apzīmējums. Administratīvā iedalījuma apzīmēšanai tiek lietots arī termins „plānošanas reģions”. Savukārt atbilstoši Reģionālās attīstības likumam (RAL) plānošanas reģioni Latvijā kopš 2006. gada ir atvasinātas publiskas personas¹⁹¹ un atrodas VARAM pārraudzībā.

Jau 2004. gadā VRAA veiktajā pētījumā par Latvijas plānošanas reģionu sociālo un ekonomisko attīstību un reģionu attīstības problēmām tika secināts, ka ekonomiskā attīstības līmeņa atšķirības starp reģioniem laika posmā no 1999. līdz 2003. gadam ir palielinājušās un „ja teritoriju sociālekonomiskā izlīdzināšanās turpināsies tikpat lēni, būs vajadzīgas vairākas desmitgades, lai sasniegtu apmierinošus rezultātus”.¹⁹² Pētījums bija viens no pirmajiem, kurā tika analizētas reģionu attīstības problēmas, un tajā tika uzsvērts, ka ir jāveicina reģionālo centru attīstība un reģionu kapacitātes stiprināšana. Reģionu loma ilgstoši ir viens no būtiskiem reģionālās attīstības plānošanas jautājumiem, kurš ir skarts līdzšinējos pētījumos.^{193,194,195} Arī ANO 2005. gada pārskatā par tautas attīstību, kas bija veltīts Latvijas

¹⁹⁰ Zonneveld, W., De Vries, J., Janssen-Jansen, L. European Territorial Governance. Delft University Press, 2012. p. 356.

¹⁹¹ Reģionālās attīstības likums. Latvijas Vēstnesis, 53 (2628), 09.04.2002.

¹⁹² Pētījums par reģionālo attīstību Latvijā (1999.–2003.). Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004. 96 lpp.

¹⁹³ Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas vīzijas / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004. 529 lpp.

¹⁹⁴ Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2005. 586 lpp.

¹⁹⁵ Mainoties saglabājies, dažādā Latvija / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2008. 318 lpp.

reģionu analīzei, ANO Attīstības programmas Latvijā vadītāja I. Pauloviča uzsvēra, ka „ir pienācis pēdējais brīdis mērķtiecīgas un stratēģiskas tautas attīstības plānošanai reģionu līmenī. Mazajai Latvijai ir vajadzīgi spēcīgi reģioni, kas var izvirzīt reģionālās prioritātes, līdzsvarot iekšējo sadrumstalotību, vienlaikus leģitīmi un noteikti pārstāvēt reģionu intereses Latvijas un ES līmenī.”¹⁹⁶ Pārskats raksturoja tādus nozīmīgus resursus un procesus reģionos kā demogrāfiskais potenciāls, iedzīvotāju migrācija un ikdienas kustība, kā arī analizēja svarīgākos faktoros, kas nosaka cilvēku dzīves darbības iespēju atšķirības reģionos, un ietvēra reģionālās attīstības un izglītības politikas analīzi. Pētījumā tika secināts, ka „reģionos trūkst institūciju, kas uzņemtos atbildību par attīstības plānošanu” un ka „piecu plānošanas reģionu izveide var tikt uzskatīta par pārejas posmu ceļā uz efektīvu reģionālā līmeņa pārvaldi, tomēr tas nav optimāls problēmas risinājums. Sava nenoteiktā statusa dēļ plānošanas reģioni nesekmē sadarbību starp attiecīgā reģiona pašvaldībām, nedarbojas nopietnu reģionāla mēroga lēmumu pieņemšanā, nenodrošina saiti starp pašvaldībām un valsts pārvaldes institūcijām. Plānošanas reģioni savas iespējas ir izsmēluši”.¹⁹⁷ Kopš ANO pētījuma ir pagājuši gandrīz desmit gadi, bet jautājumā par reģionu lomu un kapacitāti risinājums nav rast. Tāpat arī reģionu intereses Latvijas un ES līmenī nav skaidri noteiktas, ko norāda 3.1. apakšnodaļā analizētie pašvaldību aptaujas rezultāti. Autore secināja, ka līdzšinējos pētījumos reģioni ir aplūkoti kā potenciālais pārvaldes līmenis, kas nodrošinātu saikni starp pašvaldībām un valsts pārvaldes institūcijām, bet nevienā no tiem reģioni nav skatīti kā būtiskas reģionālās attīstības plānošanā iesaistītas institūcijas ar skaidriem darbības mērķiem un atbildību.

ES diskusijās reģionu lomas un to kompetences jautājums ir saistīts ar daudzlīmeņu pārvaldes izveidi. 2009. gadā ES Reģionu komiteja sagatavoja Balto grāmatu¹⁹⁸ par daudzlīmeņu pārvaldību, kurā noteica, ka „daudzlīmeņu pārvaldība ir ES, dalībvalstu, reģionālo un vietējo pašvaldību saskaņota un uz partnerattiecībām balstīta rīcība, lai izstrādātu un īstenotu Eiropa Savienības politiku. Šī pārvaldība paredz dažādu pārvaldes līmeņu kopīgu atbildību un balstās uz dažādu iesaistīto dalībnieku pārstāvību”¹⁹⁹. Lai arī Latvija atzina daudzlīmeņu pārvaldības nozīmi teritorijas attīstības sekmēšanā, tomēr par Reģionu komitejas Balto grāmatu²⁰⁰ tā savā pozīcijā vairāk akcentēja nepieciešamību nodrošināt dažādu

¹⁹⁶ Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2004/2005: Rīcībspēja reģionos. Galv. red. Zobena, A. Rīga: ANO Attīstības programma, LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2005. 148 lpp.

¹⁹⁷ Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2004/2005: Rīcībspēja reģionos. Galv. red. Zobena, A. Rīga: ANO Attīstības programma, LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2005. 148 lpp.

¹⁹⁸ Baltā grāmata (angļu valodā – *White Paper*) ir Eiropas Komisijas publicēts dokuments, kas ietver priekšlikumus konkrētām darbībām kādā Eiropas Savienībai kopumā svarīgā jomā.

¹⁹⁹ White Paper on Multi Level Governance. Committee of Regions. No. CONST-IV-020. Brussels, 17–18.06.2009.

²⁰⁰ Par 2010. gada 16.–17. marta Eiropas Savienības vietējo un reģionālo pašvaldību lietu neformālajā Ministru padomē izskatāmajiem jautājumiem. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas informatīvais ziņojums, izskatīts Ministru Kabinētā 15.03.2010.

pārvaldes līmeņu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un īstenošanā, nevis nepieciešamību stiprināt reģionālā līmeņa pārvaldi. Savukārt 2014. gada aprīlī Reģionu komiteja pieņēma Eiropas Daudzlīmeņu pārvaldības hartu,²⁰¹ kas visām ES pilsētām un reģioniem ir aicinājums sekmēt daudzlīmeņu pārvaldības principu iedzīvināšanu praksē un nodrošināt koordināciju starp dažādiem pārvaldes līmeņiem. ES pilsētas un reģioni, kas parakstīs hartu, apņemsies strādāt pie jauniem politikas risinājumiem saskaņā ar subsidiaritātes, proporcionalitātes un partnerības principiem un sekmēt daudzlīmeņu partnerības un jaunus instrumentus kopējai politikas rīcībai. Daudzlīmeņu pārvaldība praksē izpaužas tajos politikas procesos un instrumentos, kas sekmē ieinteresēto pušu iesaisti lēmumu pieņemšanā. Jau pašreiz šie principi ir iedzīvināti praksē, piemēram, Kohēzijas politikā, nosakot partnerības līgumus kā daļu no jaunās ES kohēzijas politikas, kā arī nosakot pienākumu nacionālo reformu programmu sagatavošanā iesaistīt vietējā un reģionālā līmeņa institūcijas. Lai arī harta nav saistošs politisks instruments, tomēr tā uzsver nepieciešamību ievērot daudzlīmeņu pārvaldības vērtības, principus un procesu un veicināt iedzīvotāju iesaisti visā politikas ciklā.

Neskaidrā reģionālā līmeņa pārvaldes loma vai pat tās neesamība politikas dokumentos un reģionālās attīstības pētījumos tiek norādīta kā viena no būtiskākajām reģionālās attīstības plānošanas problēmām Latvijā. To pamatoja arī pētījumā veiktā pašvaldību aptauja. Savukārt reģionālās attīstības jautājumu pētnieku viedokļi par reģionu pašreizējo statusu ir atšķirīgi. Piemēram, LPS padomnieks M. Pūķis pašreiz Latvijā pastāvošos plānošanas reģionus uzskata par reģionālā līmeņa pašvaldībām, savukārt citi, piemēram, I. Vilka, uzskata, ka Latvijā reģionālā līmeņa pārvaldes nav, jo plānošanas reģioniem pašreiz ir atvasinātas publiskās pārvaldes institūciju statuss un to loma reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā nav skaidra. Savukārt atbilstoši Eiropas Reģionu asamblejas (kura apvieno 250 reģionus no 35 valstīm) definīcijai reģioni ir ar likumu noteiktas demokrātiskas vidējā līmeņa lēmumu pieņemšanas vienības, kurām ir piešķirtas politiskās pašpārvaldes tiesības. Tas nozīmē, ka viens no svarīgākajiem kritērijiem ir tas, ka reģionam ir jābūt tieši ievēlētai pārvaldei un izpildvarai. Tāpat arī Eiropas Reģionu asambleja ir skaidri noteikusi, ka zemākā līmeņa jeb vietējā līmeņa pašvaldības nevar būt reģioni. Autore piekrīt Eiropas Reģionu asamblejas definīcijai un pieturas pie viedokļa, ka pašreiz Latvijā nav reģionālā līmeņa pārvaldes.

Pamatojoties uz pastāvošo diskusiju par reģionālā līmeņa pārvaldes neesamību Latvijā un reģionu lomu reģionālās attīstības plānošanā, autore ir veikusi reģionu sociālekonomisko rādītāju analīzi, pēc tam nonākot pie reģionu lomas reģionālās attīstības plānošanā

²⁰¹ Daudzlīmeņu pārvaldības harta. Reģionu komiteja, Brisele, 2014. [tiešsaiste], [skatīts 10.04.2014] Pieejams: www.cor.europa.eu/mlgcharter

padziļinātas analīzes. Šajā apakšnodaļā veiktā analīze kalpoja par pamatu priekšlikumiem un tālākai izpētei par UVBP izmantošanas iespējām, kas ietverti darba 3. nodaļā.

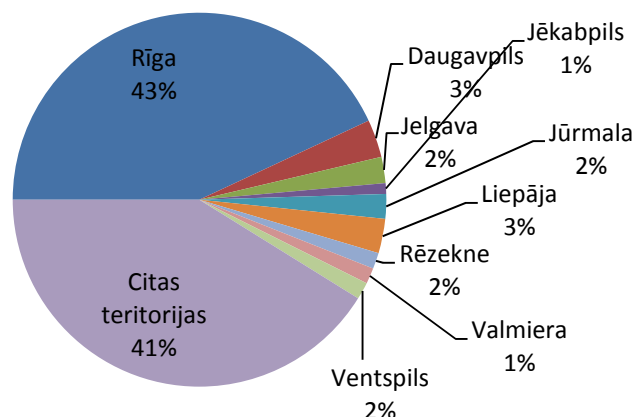
Latvijā esošo piecu plānošanas reģionu teritorijas kopš 2003. gada nosaka MK noteikumi „Noteikumi par plānošanas reģionu teritorijām”²⁰², un kopš 2009. gada jūlija līdz ar teritoriāli administratīvās reformas pabeigšanu noteikumi nosaka arī plānošanas reģionu teritorijās ietilpstošās novadu pašvaldības. Savukārt atbilstoši ES statistiski teritoriālo vienību klasifikācijai Latvijā ir noteikti seši statistikas reģioni²⁰³. Ņemot vērā galvaspilsētas Rīgas dominanci statistikas datu vidējo rādītāju nozīmīgā palielināšanā, Rīgas plānošanas reģions ietver divus statistiskos reģionus – Rīgu un Pierīgu. Rīgas pilsētas dominance, pirmkārt, jau atspoguļojas iedzīvotāju skaitā (vidēji trešdaļa Latvijas iedzīvotāju dzīvo Rīgā un tai pieguļošajās teritorijās) un visos ekonomiskajos rādītājos. Ņemot vērā to, ka lielākā daļa preču tiek saražotas Rīgā un lielākā daļa pakalpojumu tiek sniegti Rīgā, Rīgas pilsētas IKP īpatsvars Latvijas IKP pārsniedz 50%. Salīdzinot Rīgas un Pierīgas teritoriju attīstības izmaiņas pēc teritorijas attīstības indeksa,²⁰⁴ Rīgā un Pierīgas teritorijā redzama straujāka izaugsme nekā pārējās Latvijas teritorijās. Tas skaidri parāda to, ka reģionālās atšķirības starp Rīgu un pārējām teritorijām pieaug, un attiecīgi var secināt, ka līdzšinējās reģionālās attīstības iniciatīvas nav sekmējušas reģionālo atšķirību mazināšanos.

Autores veiktā literatūras un statistikas datu analīze parādīja, ka saskaņā ar UVBP – lai arī lielākā daļa ekonomiski aktīvo statistikas vienību koncentrējas Rīgā (sk. 2.1. attēlu), Rīgas dominances faktors nevar tikt vērtēts kā noteicošais reģionālās attīstības plānošanā, bet gan ir jārada apstākļi pārējo teritoriju attīstības potenciāla sekmēšanai un efektīvākai izmantošanai.

²⁰² Sākotnēji ar MK 2003. gada 5.marta noteikumiem Nr. 133 „Noteikumi par plānošanas reģionu teritorijām”, kas stājās spēkā 2003. gada 28. martā un zaudēja spēku 2009. gada 1. jūlijā līdz ar teritoriāli administratīvās reformas pabeigšanu. Kopš 2009. gada 1. jūlija spēkā ir MK 2009. gada 3. maija noteikumi Nr. 391 „Noteikumi par plānošanas reģionu teritorijām” ar grozījumiem 2011. gada aprīlī.

²⁰³ Atbilstoši ES statistiski teritoriālo vienību klasifikācijai (NUTS) Latvijā ir noteikta šāds NUTS piemērojums Latvijas administratīvi teritoriālajam iedalījumam: NUTS I un NUTS II – Latvija, NUTS III – seši statistiskie reģioni.

²⁰⁴ Teritorijas attīstības līmeņa izmaiņu indekss 2012. gadā.

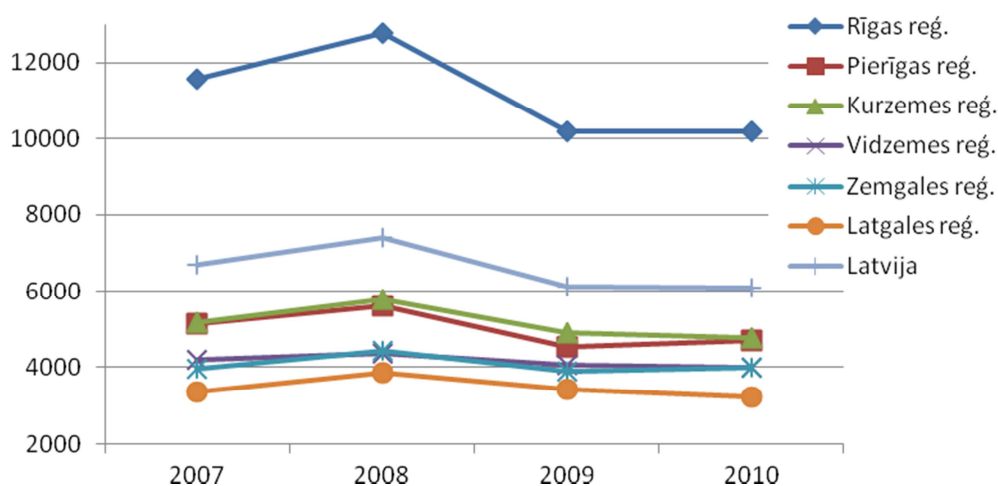

2.1. att. **Ekonomiski aktīvās vienības lielākajās Latvijas pilsētās un pārējā teritorijā 2012. gadā (%)***

Avots: autore veidots attēls, izmantoti Centrālās statistikas pārvaldes dati no www.csb.gov.lv.

* Šajos aprēķinos netiek skaitītas zemnieku un zvejnieku saimniecības un tādās ārpus tirgus sektora esošas vienības kā biedrības, nodibinājumi un fondi.

Starp pārējiem plānošanas reģioniem Rīgas reģions izceļas ar labākiem pamatrādītājiem iedzīvotāju skaita, ekonomiski aktīvo tirgus sektora vienību skaita ziņā, kā arī labākiem nodarbinātības rādītājiem un lielākiem iedzīvotāju ieņēmuma nodokļa rādītājiem pašvaldību budžetā (sk. 10. pielikumu). Rīgas plānošanas reģionā vislabākie rādītāji ir tāpēc, ka šajā reģionā ir ietverta Rīgas pilsēta. Līdz ar to, nodalot Rīgas pilsētu atsevišķi, šie rādītāji atspoguļo pavisam citu situāciju (sk. 2.2. attēlu). Autore uzskata, ka situāciju precīzāk raksturo IKP rādītāji Latvijas sešu statistikas reģionu griezumā. Rīgas reģiona teritorijā ārpus Rīgas ekonomiskā situācija ir sliktāka nekā vidēji Latvijā, savukārt Latgales ekonomiskie rādītāji ir sliktāki nekā pārējos reģionos un vidēji valstī.

2.2. att. **IKP uz vienu iedzīvotāju statistiskajos reģionos laikā no 2007. līdz 2010. gadam (uz vienu iedzīvotāju, LVL)***

Avots: autore veidota diagramma, izmantojot Centrālās statistikas pārvaldes datus.

* Centrālajā statistikas pārvaldē IKP rādītāji reģionu griezumā ir pieejami ar vairāku gadu nobīdi.

Lielā daļā Latvijas pašvaldību ir vērojamas negatīvas iedzīvotāju skaita izmaiņas (sk. 9. pielikumu). Savukārt novadu pašvaldību sociālekonomisko rādītāju analīze parāda, ka pastāv cieša korelācija starp iedzīvotāju skaitu un ekonomiski aktīvo statistikas vienību skaitu pašvaldībā, kas attiecīgi atspoguļojas iedzīvotāju ienākuma nodokļa apjomā (sk. 11. pielikuma 5. attēlu). Lai arī 2009. gada jūnijā Latvijā noslēdzās administratīvi teritoriālā reforma, šī korelācija norāda uz iespējamu nepieciešamību turpināt administratīvi teritoriālo reformu un diskusijas par resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveidi. Tas attiecas ne tik daudz uz pašvaldības teritorijas platību, jo tas nav noteicošais faktors pašvaldības teritorijas sekmīgā attīstībā, bet gan vairāk uz pašvaldību cilvēkresursu un finanšu kapacitāti. To apstiprina arī ASV ekonomikas profesors Vernons Hendersons (*Vernon Henderson*), norādot, ka optimālais pašvaldības lielums ir atkarīgs no tās lomas reģionālajā attīstībā un ka pašvaldības lomu nosaka „ražošanas struktūru funkcionēšana noteiktā teritorijā.”²⁰⁵ Ņemot vērā, ka kopš administratīvi teritoriālās reformas pabeigšanas ir pagājuši pieci gadi, ir nepieciešams izvērtēt novadu pašvaldību pārvaldības un attīstības kapacitāti, kas ietver uz teritoriālo resursu potenciāla efektīvāku izmantošanu un attīstīšanu vērstas aktivitātes. Šajā aspektā teritorijas lielums un iedzīvotāju skaits nav noteicošie faktori.

Reģionālās attīstības plānošanā ir nepieciešams analizēt Latvijas reģionu un pilsētu pozīciju ES mērogā. Šāda salīdzinošā analīze parāda, ka pat deviņas Latvijas lielākās pilsētas salīdzinājumā ar citām ES pilsētām ir nelielas pēc to iedzīvotāju skaita.²⁰⁶ Deviņās Latvijas lielākajās pilsētās dzīvo 1,14 miljoni iedzīvotāju (Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, 2011). Eiropas mērogā no Latvijas pilsētām tikai Rīga ierindojas starp lielākajām pilsētām pēc iedzīvotāju skaita. Piemēram, Eiropas lielāko pilsētu TOP 500 no Latvijas pārstāvēta tikai Rīga – 47. vietā.²⁰⁷ Šajā 500 lielāko pilsētu sarakstā mazākā pilsēta ir ar 149 000 iedzīvotāju, tāpēc ārpus šī saraksta paliek visas pārējās Latvijas pilsētas. Arī citos pētījumos, kuros ir veikts Eiropas pilsētu un reģionu salīdzinājums pēc pamatrādītājiem, bieži vien par būtiskiem tiek dēvēti reģioni, kuros iedzīvotāju skaits sasniedz vienu miljonu iedzīvotāju. Piemēram, Ungārijā esošā Reģionālo studiju centra pētījumā²⁰⁸ norādīts, ka reģions, kurā ir 1–2 miljoni iedzīvotāju, ir uzskatāms par optimālu lielumu vēlētā reģionālā pārvaldes līmeņa izveidei, lai spētu īstenot uz ekonomisko attīstību vērstu reģionālo attīstību, attīstīt modernu infrastruktūru un nodrošināt profesionālu reģionālās attīstības plānošanas un īstenošanas struktūru, kā arī

²⁰⁵ Dale, A., Dushenko, W.T., Robinson, P.J. Urban Sustainability: Reconnecting Space and Place. University of Toronto Press, 2012. 286 p.

²⁰⁶ Iedzīvotāju skaits ES pilsētās. [tiešsaiste], [skatīts 21.10.2012] Pieejams: www.citypopulation.de/Europe.html

²⁰⁷ Eiropas lielāko pilsētu TOP 500. [tiešsaiste], [skatīts 21.10.2012] Pieejams:

http://www.citymayors.com/features/euro_cities1.html

²⁰⁸ Horvath, G. Difficulties of Regional Building Processes in Eastern and Central Europe. Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Science. Pecs, 2011. 198 p.

būtu spēcīgs ES reģionālās attīstības lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieks. Attiecīgi, ņemot vērā Latvijas sociālekonomiskos rādītājus un līdzšinējo analīzi par vājajiem reģionālās attīstības punktiem, secinām – lai Latvijā veidotu reģionālā līmeņa pārvaldi, ir būtiski skaidri noteikt reģionu atbildību, funkcijas un izveidot atbilstošu institucionālo kapacitāti, lai Latvijas reģioni būtu spēcīgi reģionālās attīstības lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieki un spētu īstenot uz ekonomisko attīstību un iedzīvotāju labklājību vērstu reģionālo attīstību.

Salīdzinot ar ES vidējiem IKP rādītājiem, tikai Rīgas pilsēta ir pietuvojusies ES vidējam rādītājam. Savukārt salīdzinājumā ar citām ES valstīm Latvijā pastāv vienas no lielākajām reģionālajām atšķirībām. Vislielākās atšķirības novērojamas Rumānijā, Bulgārijā, Igaunijā, savukārt vismazākās – Maltā, Zviedrijā, Nīderlandē un Dānijā (sk. 1. nodaļas 1.8. attēlu). Tas parāda, ka Latvija ir viena no visnevienlīdzīgāk attīstītajām valstīm Eiropā. Ņemot vērā ekonomisko un sociālo aktivitāšu koncentrāciju Rīgā un apkārt esošajās teritorijās, viens no aktuālajiem jautājumiem ir, kādā veidā Rīgas attīstības potenciālu var izmantot pārējo Latvijas teritoriju attīstībā. 1. nodaļā sniegtā uz vietu balstītas pieejas būtības analīze norāda, ka reģionālajā attīstībā ir svarīgi akcentēt teritoriālā potenciāla izmantošanu blakus esošo teritoriju attīstībā, kā arī teritoriju sadarbību, tajā skaitā esošo zināšanu un labās prakses pārņemšanu no labāk attīstītajām teritorijām. Tas parāda pretrunu starp līdzšinējās reģionālās attīstības nodrošināšanas centieniem ierobežot Rīgas teritorijā esošo ekonomiski aktīvo vienību (piem., komersantu, tehnoloģiju pārneses centru, uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju) attīstību, atsevišķās ES fondu aktivitātēs paredzot teritoriālus ierobežojumus (piem., LIAA administrētā ERAF aktivitāte „Biznesa inkubatori”).

Latvijas pilsētu rādītāji ir analizēti pētījumā „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences”.²⁰⁹ Tomēr pētījums izvirza vispārīgus secinājumus, minot, ka Pierīgas reģiona pilsētu, tostarp arī Jūrmalas, Tukuma un Ogres, attīstības iespējas lielā mērā nosaka situācija Rīgā. Savukārt „kā alternatīvi attīstības centri, kuru ietekme nesniedzas būtiski ārpus to atrašanās rajona robežām, atsevišķos gadījumos parādās Liepāja un Ventspils Kurzemes reģionā, Jelgava Zemgalē, Daugavpils un Rēzekne Latgalē un Valmiera Vidzemē”. Autore uzskata, ka pilsētas ārpus Rīgas nevar saukt par alternatīviem attīstības centriem, jo tās neaizstāj Rīgu, savukārt ietekmes neesamība uz pārējo teritoriju ārpus attīstības centra robežām norāda uz būtiska UVBP elementa – sadarbības starp pašvaldībām – trūkumu īstenotajā reģionālajā attīstībā. Pētījumā ir analizēts arī pilsētu sadarbības tīkla modelis, kura pamatā ir aicinājums pilsētām sadarboties un būt funkcionāli papildinošām, lai veicinātu

²⁰⁹ Latvijas pilsētu sociālekonomiskās attīstības tendences. Pētījums. Pasūtītājs: Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Izpildītājs: SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”. Rīga, 2008. 230 lpp.

kopējo izaugsmi un attīstību. Autore pozitīvi vērtē to, ka šajā modelī tiek uzsvērts pilsētām pieguļošo teritoriju ieguvums no pilsētu attīstības potenciāla efektīvākas izmantošanas.

Analizējot Latvijas reģionu lomu reģionālajā attīstībā, ir būtiski izprast plānošanas reģionu pašreizējo statusu un nozīmi teritorijas pārvaldībā. Plānošanas reģionu kā atvasinātu publisku personu statuss kopš 2006. gada ir apstiprināts RAL.²¹⁰ To lēmējorgāns ir Plānošanas reģiona attīstības padome, savukārt VARAM pārrauga plānošanas reģionu darbību. Pirms tam likumā nebija noteikta plānošanas reģiona juridiskā forma un statuss, kā arī vieta valsts pārvaldes sistēmā. Attiecīgi pastāvēja pēc juridiskās formas atšķirīgi plānošanas reģioni – gan biedrības, gan nodibinājumi, par kuru izveidi savstarpēji bija vienojušās pašvaldības. Lai arī RAL nosaka plānošanas reģionu juridisko statusu un kompetencē esošos jautājumus, tomēr jau 2010. gadā tika atzīts, ka „pašreizējais statuss ir vērtējams kā pārejas risinājums jeb pagaidu stāvoklis. Būtisks plānošanas reģionu trūkums ir to atrautība no sabiedrības – iedzīvotāji nedz zina, ka tādi plānošanas reģioni darbojas, nedz arī jūt to sniegtos pakalpojumus”²¹¹. Tomēr plānošanas reģionu statusā nav notikušas izmaiņas un tie pamatā veic koordinējošo lomu un nav iesaistīti ES fondu vai citu finanšu instrumentu administrēšanā. RAL nosaka, ka plānošanas reģionu atbildībā ir ilgtermiņa attīstības principu, mērķu un prioritāšu noteikšana, reģiona attīstības plānošanas dokumentu izstrāde, atzinumu sniegšana, sadarbības nodrošināšana starp vietējās pārvaldes institūcijām un centrālo pārvaldi, reģionālās attīstības projektu izstrāde un ieviešana. 2010. gadā plānošanas reģioniem tika uzticēta atbildība par sabiedriskā transporta koordinēšanu un kultūrpolitikas īstenošanu, bet jau 2012. gadā šīs funkcijas tika nodotas atpakaļ attiecīgajām nozaru ministrijām.

Lai arī 2010. gada beigās valdības līmenī notika diskusija par plānošanas reģionu lomu, to juridisko statusu un atbildībā esošajām kompetences jomām, tomēr šis jautājums joprojām nav atrisināts. Piemēram, Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums²¹² paredz trīs veidu administratīvās teritorijas: apriņķus, republikas pilsētas un novadus. Pētījuma veikšanas laikā likumprojekts par apriņķu izveidošanu par reģionālā līmeņa pašvaldībām un to darbību netika sagatavots, līdz ar to netika pieņemts lēmums par reģionālā līmeņa pašvaldībām. Likumprojekta par apriņķu izveidošanu izstrāde tika atlikta līdz 2015. gadam, kad jau būs sācies ES fondu plānošanas periods 2014.–2020. gadam. Tas rada jautājumu par reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā iesaistīto institūciju gatavību noteikt skaidras reģionālās attīstības prioritātes, iestrādāt tās ES fondu plānošanas dokumentos un nodrošināt ES fondu finansējuma efektīvu izmantošanu reģionālās attīstības mērķu sasniegšanai.

²¹⁰ Reģionālās attīstības likums. Latvijas Vēstnesis, 53 (2628), 09.04.2002.

²¹¹ Pārskats „Reģionu attīstība Latvijā 2009”. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2010. 176 lpp.

²¹² Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums. Latvijas Vēstnesis, 202 (3986), 30.12.2008.

Neskaidrā plānošanas reģionu loma kopš to izveides tiek skaidrota ar vājo administratīvo kapacitāti, kas no plānošanas reģionu puses tiek stiprināta, izmantojot teritoriālās sadarbības un citus projektus, tādējādi iegūstot papildu resursus. Autores veiktā analīze parādīja, ka plānošanas reģioni ir kļuvuši par uz projektu īstenošanu orientētām struktūrām. Rezultātā kopš 2006. gada Latvijā darbojas piecas valsts iestādes, kuru loma un nozīme joprojām nav skaidra, un plānošanas reģionus pārraugošā VARAM nav atrisinājusi jautājumu par plānošanas reģionu ieguldījumu reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā.

Pētījuma gaitā autore konstatēja, ka attiecībā uz plānošanas reģionu lomu Latvijā ir bijusi pat pretrunīga situācija. 2010. gadā apstiprinātās „Deklarācijas par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību” 13.3. punkts attiecībā uz plānošanas reģioniem paredzēja: „Samazināsim pārvaldes administratīvo līmeņu skaitu, likvidējot plānošanas reģionus un to funkcijas sadalot starp novadu pašvaldībām un attiecīgajām valsts pārvaldes iestādēm.”²¹³ Savukārt Saeima 2011. gada 3. martā nolēma: „atzīt par acīmredzami nelietderīgām darbības, kas vērstas uz plānošanas reģionu likvidēšanu, reorganizēšanu vai citādu būtisku to statusa mainīšanu vai funkciju mazināšanu, līdz šāds uzdevums MK netiek paredzēts likumā, atzīt par lietderīgu un nepieciešamu arī turpmāku plānošanas reģionu iesaistīšanos teritorijas attīstības plānošanā, sabiedriskā transporta pārvadājumu organizēšanā likumā noteiktajā kārtībā un ES politiku instrumentu finansēto projektu īstenošanā; atzīt par svarīgu mērķi turpināt reģionālo reformu un uz plānošanas reģionu bāzes decentralizēt valsts pārvaldi”.²¹⁴ Valdība 2010. gada decembrī uzdeva VARAM izstrādāt un iesniegt MK priekšlikumus par plānošanas reģionu funkciju, mantas, finanšu līdzekļu, tiesību un saistību pārņēmējiem. Pamatojoties uz iepriekš minēto Saeimas lēmumu, VARAM sagatavoja ziņojumu par plānošanas reģionu turpmāko statusu un darbību, kurā tika uzsvērtas pretrunas starp reģionālo pārvaldes līmeni regulējošajiem likumiem un Valdības deklarāciju un izvirzīti priekšlikumi turpmākās reģionālās reformas nodrošināšanai. Balstoties uz šo ziņojumu, MK uzdeva VARAM sagatavot grozījumus normatīvajos aktos, paredzot svītrot deleģējumu MK sagatavot likumprojektu par aprīņu izveidošanu un darbību, un noteiktā kārtībā iesniegt izskatīšanai MK un sadarbībā ar ministrijām izvērtēt, un līdz 2011. gada 31. decembrim iesniegt MK priekšlikumus par tiešās pārvaldes iestāžu kompetences nodošanu plānošanas reģioniem. Attiecīgi MK 2010. gada decembra lēmums par plānošanas reģionu funkciju, mantas, finanšu līdzekļu, tiesību un saistību pārņēmējiem tika pasludināts par aktualitāti zaudējušu.²¹⁵ Šis process parāda tiesiskās pretrunas starp normatīvajiem aktiem, Valdības deklarāciju un Saeimas lēmumiem, kā arī norāda uz neskaidriem reģionālās attīstības

²¹³ Deklarācija par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību (03.11.2010.).

²¹⁴ Latvijas Republikas Saeimas 2011. gada 3. marta sēdes materiāli. Latvijas Republikas Saeima, 2011.

²¹⁵ Ministru kabineta 24.05.2011. sēdes protokols Nr. 32.

mērķiem, to sasniegšanai nepieciešamajiem pasākumiem un neskaidro plānošanas reģionu lomu. Joprojām nav pieņemts lēmums par plānošanas reģionu lomu un atbildības sadalījumu starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni un MK līmenī nav skatīts jautājums par plānošanas reģionu lomu, kas norāda uz to, ka plānošanas reģionu jautājums joprojām neatrodas valdības prioritāšu sarakstā. Turklāt, ņemot vērā to, ka pēc lēmuma pieņemšanas būs nepieciešami vairāki mēneši izmaiņu veikšanai normatīvajos aktos, šī situācija radīja risku plānošanas reģionu iesaistei nākamā plānošanas perioda plānošanā un reģionālās attīstības prioritāšu un atbildības noteikšanā.

Lai arī viens no Latvijas NAP 2007.–2013. gadam²¹⁶ izvirzītajiem mērķiem bija rīcībspējīgu reģionu un pašvaldību izveide, tomēr bez teritoriāli administratīvās reformas īstenošanas tam sekoja tikai Valsts stratēģiskajā ietvardokumentā paredzētā ES fondu finansējuma novirzīšana pašvaldību administratīvās kapacitātes celšanai. Attiecīgi netika īstenotas arī citas uz reģionu rīcībspējas stiprināšanu vērstas reģionālās attīstības īstenošanas iniciatīvas. Līdzšinējās diskusijās starp valsts iestādēm, plānošanas reģioniem, pašvaldībām un citām ieinteresētajām pusēm vairākkārt ir aktualizēts jautājums par reģionālā līmeņa pašvaldību izveidi. Pārskatā par reģionu attīstību Latvijā ir atzīmēts, ka „lai Latvijas teritoriju līdzsvarota attīstība notiktu pietiekami efektīvi, tuvākajā nākotnē vai nu jāizveido reģionāla mēroga pašvaldības (apriņķi) ar skaidri noteiktu kompetenci – pienākumiem, atbildību, noteiktiem finanšu avotiem, vai arī reģiona mēroga jautājumu pārvaldīšanai jāizveido valsts pārvaldes institūcijas ar skaidri nosakāmu atbildības punktu (vadību). Priekšroka tomēr būtu dodama tieši vēlētām reģionu (apriņķu) pašvaldībām.”²¹⁷ Lai arī diskusijas par apriņķiem pavīd kopš 2000. gada, tomēr reģionālā līmeņa pašvaldības joprojām nepastāv.

Saistībā ar reģionu lomas analīzi ir jāmin attīstības centru izveides iniciatīva. VARAM nosaka, ka attīstības centrs ir teritorija, kurā ir resursu (tai skaitā cilvēkresursu), sociālo un ekonomisko aktivitāšu koncentrācija un kas veicina apkārtējās teritorijas attīstību. Tomēr attiecībā uz attīstības centru noteikšanu un to lomu, iezīmējas vairākas neskaidrības. Piemēram, analizējot esošos reģionālās attīstības plānošanas un īstenošanas dokumentus, autore konstatēja izmaiņas attīstības centru līmeņu dalījumā, kā arī atšķirīgu terminu lietojumu un dalījumu dažādos spēkā esošos reģionālās attīstības dokumentos (sk. 13. pielikumu). Piemēram, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam²¹⁸ Rīga ir gan Ziemeļeiropas darījumu, zinātnes, kultūras un tūrisma centrs, gan arī Eiropas līmeņa metropole. Stratēģijā plānots, ka trīs pilsētas – Ventspils, Liepāja un Daugavpils – kļūs par

²¹⁶ Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013. gadam; Ministru kabineta 04.07.2006. noteikumi Nr. 564. Latvijas Vēstnesis, 108 (3476), 11.07.2006.

²¹⁷ Pārskats „Reģionu attīstība Latvijā 2009”. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2010. 176 lpp.

²¹⁸ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Latvijas Republikas Saeima, 10.06.2010.

attīstības centriem Baltijas Jūras reģiona līmenī. Reģionālās nozīmes attīstības centru statusā plānotas 20 pilsētas – Talsi, Kuldīga, Tukums, Saldus, Dobele, Limbaži, Sigulda, Cēsis, Aizkraukle, Ogre, Līvāni, Madona, Preiļi, Krāslava, Ludza, Balvi, Gulbene, Smiltene, Alūksne un Valka, kura tiek akcentēta kā vienīgā Latvijas robežpilsēta un viena no sešām Eiropas pilsētām, kas atrodas uz divu valstu robežas. Savukārt analizējot reģionālās attīstības ieviešanas dokumentus, tiek secināts, ka nepastāv atbalsta aktivitātes, kas būtu vērstas uz Valkas kā robežpilsētas potenciāla izmantošanu, izņemot teritoriālās sadarbības programmas. NAP 2007.–2013. gadam attīstības centri tiek minēti tikai saistībā ar pakalpojumu pieejamību, nenorādot nedz centru līmeni, nedz skaitu – „pakalpojumi cik iespējams jātuvina iedzīvotājiem, radot priekšnosacījumus to saņemšanai attīstības centros atbilstoši katra centra nozīmei, tajā pastāvošajam pieprasījumam un nodrošinājumam ar darboties spējīgu pakalpojumu infrastruktūru”.²¹⁹

VRAA administrētā ERAF aktivitāte „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai” sniedz atbalstu tikai 7 nacionālās un 9 reģionālās nozīmes attīstības centriem, lai gan citos dokumentos tiek īpaši akcentēta nepieciešamība veikt ieguldījumus visos reģionālās nozīmes attīstības centros. Pieejamajos reģionālās attīstības dokumentos netiek skaidrots pamatojums tieši 16 nacionālās un reģionālas nozīmes attīstības centru atbalstam. Jāatzīmē, ka pastāv atsevišķa ERAF atbalsta aktivitāte „Rīgas pilsētas ilgtspējīga attīstība”, kuras ietvaros atbalsta saņēmējs ir Rīgas pilsēta. VARAM attiecībā uz noteiktajiem 17 nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centriem min, ka šie centri „reģionu telpiskās plānošanas procesā ir noteikti kā spēcīgākie attīstības centri, kas spēj būtiski sekmēt reģionu un visas valsts konkurētspējas celšanos, atstājot labvēlīgu ietekmi uz apkārtējām teritorijām”.²²⁰ Tomēr, analizējot pārējos reģionālās attīstības dokumentus, tajā skaitā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju, var konstatēt, ka līdzīgs secinājums tiek attiecināts uz visiem nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centriem – stratēģijā ir paredzēts palielināt visu pilsētu un attīstības centru potenciālu. Jāatzīmē, ka nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru skaits no 17 ir pieaudzis līdz 29 centriem. Plašāka analīze par attīstības centru skaitu un tā izmaiņām dažādos reģionālās attīstības dokumentos ir pieejama 12. pielikumā. Veicot attīstības centru izveides analīzi, autore konstatēja, ka nedz MK noteikumos, kuri nosaka attīstības centrus, nedz citos VARAM izstrādātajos reģionālās attīstības plānošanas un īstenošanas dokumentos nav ietverta

²¹⁹ Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013. gadam; Ministru kabineta 04.07.2006. noteikumi Nr. 564. Latvijas Vēstnesis, 108 (3476), 11.07.2006.

²²⁰Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Mājas lapa, sadaļa „Prioritāte „Policentriska attīstība”. [tiešsaiste], 2011, [skatīts 01.02.2013] Pieejams: http://www.varam.gov.lv/lat/darbibas_veidi/reg_att/PilsAtt/?doc=13657

informācija par kritērijiem šo centru izvēlei un nav pieejama informācija par izmantoto metodoloģiju attīstības centru noteikšanai.

Attiecībā uz pašvaldību un attīstības centru skaitu plānošanas reģionos (sk. 2.1. tabulu) var konstatēt – lai arī Latgalē no 21 pašvaldības 7 ir nacionālas vai reģionālas nozīmes attīstības centri, ERAF aktivitātes „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai” ietvaros Latgales reģionam atbalsts ir pieejams proporcionāli vismazākajam attīstības centru skaitam. Turpretī Rīgas reģionā netiek ņemti vērā pārējo attīstības centru ekonomiskie rādītāji, piemēram, tas, ka Limbažu novada teritorijas attīstības indekss pēdējos trīs gados ir negatīvs, bet citu plānošanas reģionu atbalstīto centru skaitā ietilpst attīstības centri ar pozitīvu teritorijas attīstības indeksu, piemēram, Cēsu novads. Latgales plānošanas reģionā visiem reģionālās nozīmes attīstības centriem ir negatīvs teritorijas attīstības indekss, tāpēc nav skaidra tikai viena reģionālas nozīmes attīstības centra iekļaušana atbalsta saņēmējos.

2.1. tabula

**Nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centru skaits
plānošanas reģionos 2012. gadā**

Plānošanas reģions	Nacionālās nozīmes attīstības centru skaits / ERAF aktivitātē atbalstīto centru skaits	Reģionālās nozīmes attīstības centru skaits / ERAF aktivitātē atbalstīto centru skaits	Kopējais pašvaldību skaits
Rīgas plānošanas reģions	1*/0	4/0	30
Vidzemes plānošanas reģions	1/1	6/4	26
Kurzemes plānošanas reģions	2/2	3/3	20
Zemgales plānošanas reģions	2/2	3/1	22
Latgales plānošanas reģions	2/2	5/1	21
KOPĀ	8/7	21/9	119

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz VARAM mājas lapā (sadaļa „Prioritāte „Policentriska attīstība) pieejamo informāciju.

**Rīga šeit netiek skaitīta, jo Rīga ir starptautiskas nozīmes attīstības centrs.*

Autore piekrīt Ungārijas reģionālās attīstības pētnieka Gila Horvata (*Gyula Horvath*) uzskatam, ka attīstības centri var būt tās pilsētas, kuras ir pietiekami spēcīgas, lai pildītu administratīvā, ražošanas un transporta centra funkcijas, kā arī attīstības centram jāspēj nodrošināt sadarbību starp tā teritorijā izvietotajām ekonomiski aktīvajām vienībām.²²¹ Līdz šim par attīstības centru lomu ir veikts viens VRAA pasūtīts pētījums „Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu

²²¹ Horvath, G. Difficulties of Regional Building Processes in Eastern and Central Europe. Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Science. Pecs, 2011. 198 p.

pašvaldību attīstības raksturojums”²²², kurš apstiprina jau citos reģionālās attīstības pētījumos norādītus līdzīgus rezultātus, secinot, ka „Rīga ir attīstības centrs ar izteiktāko ietekmi visā valsts teritorijā, proti – Rīga ir būtiskākais nodarbinātības, pakalpojumu un aktivitāšu centrs lielākajai daļai Latvijas novadu iedzīvotāju”. Šajā pētījumā trūkst Latvijas reģionu un attīstības centru salīdzinošās analīzes Baltijas un Eiropas mērogā, kā arī netiek analizēti to teritoriālie resursi un to attīstības potenciāls. Pozitīvi vērtējams, ka šajā pētījumā īpaša uzmanība tiek pievērsta sadarbībai starp pašvaldībām, lai gan netiek vērtēts, kādas sadarbības formas pastāv un kuras no tām tiek izmantotas visbiežāk. Autore secinājusi, ka pašreiz Latvijā noteikto attīstības centru funkcijas un to teritoriālās attīstības potenciāls nav analizēts.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija paredz, ka attīstības centru funkcionālo tīklu veido pieci reģioni, katram no tiem specializējoties noteiktā jomā. Piemēram, Zemgales reģions – izglītībā, zinātnē, ražošanā, loģistikā un sadarbības veicināšanā starp zinātnes un pētniecības institūcijām, Vidzemes reģions – sekmē Valmieru kā ražošanas un inovācijas centru, bet Cēsis – kā kultūras un tūrisma centru. Taču spēkā esošie reģionālās attīstības plānošanas dokumenti neatspoguļo nepieciešamību veidot katram reģionam savu attīstības stratēģiju, paredzot piemērotus atbalsta instrumentus.

Pētījumā analizētā Institucionālā teorija, ES līdzšinējie teritoriālās kohēzijas politikas pētījumi un citu valstu prakse norāda uz skaidru attiecību starp teritoriālā potenciālā efektīvu izmantošanu un pārvaldības kapacitāti. Tas norāda uz nepieciešamību Latvijā veikt pašvaldību darba uzlabošanu un uzlabot sadarbību starp valsts un vietējo pārvaldes līmeni.

Latvijas gadījumā pastāv liela nevienlīdzība starp Rīgu un pārējiem reģioniem, bet teritoriālās atšķirības starp pārējiem plānošanas reģioniem nav tik lielas, tajā skaitā starp Rīgas plānošanas reģionu ārpus Rīgas pilsētas un pārējiem reģioniem. Attiecībā uz pārvaldes decentralizācijas nepieciešamību jāatzīmē – ņemot vērā to, ka decentralizācijas procesu ietekmē tādi faktori kā makroekonomiskā situācija (zemi makroekonomiskās situācijas rādītāji), politiskais ietvars²²³ un vietējo pašvaldību kapacitāte un spēja efektīvi darboties, Latvijas gadījumā šie faktori pastiprina nepieciešamību īstenot decentralizācijas procesu. Savukārt LPS uzsver, ka pašvaldībām ir pietiekama kapacitāte, lai varētu sekmēt savas teritorijas attīstību bez reģionālā līmeņa pašvaldību izveides. Kopumā autore secinājusi, ka gan no ministriju, gan no LPS puses pastāv bažas par to, vai reģionu kapacitātes, autonomijas un atbildības pieauguma gadījumā, deleģējot daļu no nozaru ministriju prioritātēm reģionu līmenim, nevājinātos nozaru ministriju un LPS loma. Autore secinājusi, ka ārpus diskusijām

²²² Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2013, 151 lpp.

²²³ Charbit, C., Michalun, V. Mind the gaps: Managing Mutual Dependence in Relations among Levels of Government. OECD Working Papers on Public Governance, No. 14. OECD Publishing, Paris, 2009. 189 p.

palielina mazās pilsētas un lauku teritorijas, lai gan Latvijas reģionu sociālekonomisko rādītāju uzlabošanai būtu nepieciešams pievērst uzmanību arī mazo un vidējo pilsētu potenciāla izmantošanai un zināšanu un institucionālās kapacitātes uzlabošanai vietējā līmenī. Tas ir cieši saistīts ar Zemkopības ministrijas kompetencē esošajiem lauku teritorijas attīstības jautājumiem, kas līdz šim ir bijuši nodalīti no reģionālās attīstības jautājumiem.

UVBP izmantošanā būtisks faktors ir esošo teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla apzināšana, kas ietver nepieciešamību sekmēt sadarbību ar citām teritorijām šo resursu īpatsvara palielināšanai, bet tam nav obligāti jānotiek ar reģionālā līmeņa pašvaldību palīdzību.²²⁴ Piemēram, inovācijas sekmēšanā būtiska ir zinātniskās un pētnieciskās infrastruktūras pieejamība un attīstība, kā arī pietiekams zinātnieku un pētnieku resurss. Savukārt statistikas dati parāda, ka 2004. gadā Latvijā pētniecībā un attīstībā aktīvi nodarbināti bija 3324 zinātnieki,²²⁵ kas nerada pietiekamu kritisko masu salīdzinājumā ar zinātnieku skaitu citās valstīs. Attiecīgi arī lieli ieguldījumi zinātniskās infrastruktūras attīstībā rada jautājumu par to efektivitāti attiecībā uz sasniedzamajiem rezultātiem. Viens no iespējamajiem risinājumiem ir Latvijas sadarbība ar citām valstīm esošās zinātniskās infrastruktūras izmantošanā un inovācijas un izaugsmes sekmēšanā, piemēram, Baltijas valstu vai Baltijas jūras valstu mērogā. Attiecībā uz starptautisko sadarbību tikai Rīga nodrošina teritorijas pieejamībai nepieciešamo infrastruktūru, jo ārzemju partneru piesaistei uzņēmējdarbībai un citām darbības jomām būtiska loma ir augstas kvalitātes transporta infrastruktūras tīklam. Autore uzskata, ka Latvijā lielās pilsētas var pildīt reģionālās pārvaldes lomu vairākām pašvaldībām kopēju problēmu risināšanā. Šajā gadījumā var veidoties brīvprātīgi pilsētreģioni, kuru robežas nosaka paši to dalībnieki, jo tikai kopēja vienošanās par sadarbību var sekmēt pašvaldību apvienības izveidi. Attiecīgi šādi funkcionāli pilsētreģioni ir viens no risinājumiem satiksmes infrastruktūras attīstībā un ekonomiskās un cita veida sadarbības sekmēšanā, piemēram, efektīvākas teritoriālā mārketinga stratēģijas izveidē.

Autore secinājusi, ka Latvijā noteiktie nacionālās, reģionālās un vietējās nozīmes attīstības centri pamatā ir veidoti ES SF finansējuma sadalei un nav vērtējami kā funkcionālie reģioni, tāpat arī sadarbības pieredze starp pašvaldībām ir vāja. UVBP izmantošanas ieguvums ir tas, ka tā neprasa stingri noteiktas administratīvas robežas, bet gan pieļauj iespējas īstenot mazāka mēroga iniciatīvas mazākā teritorijā bez nosacījuma aptvert visu reģionu. Šāda pieeja ļauj īstenot teritoriālajiem resursiem un attīstības potenciālam atbilstošu rīcību, sākot no stratēģiskas telpiskās plānošanas līdz pat radošām vietējām iniciatīvām.

²²⁴ Blöchliger, H., Charbit, C. Subcentral Governments and the Economic Crisis: Impact and Policy Responses". Economic Department Working Papers, N°752. OECD, 2010. 32 p.

²²⁵ Darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība. [tiešsaiste], 06.10.2011, [skatīts 12.12.2011] Pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/04-kohezijas_politikas_nakotne/dp_aktivitates/1dp/FMPogr_1DP_30092011.pdf

Funkcionālo reģionu izveidei ir jābūt pašvaldību brīvai izvēlei, un tam nebūtu jābūt noteiktam no centrālās pārvaldes puses. Šeit būtu minams VARAM iniciatīva atsevišķos plānošanas dokumentos iezīmēt funkcionālos reģionus,²²⁶ kas balstās nevis uz esošām sadarbības iestrādņēm, bet uz ģeogrāfiska rakstura vienojošām iezīmēm, piemēram, gar piekrasti vai pierobežā esošās pašvaldības. Šāda pieeja ir raksturojama kā „no augšas uz apakšu” (*top-down approach*) vērsta pieeja, kas neatbilst UVBP. Arī piekrastes un pierobežas pašvaldību attīstības stratēģijās un citos plānošanas dokumentos nākotnē nav plānota sadarbība šādu funkcionālo teritoriju ietvaros. Jāatzīmē, ka funkcionālo reģionu izveide nekādā ziņā neaizstāj noteiktas administratīvās teritorijas, bet gan ir paralēli pastāvoša struktūra, jo to uzdevumi un atbildība ir atšķirīga. Funkcionālie reģioni var sekmēt integrētu plānošanu un attiecīgi savas kapacitātes stiprināšanu noteiktos jautājumos, kas, piemēram, var aptvert arī teritorijas attīstības uzraudzību un sabiedrības līdzdalības palielināšanu.

Funkcionālo teritoriju izveides potenciāls Latvijā ir analizēts arī ESPON programmas pētījumā. Tajā ir noteiktas 1595 funkcionālās teritorijas ES ar vairāk nekā 50 tūkstošiem iedzīvotāju, no kurām 64 tiek uzskatītas par metropoļu izaugsmes teritorijām un 40–60 tiek uzskatītas par būtiskām Eiropas ekonomikas sekmēšanai.

Attiecībā uz funkcionālo reģionu potenciālu ESPON²²⁷ pētījumā tika izvērtētas piecas funkcijas:

- 1) administratīvā funkcija (piem., vai tā ir galvaspilsēta, vai tās teritorijā ir izvietotas starptautiskas institūcijas, vai tā ir reģionālās nozīmes pilsēta un citi jautājumi);
- 2) lēmumu pieņemšanas funkcija (piem., nacionālu un starptautisku uzņēmumu izvietošana teritorijā);
- 3) transporta funkcija (piem., transporta – ceļu un dzelzceļa – infrastruktūras nodrošinājums, sasniedzamība, gaisa satiksme un jūras transports);
- 4) zināšanu funkcija (piem., universitāšu, pētniecības centru izvietojums teritorijā, IT);
- 5) tūrisma funkcija (piem., naktsmāju pieejamība, tūristu plūsma, tūrisma gidu skaits).

Funkcionālo teritoriju noteikšanas pamatā ESPON pētījums izvirza stingrus kritērijus attiecībā uz darbaspēka koncentrēšanos, iedzīvotāju skaitu un valsts telpisko struktūru. Atbilstoši šiem kritērijiem Latvijā ir noteiktas sešas potenciālās funkcionālās teritorijas. No Latvijas potenciālo funkcionālo teritoriju loka tika izslēgta Valmiera un Jēkabpils, jo šajās pilsētās un potenciālajā funkcionālajā teritorijā būtu mazāk nekā 40 tūkstoši iedzīvotāju, kas nesasniedz noteikto iedzīvotāju skaita minimumu – 50 tūkstošus iedzīvotāju. Savukārt Rēzeknes potenciālā funkcionālā teritorija to sasniedz. Jūrmala, Ogre un Salaspils netiek

²²⁶ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Latvijas Republikas Saeima, 10.06.2010.

²²⁷ Study on Urban functions. ESPON Project 1.4.3. Lead Partner: IGEAT. Final Report. ESPON, 2007.

uzskatītas par potenciālajām funkcionālajām teritorijām, jo tās tiek ietvertas Rīgas darbaspēka fondā, lai arī Jūrmalas iedzīvotāju skaits pārsniedz 50 tūkstošus iedzīvotāju. Šīs pilsētas tiek ietvertas Rīgas funkcionālajā teritorijā.

Attiecīgi pēc ESPON pētījuma metodoloģijas Latvijā ir nodalāms viens Rīgas kā galvaspilsētas reģions, divi vidēja lieluma pilsētu – Daugavpils un Liepājas – funkcionālie reģioni un trīs mazo pilsētu – Jelgavas, Ventspils un Rēzeknes – funkcionālie reģioni. Pētījums parāda, ka ES mērogā lielākā daļa Latvijā pilsētu ir mazas un netiek klasificētas kā potenciālie izaugsmes centri, ap kuriem varētu veidoties funkcionālās teritorijas. Tomēr autore uzskata, ka, ņemot vērā funkcionālo reģionu izveides principus un iespējamās kompetencē esošos sadarbības jautājumus, bez ESPON pētījumā noteiktajiem potenciālajiem funkcionālajiem reģioniem²²⁸ ievērojams teritoriālais potenciāls ir Valmieras, Cēsu un Siguldas pilsētām. Te gan visdrīzāk varētu būt runa par vienu spēcīgāku, nevis trīs atsevišķu funkcionālo reģionu izveidi, it īpaši ņemot vērā to, ka daļa Siguldas iedzīvotāju ietilpst Rīgas darbaspēka fondā. Tāpat arī jāņem vērā pierobežas teritoriju potenciāls un iespējas izveidot funkcionālo reģionu. Šo aspektu analīze labi parāda, ka ES līmenī tikai Rīga ir konkurētspējīgs funkcionālais reģions (sk. 2.2. tabulu).

2.2. tabula

Latvijas potenciālo funkcionālo teritoriju novērtējums (ESPON, 2007)

Pilsēta – funkcionālā teritorija	Globālais vērtējums	Funkcionālais vērtējums	Funkcionālais vērtējums rūpniecībā	Iedzīvotāju skaits	Administrācija	Lēmumu pieņemšana	Transports	Zināšanas	Tūrisms	Rūpniecība
Daugavpils	0,61	0,31	0,83	2	1	0	0,25	0,63	0	2
Jelgava	0,43	0,31	0,67	1	1	0	0,25	0,63	0	2
Liepāja	0,43	0,31	0,67	1	1	0	0,25	0,63	0	2
Rēzekne	0,43	0,31	0,67	1	1	0	0,25	0,63	0	2
Rīga	4,88	4,41	4,44	7	7	6	2,97	2,29	5,1	2
Ventspils	0,75	0,70	0,94	1	1	1	1	0,63	0	2

Avots: tabulu veidojusi autore, izmantojot ESPON pētījuma rezultātus.

Cits pieminēšanas vērts pašvaldību sadarbības modelis ir brīvprātīgu pašvaldību organizāciju izveide, tas tiek izmantots, piemēram, Austrālijā.²²⁹ Šāds sadarbības modelis sekmē pašvaldību kopēju rīcību dažādu reģionālās attīstības jautājumu risināšanā un katras pašvaldības attīstības prioritāšu saskaņotību ar reģiona un valsts attīstības prioritātēm.²³⁰ Pēc būtības šāds sadarbības modelis un tā mērķi ir līdzīgi funkcionālo reģionu izveides iniciatīvai.

²²⁸ Study on Urban functions. ESPON Project 1.4.3. Lead Partner: IGEAT. Final Report. ESPON, 2007. 253 p.

²²⁹ Lennon, S., O'Neil, W. Facilitating Regional Economic Development – Local Government Perceptions and What it Can Do. Australia, 2008. 20 p.

²³⁰ Tomaney, J. Place-based Approaches to Regional Development: Global Trends and Australian Implications. Sydney, Australian Business Foundation, 2010. p. 34.

Attiecībā uz pašvaldību un reģionu sadarbību jāņem vērā nepieciešamība sekmēt sadarbību arī ar citu valstu reģioniem un pašvaldībām. Šajā kontekstā funkcionālu teritoriju attīstībā būtisks ir jautājums par iespējam attīstīt telpisko plānošanu ārpus nacionālām robežām. Tas sekmētu funkcionālu pārrobežu teritoriju attīstību, un savstarpējā sadarbība palīdzētu rast idejas un attīstīt kopīgus projektus, kas balstītos uz pārrobežu reģionu labas prakses piemēriem.

Kā liecina pašreizējās reģionālās attīstības tendences, Latvijā viena no iespējam ir izveidot pilsētreģionus un pārrobežu reģionus kā brīvprātīgas pašvaldību apvienības bez stingri noteiktām robežām un bez vēlētas padomes. Funkcionālu reģionu izveidē būtiski ir izstrādāt mehānismu, kādā veidā šajā teritorijā izstrādātie attīstības plāni, jaunās aktivitātes un iniciatīvas var tikt oficiāli apstiprinātas no esošo nacionālā un vietējā līmeņa institūciju puses. Šādam mehānismam ir jārada skaidrība par administratīvo un funkcionālo teritoriju savstarpējo hierarhiju un mijiedarbību, kā arī jānodrošina skaidrs process, kā funkcionālajās teritorijās izstrādātie plāni tiek administratīvi apstiprināti. Autore uzskata, ka šāda pieeja sekmētu esošās pārvaldes modernizāciju un elastīgumu esošo problēmjaudājumu risināšanā un UVBP ieviešanu reģionālajā attīstībā Latvijā, kā arī neprastu papildu finanšu ieguldījumus.

2.2. Reģionālās attīstības plānošanas tiesiskā un institucionālā ietvara analīze

Lai labāk izprastu uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējas reģionālās attīstības plānošanā Latvijā, autore ir veikusi Latvijas reģionālās attīstības plānošanas institucionālā un tiesiskā ietvara padziļinātu analīzi. Reģionālās attīstības plānošanas sistēma ietver attīstības mērķus, nepieciešamos resursus un veicamās darbības izvirzīto mērķu sasniegšanai. Plānošanas tiesiskais ietvars (plānošanas dokumenti) un institucionālā struktūra (nacionālā, reģionālā, vietējā līmeņa institūcijas) ir reģionālās attīstības plānošanas sistēmas funkcionēšanas nodrošināšanas pamatinstrumenti.

Autore pētījumā aptvēra būtiskākās izmaiņas reģionālās attīstības plānošanā laika posmā no 1991. līdz 2012. gadam. Analīze veikta uz vietu balstītas pieejas kontekstā, un īpaša uzmanība ir pievērsta galvenajiem soļiem uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā (piem., teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla analīzei, mērķu noteikšanai, institucionālajai sistēmai, pastāvošajam ieguldījumu teritorijas attīstībā atdeves novērtējumam).

Veiktā analīze parādīja, ka Latvijas reģionālās attīstības plānošanas dokumentos ir novērojams atšķirīgs reģionālās attīstības terminu lietojums, kā arī vairāki termini netiek skaidroti. Latvijas Reģionālās attīstības likumā reģionālā attīstība tiek skaidrota kā „labvēlīgas

pārmaiņas sociālajā un ekonomiskajā situācijā visā valsts teritorijā vai atsevišķās tās daļās”, bet reģionālā politika – „valdības nostādnes un mērķtiecīga rīcība reģionālās attīstības veicināšanai, koordinējot nozaru attīstību atbilstoši atsevišķu valsts teritorijas daļu attīstības prioritātēm un sniedzot tiešu atbalstu atsevišķu valsts teritorijas daļu attīstībai”.²³¹ Dažos reģionālās attīstības problemātikas pētījumos tiek skaidrots arī termins „reģionālās attīstības politika”, atzīmējot, ka „reģionālās attīstības politiku var definēt kā visu nostādņu, lēmumu un rīcību kopumu, kuru realizē leģitīmi sabiedrības pārstāvji un kas attiecas uz kopējo sabiedrības vai sociālas grupas dzīves telpu. Tā ir valsts kopējās attīstības politikas sastāvdaļa (..), kuras mērķis ir samazināt sociālekonomiskās atšķirības starp vietām, reģioniem un teritorijām”.²³² Attiecībā uz RAL minēto reģionālās politikas definīciju autore uzskata, ka definīcijā nav nepieciešams minēt reģionālās attīstības nodrošināšanas rīkus (piem., nozaru attīstību koordinācija, atbalsta sniegšana) un reģionālajai attīstībai ir jābūt orientētai uz visu valsts teritoriju.

Autore secinājusi, ka pirmie plašāka apjoma reģionālās attīstības pētījumi tika uzsākti 2004. gadā²³³ un tajos tika veikts reģionu un pašvaldību sociālo un ekonomisko rādītāju salīdzinājums un analizētas pašvaldību reformas^{234,235,236,237} un citi pamatā ar pašvaldību attīstību saistīti jautājumi. Kopumā reģionālās attīstības pētījumi Latvijā līdz šim ir veikti fragmentāri un reģionālās attīstības, tajā skaitā plānošanas, problemātika ir aptverta tikai daļēji. Latvijas reģionālās attīstības problemātikas pētījumu analīze parādīja, ka lielākā daļa pētījumu ir veikti pēc valsts iestāžu pasūtījuma, piesaistot ārējos ekspertus.²³⁸ Atzīmējams ir pārskats „Reģionu attīstība Latvijā”, kurā tiek analizēti Latvijas reģionu sociālekonomiskie rādītāji un veikts pašvaldību teritorijas attīstības indeksa aprēķins. Šie pārskati ik gadu nonāk pie līdzīgiem secinājumiem – nav skaidra reģionu loma, Rīgas plānošanas reģions uzrāda vislabākos un Latgales plānošanas reģions vājākos sociālekonomiskos rādītājus. Izdevums

²³¹ Reģionālās attīstības likums. Latvijas Vēstnesis, 53 (2628), 09.04.2002.

²³² Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2005. 20. lpp.

²³³ Pētījums par reģionālo attīstību Latvijā (1999.–2003.). Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004. 96 lpp.

²³⁴ Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas vīzijas / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004. 539 lpp.

²³⁵ Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2005. 586 lpp.

²³⁶ Mainoties saglabājies, dažādā Latvija / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2008. 318 lpp.

²³⁷ Vaidere, I., Vanags, E., Vanags, I., Vilka, I. Reģionālā politika un pašvaldību attīstība Eiropas Savienībā un Latvijā. LU Akadēmiskais apgāds, Rīga, 2006. 296 lpp.

²³⁸ Piemēram, „Reģionālās politikas un teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģiskie risinājumi”, pārskats „Reģionu attīstība Latvijā”, „Latvijas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtējums”, „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences”. Pētījumi ir veikti pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras pasūtījuma, pieaicinot ekspertus no dažādiem privātiem uzņēmumiem, piemēram, SIA „Grupa 93”, SIA „Konsorts”, SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” un citi. Šo pētījumu sagatavošanā kā pētnieki un eksperti ir piedalījušies Inga Vilka, Laila Kūle, Uldis Osis, Edvīns Vanags, Tālis Tīsenkopfs, Aivars Timofejevs, Kaspars Timofejevs, Aija Zobena, Pēteris Šķiņķis, Juris Paiders, Valentīna Locāne.

pamatā kalpo kā galveno statistikas datu apskats novadu un reģionu griezumā, bet tas nesniedz problēmjautājumu detalizētu analīzi, neizvirza iespējamus risinājumus, tajā skaitā padziļināti neanalizē tiesisko un institucionālo ietvaru un neanalizē reģionālās attīstības plānošanas jautājumus, kas ir viena no būtiskākajām funkcijām, lai sekmētu reģionālo attīstību. Šajā nodaļā veiktā reģionālās attīstības plānošanas sistēmas analīze ir autores ieguldījums Latvijas reģionālās attīstības plānošanas problemātikas padziļinātā analīzē, balstoties uz kvantitatīvu un kvalitatīvu datu analīzi. Nepieciešamība izvērtēt reģionālās attīstības plānošanas tiesisko un institucionālo ietvaru balstīta 1.2. apakšnodaļā veiktajā teoriju analīzē, kas parādīja, ka sociālekonomiskās situācijas izmaiņas un globalizācija ietekmē arī publiskās pārvaldes struktūru saistībā ar nepieciešamību sekmēt teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla izmantošanas efektivitāti. Piemēram, tas, ka ES fondu finansējuma apguvei bija nepieciešams nodrošināt noteiktus administratīvos un finanšu resursus, bija viens no būtiskākajiem argumentiem administratīvi teritoriālās reformas īstenošanai Latvijā.

Pēc neatkarības atgūšanas deviņdesmito gadu sākumā reģionālās attīstības jautājumiem valdības līmenī pakāpeniski sāka pievērst arvien lielāku uzmanību. Piemēram, 1993. gadā tika pieņemta Pašvaldību reformu koncepcija,²³⁹ kas aptvēra jautājumus par teritoriālo iedalījumu, funkciju sadali un sadarbību starp valdību un pašvaldībām. Pakāpeniski tika veidoti reģionālās attīstības atbalsta instrumenti, tajā skaitā nacionālās programmas.²⁴⁰ Sākumā reģionālā attīstība tika skatīta vairāk lauku attīstības kontekstā, izveidojot Latvijas lauku attīstības nacionālo programmu, kas 1995. gadā tika nosaukta par Latvijas reģionālās attīstības nacionālo programmu. Savukārt 1996. gadā sāka veidoties plānošanas reģioni un tika apstiprināta pirmā Latvijas reģionālās attīstības politikas koncepcija, kas noteica galvenos reģionālās attīstības mērķus un uzsvēra to nozīmīgumu attiecībā uz Latvijas integrāciju ES. Taču, kā vēlāk vērtē RAPLM: „koncepcija nerādīja skaidrību par to, kas ir valsts atbalsts reģionālajai attīstībai: vai tas ir instruments, kas ir par reģionālo attīstību atbildīgās institūcijas pārziņā, vai arī valsts darbība, kas būtiski ietekmē teritoriālo vienību attīstību”.²⁴¹ Jāatzīmē, ka daļa no koncepcijā minētajiem politikas uzdevumiem, piemēram, nodrošināt pašvaldību, reģionu un valsts saskaņotu attīstības stratēģiju izveidi un nepārtrauktu stratēģiskās plānošanas procesu, kā arī maksimāli izmantot Latvijas potenciālu saskaņā ar ES reģionālās attīstības tendencēm, satur uz vietu balstītas pieejas elementus. Taču galvenais koncepcijas trūkums – „pēc tās pieņemšanas nesevoja regulāra tās īstenošanas uzraudzība un sasniegtā

²³⁹ Pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas koncepcija, 04.06.1996. Latvijas Vēstnesis, 98 (583), 07.06.1996.

²⁴⁰ Par nacionālajām programmām ekonomiskās politikas realizācijai; Ministru kabineta 12.04.1994. rīkojums Nr. 162-r. Latvijas Vēstnesis, 50 (181), 28.04.1994.

²⁴¹ Par Reģionālās politikas pamatnostādņēm; Ministru kabineta 02.04.2004. rīkojums Nr. 198. Latvijas Vēstnesis, 55 (3003), 07.04.2004.

izvērtējums. Viens no galvenajiem iemesliem bija tas, ka par reģionālās attīstības koordināciju valstī atbildīgas bija vairākas ministrijas. Traucēja arī pārāk liela reģionālās attīstības politikas saistīšana ar ārvalstu palīdzību”.²⁴² Pēc autores novērojumiem, galvenā problēma Latvijā jau kopš 1991. gada ir tā, ka reģionālās attīstības politika ir vairāk skatīta kā atbalsta instruments ekonomikas mērķu sasniegšanai, nevis kā pastāvīga ilgtermiņa politika.

1998. gadā līdz ar Administratīvi teritoriālās reformas likuma pieņemšanu tika uzsvērtā nepieciešamība izveidot ekonomiski attīstīties spējīgas administratīvās teritorijas, kas to iedzīvotājiem spētu nodrošināt kvalitatīvus pakalpojumus. Savukārt 2000. gadā tika skatīts jautājums par reģionālā administratīvi teritoriālā iedalījuma reformu un tika nolemts līdz 2001. gada 1. janvārim Latvijā izveidot piecus plānošanas reģionus (Kurzeme, Latgale, Rīga, Vidzeme, Zemgale) un līdz 2005. gadam veikt reģionālo pašvaldību izveidi.²⁴³ Tomēr lēmums par reģionālo pašvaldību izveidi tā arī nav īstenots un reģionālās pašvaldības Latvijā nepastāv.

2002. gadā apstiprinātās Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes²⁴⁴ (bija spēkā līdz 2010. gada vidum) izvirzīja četrus galvenos reģionālās attīstības mērķus:

- 1) mērķtiecīga valsts plānošanas reģionu atbalsta politika;
- 2) piejūras teritoriju attīstība, pievēršot uzmanību ostas un pieostas teritoriju attīstībai;
- 3) valsts atbalsts atbilstoši Latvijas reģionālā atbalsta kartei;
- 4) lauku ekonomikas dažādošana un lauku iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšana, tuvinot to pilsētu standartiem.

Jāatzīmē, ka šie reģionālās attīstības mērķi akcentē atbalsta sniegšanu, bet nenorāda uz nepieciešamību sekmēt teritoriālo resursu attīstību. Lai arī šajā dokumentā pirmo reizi tika izcelta nepieciešamība īpašu uzmanību pievērst piejūras teritoriju attīstībai, kas vēlāk iezīmējās arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam, autore secinājusi, ka pamatnostādņu astoņu gadu spēkā esamības laikā netika nedz izveidoti atsevišķi atbalsta instrumenti, kas būtu vērsti uz piejūras teritoriju attīstību, nedz arī noteikti rādītāji pilsētu dzīves līmeņa standarta raksturošanai.

2002. gadā pieņemtajā Reģionālās attīstības likumā²⁴⁵ tika noteikti visaptveroši reģionālās attīstības mērķi: „veicināt un nodrošināt līdzsvarotu un ilgtspējīgu attīstību; samazināt nelabvēlīgas atšķirības starp valsts daļām; saglabāt un attīstīt katras teritorijas dabai un kultūrvidei raksturīgas iezīmes un attīstības potenciālu”.²⁴⁶ Autore uzskata, ka likumā

²⁴² Vaidere, I., Vanags, E., Vanags, I., Vilka, I. Reģionālā politika un pašvaldību attīstība Eiropas Savienībā un Latvijā. LU Akadēmiskais apgāds, Rīga, 2006. 93. lpp.

²⁴³ Ministru kabineta 04.04.2000. sēdes protokola Nr. 15 izraksts. Latvijas Vēstnesis, 125/126 (2036/2037), 07.04.2000.

²⁴⁴ Par Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādņēm; Ministru kabineta 15.08.2002. rīkojums Nr. 436. Latvijas Vēstnesis, 118 (2693), 20.08.2002.

²⁴⁵ Reģionālās attīstības likums. Latvijas Vēstnesis, 53 (2628), 09.04.2002.

²⁴⁶ Turpat.

noteiktie mērķi pamatā akcentēja nepieciešamību sekmēt mazāk attīstīto teritoriju atbalstu, uzsverot resursu ieguldījumus mazāk attīstītajās teritorijās, nevis sekmēt teritoriālo resursu attīstību un efektīvāku teritoriālā potenciāla izmantošanu. Likums, iezīmējot vispārējos reģionālās attīstības virzienus – gan atbalstīt mazāk attīstītās teritorijas, gan attīstīt esošo teritoriju attīstības potenciālu –, daļēji norādīja uz UVBP.

2004. gadā, kad Latvija pievienojās ES, tika apstiprinātas Reģionālās politikas pamatnostādnes, kuras noteica valsts reģionālās attīstības politiku turpmākajiem 10 gadiem.²⁴⁷ Tajās tika uzskaitītas galvenās Latvijas reģionālās attīstības problēmas: Latvijas un tās reģionu zemā konkurētspēja salīdzinājumā ar pārējiem ES reģioniem; būtiskas sociālekonomiskās attīstības līmeņa atšķirības un to palielināšanās tendence starp plānošanas reģioniem; būtiskas sociālekonomiskās attīstības līmeņa atšķirības un to palielināšanās tendence atsevišķos plānošanas reģionos; vāji attīstīta un nekvalitatīva infrastruktūra, kas neveicina uzņēmējdarbību un nerada pievilcīgu dzīves vidi teritoriālajās vienībās; zema Rīgas konkurētspēja salīdzinājumā ar citām Eiropas galvaspilsētām.²⁴⁸ Pamatnostādnes izvirzīja jaunus Latvijas reģionālās attīstības mērķus:

- 1) Latvijas un tās reģionu attīstības līmeņa tuvināšana Eiropas valstu līmenim un konkurētspējas pieaugums pārējo ES reģionu vidū;
- 2) līdzvērtīgu dzīves, darba un vides apstākļu nodrošināšana valsts iedzīvotājiem visā Latvijā, lai sekmētu līdzsvarotu valsts teritorijas, reģionu un to daļu attīstību;
- 3) līdzvērtīgu uzņēmējdarbības priekšnoteikumu radīšana visā Latvijā, lai sekmētu līdzsvarotu valsts teritorijas, reģionu un to daļu attīstību;
- 4) Rīgas kā galvaspilsētas starptautiskās konkurētspējas palielināšana.

Laika posmā no 2002. gada līdz 2013. gada oktobrim pamatnostādnes ne reizi netika aktualizētas, tādējādi tās ilgstoši neaptvēra laika posmā no 2004. gada veiktās izmaiņas reģionālās attīstības nodrošināšanas tiesiskajā un institucionālajā ietvarā. Attiecīgi 2004.–2014. gada pamatnostādnes neievēroja aktualitātes principu, kurš nosaka, ka attīstības plānošanas dokumentus aktualizē atbilstoši situācijai. Līdzīgus reģionālās attīstības mērķus iezīmēja arī pirmais Nacionālais attīstības plāns 2007.–2013. gadam, izvirzot mērķi sekmēt līdzsvarotas un ilgtspējīgas valsts attīstību, tādējādi nodrošinot Latvijas konkurētspējas paaugstināšanu citu valstu vidū.²⁴⁹

Autore pētījumā secina, ka Latvijā izmaiņas reģionālajā attīstībā pamatā ir ārējās vides izmaiņu virzītas. Tas bija novērojams arī 2008. gadā, kad aizsākās strauja ekonomiskā

²⁴⁷ Par Reģionālās politikas pamatnostādnēm; Ministru kabineta 02.04.2004. rīkojums Nr. 198. Latvijas Vēstnesis, 55 (3003), 07.04.2004.

²⁴⁸ Turpat.

²⁴⁹ Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013. gadam; Ministru kabineta 04.07.2006. noteikumi Nr. 564. Latvijas Vēstnesis, 108 (3476), 11.07.2006.

lejupeklīde un radās neatliekama nepieciešamība mazināt valsts pārvaldes izdevumus. Līdz ar nepieciešamību mazināt budžeta izdevumus aizsākās arī Latvijas reģionālās attīstības virzienu maiņas meklējumi.

Lai gan Latvijas nacionālajā pozīcijā par teritoriālo kohēziju²⁵⁰ tika pausts atbalsts nepieciešamībai sekmēt teritoriju un nozaru attīstības prioritāšu un virzienu saskaņotību, ievērot subsidiaritātes principu un rast jaunas pieejas esošo resursu efektīvākai izmantošanai kopīgu mērķu sasniegšanai, tomēr autore secina, ka četru gadu laikā nenotika būtiskas pārmaiņas un jaunas aktivitātes, kuras būtu vērstas uz šo mērķu īstenošanu. Savukārt jau 2011. gada pozīcijā²⁵¹ uzsvars bija uz pilsētu konkurētspējas stiprināšanu, pilsētu un lauku mijiedarbību un savstarpējās sadarbības veicināšanu. Turklāt tajā tika pausts viedoklis, ka nebūtu jāmaina ES budžeta finansējuma piešķiršanas nosacījumi, tajā skaitā mērķi un atbilstības kritēriji. Šim viedokli autore nepiekrīt, jo ir jāņem vērā, ka līdzšinējā ES kohēzija nav sasniegusi sociālekonomisko atšķirību mazināšanos starp ES reģioniem. Tāpat arī jāņem vērā tas, ka kopš 2000. gada, kad sākās gatavošanās 2007.–2013. gada plānošanas periodam, ir pagājuši vairāk nekā 10 gadi, kuru laikā ir notikušas izmaiņas apkārtējos apstākļos. Autore uzskata, ka reģionālās attīstības plānošanas sistēmai ir jābūt pietiekoši elastīgai, lai varētu veikt attiecīgas izmaiņas, kas ņemtu vērā šos un citus faktorus.

Viens no būtiskākajiem īstenojamiem pasākumiem, kas tieši attiecas uz reģionālās attīstības plānošanu Latvijā, ir 2009. gada 1. jūnijā pabeigtā administratīvi teritoriālā reforma, kuras ietvaros no 524 pašvaldībām tika izveidotas 118 pašvaldības.²⁵² Tomēr autores veiktā analīze parādīja, ka administratīvi teritoriālās reformas rezultātā tika panākta pašvaldību skaita samazināšana, bet tā neietvēra cita veida izmaiņas pašvaldību pārvaldes un organizatoriskajā struktūrā. Šo secinājumu pastiprina autores veiktā pašvaldību aptauja, norādot uz nelielo teritorijas attīstības speciālistu skaitu salīdzinājumā ar atbalsta funkcijas veicošo darbinieku skaitu pašvaldību struktūrās. Tāpat arī, ņemot vērā jaunizveidoto novadu atšķirības iedzīvotāju skaitā un teritorijas platībā, reformas rezultātā netika izveidotas administratīvās un finansiālās kapacitātes ziņā līdzīgas pašvaldības.

Starp reģionālās attīstības dokumentiem jāmin 2010. gadā apstiprinātā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, kurā teikts, ka „2030. gadā Rīga būs nozīmīgs kultūras, tūrisma un biznesa centrs Eiropā. Pilsētu un lauku partnerība nodrošinās

²⁵⁰ Par Latvijas nacionālo pozīciju par teritoriālo kohēziju. Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrijas informatīvais ziņojums. RAPLM, 2009.

²⁵¹ Par Latvijas nacionālo pozīciju par teritoriālo kohēziju. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas informatīvais ziņojums. VARAM, 2011.

²⁵² Kopš 2009. gada jūnija līdz ar teritoriāli administratīvās reformās pabeigšanu tika izveidotas 118 vietējā līmeņa pašvaldības. Ņemot vērā to, ka 2010. gadā Rojas novada pašvaldība tika reorganizēta, izveidojot Rojas un Mērsraga novadu, kopš 2011. gada janvāra Latvijā ir 119 pašvaldības, no kurām 110 ir novadi un 9 ir republikas nozīmes pilsētas.

augstu dzīves kvalitāti visā Latvijas teritorijā”.²⁵³ Lai arī stratēģija ir mēģinājums sekmēt teritorijas ekonomisko un teritoriālo attīstību, tomēr autore uzskata, ka tā neparedz konkrētas aktivitātes un nepieciešamā finansējuma avotus, kā arī nenovērtē teritoriālo resursu lomu reģionālās attīstības plānošanā.

Latvijā UVBP izmantošana tika plānota, iestrādājot šo pieeju NAP, tomēr apstiprinātajā NAP 2014.–2020. gadam šī pieeja, saukta par integrētu teritoriālu pieeju, ir minēta tikai policentriskas attīstības un pilsētvides kontekstā: „Pretstatā pašreizējai monocentriskajai apdzīvojuma struktūrai jāattīsta līdzsvarota policentriska pieeja, ko veido savstarpēji pakārtoti un dažādos līmeņos saistīti attīstības centri, kuriem tiek sniegts atbalsts uzņēmējdarbības, transporta, publisko pakalpojumu sniegšanas un tūrisma infrastruktūras pilnveidošanai, izmantojot integrētu teritoriālu pieeju (pilsētvide)”.²⁵⁴

Attīstības plānošanas sistēmas likums nosaka attīstības plānošanas sistēmu un „aptver politikas un teritorijas attīstības plānošanu, kā arī nodrošina attīstības plānošanas sasaisti ar finanšu plānošanu un valsts un pašvaldību institūciju pieņemto lēmumu savstarpējo saskaņotību”.²⁵⁵ Attīstības plānošanas sistēmas likums nosaka, ka Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam ir svarīgākais ilgtermiņa plānošanas dokuments, kuram pakārtots ir NAP kā svarīgākais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments. Attiecīgi nozaru politiku plānošanas dokumentiem būtu jābūt saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju un NAP. Autore secina, ka plānošanas reģionu attīstības programmām un attīstības plānojumam jābūt saskaņā ar šiem dokumentiem, bet atbilstoši VARAM izstrādātajai reģionālās attīstības nodrošināšanas dokumentu hierarhijai tiem nav jābūt papildus saskaņotiem ar nozaru politikas plānošanas dokumentiem. Tas parāda, ka nepastāv skaidrs plānošanas dokumentu un nozaru politikas dokumentu saskaņošanas mehānisms. Reģionālās attīstības plānošanas tiesiskā ietvara analīzes rezultātā autore secināja, ka vairāku reģionālās attīstības plānošanas dokumentu, piemēram, Latvijas Stratēģiskās attīstības plāna 2010.–2013. gadam, loma reģionālās attīstības plānošanas dokumentu hierarhijā nav noteikta.

Starp būtiskiem reģionālās attīstības dokumentiem ir minams Teritorijas attīstības plānošanas likums (spēkā ar 2012. gada 1. janvāri), kas akcentē mērķtiecīgas rīcības nozīmi un vērš uzmanību uz dzīves kvalitātes paaugstināšanu.²⁵⁶ Virzību uz dzīves kvalitātes paaugstināšanu iezīmē arī Attīstības plānošanas sistēmas likumā noteiktais mērķis „nosakot

²⁵³ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Latvijas Republikas Saeima, 10.06.2010.

²⁵⁴ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam. Pārresoru koordinācijas centrs. Apstiprināts ar 20.12.2012. Latvijas Republikas Saeimas lēmumu.

²⁵⁵ Attīstības plānošanas sistēmas likums. Latvijas Vēstnesis, 80 (3864), 23.05.2008.

²⁵⁶ Teritorijas attīstības plānošanas likums. Latvijas Vēstnesis, 173 (4571), 02.11.2011.

attīstības plānošanas sistēmu, sekmēt valsts ilgtspējīgu un stabilu attīstību, kā arī iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu”.²⁵⁷

Autore secināja, ka Teritorijas attīstības plānošanas likums daļēji dublē Attīstības plānošanas sistēmas likumu, atkārtoti nosakot plānošanas dokumentu veidus un atkārtoti minot vairākus Attīstības plānošanas sistēmas likumā nostiprinātos principus. Latvijas reģionālās attīstības dokumentos minēto principu analīze ietverta 3.3. apakšnodaļā.

Reģionālās attīstības plānošanas dokumentu analīze parādīja, ka bieži vien dokumentu izstrādes procesā bez papildu skaidrojumiem tiek mainīta sākotnējā nostāja, termiņi un skaidrojumi. Piemēram, sākotnēji tika veikts darbs pie Reģionālās politikas pamatnostādņu projekta 2011.–2017. gadam izstrādes, kurš netika pabeigts plānotajā termiņā un to aizstāja Reģionālās politikas pamatnostādņu projekts 2012.–2018. gadam, bet pēc tam – pamatnostādņu projekts 2014.–2020. gadam. Sākotnējais projekts 2012.–2018. gadam uzsvēra vietējās varas spēju pašai ietekmēt savas teritorijas attīstību, mainīt investīciju plānošanas pieeju pašvaldībām un reģioniem, nostiprināt pašvaldību un reģionu lomu uzņēmējdarbības un inovācijas veicināšanā, kā arī paplašināt reģionālajā attīstībā iesaistīto pušu loku (nozaru ministrijas, nevalstiskās organizācijas, uzņēmēji un tml.). Uz tā pamata 2011. gada oktobrī un novembrī notika diskusijas par reģionālās attīstības nākotni Latvijā, organizējot reģionu izaugsmes forumus „Tavā varā”. Lai arī šīs iniciatīvas ietvaros tika izveidots portāls www.tavavara.lv,²⁵⁸ tajā nav informācijas par iniciatīvas mērķiem, kā arī nav pieejami reģionālās attīstības plānošanas dokumenti un to projekti, nav publiskoti forumu rezultāti. Tas parādīja pretēju rīcību formāli izteiktajai vēlmei paplašināt reģionālajā attīstībā iesaistītās puses, radot pasīvu un neaktualizētu rīku priekšlikumu iesniegšanai. Pēc tam tika sagatavotas Reģionālās attīstības pamatnostādnes līdz 2020. gadam, savukārt 2013. gada 2. pusē apstiprināšanai tika virzītas Reģionālās politikas pamatnostādnes 2013.–2019. gadam. Sākotnējā nostāja par pamatnostādnes aptverto laika periodu tika mainīta vairākkārt, līdz 2013. gada nogalē tika apstiprinātas Reģionālās attīstības pamatnostādnes 2013.–2019. gadam.²⁵⁹

Līdzšinējo spēkā esošo Reģionālās politikas pamatnostādņu darbības laiks bija 2004.–2014. gads, un jaunas pamatnostādnes bija nepieciešamas, jo „spēkā esošās pamatnostādnes ir daļēji novecojušas, jo to darbības periodā ir pilnveidota attīstības plānošanas sistēma, pieņemti jauni hierarhiski augstāki valsts attīstības plānošanas dokumenti (Nacionālais attīstības plāns 2007.–2013. gadam, „Latvija 2030”, Nacionālais attīstības plāns 2014.–

²⁵⁷ Attīstības plānošanas sistēmas likums. Latvijas Vēstnesis, 80 (3864), 23.05.2008.

²⁵⁸ [tiešsaiste], [skatīts 06.01.2013] Pieejams: www.tavavara.lv

²⁵⁹ Par Reģionālās politikas pamatnostādņēm 2013.–2019.gadam; Ministru kabineta 29.10.2013. rīkojums Nr. 496. Latvijas Vēstnesis, 212 (5018), 30.10.2013.

2020. gadam), mainījies reģionālās attīstības ieviešanas pasākumu klāsts, daļa uzdevumu atbilstoši noteiktajiem rīcības virzieniem ir izpildīti un nepieciešams noteikt turpmākās darbības u.c.”.²⁶⁰ Līdz šo jauno pamatnostādņu apstiprināšanai ar reģionālās attīstības jautājumiem strādājošās iestādes savā darbā izmantoja neaktuālas un novecojušas pamatnostādnes 2004.–2014. gadam. Šāda situācija ilgstoši bija pretrunā ar Attīstības plānošanas sistēmas likumā minēto aktualitātes principu, kurš nosaka, ka attīstības plānošanas dokumentus aktualizē atbilstoši situācijai. Tas parādīja Latvijas reģionālās attīstības plānošanas nepastāvīgo raksturu.

Sākotnējā pamatnostādņu projektā tika atzīts, ka Latvijā pastāv izteiktas reģionālās atšķirības, un tika noteikti divi galvenie reģionālās attīstības vidējā termiņa mērķi: „sekmēt teritorijās uzņēmējdarbības attīstību un darba vietu radīšanu, kā arī uzlabot pakalpojumu kvalitāti un pieejamību; stiprināt reģionu un pašvaldību rīcībspēju un lomu savas teritorijas attīstības veicināšanā”²⁶¹. Lai arī 2013. gada oktobrī apstiprinātās pamatnostādnes²⁶² norādīja, ka līdzšinējās reģionālās attīstības politikas rezultāts ir sakārtota attīstības plānošanas sistēma, autores veiktais pētījums iezīmēja vairākus trūkumus. Sākotnēji bija plānots, ka Reģionālās politikas pamatnostādnes pēc to apstiprināšanas kļūtu „par reģionālās attīstības stratēģiju, ko bija plānots integrēt NAP 2014.–2020. gadam”²⁶³. Savukārt realitātē NAP tika apstiprināts pirms pamatnostādņēm, attiecīgi pamatnostādņu integrācija NAP nenotika.

Attiecībā uz reģionālās attīstības institucionālo ietvaru jaunajās pamatnostādņēs 2013.–2019. gadam kā galvenais sasniegums tiek norādīta VARAM kā viena vadošā iestāde, tādējādi parādot centralizēto pieeju reģionālās attīstības plānošanā un izvairoties no plānošanas reģionu līdzšinējās lomas un statusa izvērtējuma. Pamatnostādnes kā sasniegumu norāda arī īstenotu teritoriālu pieeju, ar šo apzīmējot uz vietu balstītu pieeju un saprotot vienas ERAF līdzfinansētas aktivitātes „Policentriska aktivitāte” ieviešanu. Pirmkārt, nedz termins „teritoriāla pieeja”, nedz „uz vietu balstīta pieeja” netiek ietverts pamatnostādņu pielikumā esošajos terminu skaidrojumos; otrkārt, uz vietu balstīta pieeja tiek saprasta ļoti šauri – pamatā kā ES fondu novirzīšana teritorijām –,²⁶⁴ kā arī netiek aptverti visi UVBP izmantošanā būtiskie soļi. Pamatnostādņēs tiek lietoti neprecīzi termini, piemēram, „investīciju finansējums”, „attīstības programmās noteikta specializācija uzņēmējdarbībā”, kas nav

²⁶⁰ Reģionālās politikas pamatnostādnes 2011.–2017. gadam. Dokumenta projekts. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 07.07.2011.

²⁶¹ Reģionālās politikas pamatnostādnes līdz 2020. gadam. Dokumenta projekts. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Rīga 2012.

²⁶² Par Reģionālās politikas pamatnostādņēm 2013.–2019.gadam; Ministru kabineta 29.10.2013. rīkojums Nr. 499. Latvijas Vēstnesis, 212 (5018), 30.10.2013.

²⁶³ Lūsiņa, I. Jauns dokuments reģionālajā politikā. Vai sekos arī jauns pavērsiens? Latvijas Vēstnesis, 08.08.2011.

²⁶⁴ Reģionālās politikas pamatnostādnes līdz 2020. gadam. Dokumenta projekts. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Rīga, 2012.

pieņemami reģionālās attīstības un vadības zinātnes jomā. Turklāt atbalsta pieejamība tiek uzsvērtā kā stimuls kvalitatīvu programmu izstrādei, kas ir UVBP būtībai pretēja rīcība, jo neakcentē teritoriālo dimensiju un tās attīstības potenciālu kā sākumpunktu teritorijas attīstības plānošanā, bet gan finansējuma pieejamību, kas jau līdzšinējā īstenotajā reģionālajā attīstībā tika uzsvērtā kā neefektīva pieeja. Pamatnostādnes neparedz skaidru atbildības un funkciju sadalījumu attiecībā uz reģionālās attīstības plānošanu, īstenošanu un novērtēšanu, ko 3.2. apakšnodaļā analizētajā pašvaldību aptaujā respondenti ir norādījuši kā akūtu nepieciešamību.

Pretrunas un nekonsekvence reģionālās attīstības plānošanas dokumentos ir saistīta arī ar to, ka reģionālās attīstības jautājumi Latvijā ir bijuši vairāku ministriju un tām pakļauto iestāžu kompetencē, piemēram, VARAM, EM, Īpašu uzdevumu ministra sadarbībai ar starptautiskajām finanšu institūcijām sekretariāta, kā arī Īpašu uzdevumu ministra valsts reformu lietās sekretariāta kompetencē. Sākumā līdz ar neatkarības atgūšanas izraisītajām izmaiņām valsts pārvaldē 1993. gadā tika izveidota Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, kuras galvenais uzdevums bija „izstrādāt un kopīgi ar citām valsts pārvaldes institūcijām īstenot vienotu vides aizsardzības, dabas resursu saglabāšanas un racionālas izmantošanas, reģionālās attīstības, tūrisma attīstības, būvniecības un ģeoloģijas politiku”,²⁶⁵ attiecīgi reģionālā attīstība bija tikai viens no septiņiem ministrijas darbības virzieniem. Vēlākajos gados atbildība par reģionālas attīstības jautājumiem bija dažādu pārvaldes struktūru kompetencē, un tikai 2003. gadā tika izveidota atsevišķa Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Savukārt kā reģionālās attīstības politikas ieviešēja tika izveidota Valsts reģionālās attīstības aģentūra.²⁶⁶

Kopš RAPLM pievienošanas Vides aizsardzības ministrijai 2011. gada janvārī izveidotā VARAM ir galvenā par reģionālās attīstības politiku atbildīgā institūcija Latvijā. Pašreiz Latvijas reģionālās attīstības plānošanā un ieviešanā ir iesaistītas vairākas institūcijas, kuru galvenie uzdevumi reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā ir apkopoti 2.3. tabulā.

²⁶⁵ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas nolikums; Ministru kabineta 21.03.1995 noteikumi Nr. 57. Latvijas Vēstnesis, 47 (330), 28.03.1995.

²⁶⁶ Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Gada pārskats 2004. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Rīga, 2005. 27 lpp.

Galvenās par reģionālās attīstības jautājumiem atbildīgās pārvaldes struktūras un organizācijas Latvijā 2012. gadā

Pārvaldes struktūras un organizācijas	Galvenie ar reģionālās attīstības plānošanu saistītie uzdevumi
Ministru kabinets	Galvenais uzdevums ir apstiprināt nacionāla līmeņa plānošanas dokumentus, tajā skaitā reģionālās politikas pamatnostādnes. MK nosaka reģionālās attīstības uzraudzības un novērtēšanas sistēmas darbībā iesaistīto institūciju informācijas apmaiņas kārtību. MK nosaka teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtības. <i>(Piezīmes: Līdz ar grozījumiem RAL Ministru kabineta funkcijas ir palielinājušās reģionālās attīstības uzraudzībā un novērtēšanā. Savukārt attīstības indeksa aprēķināšanā Ministru kabineta funkcijas ir sašaurinājušās.)</i>
Nacionālā reģionālās attīstības padome	Darbojās kā apakšpadome Nacionālās attīstības padomes ietvaros. Galvenais uzdevums: konsultatīva atbalsta sniegšana valsts reģionālās attīstības, teritorijas plānošanas un zemes politikas koordinēšanas jautājumos. <i>(Piezīmes: Līdz ar grozījumiem RAL Nacionālā reģionālās attīstības padome kā Nacionālās attīstības padomes apakšpadome vairs nepastāv. Nacionālās attīstības padomes uzdevums ir nodrošināt valsts ilgtermiņa attīstības plānošanu un novērtēšanu, kā arī rosināt strukturālās reformas valsts pārvaldē, lai veicinātu attīstības plānošanas sasaisti ar finanšu plānošanu un valsts un pašvaldību institūciju pieņemto lēmumu savstarpējo saskaņotību. Padomes kompetenci nosaka Attīstības plānošanas sistēmas likums.)</i>
VARAM	Vadošā iestāde valsts reģionālās politikas izstrādē un īstenošanā, kā arī reģionālās attīstības valsts atbalsta pasākumu īstenošanas koordinācijā. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija pārrauga plānošanas reģionu darbību. <i>(Piezīmes: Kopš 2014. gada papildus ietverta atbildība par valsts reģionālās politikas uzraudzību.)</i>
VRAA	Reģionālās attīstības atbalsta pasākumu īstenošana, galvenokārt administrējot ES fondus un nacionālās reģionālās attīstības programmas.
Pārresoru koordinācijas centrs	Nacionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumentu savstarpējās saskaņotības un atbilstības normatīvo aktu prasībām nodrošināšana. PKC izstrādā hierarhiski augstākos nacionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumentus un koordinē to īstenošanu, organizē un īsteno nozaru politiku savstarpējo koordināciju un pārresoru uzraudzību.
Reformu vadības grupa	Sabiedrības līdzdalības valsts budžeta izstrādē, reformu īstenošanā un citu valstij nozīmīgu lēmumu pieņemšanā nodrošināšana.
Plānošanas reģioni	Reģiona attīstības plānošanas, koordinācijas, pašvaldību un citu valsts pārvaldes iestāžu sadarbības nodrošināšana savas kompetences ietvaros.
Plānošanas reģionu attīstības padomes	Plānošanas reģiona nolikumu un budžeta apstiprināšana, jautājumu lemšana par reģionā esošajām iestādēm un kapitālsabiedrībām un citiem finanšu jautājumiem.
Pašvaldības	Pašvaldības teritorijas attīstības programmu un teritorijas plānojumu izstrāde, teritorijas attīstības programmas realizācijas un teritorijas plānojuma administratīvās pārraudzības nodrošināšana.
Nozaru ministrijas	Dalība Nacionālās reģionālās attīstības padomes darbā (pedalās Ekonomikas, Finanšu, Labklājības, Izglītības un zinātnes, Satiksmes, Zemkopības, Vides, Kultūras un Veselības ministrijas valsts sekretāri. Nacionālās attīstības padomes sastāvā ir izglītības un zinātnes ministrs, vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs, ekonomikas ministrs, finanšu ministrs.
Latvijas Pašvaldību savienība	LPS priekšsēdis pedalās Nacionālās attīstības padomes darbā. Tās pamatuzdevumi ir veicināt iedzīvotāju līdzdalību publiskajā pārvaldē un nostiprināt pašvaldību demokrātiju un pašvaldību institūciju veiktspēju.
Latvijas Lielo pilsētu asociācija	Iepriekš pedalījās Nacionālās reģionālās attīstības padomes darbā, bet Nacionālās attīstības padomes darbā nepedalās.

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz LR normatīvajiem aktiem.

Pārresoru koordinācijas centrs darbu uzsāka 2011. gada 1. decembrī, lai nodrošinātu koordinētu attīstības plānošanu valstī, izstrādātu ilgtermiņa plānošanas dokumentus, nodrošinot to sasaisti ar valsts un ES finansējumu, un rūpētos par šo prioritāšu ievērošanu visā lēmumu pieņemšanas procesā. Lai arī centra uzdevumi ir noformulēti plašāk, 2012. gadā galvenais centra uzdevums bija NAP 2014.–2020. gadam izstrāde.²⁶⁷ Jaunu institūciju – Pārresoru koordinācijas centru – NAP 2014.–2020. gadam izstrādei tika izlemts veidot 2011. gada beigās un pirms tam nacionālajā līmenī nebija izlemts, cik lieli resursi jānovirza NAP izstrādei un kura institūcija būs par to atbildīga. Šī situācija parādīja valdības un ministriju līmenī pastāvošās neskaidrības par Latvijā esošo reģionālās attīstības tiesisko ietvaru, atbildības sadalījumu un savstarpējo darba koordināciju. Autore pētījuma gaitā secināja, ka Latvijā starp nozaru ministrijām nav skaidras un koordinētas rīcības, jo, piemēram, Ekonomikas ministrija atbild par Lisabonas stratēģijas ieviešanu, Ārlietu ministrija – par ES stratēģiju Baltijas Jūras reģionā, Finanšu ministrija virza nākotnes kohēzijas politikas jautājumus, Saeimā darbojas Attīstības plānošanas un īstenošanas apakškomiteja, savukārt VARAM paliek neskaidra koordinējošā loma.

1.2. apakšnodaļā analizētās teorijas un 1.3. apakšnodaļā analizētie ES reģionālās attīstības dokumenti parādīja, ka publiskajai pārvaldei ir ļoti liela loma reģionālās attīstības plānošanā un nodrošināšanā. No vienas puses, esošā institucionālā struktūra ietekmē reģionālās attīstības plānošanu un īstenošanu, bet, no otras puses, izmaiņas ES reģionālajā attīstībā ietekmē publiskās pārvaldes attīstību. Lai arī publiskās pārvaldes struktūra ir katras valsts kompetences jautājums, tomēr ES politikas iniciatīvas, piemēram, daudzlīmeņu pārvaldības ieviešana, partnerības principa ieviešana, ES fondu ieviešanas sistēmas nodrošinājums, ir nozīmīgs publiskās pārvaldes attīstību ietekmējošs faktors. Piemēram, ES fondu pieejamība ietekmēja daudzu publiskās pārvaldes institūciju paplašināšanos un jaunu struktūru veidošanu Latvijā. Tāpat arī UVBP nosaka, ka ir svarīgi stiprināt reģionu un vietējo pašvaldību lomu reģionālās attīstības nodrošināšanā.

Ņemot vērā to, ka Latvijā vietējā līmeņa pašvaldības – novadi un republikas nozīmes pilsētas – ir atšķirīgi pēc to cilvēkresursu, administratīvās un finanšu kapacitātes, jautājums par reģionālā līmeņa pašvaldību izveidi joprojām ir aktuāls (sk. 2.1. apakšnodaļu). Autore uzskata, ka mēģinājumi izveidot jaunas cita veida valsts budžeta finansētas reģionāla līmeņa institūcijas, piemēram, pārnozaru koordinācijas vai konsultāciju centrus, rada funkciju pārklāšanās risku ar citām jau eksistējošām struktūrām. Līdzīga situācija jau ir bijusi, kad tika izveidoti ES SF informācijas centri ar savu budžetu un darbības plānu, savukārt visas ES SF

²⁶⁷ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam. Pārresoru koordinācijas centrs. Apstiprināts ar Latvijas Republikas Saeimas 20.12.2012. lēmumu.

administrējošas iestādes turpināja īstenot savus plānotos informatīvos pasākumus, kuriem arī bija paredzēts noteikts finansējums un darbības plāns. Jāatzīmē, ka šobrīd pieci plānošanas reģioni jau veic virkni dažādu uzdevumu, tajā skaitā uzņēmumu konsultācijas, sadarbības veicināšanu starp reģionālajām augstskolām, uzņēmējiem un publiskās pārvaldes iestādēm, stratēģisku reģiona attīstības dokumentu izstrādi un citus uzdevumus, finansējot savas darbības gan no valsts budžeta, gan ES SF, kā arī citu programmu līdzekļiem.

Autore uzskata, ka VARAM 2012. gada iniciatīva uz VRAA bāzes veidot pārnozaru uzņēmēju atbalsta centrus uzņēmējdarbības attīstībai reģionos būtu esošo publiskās pārvaldes institūciju (LIAA, plānošanas reģionu), kā arī dažādu finansējumu ietvaros izveidoto uzņēmējdarbības atbalsta centru, tehnoloģisko parku, biznesa inkubatoru un citu izveidoto struktūru funkciju dublēšana. Turklāt šādā veidā tiktu mazināta pašvaldību atbildība par uzņēmējdarbības aktivitāšu sekmēšanu pašvaldības teritorijā un tiktu tērēti papildu finanšu līdzekļi šādu struktūrvienību izveidei un uzturēšanai. Tomēr 2012. gada decembrī MK Latgales rīcības plāna 2012.–2013. gadam ietvaros apstiprināja informatīvo ziņojumu „Par Latgales uzņēmējdarbības centra izveidi”, uz kura pamata arī tika izveidots Latgales uzņēmējdarbības centrs. Autore uzskata, ka centrs dublē Latgales pilsētās pastāvošos uzņēmējdarbības atbalsta centrus, kas veic līdzīgas funkcijas. Autore vērs uzmanību, ka UVBP izmantošana reģionālajā attīstībā uzsvēr esošo teritoriālo resursu efektīvāku izmantošanu, tajā skaitā jau esošo institūciju un organizāciju darba un sniegto pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu. Jaunu reģionālo struktūru izveidošana sekmē resursu fragmentāciju, nevis veicina sadarbību starp jau esošajiem reģionālās attīstības nodrošināšanas dalībniekiem. Arī citu valstu pieredze liecina, ka pēdējos gados valdības izšķiras par reģionālās attīstības aģentūru reorganizāciju vai likvidēšanu (piem., Anglijā, Ungārijā). Tas liecina, ka līdz šim pastāvošais reģionālās attīstības aģentūru un cita veida koordinācijas centru modelis nav devis atbilstošus rezultātus, lai sasniegtu izvirzītos reģionālās attīstības mērķus.

Analizējot reģionālās attīstības plānošanas tiesisko un institucionālo ietvaru, būtiski ir minēt divas lielākās pašvaldības apvienojošās organizācijas – LPS un Latvijas Lielo pilsētu asociāciju. LPS kā galvenos darbības mērķus ir izvirzījusi pašvaldību politikas veidošanu Latvijā, pašvaldību kopīgo problēmu risināšanu un pašvaldību interešu aizstāvēšanu. Latvijā ir izveidota Latvijas Pilsētu savienības valde, kura gan nav aktīvi darbojusies. Autore, analizējot reģionālās attīstības plānošanas un ieviešanas praksi citās valstīs, kā arī ekonomisko aktivitāšu nozīmīgumu teritorijas attīstības sekmēšanā, secināja, ka privātajam sektoram caur dažādām asociācijām un organizācijām būtu jābūt lielākai lomai teritorijas attīstībā. Piemēram, Latvijas Darba devēju konfederācija uzsvēr savu dalību dažādās nozaru ministriju darba grupās, bet nav skaidrs tās viedoklis par nepieciešamajām izmaiņām reģionālās

attīstības ieviešanā. Publiski pieejamā informācija parāda, ka Latvijas Darba devēju konfederācijas esošie projekti ir orientēti galvenokārt uz organizācijas kapacitātes stiprināšanu. Tas pats attiecas arī uz Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru. 2011. gada 28. decembrī noslēgtais sadarbības memorands²⁶⁸ starp VARAM un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru galvenokārt akcentē sadarbību e-pārvaldes jautājumu ieviešanā, bet netiek minēti citi būtiski reģionālās attīstības jautājumi. Attiecīgi Latvijā, neskaitot LPS un Latvijas Lielo pilsētu asociāciju, trūkst tādu nevalstisko organizāciju, kas būtu spēcīgi diskutīvi virzītāji un viedokļu veidotāji par reģionālās attīstības jautājumiem.

Pētījuma gaitā autore konstatējusi, ka nepastāv interneta vietne, kurā būtu pieejami visi reģionālās attīstības plānošanas un īstenošanas dokumenti. Piemēram, Politikas plānošanas dokumentu datubāzē (<http://polsis.mk.gov.lv/>) bija atrodamī 38 VARAM ieraksti, no kuriem tikai pieci attiecas uz reģionālās attīstības politiku (stāvoklis uz 1.05.2013.; sk. 8. pielikumu). Izvērtējot šos dokumentus, nebija skaidrs, pēc kādiem kritērijiem tie tiek ievietoti Politikas plānošanas dokumentu datubāzē, jo to saraksts ir nepilnīgs. Savukārt VARAM mājaslapā informācija par normatīvajiem aktiem nepilnīgā uzskaitījumā ir pieejama dažādās sadaļās. Autore uzskata, ka reģionālās attīstības plānošanas un īstenošanas dokumentu apkopošana vienā interneta vietnē atvieglotu darbu pašvaldībām, plānošanas reģioniem, nozaru ministrijām un citām ieinteresētajām pusēm, kā arī sekmētu šo dokumentu ievērošanu, gatavojot citus reģionālās attīstības un citu nozaru ministriju politiku plānošanas un īstenošanas dokumentus. Pašreizējā politikas plānošanas dokumentu datubāze ir neaktuāla, funkcionāli novecojusi un nerada skaidrību par esošo tiesisko ietvaru. Ņemot vērā minēto, autore uzskata, ka VARAM ir jānodrošina pārskatāms, pilnīgs un publiski pieejams visu spēkā esošo normatīvo aktu saraksts, pievienojot papildu skaidrojumus par to spēkā esamības termiņiem un vietu reģionālās attīstības dokumentu hierarhijā.

Daudzu plānošanas dokumentu vājā puse ir skaidras saiknes trūkums starp attīstības plānošanu un pieejamo finansējumu. Piemēram, NAP 2007.–2013. gadam nesniedza skatījumu par tā ieviešanas instrumentiem un īstenošanas novērtēšanu. Rezultātā NAP 2007.–2013. gadam izvirzīto priekšnosacījumu reģionālās attīstības sekmēšanai – funkcionējošas pašvaldības un reģioni, policentriska attīstība un uzlabojumi plānošanas un prognozēšanas sistēmā – izpildes progress netika vērtēts. Šajā periodā pabeigtā administratīvi teritoriālā reforma tika izcelta kā galvenais sasniegums, savukārt reģionu loma un atbildība pa šiem gadiem nav kļuvusi skaidrāka (sk. 2.1. apakšnodaļu).

²⁶⁸ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras Sadarbības memorands. [tiešsaiste], 28.12.2011, [skatīts 06.01.2013] Pieejams: http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/sab_lidzdaliba/memorands//VARAM_LTR_K_28122011.pdf

2012. gada decembrī apstiprinātais NAP 2014.–2020. gadam attiecībā uz teritoriju potenciāla attīstīšanu, kas ir viens no UVBP pīlāriem, uzsver tikai pierobežu sadarbības lomu, norādot, ka „teritoriālā potenciāla paaugstināšanai ir veicināma pārrobežu (valstu) sadarbība – ekonomikas, tūrisma, vides aizsardzības, kultūras, izglītības, sporta u.c. jomās”.²⁶⁹ Savukārt par plānošanas reģioniem tiek atzīmēts, ka tie „veiks mazāko novadu pašvaldību un to iedzīvotāju iesaisti realizētajos ieguldījumu projektos”.²⁷⁰

Veiktās analīzes rezultātā autore secināja, ka būtiskākie pavērsieni Latvijas reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā ir saistāmi ar ES finansējuma pieejamību, sākot ar pirmsiestāšanās fondu pieejamību 2000. gadā, kad Latvijai pēc neatkarības atgūšanas bija nepieciešami pamatinstrumenti tālākai attīstībai. Pēc pievienošanās ES Latvija 2004.–2006. gadā saņēma ES SF finansējumu 625 miljonu eiro apmērā, kam sekoja nākamais 2007.–2013. gada plānošanas periods. Toreizējā RAPLM oficiālajā pozīcijā par Zaļo grāmatu „Teritoriālā kohēzija: teritoriālās daudzveidības priekšrocību izmantošana” norādīja, ka Latvijā teritoriālās kohēzijas principi ir sekmīgi ieviesti ES Kohēzijas politikas līdzfinansētajās programmās un teritorijas attīstības indekss tiek izmantots atbalsta intensitātes noteikšanai, kā arī tiek izmantotas teritoriālās kvotas, ieviešot īpašas noteiktām teritorijām plānotās atbalsta programmas, atbalstot policentriskas attīstības modeli un nodrošinot teritoriālās attīstības atbalstu saskaņā ar izstrādātajām attīstības stratēģijām. Tomēr, kā liecina darbā analizētie sociālekonomiskie rādītāji, līdzšinējie reģionālās attīstības nodrošināšanas centieni nav nodrošinājuši izvirzīto mērķu sasniegšanu.

Uz vietu balstītas pieejas izmantošanā viens no būtiskiem soļiem ir funkcionālu reģionālās attīstības novērtēšanas rīku pieejamība. Autore attiecībā uz īstenotās reģionālās attīstības novērtējumu uzsver, ka plānošanas un prognozēšanas sistēma joprojām ir palikusi diskusiju līmenī un nefunkcionē. Kā liecina VARAM un VRAA gada pārskati, tad darbs pie reģionālās attīstības plānošanas un uzraudzības sistēmas, kurai laika gaitā vairākkārt ir mainīti nosaukumi, tika uzsākts jau 2004. gadā, bet šo gandrīz 10 gadu laikā nav izveidots reģionālās attīstības plānošanas sekmēšanai izmantojams funkcionāls rīks.

Pētījuma gaitā autore secināja, ka Latvijas plānošanas dokumentos iezīmējas atšķirīgi ilgtermiņa mērķi un nav noteikta skaidra rīcība to sasniegšanai. Kopumā šie mērķi akcentē līdzsvarotu teritorijas attīstību, bet tikai daļēji atspoguļo dažādās pieejas šo mērķu sasniegšanai. Latvijas nacionālā, reģionālā un vietējā līmeņa reģionālās attīstības plānošanas dokumentos iezīmējas neskaidrības par vienotu pieeju reģionālās attīstības plānošanā un ieviešanā.

²⁶⁹ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam. Pārresoru koordinācijas centrs. Apstiprināts ar 20.12.2012. Latvijas Republikas Saeimas lēmumu.

²⁷⁰ Turpat.

3. UZ VIETU BALSTĪTAS PIEEJAS IZMANTOŠANAS PIEREDZE UN PILNVEIDOŠANAS IESPĒJAS REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANĀ LATVIJĀ

3.1. Pašvaldību aptaujas par reģionālās attīstības plānošanas jautājumiem rezultātu analīze

Iepriekšējās nodaļās veiktā izpēte parādīja, ka uz vietu balstītas pieejas izmantošana reģionālās attīstības plānošanā ietver atbildības sadalījumu un sadarbību starp nacionālā, reģionālā un vietējā līmeņa institūcijām un organizācijām, kas strādā ar reģionālās attīstības plānošanas jautājumiem. Lai veiktu līdzšinējās reģionālās attīstības plānošanas novērtējumu un pētījumā izvirzīto tēžu aprobāciju, autore 2011. gada septembrī aptaujāja visas 119 Latvijas pašvaldības. Aptaujā kā respondenti tika ietverti visi pašvaldībās strādājošie attīstības plānošanas speciālisti. Aptaujas rezultāti tika izmantoti, lai apkopotu pašvaldībās strādājošo speciālistu viedokļus par nepieciešamajiem uzlabojumiem reģionālās attīstības plānošanā un izstrādātu priekšlikumus UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā Latvijā. Šāda aptauja Latvijas pašvaldībās tika veikta pirmo reizi.

Pašvaldību viedokļa izziņošanai tika izveidota aptaujas anketa (aptaujas anketa 17. pielikumā). Aptaujā kā respondenti piedalījās Latvijas pašvaldību attīstības un plānošanas struktūrvienību vadītāji un šajās struktūrvienībās strādājošie pašvaldību speciālisti. Šāda respondentu atlase nodrošināja aptaujas rezultātu nozīmīgumu to izmantošanai tālāku priekšlikumu sagatavošanā. Aptauja tika organizēta 2011. gada septembrī, un aptaujas anketas pilnībā aizpildīja 265 respondenti, pārstāvot visas 119 Latvijas pašvaldības. Aptaujas anketā pārsvarā tika ietverti slēgtie jautājumi ar daudzvariantu atbildēm kārtas (ranga), nominālo un intervālu skalu veidā. Aptauja tika organizēta, izmantojot tiešsaistē izveidotu anketu. Uzaicinājums ar saiti uz noteiktu interneta vietni tika nosūtīts katram respondentam personīgi, rūpīgi sekojot, lai anketu aizpilda tieši paredzētais respondents. Ņemot vērā to, ka liela daļa pašvaldību darbinieku pēc pirmreizējās anketas sūtīšanas nebija atsaukušies, pašvaldību speciālistiem tika izsūtīti individuāli atgādinājumi (vairākiem respondentiem atgādinājums bija jāsūta trīs reizes) ar lūgumu aizpildīt aptaujas anketu, uzsverot aptaujas mērķi un rezultātu izmantošanu.

Pētījumā ģenerālkopas izvēlē tika ņemti vērā šādi apsvērumi:

- 1) pētījuma uzdevumi (piem., novērtējuma nepieciešamība visu piecu plānošanas reģionu pašvaldībās);

- 2) ģenerālās kopas homogenitāte attiecībā pret pētāmajiem lielumiem (piemēram, pašvaldību darbinieku tieša iesaiste reģionālās attīstības plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā).

Pētījuma ģenerālkopa bija pašvaldību attīstības un plānošanas struktūrvienībās strādājošo speciālistu skaits. Autore veica nepieciešamo priekšizpēti, lai noskaidrotu pašvaldību attīstības un plānošanas struktūrvienībās strādājošo pašvaldības speciālistu skaitu, balstoties uz pašvaldību mājaslapās publiskoto informāciju par pašvaldības struktūru un darbinieku skaitu. Vidēji pašvaldību attīstības un plānošanas struktūrvienībās uz aptaujas veikšanas brīdi bija četri speciālisti.

Atbilstoši minētajiem apsvērumiem ģenerālkopas apjoms bija 476 pašvaldību attīstības un plānošanas struktūrvienībās strādājošie pašvaldību speciālisti. Aptauju 2011. gada septembrī pilnībā aizpildīja 265 respondenti, kas veidoja 56 % uzrunāto speciālistu, pārstāvot visas 119 pašvaldības. Aptaujas veikšanai tika atlasītas ģenerālkopā ietilpstošo pašvaldības attīstības un plānošanas speciālistu e-pasta adreses. Gadījumā, ja pašvaldību attīstības un plānošanas speciālistu skaits pašvaldībā bija lielāks par 4 darbiniekiem, tika izvēlēti pirmie 4 darbinieki, kuru kontaktinformācija bija pieejama pašvaldības mājaslapā. E-pasta adrešu atlasei tika izmantota pašvaldību mājaslapās pieejamā darbinieku kontaktinformācija.

Pašvaldību darbinieku aptauja ietvēra 16 jautājumus, kas iedalāmi 5 jautājumu grupās:

- 1) 1. jautājums ietvēra 20 novērtējamus lielumus, un tas raksturoja kopš 2004. gada īstenotās Latvijas reģionālās attīstības un izmaiņu teritorijas pārvaldībā novērtējumu;
- 2) 2.–4. jautājums raksturoja vēlamu reģionālās attīstības virzību Latvijā;
- 3) 5.–8. jautājums raksturoja esošo situāciju un nepieciešamās izmaiņas reģionālās attīstības plānošanā, ieviešanā un novērtēšanā, tajā skaitā teritorijas pārvaldībā un izmantojamo instrumentu klāstā;
- 4) 9.–11. jautājums raksturoja nepieciešamo reģionālās attīstības plānošanas atbildības un kompetenču sadalījumu starp valsts, reģionālo un pašvaldību līmeni;
- 5) 12. jautājums raksturoja Latvijas reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošos faktorus;
- 6) anketas papildjautājumi D1.–D4. raksturoja izlases pamatraksturotājus.

Aptaujas rezultāti tika apstrādāti, izmantojot statistikas programmu SPSS. 18. pielikumā ir veikta respondentu profila analīze pēc plānošanas reģiona, pārstāvētās pašvaldības lieluma un iedzīvotāju skaita, darba stāža un piederības noteiktai amatu grupai. Pētījumā izmantota aprakstošā statistiskā analīze, jo pārsvarā dati ir pieskaitāmi nominālajām vai kārtas skalām: noteikti biežuma sadalījumi, centrālās tendences jeb lokācijas, kā arī variācijas rādītāji, kvantitatīvā analīze tika veikta, izmantojot arī grupējumus (*crosstabulations*). Vairākos

aptaujas jautājumos respondentiem bija iespēja izteikt savu viedokli un sniegt savas atbildes bez iepriekš piedāvātiem variantiem. Šīm papildu atbildēm, kas tika saņemtas uz 2.A, 4., 6.B, 7.B, 8.B, 9., 10., 11. un 12. jautājumu, tika izstrādātās atbilžu grupas, lai varētu veikt atbilžu grupēšanu (sk. 19. pielikumu) un pārkodēšanu to tālākai apstrādei SPSS programmā. Plašāki aptaujas rezultātu analīzes materiāli ietverti 20. pielikumā.

Aptaujas anketā attiecībā uz UVBP tika lietots termins „teritoriālā pieeja”, jo tas tiek izmantots VARAM dokumentos un prezentācijās, tāpēc pašvaldību pārstāvji to atpazīna, turpretī termina „uz vietu balstīta pieeja” lietojumam būtu nepieciešams papildu skaidrojums. Tas izkristalizējās anketas testa fāzē, kad dažu pašvaldību speciālistiem tika lūgts aizpildīt anketu, lai pārliecinātos par tās saprotamību un tehnisko darbību. Attiecīgi pēc aptaujas jautājumu testēšanas termins „uz vietu balstīta pieeja” tika nomainīts uz „teritoriāla pieeja”, lai gan savā pētījumā autore šo terminu nelietoja, jo tas ES, citu valstu praksē un zinātniskajā literatūrā pamatā tiek lietots lauku attīstības politikas kontekstā.

Aptaujas respondenti līdzvērtīgi pārstāvēja visus plānošanas reģionus un pašvaldības ar dažādu iedzīvotāju skaitu. Plašāka respondentu analīze, kas parāda izlases kopas dažādību un viedokļu pārstāvību, pieejama 18. pielikumā (1. un 2. attēls).

Analizējot reģionālās attīstības plānošanu un tās pilnveidošanas iespējas Latvijā, autore noskaidroja, cik no aptaujas respondentiem norādījuši uz ES fondu, starptautiskās sadarbības un citu ārējo apstākļu ietekmi uz pašvaldības teritorijas attīstību un cik respondentu norādījuši uz sociālekonomisko rādītāju uzlabošanu kā Latvijā īstenoto reģionālās attīstības pasākumu sasniegumu. Aptauja parādīja, ka Latvijas reģionālās attīstības nodrošināšanā vislielākā nozīme tiek piešķirta ES fondu pieejamībai. Visvairāk jeb 75,8% respondentu norādīja, ka pašvaldības teritorijas attīstība uzlabojās ES fondu apguves rezultātā (sk. 20. pielikuma 1. tabulu). Tas parādīja, ka par svarīgāku tiek uzskatīts pieejamais ES fondu finansējums, nevis reģionālās attīstības nodrošināšanas centieni. Jāatzīmē, ka tikai 31,6% respondentu atzīmēja, ka īstenotie reģionālās attīstības pasākumi ir sekmējuši uzņēmējdarbības attīstību pašvaldībā, un tikai 14,8% norādīja, ka tiem ir bijusi pozitīva ietekme uz nodarbinātības jautājumu risināšanu. Aptaujas rezultāti parādīja to, ka vairāk nekā 1/3 respondentu (37%) uzskata, ka reģionālās attīstības izmaiņas nav ietekmējušas pašvaldību teritoriju attīstību. Šis ir būtisks pētījuma rezultātā iegūts secinājums, jo parāda, ka īstenotie reģionālās attīstības pasākumi tiek vērtēti kā nebūtiski attiecībā uz reāliem uzlabojumiem pašvaldību teritorijās. Attiecīgi par reģionālās attīstības plānošanu atbildīgajām institūcijām Latvijā ir jāsekmē nacionālā un ES finansējuma izmantošanas sasaiste ar reģionālajā attīstībā izvirzīto mērķu sasniegšanu un jārod instrumenti reģionālās attīstības novērtējumam Latvijā.

Salīdzinoši liela daļa (71,9%) respondentu novērtēja, ka īstenoto reģionālās attīstības pasākumu rezultātā paaugstinājusies pašvaldības iesaiste starptautiskos projektos un sadarbības tīklos (sk. 20. pielikuma 1. tabulu). Tas ir saistīts ar ES fondu pieejamību, kas sekmēja pašvaldību līdzdalību dažādos sadarbības projektos, lai palielinātu pašvaldības teritorijai piesaistīto ES finansējuma apjomu. Kā divas negatīvākās īstenotās reģionālās attīstības sekas respondenti min nodarbinātības līmeņa samazināšanos (52,2% respondentu) un iedzīvotāju skaita samazināšanos pašvaldībā (51,6% respondentu). Savukārt 65,2% respondentu atzīmē, ka līdz šim īstenotā Latvijas reģionālā attīstība nav sekmējusi pašvaldības ekonomisko specializāciju. No tā var secināt, ka pašvaldības savas teritorijas attīstībai un ES SF ieguldīšanai nav veikušas attīstības prioritāšu izvērtējumu. Tas atbilst 2.1. apakšnodaļā analizētā pētījuma par Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendencēm²⁷¹ secinājumam, ka analizētie dati nenorāda uz pilsētu specializāciju. Arī pēc trim gadiem šis secinājums nav mainījies un pašvaldību specializācija nav notikusi.

Izvērtējot atšķirības viedokļos starp dažādām respondentu grupām, autore secinājusi, ka nav būtisku atšķirību starp dažādu respondentu grupu viedokļiem un nav novērojamas būtiskas sakarības, ko apliecināja rezultāti, veicot Pīrsona korelācijas koeficienta (sakarības ciešuma starp pazīmēm) aprēķinu (sk. 20. pielikumu).

Autore novērojusi, ka tādos jautājumos kā pašvaldību sadarbības ar blakus esošām teritorijām lomas novērtējumā līdzvērtīgi sadalās viedoklis starp tiem, kas uzskata, ka līdzšinējā reģionālā attīstība nav sekmējusi sadarbību ar blakus esošām teritorijām (40,4%), un tiem, kas uzskata, ka tā ir to sekmējusi (46,8%). Līdzīgi sadalās viedokļi par pašvaldībai piesaistīto investīciju lomu – 40,0% uzskata, ka īstenotie reģionālās attīstības pasākumi nav sekmējuši piesaistīto investīciju apjomu, un 48,7% uzskata, ka investīciju apjoms ir palielinājies. Jautājumā par sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā situācija ir līdzīga – 43,4% respondentu uzskata, ka īstenotā reģionālās attīstības politika nav sekmējusi sabiedrības līdzdalības palielināšanos, savukārt 41,5% uzskata, ka tā ir to sekmējusi. Tas parāda, ka līdzšinējā reģionālās attīstības politika respondentu skatījumā nav noteikusi skaidrus sasniedzamos mērķus un rīcības plānus attiecībā uz nepieciešamību pašvaldību teritorijām piesaistīt papildu investīcijas, kā arī nav devusi skaidru ietvaru sadarbībai starp pašvaldībām. Tas ir apliecinājums jau iepriekš darba 2. nodaļā izteiktajam secinājumam, ka starp Latvijas pašvaldībām un reģioniem ir vāja sadarbība un ir novērojama savstarpēja konkurence. Savukārt attiecībā uz iedzīvotāju iesaisti, tas parāda – lai arī ir formāli centieni sekmēt iedzīvotāju iesaisti, pašvaldību vērtējumā tai nav bijusi mērķtiecīga pieeja.

²⁷¹ Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences. Pētījums. Pasūtītājs: Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījuma veicējs: SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”. Rīga, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2010. 230 lpp.

Viens no būtiskiem aptaujas jautājumiem bija par to, kādi reģionālās attīstības mērķi Latvijā būtu jāizvirza. Aptaujas respondenti tika lūgti sarindot prioritārā secībā (kur 1 nozīmē „vissvarīgākais”, bet 12 – „vismazāk svarīgs”) iespējamās Latvijas reģionālās attīstības politikas mērķus nākamajā plānošanas periodā (aptaujas 2. jautājums). Par vismazāk prioritāriem Latvijas reģionālās attīstības politikas mērķiem respondenti visbiežāk norādīja decentralizētas valsts pārvaldes sistēmas ieviešanu un atsevišķu mērķteritoriju (piem., piekrastes, pierobežas) attīstību (sk. 3.1. tabulu). Tabulā katram reģionālās attīstības mērķim ir norādīts to respondentu īpatsvars, kuri to ir minējuši starp sešiem būtiskākajiem. Respondenti par prioritārāko Latvijas reģionālās attīstības mērķi visbiežāk minēja iedzīvotāju labklājības palielināšanu. Kā otrs svarīgākais mērķis tika izvirzīta nepieciešamība sekmēt cilvēkresursu attīstību. Šī jautājuma rezultātu analīzē tika aprēķināts arī visbiežāk dotais vērtējums (moda) un arī aritmētiskais vidējais, kas parāda, ka gan ES fondu apguve, gan pieejamo resursu efektīvāka izmantošana, gan ekonomiski patstāvīgu pašvaldību attīstība visbiežāk tika novērtēta kā ceturtais svarīgākais Latvijas reģionālās attīstības politikas mērķis. Atbildes norāda uz nepieciešamību akcentēt iedzīvotāju labklājības sekmēšanu.

3.1. tabula

2014.–2020. gada plānošanas perioda Latvijas reģionālās attīstības mērķu svarīguma novērtējums

Reģionālās attīstības mērķis	Norādītā prioritāte (1 – vissvarīgākais)	Respondentu īpatsvars vērtējumam no 1 līdz 6 (%)	Moda (visbiežāk dotais vērtējums)	Aritmētiskais vidējais	Standartnovirze
Iedzīvotāju labklājības palielināšana	1	76,2	1	4,33	3,0
Cilvēkresursu attīstība	2	70,2	2	4,97	2,8
ES fondu apguves sekmēšana	3	69,9	4	4,97	2,8
Pieejamo resursu efektīvāka izmantošana	4	59,6	4	5,79	2,7
Nozaru attīstība	5	58	6	5,97	3,2
Ekonomiski patstāvīgu pašvaldību attīstība	6	53,9	4	6,18	3,3
Teritoriālo atšķirību mazināšana	7	51,2	8	6,12	3,3
Latvijas un reģionu starptautiskās konkurētspējas palielināšana	8	39,9	10	7,20	3,5
Valsts policentrisca attīstība	9	38,5	12	7,44	3,5
Attālāko valsts teritoriju attīstība	10	34,1	11	7,54	3,3
Decentralizētas valsts pārvaldes sistēmas ieviešana	11	32,8	12	7,85	3,4
Specifisko mērķteritoriju attīstība (piekraste, pierobeža)	12	15,4	12	8,6	3,5

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz 2011. gada septembrī veiktās aptaujas rezultātu analīzi (N=265). Vērtējuma skala: 1 nozīmē vissvarīgākais, bet 12 – vismazāk svarīgs.

Aprēķinātā standartnovirze (sk. 3.1. tabulu) parāda datu izkliedi ap vidējo aritmētisko vērtību, tā ir vismazākā tiem reģionālās attīstības mērķiem, kurus respondenti bija novērtējuši visaugstāk – iedzīvotāju labklājības palielināšanai, cilvēkresursu attīstībai, ES fondu apguvei un pieejamo resursu efektīvākai izmantošanai. Attiecīgi jautājumos, kuros ir mazāka standartnovirze, ir bijusi augstāka respondentu viedokļu saskaņotība.

Pašvaldību aptaujā respondentiem bez jau nosauktajiem mērķiem bija iespēja minēt citus svarīgus Latvijas reģionālās attīstības mērķus (sk. 20. pielikuma 1. attēlu). Vairāk nekā ceturtajā daļā atbilžu (26,3%), kurās tika norādīti papildu mērķi, tika minēta ekonomiskās aktivitātes sekmēšana. Salīdzinoši daudzās jeb 23,4% atbilžu norādīta nepieciešamība pēc sasniedzamības uzlabošanas. Pēc respondentu domām, svarīga ir arī savstarpējās sadarbības veicināšana un pašvaldību kompetences palielināšana, kas gan vairāk ir veicamie uzdevumi, nevis mērķi teritorijas attīstības sekmēšanai. Savukārt par pašu prioritārāko Latvijas reģionālās attīstības mērķi respondenti uzskatīja iedzīvotāju labklājības palielināšanu. Respondentu minētie mērķi raksturo līdzšinējās reģionālās attīstības plānošanas trūkumus, akcentējot ekonomisko jautājumu nozīmīgumu reģionālajā attīstībā un iezīmējot iespējamās reģionālās attīstības nodrošināšanas darbības virzienus.

Attiecībā uz vēlamo plānošanas reģionu iesaisti NAP izstrādes procesā nākamajā plānošanas periodā (aptaujas 3. jautājums) visvairāk jeb 32,5% respondentu norādīja, ka reģioniem un nozaru ministrijām vajadzētu to izstrādāt kopīgi (sk. 20. pielikuma 3. tabulu). Līdzīga daļa respondentu (27,9%) uzskatīja, ka NAP vajadzētu izstrādāt kopīgi reģioniem un VARAM. Tikai 4,2% aptaujāto minēja, ka NAP vajadzētu izstrādāt VARAM un pēc tam to piedāvāt apspriešanai reģionos. Pašvaldību pārstāvji saredzēja būtisku reģionu iesaisti stratēģisku attīstības dokumentu izstrādē, tomēr nepastāvēja vienots viedoklis par vēlamo izstrādes procesu. Ņemot vērā 2.4. apakšnodaļā veikto reģionu lomas analīzi, pēc autores domām, tas saistīts ar neskaidrību, vai reģionu kapacitāte ļautu uzņemties lielāku iniciatīvu stratēģisku reģionālās attīstības dokumentu izstrādē. Aptaujas rezultāti norādīja uz to, ka nepastāv vienots viedoklis par VARAM lomu nacionāla līmeņa stratēģisko dokumentu izstrādē.

Jautājumā par vissvarīgākajām veicamajām izmaiņām pašreizējā pārvaldes modelī (aptaujas 4. jautājums) reģionālās attīstības sekmēšanai visvairāk jeb 64,3% respondentu atzina, ka jānosaka skaidrs funkciju un atbildības sadalījums starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni. Kā nākamās svarīgākās izmaiņas (tomēr ievērojami mazāk (19,7%) respondentu) norādīja piecu plānošanas reģionu kā valsts pārvaldes iestāžu kapacitātes, funkciju un atbildības palielināšanu (sk. 20. pielikuma 2. attēlu). Tas norādīja uz to, ka līdz šim nav bijušas skaidri noteiktas reģionālās attīstības prioritātes un atbildība prioritāšu

ieviešanā. Tas saistās ar aptaujas 6. jautājumu par reģionālās attīstības plānošanā veicamajām aktivitātēm Latvijā, jo gandrīz visi aptaujātie (94,9%) norādīja nepieciešamību ES līmenī noteikt skaidras valsts intereses (sk. 20. pielikuma 6. tabulu). Tikai nedaudz mazāk (90,9%) respondentu uzskatīja, ka Latvijas reģionālās attīstības plānošanā ir nepieciešama uz teritoriju prioritātēm balstīta reģionālās attīstības plānošana. Tas parādīja to, ka lielākā daļa respondentu atbalsta uz vietu balstītas pieejas ieviešanu un saista to ar nepieciešamību noteikt skaidrus reģionālās attīstības mērķus, kas balstīti uz skaidrām valsts interesēm ES līmenī un reģionālās attīstības prioritātēm nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī. Skaidri noteiktas valsts intereses ES līmenī ir priekšnosacījums uz vietu balstītas pieejas sekmīgai ieviešanai, kas ir īpaši svarīgi 2014.–2020. gada plānošanas perioda kontekstā.

Aptaujā tika uzdots jautājums par nepieciešamajiem pasākumiem reģionālās attīstības uzlabošanā. Kā visbūtiskāko pasākumu reģionālās attīstības veicināšanai (aptaujas 5. jautājums) gandrīz visi jeb 98,5% respondentu norādīja iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes sekmēšanu (sk. 20. pielikuma 4. tabulu). Par ļoti būtisku šo pasākumu uzskata 79,2% respondentu, par drīzāk būtisku – 19% respondentu. Respondenti par būtiskiem pasākumiem reģionālās attīstības veicināšanai uzskata arī elastīgumu ES fondu un valsts finanšu resursu sadalē (97,7% respondentu) – kā ļoti būtisku šo elastīgumu vērtē 79,2% respondentu, bet kā drīzāk būtisku – 18,2% respondentu.

Kā vienu no būtiskiem pasākumiem respondenti min jaunu uzņēmējdarbības atbalsta instrumentu ieviešanu (96,6% respondentu) un iedzīvotājiem pieejamāku un kvalitatīvāku valsts un pašvaldību pakalpojumu nodrošināšanu (96,2% respondentu). 81% respondentu uzskata, ka jaunu uzņēmējdarbības atbalsta instrumentu ieviešana ir ļoti būtiska. Savukārt par visnebūtiskāko reģionālās attīstības veicināšanas pasākumu tiek uzskatīts samazināts reģionālās attīstības prioritāšu skaits. Tas parāda, ka līdzšinējā reģionālās attīstības plānošanā attiecībā uz attīstībā izmantojamiem instrumentiem nav bijusi pievērsta pietiekami liela uzmanība nepieciešamībai sekmēt ekonomisko aktivitāšu attīstību reģionos, kas būtībā ir viens no reģionu izaugsmes pamatiem.

Attiecībā uz pašvaldību resursiem visvairāk jeb 35,1% respondentu uzskata, ka teritoriālo resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveide nav nepieciešama. To, ka tā noteikti nav nepieciešama, minējuši 5,2% respondentu un to, ka teritoriālo resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveide drīzāk nav nepieciešama, novērtējuši 29,7% no visiem respondentiem. Tas attiecīgi pastiprina uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējas, jo tā ir piemērota atšķirīgu pašvaldību teritoriju sekmēšanai, akcentējot nevis pašvaldības teritoriju un iedzīvotāju skaitu, bet gan pieejamos resursus un to efektīvas izmantošanas potenciālu.

Aptauja parādīja, ka pašvaldību lomas palielināšanai reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā ir nepieciešams uzlabot sadarbību starp pašvaldībām, plānošanas reģioniem un valsts pārvaldes iestādēm, kā arī dažādu grupu intereses pārstāvošām organizācijām (LPS, LTRK, LDDA un citas). Tika minēts, ka vairāk resursu nepieciešams novirzīt pašvaldību darbinieku profesionālās kvalifikācijas celšanai. Respondenti uzsvēra nepieciešamību uzlabot izpratni par reģionālās attīstības un pārvaldības jautājumiem, tajā skaitā ES reģionālās attīstības tendencēm un reģionālās attīstības instrumentiem.

Autore uzskata, ka ir svarīgi apzināties pašvaldību lomu reģionālās attīstības sekmēšanā un to aktīvu dalību uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides izveidē. Pašvaldību kapacitātes jautājums un to loma reģionālajā attīstībā Latvijā ir cieši saistīta arī ar pašvaldību sadarbību saskaņotu attīstības prioritāšu noteikšanā un resursu efektīvākā izmantošanā kopēju mērķu sasniegšanai.

Svarīgs ir pašvaldību speciālistu viedoklis par to, kas jau ir paveikts Latvijas reģionālās attīstības plānošanā (aptaujas 6.A jautājums). Visvairāk jeb 47,2% respondentu minēja, ka ir ieviesta īpaši atbalstāmo teritoriju noteikšana. Salīdzinoši neliela daļa respondentu (16%) uzskatīja, ka ir palielināta plānošanas reģionu loma. Savukārt 39,4% respondentu bija grūtības pateikt, kuri no šiem pasākumiem jau ir ieviesti. Tas parādīja pašvaldību speciālistu dominējošo viedokli, ka līdzšinējā reģionālā attīstība Latvijā nav bijusi mērķtiecīgi īstenota, turklāt pašvaldību speciālistiem nav vienotas nostājas par paveikto reģionālās attīstības nodrošināšanā.

Kā redzams 20. pielikuma 7. tabulā, vairums respondentu (97,3%) jautājumā par reģionālās attīstības nodrošināšanas pasākumiem (aptaujas 7. jautājums) atzīmēja, ka dažāda veida instrumenti vietējās attīstības iniciatīvu sekmēšanai, piemēram, LEADER iniciatīvas, ir nepieciešami pasākumi Latvijas reģionālajā attīstībā. Līdz šim LEADER veida aktivitāšu ieviešana ES bija viens no piemēriem, kas sekmē pašvaldību, sociālo partneru un iedzīvotāju iesaisti teritorijas attīstību sekmējošu aktivitāšu plānošanā un ieviešanā. Tomēr šāda veida aktivitātes vēl nenodrošina uz vietu balstītas pieejas ieviešanu reģionālajā attīstībā, jo ir būtiski ievērot visus uz vietu balstītas pieejas izmantošanas soļus un tos noteicošos elementus (sk. 1.1. apakšnodaļas 1.2. attēlu). Tāpat salīdzinoši daudz respondentu vērtēja, ka reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā ir nepieciešams ņemt vērā arī kaimiņvalstu reģionālās attīstības un ilgspējīgas attīstības stratēģijas (84,2% respondentu).

Attiecībā uz reģionālās attīstības novērtēšanu (aptaujas 8. jautājums) visvairāk jeb 87,2% respondentu par nepieciešamu pasākumu uzskata noteiktu sociālekonomisko rādītāju kopuma nodrošināšanu novadu līmenī. 39,4% no visiem respondentiem domā, ka šāda rādītāju kopuma nodrošināšana ir ļoti nepieciešama, bet 47,6% visu respondentu – ka drīzāk

nepieciešama. Salīdzinoši daudz jeb 83,8% respondentu par nepieciešamu uzskata arī starptautisko projektu ietekmes uz teritoriju attīstību novērtējumu. Turpretī gandrīz 1/5 daļa respondentu uzskata, ka nav nepieciešams turpināt izmantot teritoriālās attīstības indeksu.

Atzīmējams, ka gandrīz pusei jeb 49,8% respondentu bija grūtības novērtēt Latvijas teritoriālās attīstības novērtēšanā ieviestos pasākumus. Tomēr 40,5% respondentu atzina, ka, viņuprāt, tiek turpināta teritoriālās attīstības indeksa izmantošana. Īpaši maz (7,4% respondentu) uzskata, ka pastāv ar Lietuvu un Igauniju kopīga teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģija, un 6,3% respondentu – ka pastāv starptautisko projektu ietekmes uz teritoriju attīstību novērtējums. Tas parāda, ka pašvaldību pārstāvjiem nav skaidras informācijas par pastāvošo pieeju reģionālās attīstības novērtēšanā. Gandrīz trešdaļa jeb 31,5% Rīgas plānošanas reģiona respondentu norādīja, ka Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā nav nepieciešams turpināt izmantot teritoriālās attīstības indeksu. Turpretī visvairāk jeb 91,1% Latgales plānošanas reģiona respondentu uzskata, ka šo indeksu nepieciešams turpināt izmantot. Tas skaidrojams ar to, ka lielākā daļa Latgales reģiona teritorijas ir bijusi īpaši atbalstāmās teritorijas statusā, kuras noteikšanā tiek izmantots teritorijas attīstības indekss. Savukārt Rīgas plānošanas reģiona teritoriālās attīstības indekss ir augstāks salīdzinājumā ar citiem reģioniem un attiecībā uz SF un valsts atbalsta saņemšanu nav devis priekšrocības.

Kopumā pašvaldību darbinieku aptauja parādīja to, ka ir nepieciešams precizēt reģionālās attīstības mērķus un precīzāk noteikt atbildības un kompetences sadalījumu starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni. Tieši skaidrs funkciju un atbildības sadalījums pašvaldību aptaujā (sk. 20. pielikuma 2. attēlu) tiek minēts kā vissvarīgākās veicamās izmaiņas pašreizējā pārvaldes modelī reģionālās attīstības sekmēšanai (64,3% respondentu). Kā nākamās svarīgākās izmaiņas (tomēr ievērojami mazāk respondentu (19,7%)) norādītas piecu plānošanas reģionu kā valsts pārvaldes iestāžu kapacitātes funkciju un atbildības palielināšana. Savukārt kā vissvarīgākās izmaiņas, ko nepieciešams veikt pašreizējā pārvaldes modelī reģionālās attīstības sekmēšanai, visbiežāk jeb 47,1% no atbildēm, kurās bija minēts cits variants, norādīta nepieciešamība izveidot reģionālā līmeņa pašvaldības plānošanas reģionu vietā.

Reģionālās attīstības teorijās kā viens no būtiskākajiem faktoriem ir noteikta sasniedzamība. Infrastruktūras uzlabošanas jautājums, kas pamatā ietver ceļu infrastruktūras sakārtošanu, pašvaldību aptaujā (aptaujas 9., 10. un 11. jautājums) tika minēts kā svarīgākā risināmā teritorijas attīstības problēma gan valsts, gan reģionu, gan vietējā līmenī (sk. 3.2. tabulu). Respondentu atbildes par atbildības sadalījumu pašvaldību teritoriju attīstības jautājumu risināšanā starp nacionālo, reģionālo un vietējo pārvaldes līmeni norāda uz

neskaidrībām funkciju sadalījumā starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni, kā arī iezīmē nepieciešamību pēc visu pārvaldes līmeņu līdzvērtīgas iesaistes reģionālās attīstības plānošanā un vadībā (sk. 3.2. tabulu). 21,1% respondentu norāda, ka stratēģiskas pieejas izstrāde teritorijas attīstības veicināšanai ir valsts centrālās pārvaldes galvenā atbildība, tikai nedaudz mazāk respondentu (19,3%) norāda, ka tas ir būtisks reģionālā līmeņa pārvaldes jautājums, bet 15,2% respondentu uzskata, ka arī pašvaldībām ir jābūt aktīvām savas teritorijas attīstības plānošanā.

3.2. tabula

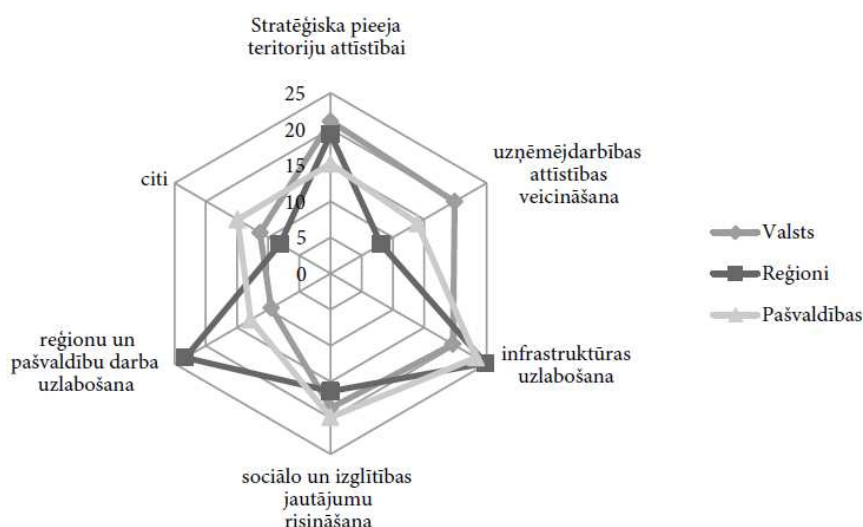
Svarīgākās valsts, reģionu un pašvaldību līmenī risināmās reģionālās attīstības problēmas 2014.–2020. gada plānošanas periodā

Pārvaldes līmenis	Svarīgākās attiecīgajā pārvaldes līmenī risināmās pašvaldību teritoriju attīstības problēmas
Valsts	<ul style="list-style-type: none"> • stratēģiska pieeja teritorijas attīstībai (21,1%) • uzņēmējdarbības attīstības veicināšana (19,9%) • infrastruktūras uzlabošana (19,6%) • sociālo un izglītības jautājumu risināšana (18,6%) • reģionu un pašvaldību darba uzlabošana (9,5%) • citas (11,3%)
Reģionālais	<ul style="list-style-type: none"> • infrastruktūras uzlabošana (24,8%) • reģionu un pašvaldību darba uzlabošana (23,3%) • stratēģiska pieeja teritorijas attīstībai (19,3%) • sociālo un izglītības jautājumu risināšana (16,3%) • uzņēmējdarbības veicināšana (8,1%) • citas (14,9%)
Vietējais (novadi un republikas nozīmes pilsētas)	<ul style="list-style-type: none"> • infrastruktūras uzlabošana (23,3%) • sociālo un izglītības jautājumu risināšana (19,9%) • stratēģiska pieeja teritorijas attīstībai (15,2%) • uzņēmējdarbības veicināšana (13,9%) • reģionu un pašvaldību darba uzlabošana (12,8%) • citas (14,9%)

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz 2011. gada septembrī veiktās aptaujas rezultātu analīzi.

Tas, ka reģionu līmenī par svarīgo risināmo pašvaldības teritorijas attīstības problēmu uzskatīta infrastruktūras uzlabošana (24,8% respondentu) parādīja, ka infrastruktūras stratēģiskā plānošana nevar notikt vienas pašvaldības ietvaros. Salīdzinoši daudz jeb 23,3% atbilžu minēts, ka reģionu un pašvaldību darba uzlabošana ir svarīga reģionu līmenī risināma reģionālās attīstības problēma. Jāatzīmē, ka tikai 8,1% respondentu norāda uz uzņēmējdarbības veicināšanu kā jautājumu, kurā būtu nepieciešama lielāka reģionu iesaiste. Respondentu atbildes parādīja, kuri ir tie reģionālās attīstības jautājumi, kuru risināšanā ir jānodrošina lielāka sadarbība starp visiem pārvaldes līmeņiem – stratēģiskā plānošana, infrastruktūras uzlabošana, sociālo un izglītības jautājumu risināšana (sk. 3.1. attēlu). Savukārt uzņēmējdarbības attīstības veicināšanā lielākā loma ir valsts līmenim – attiecībā uz

kopējām attīstības prioritātēm, bet pašvaldībām – attiecībā uz teritoriālo resursu un to potenciāla pārzināšanu.

3.1. att. Svarīgākās valsts, reģionu un pašvaldību līmenī risināmās reģionālās attīstības problēmas 2014.–2020. gada plānošanas periodā

Avots: attēlu veidojusi autore, balstoties uz 2011. gada septembrī veiktās aptaujas rezultātu analīzi (N=265).

Aptauja parādīja, ka kopš 2004. gada īstenotās Latvijas reģionālās attīstības nodrošināšanas galvenais instruments ir ES fondi, bet to ietekmes vērtējums uz pašvaldības teritoriju attīstību ir atšķirīgs. ES fondu pieejamība ir sekmējusi pašvaldību iesaisti starptautiskos projektos un sadarbības tīklos. Bet tā nav sekmējusi reģionu darbības specializāciju. Respondenti uzskata, ka līdzšinējā reģionālā attīstība Latvijā nav bijusi pietiekami mērķtiecīgi virzīta uz iedzīvotāju labklājības palielināšanu. Aptauja iezīmēja to, ka līdzšinējā reģionālajā attīstībā nav bijusi pievērsta pietiekami liela uzmanība ekonomisko aktivitāšu sekmēšanai reģionos. Tas sasaucas ar PESTTĀAD analīzē konstatētajiem faktoriem. Aptaujas rezultāti parādīja to, ka pašvaldību pārstāvjiem nav skaidra viedokļa par plānošanas reģionu lomu, bet tiek akcentēta nepieciešamība noteikt skaidru funkciju un atbildības sadalījumu starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni.

Aptaujas rezultāti palīdzēja gūt apliecinājumu tam, ka uz vietu balstīta pieeja ir piemērota pašvaldību teritoriju attīstības sekmēšanai, akcentējot pieejamos resursus un to attīstības potenciālu. Priekšnosacījums uz vietu balstītas pieejas sekmīgai ieviešanai ir skaidras valsts intereses ES līmenī, it īpaši ņemot vērā tiesiskā ietvara priekšlikumus 2014.–2020. gadam, kuri ietver nepieciešamību noteikt ierobežotu prioritāšu skaitu. Aptauja iezīmēja viedokli, ka līdzšinējā reģionālā attīstība Latvijā nav bijusi mērķtiecīgi īstenota un pašvaldībās nav vienota viedokļa par īstenotajiem pasākumiem.

Izvērtējot aptvertās tēmas apjomu, promocijas darbā netiek atsevišķi nodalīta reģionālās attīstības novērtēšanas rīku analīze, šis jautājums ir ietverts darba tēmas ierobežojuma

izklāstā. Tomēr, ņemot vērā to, ka reģionālās attīstības novērtēšana ir neatņemams posms uz vietu balstītas pieejas ieviešanā, pašvaldību aptaujā tika ietverti atsevišķi jautājumi par nepieciešamajiem rīkiem Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā. Aptaujā respondenti tika aicināti minēt papildu pasākumus, kas būtu nepieciešami Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā. Atbildes bija salīdzinoši daudzveidīgas (62,8% atbilžu klasificējamās kā „citas”). Tomēr lielākajā atbilžu daļā jeb 16,3% minēta nepieciešamība izveidot sociālekonomisko rādītāju kopu, 11,6% atbilžu uzrādīta nepieciešamība izvērtēt projektu ietekmi uz teritoriālo attīstību, savukārt 9,3% atbilžu par nepieciešamu Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā atzīta statistikas datu pieejamība pagastu līmenī.

Aptaujas rezultāti deva apstiprinājumu autores iepriekšējiem pieņēmumiem un secinājumiem, kā arī tika iestrādāti reģionālās attīstības plānošanas pilnveidošanas priekšlikumos par UVBP izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā.

3.2. Uz vietu balstītas pieejas izmantošanas līdzšinējā pieredze un ietekmējošie faktori

Lai izstrādātu priekšlikumus uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā Latvijā, autore analizēja līdzšinējās reģionālās attīstības plānošanas iniciatīvas, kurās novērojami uz vietu balstītas pieejas elementi, kā arī īpašu uzmanību pievērša pašvaldību aptaujā norādītajiem reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošajiem faktoriem.

Kā viens no pirmajiem reģionālās attīstības atbalsta instrumentiem 1997. gadā tika uzsākta īpaši atbalstāmo reģionu programmu, kuras atbalsta teritorijas tika noteiktas likumā „Par īpaši atbalstāmajām teritorijām”. Programma joprojām tiek īstenota, finansējot to no ES SF.²⁷² Autore analīze parādīja, ka īpaši atbalstāmo teritoriju programma satur UVBP iezīmes attiecībā uz mērķtiecīgu resursu novirzīšanu noteiktas teritorijas izaugsmes potenciāla sekmēšanai, taču tajā ir saskatāms tikai mērķis atbalstīt Latvijas atpalikušākās teritorijas bez teritoriālo resursu izvērtējuma.

ES fondu finansējums, kopš Latvijai 2000. gadā kļuva pieejami ES pirmsiestāšanās finanšu instrumenti, ir galvenais finansēšanas avots, kas tiek novirzīts reģionālās attīstības sekmēšanai. Piemēram, PHARE²⁷³ finansējums tika novirzīts sociālekonomisko atšķirību izlīdzināšanai divos Latvijas reģionos – Latgalē un Zemgalē. Līdzīga iniciatīva tika uzsākta

²⁷² Darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma aktivitātes „Atbalsts ieguldījumiem sīko un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās” īstenošanas kārtība; Ministru kabineta 20.11.2007. noteikumi Nr. 798. Latvijas Vēstnesis, 198 (3774), 11.12.2007.

²⁷³ Eiropas Kopienas palīdzības programma ekonomikas pārstrukturēšanai Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs.

2012. gadā, kad valdībā tika apstiprināts Rīcības plāns Latgales reģiona izaugsmei 2012.–2013. gadā.

2004. gadā, kad Latvija pievienojās ES un ieguva iespēju izmantot ES fondus, tika turpināts īpaši atbalstāmo teritoriju atbalsts. Lai arī jaunas UVBP elementus saturošas reģionālās attīstības aktivitātes netika uzsāktas, Latvijā tomēr ir bijušas diskusijas par nepieciešamību veidot jaunas nacionālās atbalsta programmas. Piemēram, 2005. gadā tika izstrādāti nacionālo programmu projekti piekrastes, pierobežas un mazpilsētu un novadu nozīmes attīstības centru teritoriju attīstībai. Lai arī šis ir uzskatāms par vienu no mēģinājumiem izmantot UVBP, tomēr politiskajā līmenī netika panākts atbalsts šo programmu ieviešanai un izstrādātie nacionālo programmu projekti netika virzīti tālāk. Jāatzīmē, ka šajos nacionālo atbalsta programmu projektos tika izstrādāta attīstības centru definīcija, ka novadu nozīmes attīstības centrs ir „teritorija (vieta) kur koncentrējas sociālais un ekonomiskais potenciāls, kas veicina apkārtējo teritoriju attīstību”²⁷⁴. Šī definīcija kļuva par pamatu esošajai attīstības centru definīcijai.

Lai arī reģionālās attīstības dokumentos reģionālo atšķirību mazināšana tika minēta kā reģionālās attīstības galvenais mērķis, tomēr ES SF 2004.–2006. gada plānošanas periodā apstiprināto projektu ietekmes uz reģionālo attīstību Latvijā izvērtējuma ziņojumā²⁷⁵ tika secināts, ka Latvijā pastāv un ilgu laiku saglabājas ievērojamas sociālekonomiskās atšķirības starp dažādām valsts teritorijas daļām un reģionālās attīstības politika Latvijā ir pārāk vispārīga. Viens no šī pētījuma secinājumiem bija tas, ka ES SF finansētie projekti ir palielinājuši plaisu starp vājāk attīstīto Latgales reģionu un pārējiem Latvijas reģioniem. Gan minētais pētījums, gan reģionu sociālekonomisko rādītāju analīze (sk. 2.1. apakšnodaļu) norāda, ka līdz šim īstenotā reģionālā attīstība nav devusi ieguldījumu reģionu attīstībā un sociālekonomisko atšķirību mazināšanā.

Būtiska Latvijas reģionālās attīstības iezīme ir tā, ka ES fondu finansējums ir galvenais reģionālās attīstības nodrošināšanas instruments. To apliecināja arī pašvaldību veiktā aptauja (sk. plašāku analīzi darba 3.1. apakšnodaļā), atzīstot, ka Latvijas reģionu sociālekonomisko rādītāju izmaiņas ir ES finansējuma izmantošanas, nevis mērķtiecīgas reģionālās attīstības īstenošanas rezultāts. Jāatzīmē, ka bez periodā no 2007. līdz 2013. gadam Latvijai pieejamajiem līdzekļiem 6,55 miljardu eiro apmērā, kas ir vidēji 4,5 reizes vairāk nekā Latvijas iemaksas ES budžetā, Latvijai ir pieejamas arī vairākas Kopienas līmeņa programmas, kuru ietvaros savus projektus var pieteikt un finansējumu projektu īstenošanai

²⁷⁴ Nacionālās programmas „Ieguldījumi mazpilsētu un novadu nozīmes attīstības centru infrastruktūras attīstībā” projekts. Iesniegts VARAM 10.10.2006.

²⁷⁵ Eiropas Savienības Struktūrfondu 2004.–2006. gada plānošanas periodā apstiprināto projektu ietekme uz reģionālo attīstību Latvijā. Izvērtējuma ziņojums. Rīga, 2008. 107 lpp.

var iegūt arī Latvijas valsts, pašvaldību un privātā sektora pārstāvji.²⁷⁶ Ņemot vērā to, ka līdz šim nav veikts apkopojums par Latvijas dalību šajās programmās, nav informācijas par Latvijas institūciju, organizāciju un uzņēmumu līdzšinējo aktivitāti un ieguvumiem.

Pētījumā analizētajos Latvijas reģionālās attīstības dokumentos laika posmā no 1991. līdz 2012. gadam UVBP netiek minēta. Vienīgi VARAM izdotajā publikācijā „Teritoriālā pieeja atbalsta plānošanā un sniegšanā”²⁷⁷ teritoriāla pieeja tiek skaidrota kā ieguldījumu balstīšana uz teritoriju plānošanas dokumentos noteiktām prioritātēm un ir minēts, ka teritoriālas pieejas pamatā ir vietējā attīstības stratēģija. Savukārt Latvijas Lielo pilsētu asociācijas padomnieks M. Kučinskis uzskata, ka „blakus prioritārajām jomām kā līdzvērtīgu principu vajadzētu noteikt teritoriālo pieeju ES fondu plānošanā Latvijā 2014.–2020. gadā”.²⁷⁸ M. Kučinskis ES fondu plānošanā izšķir prioritāro jomu principu un teritoriālo principu, tādējādi uzsverot nepieciešamību sekmēt līdzsvarotu Latvijas attīstību. Autore uzskata, ka, pirmkārt, teritoriāla pieeja nav precīzs UVBP apzīmējums un šī pieeja reģionālajā attīstībā nav attiecināma tikai uz atbalsta plānošanu un sniegšanu, bet gan uz visiem reģionālās attīstības nodrošināšanas posmiem – plānošanu, īstenošanu un novērtēšanu. Turklāt teritoriāla pieeja ir atsevišķa reģionālās attīstības pieeja, nevis tikai princips ES fondu plānošanā, kā to parāda iepriekšminētais skatījums, minot ES fondu izmantošanu kā galveno Latvijas reģionālās attīstības mērķi.

Dažas iestrādes attiecībā uz UVBP var atrast ES SF horizontālās prioritātes „Teritoriju līdzsvarota attīstība” vadlīnijās, kas nosaka, ka „teritoriju līdzsvarota attīstības kā horizontālās prioritātes mērķis ir nodrošināt sociālās un ekonomiskās attīstības līmeņu un tempu sabalansēšanu atsevišķās valsts teritorijās (t. sk. plānošanas reģionos, pašvaldībās), efektīvi izmantojot tajās pieejamos resursus (dabas, cilvēkresursus, kultūras u.c.) izaugsmes sekmēšanai. Izmantojot teritoriju attīstības īpatnības un izaugsmes potenciālu, ir iespējams panākt maksimālu investīciju atdevi, nodrošinot iedzīvotājiem kvalitatīvus dzīves apstākļus un izaugsmes priekšnosacījumus neatkarīgi no to piederības konkrētai teritorijai”.²⁷⁹ Vadlīnijas nosaka, ka teritoriju līdzsvarotas attīstības nodrošināšanai ir nepieciešams izveidot darboties spējīgas pašvaldības, nostiprināt plānošanas reģionu lomu plānošanas sistēmā un nodrošināt savstarpēju koordināciju, kā arī jāsekmē policentriska attīstība un jānodrošina teritoriāli diferencētu (pilsētām, laukiem, pierobežas teritorijām u.tml.) atbalsta instrumentu

²⁷⁶ Financial Framework 2007–2013. European Commission.

²⁷⁷ Teritoriālā pieeja atbalsta plānošanā un sniegšanā. Teritoriālās daudzveidības priekšrocību izmantošana. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Rīga, 2010.

²⁷⁸ Kučinskis, M. Ir nepieciešama teritoriāla pieeja. Diena, 08.02.2012. [tiešsaiste], [skatīts 06.01.2013] Pieejams: <http://www.diena.lv/sodien-laikraksta/ir-nepieciešama-teritoriala-pieeja-13930169>

²⁷⁹ Vadlīnijas horizontālās prioritātes „Teritoriju līdzsvarota attīstība” īstenošanai. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Rīga, 2007. 23 lpp.

piemērošana teritoriju izaugsmes potenciālam un vajadzībām. Lai arī vadlīnijas nemin UVBP pieejas izmantošanu, tomēr tās iezīmē nepieciešamību sekmēt pieejamo resursu efektīvāku izmantošanu. Savukārt attiecībā uz izmantojamiem instrumentiem, vadlīnijas demonstrē šauru izpratni par šīs pieejas būtību un izmantošanas iespējām, kā arī neietver sadarbības lomu, bet akcentē lielākas koordinācijas nepieciešamību. Piemēram, par ES SF plānošanu tiek uzsvērts, ka teritoriālie principi attiecas uz atbalsta diferencēšanu (piem., specifiski projektu vērtēšanas kritēriji, diferencēta atbalsta apjoms, atbalstot sociāli ekonomiskā ziņā vājākas pašvaldības, kvotu principa izmantošana), tādējādi akcentējot esošo reģionālās attīstības problēmu risināšanu, nevis teritoriālo resursu attīstību un efektīvāku izmantošanu.

Kā galvenais UVBP izmantošanas instruments Latvijā tiek izcelta ERAF aktivitāte „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai”.²⁸⁰ Tā paredz pašvaldību infrastruktūras uzlabošanu 16 pilsētās, kas ir noteiktas kā nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centri. Šīs aktivitātes ģeogrāfiskais pārklājums ir iezīmēts 13. pielikumā. Tās ietvaros īstenoto projektu analīze parādīja, ka projekti galvenokārt ir vērsti uz sociālās infrastruktūras, nevis uz uzņēmējdarbības infrastruktūras attīstību. Protams, projektos ietvertie uzlabojumi attiecībā uz ceļu infrastruktūru sniedz ieguldījumu arī pieejamības palielināšanai, tādējādi daļēji var tikt attiecināti arī uz uzņēmējdarbības vides uzlabošanu. Tomēr galvenais sasniedzamais rezultāts ir sociālās infrastruktūras uzlabošana. Autores veiktā analīze (sk. 14. pielikumu) parādīja, ka šajā ERAF aktivitātē no trīs atlases kārtās apstiprinātajiem 75 projektiem tikai divi ir vērsti uz inovāciju un uzņēmējdarbību atbalstošas infrastruktūras attīstību. Lielākā daļa (46 projekti) aptver pilsētas centrālo ielu vai to posmu rekonstrukciju, savukārt 11 projektu ietvaros tiek veikti dažāda veida uzlabojumi (apkures sistēmas, siltināšanas un citi) izglītības iestādēs. Lielākā daļa atbalstīto projektu ir vērsti uz aktuālu infrastruktūras jautājumu risināšanu, kas tikai attālināti ir saistīti ar esošā teritoriālā potenciāla izmantošanu inovācijas un uzņēmējdarbības sekmēšanai pašvaldību teritorijās.

Ieviestie projekti parāda, ka līdzšinējiem reģionālās attīstības instrumentiem pamatā ir uz problēmām reaģējošs raksturs un tie neietver uz nākotnes izaicinājumiem vērstu preventīvu darbību. Pēc autores rosinātas diskusijas 2011. gadā starptautiska projekta „BSR InnoReg – Inovācijas pārvaldības stiprināšana starptautiskas sadarbības ietvaros Baltijas jūras reģionā ārpus galvaspilsētām” ietvaros tika analizēts jautājums par šāda veida investīciju atdevi, kurā

²⁸⁰ Aktivitātei ir pieejams finansējums 297 miljonu eiro apmērā (kopā ar valsts līdzfinansējumu).

pedalījās arī VARAM pārstāvji. Uz šīs un turpmāko diskusiju pamata Reģionālās politikas pamatnostādņēs ir minēts, ka „nepieciešams īstenot atbildīgāku pieeju projektu izvēlei.”²⁸¹

Citas ERAF aktivitātes „Komplekss atbalsts novadu pašvaldību izaugsmes sekmēšanai” ietvaros atbalsts tiek sniegts pēc iedzīvotāju skaita lielākajiem novadiem. Tās mērķis ir 18 novadu attīstības centru konkurētspējas nostiprināšana un funkcionālo saišu veidošana starp attīstības centriem. Pētījuma veikšanas laikā programmas ietvaros bija apstiprināti seši pašvaldību projekti, kuru aktivitātes pamatā ir vērstas uz infrastruktūras sakārtošanu, un lielākā daļa pašvaldību kā prioritāti teritoriju attīstībai izvirza ceļu infrastruktūras un sociālās infrastruktūras sakārtošanu. Analīze parādīja, ka abu ERAF aktivitāšu ietvaros uz vietu balstīta pieeja tiek īstenota vairāk formāli.

Lai arī ir vairākas iniciatīvas, kas pastarpināti sekmē virzīšanos no mērķa samazināt reģionālās atšķirības un atbalstīt atpalikušākās teritorijas uz ekonomiskās izaugsmes sekmēšanu, tomēr uzsvars ir uz atpalikušāko reģionu izaugsmes sekmēšanu. Arī ERAF aktivitātes „Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās” mērķis ir veicināt komercdarbības attīstību īpaši atbalstāmajās teritorijās, tādējādi samazinot nelabvēlīgās atšķirības starp reģionu teritorijām. Otrs piemērs ir biznesa inkubatoru atbalsta programma, kurā pastāv teritoriālais ierobežojums attiecībā uz Rīgas teritorijā reģistrētiem projektu iesniedzējiem. Uz vietu balstīta pieeja nenozīmē vispārīgu uz, piemēram, pilsētvides uzlabošanu vai kredītu pieejamību uzņēmumiem vērstu atbalsta programmu izveidi, bet gan tādu programmu izveidi, kas sekmē veiksmīgu sadarbības formu izveidi, piemēram, atsevišķu nozaru klasteru izveidi vietējā vai reģionālā līmenī. Kopumā arī reģionālās attīstības jautājumu eksperte I. Vilka atzīst, ka par reģionālās attīstības atbalsta instrumentiem pietrūkst pilnīgas informācijas un pieejamo informāciju ir grūti apstrādāt.²⁸²

Lai varētu analizēt un novērtēt UVBP izmantošanas iespējas reģionālajā attīstībā Latvijā, ir nepieciešams noteikt galvenos faktorus, kuri ietekmē reģionālās attīstības plānošanu, īstenošanu un novērtēšanu, kā arī galvenās to analīzes dimensijas. Lai arī SVID analīze reģionālās attīstības plānošanas dokumentos ir viena no visbiežāk izmantotajām metodēm, tomēr, ņemot vērā reģionālās attīstības starpdisciplināro raksturu un straujās izmaiņas apkārtējā vidē, tā neaptver visas reģionālo attīstību ietekmējošo faktoru grupas. Autore uzskata, ka SVID metode nav pietiekama, lai veiktu nepieciešamo analīzi UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā, lai gan reģionālās attīstības

²⁸¹ Reģionālās politikas pamatnostādnes 2013.–2019. gadam. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 10.2013.

²⁸² Luksa, M. Par teritorijām, kas tukšojas no cilvēkiem, plāniem un pašvaldību smago mugursomu. Latvijas Vēstnesis, 16.09.2010.

literatūrā vēl pirms desmit gadiem šī metode tika atzīta par vienu no labāk izmantojamām reģionālās attīstības stratēģiju izstrādē.²⁸³

Pašvaldību aptauja (plašāka aptaujas rezultātu analīze un tehniskais raksturojums 3.1. apakšnodaļā) parādīja to, ka reģionālo attīstību Latvijā visvairāk ietekmē politiskie, ekonomiskie un sociālie faktori, tikai pēc tam pašvaldību aptaujā tika minēti citi faktori. Lai strukturēti aplūkotu galvenos aptaujā minētos reģionālo attīstību ietekmējošos faktoros un izveidotu turpmākos reģionālās attīstības pētījumos izmantojamas iestrādes, faktoru grupēšana tika balstīta uz paplašinātās PEST veida analīzes – PESTTĀAD pamata. PESTTĀAD saīsinājums ietver – politisko, ekonomisko, sociālo, tehnoloģisko, tiesisko, ārējo, apkārtējās vides un demogrāfisko faktoru analīzi. Lielākajā daļā gadījumu tiek izmantota PEST analīze, kas ietver četru galveno dimensiju – politiskās, ekonomiskās, sociālās un tehnoloģiskās – analīzi, tomēr tā neaptver visus svarīgos reģionālās attīstības aspektus, it īpaši ņemot vērā ārējo faktoru pieaugumu un tiesisko un demogrāfisko faktoru radīto spriedzi. Sagrupētie faktori parādīja pētījuma objekta – reģionālās attīstības plānošanas sistēmas – starpdisciplināro raksturu un norādīja uz nepieciešamību rast integrētus risinājumus, kurus nevar izstrādāt un ieviest atsevišķu nozaru ministriju ietvaros. Apkopotie faktori parādīja, ka reģionālās attīstības plānošanā ir jāņem vērā tādu faktoru kā apkārtējās vides, demogrāfijas un globalizācijas ietekme uz reģionālo attīstību.

ES arvien vairāk tiek akcentēta teritoriālās sadarbības loma, piedāvājot to kā instrumentu, kas sekmē teritoriālo kohēziju, ļaujot ES dalībvalstīm veidot kopējus projektus. Autores veiktā analīze par ES valstu pieredzi uz vietu balstītas pieejas izmantošanā parādīja, ka līdz šim tikai dažas valstis ir izmantojušas ES Līguma 185. pantā noteikto, ka, „īstenojot daudzgadu pamatprogrammas, Savienība, vienojoties ar attiecīgām dalībvalstīm, var paredzēt iespēju piedalīties pētniecības un attīstības programmās, ko sākušas vairākas dalībvalstis, tostarp iespēju piedalīties struktūrās, kas radītas, lai īstenotu šīs programmas”.²⁸⁴ Šī ES Līguma panta ietvaros ES dalībvalstis var veidot Eiropas teritoriālās sadarbības grupējumus (angļu val. *European Grouping of Territorial Cooperation*) kas līdz šim ir maz izmantota Eiropas Kopienas iniciatīva. Ņemot vērā to, ka 2014.–2020. gada plānošanas periodā ir palielināta Eiropas teritoriālās sadarbības grupējumu kā teritoriālās sadarbības instrumenta loma, teritoriālā sadarbība un tās mērķtiecīga izmantošana reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā ir viens no būtiskiem elementiem, kas jāņem vērā reģionālās attīstības plānošanā.

²⁸³ Karpi, I., Kokkonen, M., Lähteenmäki-Smith, K. SWOT-analysis as a basis for regional strategies. Nordregio Working Paper, Vol. 4, 2001.

²⁸⁴ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 83/127, 30.03.2010.

3.3. tabulā ir apkopoti un sagrupēti galvenie faktori, kuri var ietekmēt iespējas reģionālās attīstības plānošanā izmantot uz vietu balstītu pieeju.

3.3. tabula

Uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējas Latvijas reģionālās attīstības plānošanā ietekmējošie faktori

Faktoru grupa	Galvenie faktori*
Politiskie faktori	<ul style="list-style-type: none"> • iespējamās izmaiņas politiskajā vidē (valdības stabilitāte) • politisko interešu klātesamība publiskajā pārvaldē (t.sk. korupcijas līmenis, politisko interešu lobēšana ES SF plānošanā un ieviešanā, īstermiņa lēmumu esamība) • politikas decentralizācijas līmenis (plānošanas reģionu loma; administratīvi teritoriālās reformas turpināšanas iespējas) • sadarbības trūkums (sadarbība starp novadu pašvaldībām un sadarbība starp novadu pašvaldībām un plānošanas reģioniem; pastāvoša iekšējā konkurence starp reģioniem) • vienotas nostājas trūkums par uz vietu balstītas pieejas ieviešanas un starpnozaru sadarbības nepieciešamību un iespējām
Ekonomiskie faktori	<ul style="list-style-type: none"> • ekonomiskā situācija (pašreizējā un plānotā ekonomiskā izaugsme) • novadu pašvaldību teritoriju attīstības potenciāls • reģionu izaugsmes un teritoriālo resursu attīstības potenciāla novērtējums (t.sk. valsts un reģionu izaugsmes prognozes, teritoriālo atšķirību palielināšanās, finanšu resursu trūkums, ekonomisko aktivitāšu ģeogrāfiskais izvietojums) • ES fondu, valsts budžeta un citu finanšu resursu pieejamība un efektīva izmantošana un papildu resursu/investīciju piesaiste • reģionu un pašvaldību loma un atbildība uzņēmējdarbības vides uzlabošanā • ekonomisko aktivitāšu ģeogrāfiskā atrašanās vieta (t.sk. koncentrēšanās galvaspilsētā un tās aglomerācijā) • darbaspēka un ražošanas izmaksas (piem., pastāvošās reģionālās atšķirības)
Sociālie faktori	<ul style="list-style-type: none"> • darbaspēka kvalitāte un pieejamība (t.sk. nodarbinātības līmenis, izglītības līmenis) • iedzīvotāju sociālā mobilitāte • cilvēkresursu attīstība • aglomerāciju veidošanās • nevalstisko organizāciju loma un sabiedrības viedoklis (nevalstisko organizāciju, privātā sektora un citu ieinteresēto grupu iesaiste reģionālās attīstības plānošanā)
Tehnoloģiskie faktori	<ul style="list-style-type: none"> • tehnoloģiju attīstība (komunikācijas izmaksas un attālināta darba iespējas) • pētniecības un attīstības aktivitātes, esošā potenciāla izmantošana • inovācijas attīstībai piemērotas vides izveide
Tiesiskie faktori	<ul style="list-style-type: none"> • reģionālās attīstības likumdošanas ietvars un tā maiņa (nacionālās, reģionālās un vietējas nozīmes attīstības plānošanas dokumentu kvalitāte un savstarpēja saskaņotība) • birokrātiskie šķēršļi (administratīvais slogs) • publiskā pārvalde un daudzlīmeņu pārvaldes ieviešana (t.sk. funkciju un atbildības sadalījums starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni) • vienas pieturas aģentūras principa izmantošana • politikas rezultātu novērtējuma metodoloģijas izstrāde un izmantošana politikas plānošanas un īstenošanas uzlabošanā (t.sk. kontroles un uzraudzības pasākumu sabalansētība)
Ārējie faktori	<ul style="list-style-type: none"> • globalizācijas ietekme (t.sk. klimata izmaiņas) • ES normatīvie akti un iniciatīvas (t.sk. stratēģiska pieeja globālo un ES izmaiņu pārvaldībai)

	<ul style="list-style-type: none"> • reģionu izaugsme (ES reģionu izaugsmes salīdzinājums) • starptautiskās sadarbības līmenis (dalība starptautiskos sadarbības tīklos, sadarbības uzraudzība un efektivitātes un iespēju novērtējums)
Apkārtējās vides faktori	<ul style="list-style-type: none"> • teritoriālo resursu novērtējums (t.sk. ģeogrāfiskā atrašanās vieta, klimatiskie apstākļi, pieejamie dabas resursi, pilsētu un lauku teritoriju attīstības potenciāls) • sasniedzamība (transporta infrastruktūra, pieejamība resursiem, tirgum, mobilitāte) • komunikācijas infrastruktūras kvalitāte un pieejamība • resursu efektīva izmantošana (t.sk. piekrastes un pierobežu teritoriju potenciāla izmantošana)
Demogrāfiskie faktori	<ul style="list-style-type: none"> • iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas (t.sk. dzimstības, mirstības rādītāji un migrācijas pūsmu analīze) • iedzīvotāju vecuma profils • iedzīvotāju ģeogrāfiskā koncentrēšanās

Avots: tabulu veidojusi autore, izmantojot 2011. gada pašvaldību aptaujas rezultātus.

** Minētie faktori ir skatāmi kopumā un nav analizējami atsevišķi no pārējā darba konteksta.*

Par apkārtējās vides faktoriem daudzos pētījumos par pilsētu attīstību viens no galvenajiem secinājumiem ir tas, ka pilsētas lielumam ir nozīme, jo, piemēram, produktivitātes rādītājs lielākās pilsētās būs lielāks nekā mazākās pilsētās. Tomēr ir piemēri, kas pamato, ka nav skaidras korelācijas starp pilsētas lielumu un produktivitāti.²⁸⁵ Attiecīgi pilsētu lielums attiecībā uz iedzīvotāju skaitu pašvaldību aptaujā netika minēts kā atsevišķs reģionālo attīstību ietekmējošs faktors. Tas parādīja, ka, analizējot vietas lomu reģionālajā izaugsmē, ir svarīgi izprast dažādu faktoru iespējamo mijiedarbību.

Ekonomisko faktoru kopumā ekonomisko aktivitāšu sekmēšana sevī ietver arī ekonomikas atvērību, jo svarīga ir spēja nodrošināt preču un pakalpojumu plūsmu starptautiskā līmenī, kā arī to valsts un pašvaldību pakalpojumu kvalitāti, kas nepieciešami uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai.²⁸⁶ Tāpat būtiska ir universitāšu, pētniecības centru un kvalificēta darbaspēka pieejamība, ko akcentē arī citi starptautiski pētījumi.²⁸⁷ Šie analīzē noteiktie faktori ir pamats jaunu reģionālo attīstību sekmējošu risinājumu attīstīšanai, jo tie norāda uz jūtīgākajām tēmām, un to padziļināta analīze un mijiedarbības izvērtēšana sekmētu atbilstoši risinājumu izstrādi. Piemēram, aglomerāciju veidošanās tendence var tikt izmantota pilsētu–lauku savstarpējās mijiedarbības sekmēšanai un tālāk arī reģionu izaugsmes sekmēšanai. Jāņem vērā, ka tādi ekonomiskie faktori kā darbaspēka un ražošanas izmaksas Latvijai vairs nav salīdzinošā priekšrocība.

Attiecībā uz politiskās vides faktoriem jāatzīmē, ka, piemēram, īstenotā administratīvi teritoriālā reforma, mēģinot izveidot spēcīgākas pašvaldības, izstrādātā valsts ilgtspējīgas attīstības stratēģija, kā arī uzkrātā pieredze ES fondu apgūvē, var sekmēt uz vietu balstītas

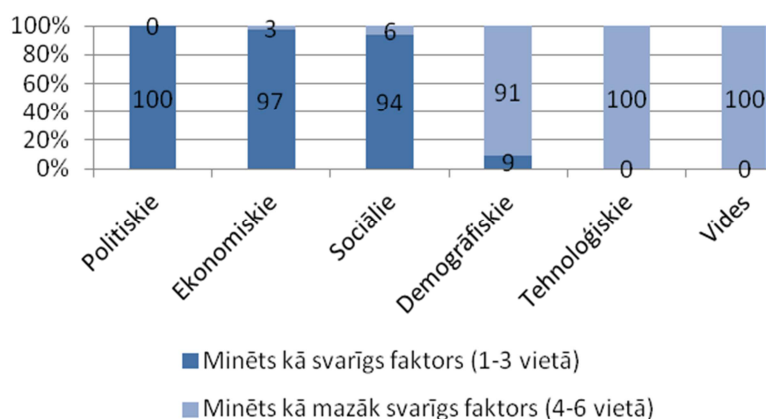
²⁸⁵ Capello, R., Camagni, E., Chizzolini, B., Fratesi, U. Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe: European Competiveness and Global Strategies. Advances in spatial science. Springer, 2008. 319 p.

²⁸⁶ Blakely, E. J., Leigh, N. G. Planning Local Economic Development: Theory and Practice. SAGE, 2009. p. 446.

²⁸⁷ Brundenius, C., Göransson, B. Universities in Transition: The Changing Role and Challenges for Academic Institutions. International Development Research Centre, 2011. pp. 20–34.

pieejas izmantošanu reģionālajā attīstībā Latvijā. Savukārt vājie posmi saistās ar nepietiekamu plānošanas reģionu kapacitāti un to neskaidro lomu, nepietiekamu nozaru politiku saskaņotību un vienotas nostājas trūkumu starp nozaru ministriem par UVBP izmantošanu. Attiecībā uz vienotas nostājas trūkumu jāatzīmē, ka 2010. gada nogalē toreizējā RAPLM kopā ar VRAA, rīkojot konferenci par ES fondu jautājumiem „Teritoriālā attīstība Eiropā un Latvijā. Labā prakse un nākotnes iespējas” un izdodot nelielu bukletu „Teritoriālā pieeja atbalsta plānošanā un sniegšanā. Teritoriālās daudzveidības priekšrocību izmantošana”, uzsāka vispārēju diskusiju par ES iniciatīvām un teritoriālo pieeju. Autore uzskata, ka būtisks trūkums bija tas, ka šajā ministrijas iniciatīvā nebija Latvijas reģionu esošo teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla analīzes, kas atbilstoši pētījumā izstrādātajam uz vietu balstītas pieejas modelim ir sākumpunkts uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā.

Pašvaldību aptaujas rezultāti parādīja to, ka gan valsts, gan reģionu un vietējā līmeņa pašvaldību administratīvā kapacitāte ir svarīgs priekšnoteikums UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā, jo tā saistās ar spēju attīstīt uzņēmējdarbības vidi, sekot līdzi tehnoloģiju jaunumiem, piesaistīt investīcijas un nodrošināt iedzīvotājiem nepieciešamos pakalpojumus. Attiecīgi arī Latvijas pašvaldībām ir jābūt pietiekamai kapacitātei, lai spētu nodrošināt šo priekšnoteikumu izpildi, kā arī jāsekmē sadarbība ar citām pašvaldības teritorijā esošām organizācijām un institūcijām efektīvākai rezultātu sasniegšanai. Latvijas situācijā īpaši liela nozīme ir tādiem politiskajiem faktoriem, kas saistās ar valdības nestabilitāti (valdības vai atsevišķu ministru demisijas, ārkārtas parlamenta vēlēšanas), politisko interešu pārsvaru (partiju interešu lobījs, oligarhu ietekme), likumdošanas ietvara maiņu un ekonomiskajiem faktoriem (ekonomiskā izaugsme/lejupslīde, bezdarba apmērs, iedzīvotāju ienākumu līmenis). Politiskie faktori pašvaldību aptaujā tiek minēti kā reģionālo attīstību visvairāk ietekmējošie faktori (sk. 3.2. attēlu).

3.2. att. Respondentu vērtējumi par faktoriem, kas ietekmē uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespēju reģionālās attīstības plānošanā Latvijā (%)

Avots: attēlu veidojusi autore, balstoties uz pašvaldību aptaujas rezultātiem (N=265).

Analizējot, kuras no minētajām faktoru grupām ir minētas kā vissvarīgākās attiecībā uz vietu balstītas pieejas izmantošanas iespējām reģionālās attīstības plānošanā Latvijā, politiskie, ekonomiskie un sociālie faktori lielākajā daļā respondentu atbilžu ieņēma pirmās trīs pozīcijas. Lai arī skaidri iezīmējas politisko, ekonomisko un sociālo faktoru pārsvars, pašvaldību aptaujā starp ietekmējošiem faktoriem tika minēts arī pētniecības un attīstības potenciāls un tehnoloģiju ietekme. No tiesiskajiem faktoriem UVBP izmantošanā būtiska ir daudzlīmeņu pārvaldes ieviešana, tāpat svarīgs ir kopējais likumdošanas ietvars. Savukārt apkārtējās vides faktori aptver esošo resursu novērtējumu un to efektīvas izmantošanas jautājumu. Protams, tādi ārējie faktori kā globalizācijas ietekme, citu ES reģionu izaugsme un starptautiskās sadarbības līmenis prasa teritoriju attīstības ilgtermiņa redzējumu,²⁸⁸ kā arī sekmē reģiona attīstības līmeņa izvērtējumu ES vai plašākā mērogā. Viens no pēdējo gadu aktuālajiem jautājumiem aptver iedzīvotāju skaita un vecuma profila izmaiņas, kam būtu jāatspoguļojas arī teritoriju attīstības plānos.

Reģionālās attīstības plānošanā ir jāņem vērā arī cilvēkkapitāla kā resursa svarīguma pieaugums. To apstiprina vairāki pētījumi, arī viens no pašreizējiem reģionālo attīstību ietekmējošo faktoru analīzes zināmākajiem pētniekiem ASV – profesors Ričards Florida (*Richard Florida*).²⁸⁹ Florida akcentē radošuma lomu ekonomikā un reģionālajā attīstībā, tādējādi norādot, ka noteicošais faktors teritoriālo resursu un to potenciāla efektīvā izmantošanā ir radošums jeb radoša pieeja.

Noteikto faktoru tālāka analīze ir būtiska ne tikai valsts līmeņa reģionālās attīstības plānošanā, bet arī reģionu un vietējā līmeņa plānošanas dokumentu izstrādē, jo jebkurā no šiem darbības līmeņiem ir nepieciešams izvērtēt makroekonomiskos, nozaru, sociālos un teritoriālos rādītājus. Svarīgi ir novērtēt katra reģiona un katras vietējās pašvaldības izaugsmi, ņemot vērā tādus faktoros kā ieguldījumi infrastruktūrā, inovācija, cilvēkresursu kvalitāte un kvantitāte un citus, jo katra teritoriālā vienība ir svarīgs reģionālās izaugsmes elements. Ņemot vērā reģionālās attīstības daudzdimensionālo raksturu, ir nepieciešams veikt PESTTĀAD faktoru savstarpējās mijiedarbības analīzi, jo visbiežāk vairāku faktoru mijiedarbība ir pamats reģionu izaugsmei. Reģionu attīstības rādītāji ir skatāmi ciešā saistībā ar valsts ekonomiskās attīstības rādītājiem, piemēram, kā inflācijas līmenis, valsts izdevumi, nodokļu sistēma, izglītības līmenis, darba tirgus struktūra un citi faktori ietekmē reģionu rādītājus un attīstību.

²⁸⁸ Charbit, C., Vammalle, C. "Modernising government" in Making Reform Happen: lessons from OECD countries. OECD Publishing, Paris, 2010. pp. 209–237.

²⁸⁹ Florida, R. The Great Reset: How the Post-Crash Economy Will Change the Way We Live and Work. HarperBusiness, 2011. 240 p.

Lai noteiktu Latvijas valsts un reģionu esošo pozīciju attiecībā uz esošo teritoriālo resursu un potenciāla novērtējumu, nepieciešams veikt sociālekonomisko datu un teritoriālo resursu analīzi attieksmē pret ES vidējiem rādītājiem, citām ES valstīm un citiem ES reģioniem (piem., Baltijas jūras reģionu²⁹⁰), vidējiem valsts rādītājiem (nacionālais līmenis) un citiem reģioniem un vietējām pašvaldībām (reģionālais un vietējais līmenis). Sociālekonomisko datu, teritoriālo resursu un ietekmējošo faktoru novērtējums attiecībā pret telpisko dimensiju ir tikai viena no nepieciešamajām analīzēm uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā. To norāda arī viens no ES līmeņa pētījumiem „Integrēti Eiropas telpiskās plānošanas rīki”,²⁹¹ kura rezultātā ir izstrādāta četru dimensiju pieeja reģionālās attīstības plānošanas analīzei. Izstrādātā pieeja nosaka, ka pēc datu analīzes trīs dažādos ģeogrāfiskos līmeņos – makro, vidējā un mikro – nepieciešama trīs galveno jomu – vides, ekonomikas un sabiedrības – analīze, kam seko vērtējums par teritoriālo potenciālu, teritoriālo pozīciju un teritoriālo integrāciju, kuru papildina ceturta dimensija – laiks.

Vadlīnijas pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei²⁹² ietver nepieciešamību veikt telpiskās, tematiskās un laika dimensijas analīzi, bet netiek noteikta vajadzība veikt teritoriālā potenciāla, teritoriālās pozīcijas un teritoriālās integrācijas vērtējumu. Autore uzskata, ka UVBP izmantošanā šīs dimensijas vērtējums ir būtiska reģionālās attīstības plānošanas daļa, jo tas sniedz pilnīgāku situācijas novērtējumu attiecībā uz teritoriālo potenciālu (esošie resursi un to attīstības potenciāls), teritoriālo pozīciju (novērtējums attieksmē pret citiem reģioniem) un teritoriālo integrāciju (sadarbība ar citiem reģioniem). Līdz šim Latvijā šāds novērtējums nav veikts. Vadlīnijas pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei paredz laika dimensijas vērtējumu tikai attiecībā uz projektu īstenošanas pēctecību, bet netiek veikta iepriekšējās pieredzes, kā arī iespējamo attīstības scenāriju un nākotnes ieceru analīze. Tas savukārt var tikt papildināts ar ilgtermiņa, vidēja termiņa un īstermiņa rīcības plānu.²⁹³

Šī reģionālās attīstības dimensiju analīzes pieeja norāda, ka valsts, reģionu vai pašvaldību attīstības stratēģijas nevar tikt veidotas izolēti no pārējām teritorijām. Piemēram, pētniecības attīstība kādā reģionā var ietekmēt arī blakus esošo reģionu vai kādas nozares attīstība vienā reģionā var būt atkarīga no citas nozares attīstības citā reģionā. Latvijas

²⁹⁰ Schmitt, P., Dubois, A. Exploring the Baltic Sea Region. On territorial capital and spatial integration, Nordregio report, Vol. 3., 2008. pp. 138.

²⁹¹ ESPON Project 3.1. Integrated Tools for European Spatial Development. [tiešsaiste], [skatīts 04.10.2012] Pieejams: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_ESPON2006Projects/Menu_CoordinatingCrossThematicProjects/

²⁹² Vadlīnijas pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Rīga, 2007. 14 lpp.

²⁹³ Turpat.

gadījumā, piemēram, vienā reģionā esošās ostu infrastruktūras attīstība var būt ļoti svarīga citā reģionā saražoto preču eksporta palielināšanā. Tas attiecas arī uz valdības 2012. gada maijā apstiprināto Latgales reģiona rīcības plānu 2012.–2013. gadam, kurā pārējo reģionu attīstības vajadzības un prioritātes netiek analizētas kopskatā un trūkst sinerģijas starp šo rīcības plānu un esošajiem Latgales un citu reģionu attīstības dokumentiem, kā arī nav ņemti vērā līdzšinējo reģionālās attīstības pētījumu rezultāti, tajā skaitā arī VARAM vadībā izstrādātais dokuments „Latvijas reģionu ekonomikas attīstības perspektīvas un virzieni 2010.–2011. gadam”. Praksē reģionālo atšķirību mazināšana, sniedzot atbalstu atpalikušākām teritorijām, joprojām ir Latvijas reģionālās attīstības pamatā. Latvijas gadījumā to skaidri parāda minētā reģionālās attīstības iniciatīva izstrādāt Latgales plānošanas reģionam atsevišķu atbalsta programmu un piešķirt papildu finansējumu. Šīs iniciatīvas izvirzīšana parāda politisko faktoru ietekmi uz reģionālās attīstības jautājumiem, jo līdz ar valdības maiņu 2011. gada oktobrī tika virzīti politiski uzstādījumi izcelt rīcību, kas sniedz papildu atbalstu Latgales kā Latvijas atpalikušākā reģiona izaugsmei. Tomēr Rīcības plāna Latgales reģiona izaugsmei 2012.–2013. gadā²⁹⁴ analīze parāda, ka rīcības plāns pamatā sastāv nevis no jauniem reģionālās attīstības atbalsta instrumentiem, bet gan nozaru ministriju kompetencē esošo programmu reģionālās darbības atspoguļojuma. Būtībā šāda rīcība ir pretrunā ar izmaiņām reģionālās attīstības plānošanā un reģionālās attīstības pieeju maiņu. Autore uzskata, ka arī reģionālās attīstības plānošanā Latvijā varētu tikt piemērots Filipa Makana trīsdimensiju modelis (sk. 1.1. apakšnodaļu), lai noteiktu katras teritorijas pozīciju un teritorijas esošajiem resursiem un attīstības potenciāla iespējām piemērotus reģionālās attīstības atbalsta instrumentus.

UVBP izmantošanas mēģinājumus reģionālajā attīstībā Latvijā var iedalīt trīs galvenajās grupās:

- reģionālo atšķirību izlīdzināšanas iniciatīvas (piem., īpaši atbalstāmo teritoriju programma, Latgales reģiona rīcības plāns 2012.–2013. gadam, pretendentu ierobežojumi pēc to ģeogrāfiskās atrašanās vietas, atbalsta intensitātes diversifikācija atbilstoši sociālekonomiskajiem rādītājiem);
- policentriskas attīstības iniciatīvas (piem., ES SF atbalsta programma nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centriem);
- teritoriju izaugsmes un sadarbības attīstības iniciatīvas, kurās ņemts vērā teritoriālo resursu attīstības potenciāls, atbalstīti sadarbības projekti un sekmēta sadarbība starp vietējo, reģionālo un nacionālo līmeni.

²⁹⁴ Rīcības plāns Latgales reģiona izaugsmei 2012.–2013.gadā. Ministru kabineta 27.06.2012. rīkojums Nr. 281 (Grozījumi: Ministru kabineta 12.02.2013.rīkojums Nr. 54)

Līdz šim īstenoti praktiski piemēri Latvijas reģionālajā attīstībā ir atrodami attiecībā uz pirmajām divām grupām. Autore secināja, ka Latvijas reģionālajā attīstībā ir novērojamas tikai atsevišķas UVBP iezīmes. Teritoriālo resursu attīstības potenciāla apzināšana un attīstība ir vājais posms Latvijas reģionālajā attīstībā, ko apliecina analizētie reģionālās attīstības plānošanas un ieviešanas dokumenti, citi veiktie reģionālās attīstības tematikas pētījumi un veiktās pašvaldību aptaujas rezultāti.

3.3. Uz vietu balstītas pieejas izmantošanas nepieciešamība reģionālās attīstības plānošanā un iespējas

Viens no pētījuma mērķiem ir priekšlikumu izstrāde UVBP izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā, lai uzlabotu Latvijas reģionu teritoriālo resursu attīstības potenciālu un sociālekonomiskos rādītājus. Sakārtots tiesiskais un institucionālais ietvars ir sekmīgas reģionālās attīstības nodrošināšanas pamatā, tāpēc reģionālās attīstības dokumentu un to savstarpējās saskaņotības uzlabošana ir viens no sākumpunktiem. Latvijas reģionālās attīstības dokumentu analīze parādīja, ka pastāv atšķirīgi reģionālās attīstības terminu skaidrojumi un dažāds to lietojums. Piemēram, atšķirīgi tiek lietoti termini „reģionālā attīstība”, „reģionālā politika” un „reģionālās attīstības politika”. Ņemot vērā to, ka UVBP izmantošana aptver arī reģionālās attīstības dokumentu pilnveidošanu, reģionālās attīstības dokumentos nepieciešams precizēt izmantoto terminu skaidrojumu, ietvert UVBP skaidrojumu un vienoties par reģionālās attīstības principiem. Plašāka reģionālās attīstības dokumentu analīze veikta 2.2. apakšnodaļā.

Latvijas reģionālās attīstības dokumentos ir minēti vairāk nekā 30 dažādi reģionālās attīstības principi. Piemēram, Attīstības plānošanas sistēmas likumā ir nostiprināti šādi principi – ilgtspējība, atklātība un savstarpējā saskaņotība. Savukārt Teritorijas attīstības plānošanas likums papildina Attīstības plānošanas sistēmas likumā uzskaitītos principus ar pieciem jauniem principiem – pēctecības, vienlīdzīgu iespēju, nepārtrauktības, integrētas pieejas un daudzveidības principiem. Kopā ar RAL tiek aptverts 21 reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā ievērojams princips, bet kopā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādņem ir jāievēro 28 dažādi principi. Galvenajos Latvijas reģionālās attīstības dokumentos minētie pamatprincipi apkopoti 15. pielikumā. Autores veiktie pētījumi pamato to, ka daļa no principiem, piemēram, aktualitātes princips, sadarbības princips, līdzdalības princips, dokumentu saskaņotības princips, ir vispārīgi principi, kas ir jāievēro jebkura normatīvā akta izstrādē. Tāpat nav skaidrs, kāpēc RAL un Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādņēs attiecībā uz reģionālo attīstību tiek minēti dažādi principi. Arī stratēģijā

„Latvija 2030” tiek minēti četri stratēģiskie principi – jaunrades, tolerances, sadarbības un līdzdalības princips –, minot, ka to ievērošana var būtiski palielināt Latvijas ilgtspējīgas attīstības iespējas. Tas kopā veido vairāk kā 30 principus.

Autores veiktie pētījumi pamato to, ka ir jāpārskata dažādos reģionālās attīstības dokumentos uzskaitītie principi, novēršot to dublēšanos un akcentējot galvenos principus, kas ir būtiski uz vietu balstītas pieejas ieviešanā: partnerības princips, integrētas pieejas princips un ilgtspējīgas attīstības princips. Tādi principi kā politiku koordinācijas, papildinātības un sadarbības princips jau ir ietverti minētajos trīs principos. Vienošanās par mazāku principu skaitu uzlabotu dažādu dokumentu uztveramību un sekmētu šo principu ievērošanu. Vairāk nekā 30 principu pastāvēšana rada sadrumstalotību, un zūd šo principu ievērošanas būtiskums. Autores veiktie pētījumi pamato to, ka tādi vispārīgie principi kā, piemēram, aktualitāte, dokumentu saskaņotība, to vispārīgā rakstura dēļ ir jānodala no reģionālās attīstības principiem.

Partnerības principa ievērošana ir izaicinājums publiskajai pārvaldei, kas nozīmē sadarbību ne tikai starp, piemēram, ministrijām, plānošanas reģioniem un pašvaldībām, bet arī sadarbību plānošanas reģionu un pašvaldību starpā, paplašinot sadarbības iespējas arī ar nevalstiskā sektora organizācijām. Partnerības princips 2014.–2020. gada plānošanas perioda dokumentu projektos ir īpaši izcelts, un tā ievērošanā liela loma ir pašvaldībām. Tā ievērošana sekmētu visu ieinteresēto pušu iesaisti un atbildību izvirzīto mērķu sasniegšanā. Turklāt sadarbība reģionālās attīstības plānošanā un vadībā palīdzētu izvairīties no aktivitāšu dublēšanās un padarītu efektīvāku institucionālo resursu izmantošanu.

Lai arī pēdējo desmit gadu laikā ir izstrādāti daudzi reģionālās attīstības dokumenti (sk. 5. pielikumu), neviena institūcija vai organizācija, tajā skaitā arī VARAM un LPS, nav nodrošinājusi visu reģionālās attīstības plānošanas un vadības dokumentu pieejamību vienuviet, kā arī trūkst metodisko norādījumu vai cita veida papildu skaidrojumu, kuri atvieglotu ar reģionālās attīstības jautājumiem strādājošo iestāžu un organizāciju darbu. Vienas vietnes izveide atvieglotu pašvaldību un citu valsts pārvaldes iestāžu darbu.

Atbilstoši autores izstrādātajai uz vietu balstītas pieejas izmantošanas shēmai (sk. 1.1. apakšnodaļas 1.2. attēlu) viens no būtiskiem posmiem ir esošo teritoriālo resursu un teritoriālā potenciāla novērtējums. Līdzšinējos Latvijas reģionālās attīstības dokumentos šo resursu novērtējumam nav bijusi vienota pieeja. Autores pētījums parādīja vairākus problēmjautājumus, piemēram, to, ka plānošanas dokumentiem ir atšķirīgs darbības laiks un daudzos dokumentos nav ņemta vērā reģionu attīstības pozīcija Latvijas, Baltijas Jūras reģiona vai ES līmenī. Mērķtiecīga teritoriālā potenciāla izmantošana pamatā saistās ar ekonomiskās aktivitātes sekmēšanu noteiktā teritorijā. Tas atspoguļojas arī veiktajā

pašvaldību aptaujā, kuras rezultāti parādīja, ka Latvijas reģionālās attīstības mērķos nepieciešams vairāk akcentēt ekonomisko dimensiju.

Pētījums parādīja, ka pašreiz teritorijas pārvaldība tiek raksturota kā neelastīga nepieciešamo izmaiņu veikšanā, jo nepastāv skaidrs mehānisms, kādā veidā publiskā pārvalde var pārskatīt esošās politikas programmas, lai tās atbilstoši piemērotu izmaiņām apkārtējā vidē. Šajā aspektā UVBP ietver nepieciešamību laikus aktualizēt ietekmējošos faktorus, lai veicinātu potenciālo risku novēršanu. Līdz šim reģionālās attīstības plānošana un vadība ir pamatā bijusi uz radušos situāciju reaģējoša un reģionālās attīstības pētījumi pamatā ir veikti jau esošās rīcības pamatošanai. Kā liecina 2.1. apakšnodaļā aplūkoto pētījumu analīze, tajos izteiktie priekšlikumi nav ņemti vērā, iespējams, politisku apsvērumu dēļ, kas pašvaldību vērtējumā ir visbiežāk minētie reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošie faktori.

VRAA izdevumā „Reģionu attīstība Latvijā 2011” secināts, ka „teritorijas attīstības līmeņa indekss kā kritērijs valsts budžeta dotāciju intensitātes noteikšanā ir darbojies sekmīgi – lielāku dotāciju apmēru ir saņēmušas pašvaldības, kas atrodas reģionos ar zemāku sociālekonomiskās attīstības līmeni, tām ir ietaupīti līdzekļi, kurus var novirzīt attīstības veicināšanai. Turklāt šāds princips veicina pašvaldību pieteikšanos ES SF un Kohēzijas fonda projektu īstenošanai un līdz ar to arī investīciju piesaistei – pašvaldībām ar salīdzinoši zemāku sociālekonomisko attīstības līmeni ierobežotie finanšu resursi bez valsts atbalsta līdzfinansējuma veidā apgrūtina iespējas īstenot projektus”.²⁹⁵ Tomēr autores veiktais pētījums parāda, ka šāda veida instrumenti neparāda ieguldījumu atdevi teritoriju attīstībā un potenciāli sekmē uz problēmām reaģējošu rīcību, nevis teritoriālo resursu un to potenciāla attīstību, kā arī nerada uz vietu balstītas pieejas izmantošanai nepieciešamo vidi.

Viena no 2011. gada iniciatīvām bija LPS piedāvājums²⁹⁶ ES un valsts finansējuma sadalē ieviest principu „nauda seko iedzīvotājam”, paredzot, ka Latvijas pašvaldības tiek iedalītas sešās pašvaldību grupās: mazie novadi, lauku novadi, pilsētu novadi, piejūras pašvaldības, lielo pilsētu pašvaldības un apriņķi, ja tādi tiktu izveidoti. LPS savu piedāvājumu vērtēja kā iespēju pašvaldībām pašām lemt par resursu izmantošanu savas teritorijas attīstībā.²⁹⁷ Autore uzskata, ka šī iniciatīva ir vērtējama kā solis uz izmaiņām esošajā finansējuma sadales kārtībā un satur daļu no UVBP elementiem, tomēr tā neparedz teritoriālo resursu un attīstības potenciāla novērtējumu un sadarbību starp pašvaldību grupām. Savukārt piedāvātajā vīzijā pozitīvi vērtējams ir tas, ka katrā pašvaldību grupā pašvaldības „atrod savas

²⁹⁵ Pārskats „Reģionu attīstība Latvijā 2011”. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2012. 172 lpp.

²⁹⁶ Latvijas Pašvaldību savienības 22.kongresa rezolūcija „Par attīstības vadības principu maiņu”. Latvijas Pašvaldību savienība, 23.05.2010.

²⁹⁷ Pūķis, M. Pašvaldībām jāļauj pašām izvēlēties, kur investēt. Latvijas Vēstnesis, 20.05.2011.

īpatnējās priekšrocības un attīsta tās”.²⁹⁸ Jāatzīmē, ka līdz šim nav skaidrības par reģionāla līmeņa pārvaldes attīstību (jautājums par plānošanas reģioniem un apriņķiem), kā arī šajā priekšlikumā, nodalot piejūras pašvaldības, rodas jautājums par pierobežu teritorijām. Ņemot vērā Latvijas pašvaldību skaitu, teritorijas lielumu un iedzīvotāju skaitu, iespējams, šāds pašvaldību dalījums nav labākais risinājums. Turklāt finansējuma apjoma iezīmēšana, no vienas puses, sniedz pašvaldībām iespēju precīzāk plānot savus resursus, bet, no otras puses, sekmē līdzšinējo dotāciju praksi, nevis jaunu atbalsta formu un instrumentu meklējumus.

Autore ierosina nevis izstrādāt atsevišķas atbalsta programmas piekrastes un pierobežas teritorijām, bet gan paredzēt atbalstu, kas ietver šo funkcionālo teritoriju vajadzībām atbilstošas specifiskas aktivitātes. Autore uzskata, ka atsevišķu programmu izstrādes gadījumā tiktu izveidoti ierobežojumi šīm teritorijām blakus esošajiem novadiem. Tāpēc ir svarīgi izvērtēt pierobežas teritoriju resursu attīstības potenciālu, tajā skaitā sadarbību starp pierobežas reģioniem Latvijā un kaimiņvalstu pierobežas reģioniem. Attiecībā uz vietu balstītas pieejas izmantošanas instrumentiem reģionālajā attīstībā Latvijā ir jāmin Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011.–2017. gadam, kuras nosaka kopējos mērķus piekrastes teritorijas attīstībai un aizsardzībai, lai nodrošinātu ilgtspējīgu piekrastes teritorijas izmantošanu kā Latvijas attīstības resursu. Dokumentā minēts, ka piekrastes teritorija līdz šim ir bijusi nepilnīgi izmantota un tās kā daudzfunkcionālas teritorijas attīstība sekmētu šīs teritorijas ilgtspējīgu attīstību un iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu, kā arī palielinātu Latvijas konkurētspēju. Tas ietvertu uzņēmējdarbības un publiskās infrastruktūras, piemēram, ostu darbībā, zvejniecībā, atpūtā vai tūrismā, attīstību. Plānots, ka nākamajā ES SF plānošanas periodā pamatnostādņu īstenošanai varētu būt pieejams papildu finansējums publiskās infrastruktūras pilnveidošanai un uzturēšanai piekrastes funkcionālajā telpā.²⁹⁹ Šis ir viens no retajiem dokumentiem, kas akcentē noteiktā teritorijā esošu resursu lomu un to attīstīšanas iespējas, ir pozitīvs piemērs uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālajā attīstībā un ietver ekonomisko aktivitāšu sekmēšanu.

VARAM uz vietu balstītu pieeju dēvē par teritoriālu pieeju un nosaka, ka galvenie principi tās izmantošanā ir pašvaldību rīcībspējas un atbildības palielināšana, vairāku nozaru koordinācija vienā teritorijā un sadarbības pasākumu īstenošana. Par UVBP iedzīvināšanu praksē tiek norādīts, ka līdztekus pastāv gan nacionālās nozaru prioritātes, gan teritoriju prioritātes, tādējādi tās nodalot, nevis sekmējot to vienotību. Ekonomikas profilu izstrādes iniciatīva, kas tika uzsākta 2010. gadā un plašāk analizēta 2.2. apakšnodaļā, varēja tikt izmantota kā pamats reģionālā līmeņa attīstības dokumentu izstrādei, lai nodrošinātu UVBP

²⁹⁸ Pūķis, M. Pašvaldībām jāļauj pašām izvēlēties, kur investēt. Latvijas Vēstnesis, 20.05.2011.

²⁹⁹ Latvijas nacionālā pozīcija par teritoriālo kohēziju. [tiešsaiste], 2009. [skatīts 10.09.2009] Pieejams: <http://www.rapl.gov.lv/pub/index.php?id=25&lid=2106>

izmantošanu nākamajā plānošanas periodā no 2014. līdz 2020. gadam. Ietilpīgā izstrādes procesa rezultātā tika zaudēta plānotā rezultāta aktualitāte un atbilstoši VARAM izstrādātajai shēmai, kura paredzēja reģionālās attīstības stratēģijas un reģionu profilu vietu kopējā plānošanas sistēmā (sk. 7. pielikumu), netika nodrošināta to sasaiste ar NAP 2014.–2020. gadam izstrādi. Reģionu ekonomikas profilu izstrādes vadlīnijas akcentēja arī otru ekonomiskā profila izstrādes mērķi – nodrošināt visa veida investorus ar informāciju par ekonomikas perspektīvām un ekonomiskajai attīstībai nepieciešamajiem priekšnosacījumiem. Tomēr šajās vadlīnijās trūka akcenta uz teritoriju resursu potenciāla attīstību. Autore konstatēja, ka reģionu ekonomikas profilu izstrādes vadlīnijas, kā arī citu VARAM iniciatīvu dokumenti, kas attiecas uz investīciju piesaistes, ekonomisko aktivitāšu stimulēšanas un telpiskās attīstības jautājumiem, neietvēra informāciju par atbildības un kompetences sadalījumu, nedz arī sadarbību starp VARAM un EM.

2012. gadā VARAM izstrādāja jaunu investīciju plānošanas sistēmu pašvaldībām, kas balstās uz atbalstu šādām mērķteritorijām – attīstības centriem, lauku teritorijām, Rīgas metropoles areālu, Baltijas jūras piekrasti, Austrumu pierobežu.³⁰⁰ Piedāvātā investīciju sistēma paredz noteiktus atbalsta virzienus katrai no šīm mērķteritorijām, kā arī finansējuma kvotēšanas pieeju. Kvotu aprēķināšanu plānots balstīt uz finansējuma sadali pa noteiktajām mērķteritorijām, lai mazinātu reģionālās atšķirības (teritorijas ar zemākiem sociālekonomiskajiem rādītājiem) un finansējuma koncentrāciju attīstības centros. Gan šī pieeja, gan diskusijas par nozaru politiku lomu reģionālās attīstības veicināšanā iezīmē reģionālās attīstības tālāku virzību teritorijām ar zemākiem sociālekonomiskiem rādītājiem, nevis uz to teritoriālo resursu attīstību. Turklāt plānotā atbalsta sistēma nav vērsta uz funkcionālu teritoriju attīstību un resursu izmantošanas savstarpēju papildinātību. Šajā pieejā attīstības centri tiek nošķirti no lauku teritorijas, kā arī nav skaidrs, kādā veidā pārklājas atbalsts, piemēram, attīstības centriem un Baltijas jūras piekrastei. VARAM norādīja, ka reģionu programmas jāizmanto kā informācijas avots nozaru politiku plānošanā un uzsvēra nozaru ministriju atbalstu reģionu programmu izstrādē, taču nenorādīja nepieciešamību nozaru politikas plānošanā un ieviešanā nodrošināt aktīvu reģionālā un vietējā līmeņa pārvaldes, kā arī reģionālo organizāciju iesaisti.³⁰¹

³⁰⁰ Bremšmits, R. Jauna investīciju plānošanas sistēma pašvaldībām. Prezentācija, 10.11.2011. [tiešsaiste], [skatīts 06.01.2013] Pieejams: <http://www.tavavara.lv/prezentacijas/prezentacija/raivis-bremssmits-jauna-investiciju-planosanas-sistema-pasvaldibam/>

³⁰¹ Raugze, I. Nozaru politiku loma reģionālās attīstības veicināšanā. Prezentācija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 04.07.2012. [tiešsaiste], [skatīts 06.01.2013] Pieejams: <http://www.tavavara.lv/prezentacijas/prezentacija/ilona-raugze-nozaru-politiku-loma-regionalas-attistibas-veicinasana/>

Atbilstoši Polijas prezidentūras laikā organizētās konferences secinājumiem par efektīviem teritoriālās attīstības atbalsta instrumentiem³⁰² nav pieļaujama teritoriālās pieejas segmentācija, piemēram, atbalsts pilsētām, lauku teritorijām un teritorijām ar īpašām ģeogrāfiskām iezīmēm kā piejūras teritorijas, jo tas rada risku tādu instrumentu radīšanai, kas nenodrošina nepieciešamo sadarbību starp šīm mērķteritorijām. Attiecīgi VARAM piedāvājums ir pretrunā ar šo ES dalībvalstu kopīgo secinājumu. Tāpat arī plānotā VARAM pieeja sekmē iniciatīvas, kas risina teritoriju attīstības problēmas tikai kādas pašvaldības teritorijā, bet neveicina partnerību izveidi.

Diskusijās, kas Latvijā aktivizējās līdz ar ekonomisko lejupslīdi, viens no jautājumiem bija ES SF administrēšanā iesaistīto iestāžu skaits. Ņemot vērā to, ka ES SF īstenošanas efektivitāte ir viens no būtiskiem 2014.–2020. gada plānošanas perioda jautājumiem, autore uzsvēra nepieciešamību no nozaru ministrijām nodalīt ES SF administrēšanas funkciju, tādējādi sekmējot to kompetenci un kapacitāti politiku plānošanā, otrkārt, piemeklēt atbilstošākās ES administrējošās iestādes esošajā institucionālajā struktūrā, ņemot par pamatu stratēģijas „Eiropa 2020” galvenos mērķus (sk. 3.4. tabulu).

3.4. tabula

**ES SF administrēšanā iesaistīto institūciju iespējamā sasaiste
ar stratēģijas „Eiropa 2020” mērķiem**

Stratēģijā noteiktais mērķis	Galvenais uzdevums	Tematiski atbilstošākā ES SF administrējošā iestāde Latvijā
Gudra izaugsme	Sekmēt zināšanas un inovāciju	Valsts izglītības attīstības aģentūra un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
Ilgspējīga izaugsme	Sekmēt vides un enerģijas jautājumu risināšanu	Centrālā finanšu un līgumu aģentūra
Integrējoša izaugsme	Nodrošināt sociālā kapitāla pieejamību	Nodarbinātības valsts aģentūra

Avots: tabulu veidojusi autore, pētījuma rezultāts.

Šāda pieeja sekmētu sadarbību starp nozaru ministrijām, lai kopīgi virzītos uz stratēģijas „Eiropa 2020” mērķu sasniegšanu, kā arī vienkāršotu ES SF administrēšanas sistēmu, samazinot pašlaik ES SF administrēšanā iesaistīto iestāžu skaitu no 15 uz 4. Jāņem vērā, ka dažas nozaru ministrijas, piemēram, VARAM, veic daļēju ES SF un citu finanšu instrumentu administrēšanas darbu. Šādā variantā, kad ES SF administrēšanā iesaistīto institūciju atbildība tiek veidota atbilstoši stratēģijas „Eiropa 2020” mērķiem, tiktu vienkāršota ES fondu ieviešanas sistēma. Autores piedāvātā pieeja palīdzētu arī izvērtēt ieguldījumus teritoriju attīstībā attiecībā uz izmaiņām ekonomikas, sociālajos un vides rādītājos un sekmētu stratēģijas „Eiropa 2020” mērķu un to teritoriālās dimensijas izpratni. Piemēram, gudra

³⁰² Key messages of the Polish Presidency conference. Conference Effective instruments supporting territorial development. Ministry of Regional Development, Warsaw, October 2011.

izaugsme vairāk attiecas uz pilsētu un to aglomerāciju attīstību un sadarbības iespējām, ilgtspējīga izaugsme vairāk aptver pilsētvides jautājumus, bet integrējoša izaugsme – funkcionālo teritoriju attīstību.

Lai efektīvāk izmantotu pieejamos institucionālos resursus, ir nepieciešams novērst funkciju dublēšanos valsts pārvaldes institūcijās. Piemēram, ES SF informācijas centru funkcijas pārklājas ar ES SF administrēšanā iesaistīto iestāžu aktivitātēm sabiedrības un mērķa grupu informēšanā par pieejamajiem ES fondu līdzekļiem. Tas, ka plānošanas reģioni paši neveic reģionam pieejamo ES finanšu resursu un vajadzību izvērtējumu pētījumus, bet gan nodod citiem izpildītājiem,³⁰³ rada jautājumu par plānošanas reģionu funkcijām, kompetenci un institucionālo kapacitāti. Tas attiecas arī uz VARAM iniciatīvu veidot pārnozaru uzņēmēju konsultāciju centrus reģionos, neņemot vērā jau esošo LIAA pieredzi un esošās un plānotās iniciatīvas reģionos, kā arī reģionos pastāvošos uzņēmējdarbības atbalsta centrus.

Pašvaldību aptauja parādīja, ka reģionālās attīstības plānošanā nepieciešama lielāka pašvaldību iesaiste. Jāatzīmē, ka 21,2% respondentu norādīja uz nepieciešamību veikt valsts iestāžu un pašvaldību optimizāciju. Aptauja parādīja arī to, ka pašvaldību darbiniekiem – gan vadības, gan speciālistu līmenī – ir nepieciešama papildu informācija par ES un Latvijas reģionālās attīstības tendencēm un aktuālajiem ES dokumentiem, piemēram, Kohēzijas ziņojumiem un stratēģiju „Eiropa 2020.” VARAM reģionālās attīstības analīzē kā viena no problēmām tiek minēts koordinācijas trūkums starp nozaru ministrijām. Arī pašvaldību aptauja akcentē to, ka nav skaidrs funkciju un atbildības sadalījums starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni. To savā promocijas darbā norāda arī socioloģe Dina Bite: „kopumā atbildības sadalījums starp pārvaldes vienībām vērtējams kā nepastāvīgs”.³⁰⁴ Tā kā koordinācijas jautājums nav ticis atrisināts nedz laika posmā, kad notika ekonomikas izaugsme, nedz šajā 2007.–2013. gada plānošanas periodā, kad Latvijai ir iespēja pilnā apmērā izmantot ES SF resursus, tā risināšanai ir nepieciešams rast citu pieeju. Ņemot vērā līdzšinējos Latvijas publiskās pārvaldes centienus izveidot atbilstošu koordinācijas mehānismu, pētījumā tika noteiktas galvenās problēmas (sk. 3.5. tabulu), piedāvājot iespējamo risinājumu variantus, kuri būtu virzāmi tālākai apspriešanai.

³⁰³ Informācija no plānošanas reģionu mājaslapās publicētajiem materiāliem par jau veiktajiem un plānotajiem publiskajiem iepirkumiem.

³⁰⁴ Bite, D. Pašvaldību sadarbība Latvijā. Promocijas darbs. Rīga, Latvijas Universitāte, 2012. 247 lpp.

Starpnozaru sadarbības problēmas Latvijā un to iespējamie risinājumi

Problēma	Iespējamais risinājums
Neefektīva informācijas apmaiņa starp pārvaldes līmeņiem	<ul style="list-style-type: none"> • vienota, uz vietu balstīta pieeja nozaru datu apkopošanā, uzkrāšanā un izmantošanā • visu aktuālo reģionālās attīstības dokumentu interneta vietne un skaidra informācijas aprites kārtība • vienota un daudzfunkcionāla teritoriju attīstības izmaiņu novērtēšanas sistēma
Nepietiekama vietējā un reģionālā līmeņa pārvaldes kapacitāte	<ul style="list-style-type: none"> • kapacitātes paaugstināšana stratēģisku plānošanas prasmju uzlabošanā • teritoriālās informācijas analīzes prasmju uzlabošana
Neskaidrības par nozaru ministriju kompetencē esošajiem jautājumiem, saskaņotas rīcības trūkums	<ul style="list-style-type: none"> • skaidras Latvijas reģionālās attīstības intereses ES, nacionālajā, reģionālajā un vietējā līmenī • vienots metodoloģiskais ietvars uz vietu balstītas pieejas izmantošanā nozaru politiku plānošanā un īstenošanā
Neatbilstība starp administratīvo un funkcionālo teritoriju	<ul style="list-style-type: none"> • funkcionālo teritoriju izveides metodoloģiskais ietvars • pašvaldību kapacitātes izvērtējums • metodoloģija „efektīvas” teritoriālas vienības izveidei • pašvaldību sadarbība teritoriju attīstības plānošanā un kopīgu projektu īstenošanā
Atšķirības noteiktajos politikas mērķos	<ul style="list-style-type: none"> • vienošanās par galvenajiem mērķiem un aizstāvamajām interesēm ES, nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī
Caurskatāmības principa nepietiekama ievērošana	<ul style="list-style-type: none"> • metodoloģija institucionālās kvalitātes novērtējumam gan nacionālā, gan reģionālā, gan vietējā līmenī • jauni sabiedrības iesaistes uzlabošanas mehānismi

Avots: tabulu veidojusi autore, balsoties uz Latvijas reģionālās attīstības dokumentu un 2011. gada septembrī veiktās pašvaldību aptaujas rezultātu analīzi.

Autores veiktā literatūras analīze un pašvaldību aptauja (pētījuma 3.1. apakšnodaļa) parādīja, ka vistiešāk starpnozaru sadarbība attiecas uz infrastruktūras uzlabošanas, cilvēkresursu attīstības un uzņēmējdarbības atbalsta pasākumiem un stratēģiskai plānošanai ir liela nozīme nozaru stratēģiju saskaņotā ieviešanā. Ņemot vērā to, ka koordinācijas uzlabošanas mēģinājumi bieži tiek asociēti ar lielāku administratīvo slogu, autore, izvērtējot galvenās problēmas, piedāvā līdzšinējos koordinācijas uzlabošanas centienus aizstāt ar sadarbību, kas ietver:

- 1) partnerības principa ievērošanu reģionālās attīstības plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā;
- 2) skaidru funkciju un atbildības sadalījumu starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni, pieņemot lēmumu par plānošanas reģionu statusu un lomu;
- 3) vietējā un reģionālā līmeņa institūciju un organizāciju lielāku iesaisti reģionālās attīstības plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā;
- 4) nozaru ministriju savstarpējās atskaitīšanās mazināšanu, kā arī pašvaldību atskaitīšanās nozaru ministrijām mazināšanu (mazināt uzsvāru no lielākas

koordinācijas, kas ietver papildu atskaitīšanos, virzoties uz kopīgu stratēģisko plānošanu un sadarbību).

Aktuāls ir arī jautājums par iespēju sekmēt privātā sektora un sabiedrības iesaisti teritorijas attīstības plānošanā. Pašvaldību aptauja norādīja, ka ir nepieciešams sekmēt pašvaldību aktivitāti uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides izveidē, kas ietver arī dažādu informatīvo pasākumu organizēšanu uzņēmējiem, piemēram, citu valstu pieredzes apzināšanu uzņēmumu sadarbības veicināšanā un tematisko klasteru izveidē.

Reģionu lomas skaidra noteikšana un funkcionālo teritoriju izveide ir viens no aptaujas rezultātos biežāk minētajiem veicamajiem pasākumiem reģionālās attīstības sekmēšanā Latvijā. Tas norāda uz ieilgušo nenoteiktību un skaidru lēmumu trūkumu par reģionālā līmeņa pašvaldību izveidi. Pētījuma 2.1. apakšnodaļā tika veikta reģionu lomas analīze, un viens no priekšlikumiem ir funkcionālo teritoriju attīstība, kas atbilstoši teritorijas attīstības potenciālam var arī nesakrist ar teritoriju administratīvajām robežām. Uz vietu balstītā pieejā sadarbības aspektam ir būtiska nozīme, jo šajā pieejā funkcionālo teritoriju izveidei jābalstās uz vietējā vai reģionālā līmeņa pārvaldes iniciatīvu. Līdz šim reģionu, kā arī pašvaldību attīstības stratēģijās funkcionālo teritoriju attīstība kā iespējamais reģionālās attīstības instruments nav minēta, savukārt stratēģijā „Latvija 2030” un atsevišķos dokumentos (piem., LPS 22. kongresa rezolūcijā) šādas teritorijas ir iezīmētas.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija „Latvija 2030” un Teritorijas attīstības plānošanas likums īpašu uzmanību pievērš piekrastes un pierobežas teritoriju esošā potenciāla novērtēšanai un tālākai attīstībai. Stratēģijā „Latvija 2030” kā funkcionālie reģioni ir iezīmēta Rīgas metropole un piejūras un pierobežas teritorijas. Autore uzskata, ka tādas ģeogrāfiski vienojošas pazīmes kā teritorijas atrašanās jūras tuvumā vai pierobežā nenozīmē, ka šī teritorija ir funkcionālais reģions. Piemēram, Latvijas gadījumā varētu būt iespējams izveidot funkcionālu reģionu, kas apvieno Valmieras, Siguldas un Cēsu pilsētas un to tuvumā esošās pašvaldības. Izmantojot esošās iestrādes inovācijas centru un biznesa inkubatoru darbībā, Vidzemes augstskolas potenciālu, šis reģions, arī kā pievilcīgs tūrisma maršruts, nākotnē varētu attīstīties par veiksmīgu funkcionālo reģionu. Tāpat arī Daugavpils vai cita nacionālās nozīmes pilsēta var sekmīgi veidoties par funkcionālā reģiona centru, tādējādi sekmējot arī apkārtējo teritoriju attīstību.³⁰⁵

Autore uzskata, ka funkcionālus reģionus var radīt tad, ja ir atbilstoši nosacījumi, piemēram, uzņēmējdarbībai labvēlīga vide. Attiecībā uz uzņēmējdarbības vides uzlabošanu plānošanas reģioni un pašvaldības līdz šim nav izrādījušas ievērojamu iniciatīvu. Pamatā šīs

³⁰⁵ Latvijas pilsētu sadarbības iespējamie modeļi analizēti INTERREG IVC projektā „Interregional Partnership Platform”, kurā autore bija viens no projekta autoriem un iesaistītajiem ekspertiem.

iniciatīvas ir balstītas uz projektu aktivitātēm un ir fragmentāras. Funkcionālo reģionu izveide Latvijā ir svarīga reģionālās attīstības tēma, kura būtu iekļaujama priekšlikumos reģionālās attīstības pētījumu veikšanai. Līdz šim Latvijā nav izveidojusies cieša sadarbība starp novadiem, ko apliecina arī pašvaldību aptauja, jo pašvaldības sacenšas savā starpā par iespējām saņemt papildu resursus gan no valsts (piem., mērķdotācijas), gan no ES SF. Par pašvaldību vājo sadarbību savā promocijas darbā raksta D. Bite, secinot, ka „institucionālā pašvaldību integrācija Latvijā ir zema. Par to liecina esošās mijiedarbības formas starp darbiniekiem, kas pārsvarā gadījumu ir ārēju apstākļu un nosacījumu determinētas. Formālus, institucionālus sadarbības piemērus, kas atbilstu augstam pašvaldību sadarbības līmenim, Latvijā identificēt nevar”³⁰⁶. Attiecībā uz valsts pārvaldes lomu D. Bite atzīmē, ka „pašvaldību sadarbības institucionālā ietvara galvenais veidotājs ir valsts pārvalde, kura ar dažādu instrumentu palīdzību centralizējusi varu. Valsts pārvaldes darbības gan tieši, gan netieši apgrūtina pašvaldību darbu un sadarbības iespējas. Valstij pietrūkst kopīgu mērķu, redzējuma, savstarpēji salāgotu rīcībpolitiku, un tas spiež darboties konkurences režīmā.”³⁰⁷

Viena no Eiropā pastāvošām pašvaldību sadarbības praksēm, kas Latvijā tiek lietota reti, ir pašvaldību organizāciju izveide kopīgai jautājumu risināšanai un kopīgu teritorijas attīstības projektu plānošanai un ieviešanai. Tas saistās ar jautājumu par starptautiskās sadarbības lomu reģionālās attīstības sekmēšanā. Lai pieejamos finanšu resursus efektīvāk novirzītu teritorijas attīstības mērķu sasniegšanai, arvien lielāka loma tiek piešķirta dažādiem sadarbības tīkliem. Tiek pieņemts, ka institūcijas un organizācijas, kas iesaistās dažādos sadarbības tīklos, lai izplatītu savas zināšanas un iegūtu jaunas zināšanas, kā arī pārņemtu labās prakses piemērus, spēj labāk saskatīt iespējas un mobilizēt savus resursus reģiona attīstības sekmēšanai.³⁰⁸ Tas apver arī teritoriālās sadarbības un citu programmu un iniciatīvu mērķtiecīgāku un efektīvāku izmantošanu. Tas, ka sadarbības projektu lomas palielināšana respondentu aptaujā tika minēta kā viens no instrumentiem reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā, parāda pašvaldību attieksmes maiņu pret to izmantošanu pašvaldību darbā un teritoriālo resursu attīstībā. To var saistīt ar pašvaldību un plānošanas reģionu rīcībā pieejamo finanšu resursu samazināšanos, kā rezultātā lielāka uzmanība tiek veltīta citām iespējām. Autores veiktie pētījumi pamato to, ka iespējai veidot sadarbību ar citu valstu reģioniem ir jābūt elastīgākai, jo šobrīd esošās teritoriālās sadarbības programmas nav vērstas uz efektīvāku reģionu rīcībā esošo resursu izmantošanu, bet gan ir ierobežojošas attiecībā uz atbalsta jomām un aktivitātēm. Ņemot vērā iesniegto un atbalstīto projektu īpatsvaru, pastāv arī liela konkurence starp projektu

³⁰⁶ Bite, D. Pašvaldību sadarbība Latvijā. Promocijas darbs. Rīga, Latvijas Universitāte, 2012. 247 lpp.

³⁰⁷ Turpat.

³⁰⁸ INTERREG IVC projekta „Interregional Partnership Platform” analīzes rezultāts, kurā autore bija viens no projekta autoriem un iesaistītajiem ekspertiem.

iesniedzējiem.³⁰⁹ Elastīgāka pieeja sekmētu efektīvāku sadarbību noteiktās nozarēs, veidojot tematisku labās prakses piemēru izziņāšanu, un sekmētu atbalstu projektiem ar lielāku pievienoto vērtību. Lai sekmētu dalību starptautiskās sadarbības un stratēģiskas iesaistes projektos, autore ierosina nākamajā ES fondu plānošanas periodā izmantot EK regulā³¹⁰ noteikto iespēju iestrādāt Latvijas ES SF darbības programmās finansējumu starpreģionālajai sadarbībai. Šādu pieeju šobrīd jau izmanto Vācija un Ungārija. Līdz šim 2007.–2013. gada plānošanās periodā Latvija nebija izmantojusi ERAF regulas 37. panta 6.b punktā minēto iespēju novirzīt daļu no darbības programmu budžeta sadarbības aktivitātēm. EK iniciatīvās un reģionālās attīstības dokumentos iezīmējas nepieciešamība teritoriālās sadarbības programmām rast sinerģiju ar valsts ES SF darbības programmās noteiktajiem prioritārajiem mērķiem un īstenojamiem pasākumiem.³¹¹ Attiecībā uz dalību teritoriālās sadarbības programmās autore uzskata, ka plānošanas reģioni varētu īstenot reģionāla mēroga sadarbības projektus, sekmējot reģionāla mēroga problēmu risināšanu un atvieglojot pašvaldību projektu plānošanas un ieviešanas administratīvo slogu. Tas samazinātu tādu situāciju iespējamību, kad viens plānošanas reģions nav bijis informēts par kādu citā reģionā īstenotu projektu, kā arī aktivitāšu pārklāšanās risku un administratīvo un finanšu resursu neefektīvu izmantošanu.³¹²

Arī pētījums par Latvijas pilsētu sociālekonomiskajām attīstības tendencēm norāda, ka Latvijas pilsētu sadarbība ar ārvalstu partneriem ir īstermiņa un projektu veida sadarbība, nevis ilgtermiņa programma ar kopīgiem attīstības mērķiem.³¹³ Ņemot vērā starptautiskās sadarbības pieaugošo lomu, ir nepieciešama stratēģiskāka pieeja Latvijas institūciju un organizāciju iesaistei dažādās starptautiskās organizācijās, kā arī jānodrošina savstarpēja informācijas apmaiņa par iegūto informāciju un citiem resursiem gan nacionālā, gan reģionālā līmenī. Tas sekmētu uz ilgtermiņa attīstības plāniem balstītu sadarbību. Turklāt lielāka iesaiste starptautiskajā sadarbībā, pēc autores novērojumiem, sekmē reģionu pāreju no atsevišķiem ieguldījumiem fiziskajā infrastruktūrā uz nepieciešamību pēc pieejas tirgum, informācijai un zināšanām kā neatņemamām reģionālās attīstības sastāvdaļām. Reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošo faktoru PESTTĀAD grupējumā (sk. 3.3. tabulu) dalība starptautiskās organizācijās un sadarbības tīklos tiek minēta kā būtisks ārējās vides faktors. Latvija nav

³⁰⁹ Pētījums „Latvijas pašvaldību, nevalstisko organizāciju un augstākās izglītības iestāžu dalība ES programmās un iniciatīvās 2007.–2010. gadā”. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2011. 70 lpp.

³¹⁰ 08.12.2006 Komisijas Regula (EK) Nr. 1826/2006, kas paredz noteikumus par to, kā īstenot Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu, un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1080/2006 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 371/1, 27.12.2006.

³¹¹ ES Kohēzijas politikas 2014.–2020. gadam tiesiskā ietvara priekšlikumi (regulu projekti). [tiešsaiste], [skatīts 27.12.2012] Pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/proposals_2014_2020_en.cfm

³¹² Autores novērojumi, piedaloties Teritoriālās sadarbības apakškomitejas darbā (statuss līdz 2011. gada augustam – apakškomitejas locekle).

³¹³ Eiropas Savienības Struktūrfondu 2004.–2006. gada plānošanas periodā apstiprināto projektu ietekme uz reģionālo attīstību Latvijā. Izvērtējuma ziņojums. Rīga, 2008. 107 lpp.

pārstāvēta vairākās starptautiskās organizācijās un sadarbības tīklos, kuru loma pēdējos gados ir pieaugusi. Piemēram, Latvija nav OECD dalībnieks, bet pievienošanās OECD dotu iespēju iegūt kvalitatīvu salīdzinošo analīzi par sociālekonomiskajiem procesiem, kas būtu izmantojami reģionālās attīstības plānošanā. Latvija nepiedalās arī Eiropas Reģionu asamblejā. Tāpat arī Latvija nav pārstāvēta Eiropas Attīstības aģentūru asociācijā, kura apvieno vairāk nekā 150 aģentūru intereses un nodrošina informāciju par aktuālākajām ES iniciatīvām un to projektiem.

Autore pētījuma gaitā konstatēja, ka neviens no Latvijas reģionālās attīstības plānošanas dokumentiem neparedz nepieciešamību veikt teritoriālo resursu regulāru novērtēšanu atbilstoši apkārtējās vides izmaiņām. 2009. gadā toreizējās RAPLM uzdevumā plānošanas reģioni uzsāka darbu pie reģionu ekonomikas profilu un prioritāšu izstrādes, „lai nodrošinātu mērķtiecīgus ES fondu ieguldījumus teritoriju attīstībā, stiprinātu pašvaldību lomu uzņēmējdarbības attīstības veicināšanā, un nākamajā plānošanas periodā panāktu plašākas atbalsta iespējas plānošanas reģionu un vietējo pašvaldību attīstības programmās noteikto prioritāšu īstenošanai, tādā veidā sekmējot uz vietu balstītas pieejas iedzīvināšanu atbalsta plānošanā”.³¹⁴ Izstrādātos ekonomikas profilus un stratēģijas bija plānots izmantot Latvijas NAP 2014.–2020. gadam izstrādē. Autore atzīst, ka izvirzītais mērķis norāda uz „no augšas uz leju” (*top-down*) pieeju un galvenais mērķis ir fondu ieguldījumu izmantošana, nevis teritoriālā potenciāla attīstība.

Plānošanas reģionu ekonomikas profilu izstrādes iniciatīvu autore vērtē kā soli uz reģionu lomas nostiprināšanu un efektīvāku resursu izmantošanu, taču regulāras izmaiņas profilu izstrādes uzstādījumos, atšķirīgās plānošanas reģionu pieejas un resursi, kā arī nenoformulētas vajadzības attiecībā uz sasniedzamo rezultātu to izstrādes procesu pārvērta ieilgušā un attiecībā uz izvirzīto mērķi nepabeigtā iniciatīvā. Ziņojums „Latvijas reģionu ekonomikas attīstības perspektīvas un virzieni 2010–2011” tika pabeigts tikai 2012. gadā, taču tas nesniedz informāciju par reģionu teritoriālo potenciālu un tā attīstības iespējām. Tas norāda, ka no VARAM un plānošanas reģionu puses nav bijusi vienota izpratne par reģionu ekonomikas profilu ieguldījumu uz vietu balstītas pieejas ieviešanā.

Teritoriālā potenciāla attīstīšana ir cieši saistīta ar nepieciešamību reģionu līmenī noteikt atbilstošas teritorijas attīstības prioritātes un galvenās investīciju jomas. Latvijas un citu valstu stratēģiju un citu plānošanas dokumentu analīze parāda, ka galvenās investīciju jomas ir uzņēmējdarbība, pētniecība, inovācija un prasmju uzlabošana. Līdz ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos preču un pakalpojumu eksportam bija liela nozīme Latvijas makroekonomisko

³¹⁴ Informācija par reģionu ekonomikas profila un prioritāšu izstrādi. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 2009. Npublicēts materiāls.

rādītāju uzlabošanā.³¹⁵ Attiecīgi arī teritoriālā potenciāla sekmēšanā jāņem vērā ārējā pieprasījuma iespējas un vajadzības. Pēc autores domām, plānošanas reģionu ekonomikas profilu izveides iniciatīva bija mēģinājums izveidot reģioniem specifiskus izaugsmes virzienus, bet šo mērķi nesasniedza, jo netika secināts, kādus resursus katrs reģions var piedāvāt, piemēram, ieinteresētam ārvalstu investoram.

2007.–2013. gada plānošanas periodā teritoriju līdzsvarota attīstība bija noteikta kā horizontālā prioritāte, ieviešot ES fondu aktivitātes. Tās mērķis „ir nodrošināt sociālās un ekonomiskās attīstības līmeņu un tempu sabalansēšanu atsevišķās valsts teritorijās, efektīvi izmantojot tajās pieejamos resursus izaugsmes sekmēšanai. Izmantojot teritoriju attīstības īpatnības un izaugsmes potenciālu, ir iespējams panākt maksimālu investīciju atdevi, nodrošinot iedzīvotājiem kvalitatīvus dzīves apstākļus un izaugsmes priekšnosacījumus neatkarīgi no to piederības konkrētai teritorijai”.³¹⁶ Horizontālās prioritātes definējums, uzsverot teritoriālo resursu efektīvāku izmantošanu, ietver uz vietu balstītas pieejas elementus. Tomēr, ņemot vērā to, ka joprojām nav izstrādāta reģionālās attīstības uzraudzīšanas un novērtēšanas sistēma, nav mehānisma, kas ļautu novērtēt, vai un kādā veidā ES fondi ir sekmējuši teritoriju līdzsvarotu attīstību.

Attiecībā uz reģionālo attīstību ir svarīgi minēt nepieciešamību veikt nevis tikai ietekmes uz teritoriju attīstību novērtējumu, bet arī izvērtēt nozaru politiku ieguldījumu atdevi sociālekonomisko rādītāju uzlabošanā. Latvijā gandrīz desmit gadu garumā notiek darbs pie reģionālās attīstības uzraudzības un novērtēšanas sistēmas izstrādes, kuras mērķis ir „nodrošināt reģionālajā politikā iesaistītās puses ar atbilstošu informāciju, kas kalpotu par pamatu lēmumu pieņemšanai reģionālās politikas īstenošanas procesā.”³¹⁷ Līdz šim bija plānots šo sistēmu izmantot kā vienu no Latvijas NAP 2007.–2013. gadam īstenošanas uzraudzības un novērtēšanas instrumentiem, bet šis mērķis netika īstenots. Laika gaitā sistēmas projekts ir mainījies arī nosaukumus, un 2012. gadā vairs netika runāts par sistēmas izstrādi, bet par reģionālās attīstības indikatoru moduli, kas ir cita projekta – Teritorijas attīstības plānošanas informācijas sistēmas – sastāvdaļa, un tā „mērķis ir izstrādāt modernu teritorijas attīstības plānošanas, infrastruktūras un nekustamo īpašumu pārvaldības informācijas sistēmu, kas nodrošinās efektīvas teritorijas plānošanas un nekustamā īpašuma pārvaldīšanas iespējas ilgtspējīgai un līdzsvarotai valsts attīstībai”,³¹⁸ tādējādi mainot sistēmas

³¹⁵ Bičevska, A. Latvijas reģioni 2004–2012. [tiešsaiste], [skatīts 06.03.2013] Pieejams: www.makroekonomika.lv

³¹⁶ Metodika teritoriju līdzsvarotas attīstības un Rīgas starptautiskās konkurētspējas horizontālo prioritāšu īstenošanai. Latvijas Republikas Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 15.11.2007.

³¹⁷ Reģionālās attīstības uzraudzība un novērtēšana. VARAM. [tiešsaiste], [skatīts 10.03.2013] Pieejams: http://www.varam.gov.lv/lat/darbibas_veidi/reg_att/raun/

³¹⁸ Reģionālās attīstības indikatoru modulis. VRAA. Papildus informācija. [tiešsaiste], [skatīts 12.11.2012] Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/raim/>

sākotnējos uzstādījumus. Ņemot vērā šīs sistēmas izstrādes termiņu vairākkārtējus pagarinājumus, 2014.–2020. gada plānošanas perioda sagatavošanā šī sistēma netiks izmantota, tas rada risku nepietiekamas un neoperatīvas informācijas izmantošanai šī perioda plānošanā un uzsākšanā.

Pētījumā analizētā citu valstu pieredze parāda, ka dažāda veida reģionālās attīstības uzraudzības sistēmas ir liels atbalsts reģionālās attīstības plānošanā un vadībā, tomēr reģionālās attīstības atbalsta instrumentu efektivitātes un citus novērtējumus, tāpat kā plānošanas dokumentu uzlabošanas priekšlikumu izstrādi nevar nodrošināt sistēmiski risinājumi. To var nodrošināt regulāri un neatkarīgi (nevis tikai pašu valsts institūciju pasūtīti) reģionālās attīstības problemātiku analizējoši pētījumi. To apliecina arī tas, ka līdz šim veiktajos pētījumos nav veikts Latvijas reģionālās attīstības novērtējums un nav sniegti konkrēti priekšlikumi situācijas uzlabošanai. Tam autore saredz vairākus iemeslus:

- 1) lielākā daļa reģionālās attīstības problemātikas pētījumu ir veikti pēc pašu valsts pārvaldes institūciju pasūtījuma, kas mazina pētījumu rezultātu objektivitāti;
- 2) pirms reģionālās attīstības pētījumu uzsākšanas nav skaidri noteikti pētījuma mērķi un priekšlikumu izmantošanas vajadzība;
- 3) nenotiek savstarpēja informācijas apmaiņa un tēmu saskaņošana starp valsts pārvaldes iestādēm, tajā skaitā arī starp plānošanas reģioniem;
- 4) daudzi pētījumi tiek finansēti no ES SF, kad starp sākotnējo plānošanu un pētījumu veikšanu ir ilgs laika posms, un rezultātā plānotā pētījumu problemātika kļūst neaktuāla. Atsevišķos gadījumos valsts pārvaldes iestādēs strādājošo speciālistu maiņas dēļ netiek nodrošināta pietiekama informācijas kontinuitāte darbu kvalitatīvai turpināšanai;
- 5) pētījumu veikšanas gaitā mainās pasūtītāja uzstādījumi, kas balstās uz izmaiņām reģionālās attīstības uzdevumos nepietiekamas stratēģiskās plānošanas dēļ.

2009.–2011. gadā Daugavpils universitātes sadarbībā ar Liepājas Universitāti, Vidzemes augstskolu un Latvijas Lauksaimniecības universitāti īstenotā projekta „Augstskolu pētnieciskā potenciāla veicināšana reģionālās attīstības sekmēšanai” galvenās rekomendācijas norāda uz nepieciešamību veidot sadarbību reģionālās attīstības jautājumu izpētē un Latvijas zinātniekiem un pētnieciskajiem institūtiem iesaistīties starptautiskos zināšanu tīklos.³¹⁹ Autore uzskata, ka nepieciešams sekmēt sadarbību starp valsts iestādēm un augstskolām aktuālu reģionālās attīstības problemātiku aptverošu pētījumu īstenošanā. Šī iniciatīva būtu sekmējama gan no valsts pārvaldes, gan no Latvijas augstskolu un pētniecības centru puses.

³¹⁹ Bela, B. Rekomendācijas. Prezentācija projekta „Augstskolu pētnieciskais potenciāls – reģionālās attīstības veicināšanai” noslēguma konferences ietvaros. [tiešsaiste], [skatīts 01.11.2012] Pieejams: <http://www.va.lv/lv/lapa/augstskolu-petnieciskais-potencials-regionalas-attistibas-veicinasanai>

Vairāki līdzšinējie pētījumi, tajā skaitā 2011. gada decembrī pēc Finanšu ministrijas pasūtījuma Baltijas Starptautiskā ekonomikas politikas studiju centra veiktais pētījums par Kohēzijas politikas prioritātēm jeb atbalsta jomām, kas Latvijai būtu jāpieņem programmēšanas periodā pēc 2013. gada, lai sasniegtu maksimālu atbalsta koncentrāciju³²⁰ atzīst, ka trūkst ticamu datu par Kohēzijas politikas ietekmi nozaru, uzņēmumu vai pašvaldību līmenī. Pētījums norādīja, ka plānošanas reģionu vidū nav vienota viedokļa par izvirzāmajām prioritātēm. Tā rezultātā tika ieteiktas piecas prioritātes: transporta infrastruktūra, informācijas sabiedrība, nodarbinātība, sociālā iekļaušana un izglītība, vide, pētniecība un tehnoloģiju attīstība. Tajā tiek atzīmēts pētījuma gaitā organizēto fokusgrupu diskusiju viedoklis, ka šāda pētījuma veikšanai un prioritāšu noteikšanai nebūtu jābūt Finanšu ministrijas, bet gan VARAM kompetences jautājumam. Tas parāda, ka starp nozaru ministrijām nav skaidrs atbildības un kompetences sadalījums par kohēzijas politiku nākotnē.

Pēdējo gadu laikā ir veikti vairāki valsts iestāžu pasūtīti reģionālās attīstības pētījumi, kas ir vērtējami kā fragmentāri un neatbild uz vienu no pamatjautājumiem – kāpēc Latvijā ir teritoriālās atšķirības, kāpēc tās tiek uzskatītas par ievērojamām un kādi būtu iespējamie risinājumi. Autores veiktā Latvijas reģionālās attīstības pētījumu analīze parādīja, ka pētījumos ietvertie secinājumi un priekšlikumi visbiežāk ir palikuši bez īpašas ievērtības un daļa no tiem dažādu gadu pētījumos atkārtojas. Ņemot vērā to, ka ir vajadzīgs laiks, lai veidotos reģionālās attīstības pētniecības tradīcijas, nepieciešams sekmēt pētnieku interesi. Autore ierosina stimulēt studentu un mācībspēku ieinteresētību, paplašinot reģionālās attīstības pētniecībai nepieciešamo izejas datu pieejamību. Piemēram, valsts iestāžu pasūtīto pētījumu ietvaros izmantotie dati varētu būt pieejami pētniecībai izmantojamā formātā (Excel, SPSS u.c.). Tas sekmētu diskusijas par pētījumu rezultātiem un nodrošinātu izejas datu izmantošanu tālākiem pētījumiem.

Otra iespēja, pēc autores uzskatiem, ir jau esošu pētniecības institūciju un dažādu starptautisku organizāciju un institūciju pētniecības resursu izmantošana, sekmējot Latvijas iesaisti dažādos starptautiskos projektos, sadarbības tīklos, kā arī dalību dažādās starptautiskās organizācijās (piem., OECD). Autore uzskata, ka Latvijas reģionu, pilsētu un novadu potenciāla novērtēšanai ir nepieciešams veikt statistikas datu analīzi, kā arī nodrošināt empīrisko izpēti metožu izmantošanu. Tas īpaši svarīgi ir saistībā ar uz vietu balstītas pieejas izmantošanu reģionālajā attīstībā Latvijā, kur reģionālās attīstības novērtēšana ir viens no posmiem pieejas izmantošanai reģionālajā attīstībā. Teritoriālo resursu un to savstarpējās papildinātības regulāra novērtēšana ir būtiska reģionālās attīstības nodrošināšanas daļa. Uz

³²⁰ Priekšizpēti rezultāti un identificējamās Kohēzijas politikas atbalstāmās jomās Latvijā pēc 2013. gada. Baltijas Starptautiskais Ekonomikas Politikas Studiju Centrs (pēc Finanšu ministrijas pasūtījuma, ID Nr.FM2011/19-ESF/ERAF/KF/TP). Rīga, 2011. 48 lpp.

vietu balstīta pieeja norāda uz nepieciešamību veikt izvērtējumu nozaru politikas ietekmei uz teritoriju attīstību. Piemēram, transporta attīstības politikas novērtējumā būtu svarīgi analizēt, vai līdzšinējās investīcijas transporta infrastruktūrā ir sekmējušas ekonomisko aktivitāti reģionos, vai ir sekmējušas Rīgas kā nacionālā attīstības centra sasniedzamību.

Lielākā līdzšinējos pētījumos minētā problēma ir kvalitatīvu un operatīvu statistikas datu trūkums. Valsts iestādes ir liela apjoma statistikas datu turētāji un ir nepieciešams rast risinājumu statistikas datu publiskai pieejamībai. Piemēram, gadījumos, kad ir veikti valsts iestāžu pasūtīti pētījumi, jāizvērtē iespēja pētījumā izmantoto statistikas datu brīvpieejas nodrošināšanai plašākai sabiedrībai. Bieži vien publiski ir pieejami tikai pētījumu kopsavilkumi vai īss informācijas atspoguļojums preses relīzēs, bet ne veiktais pētījums pilnā apmērā. Tāpat arī datu pārizmantojamību ierobežo statistikas datu ievietošana valsts iestāžu mājaslapās slēgtos formātos, nevis statistikas apstrādei piemērotos formātos. Teritoriālās analīzes datu savietojamību un efektīvāku izmantošanu dažādos lietišķajos pētījumos un lēmumu pieņemšanā gan valsts, gan reģionu, gan novadu līmenī nodrošinātu arī valsts iestāžu vienota metodika statistikas datu ieguvē, uzglabāšanā un pieejamības nodrošināšanā.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Zinātniskās literatūras, lietišķo pētījumu un uz vietu balstītas pieejas dažādo interpretāciju analīzes rezultātā autore izvirza galvenos secinājumus un priekšlikumus uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā, lai sasniegtu izvirzītos reģionālās attīstības mērķus.

Pētījuma galvenie secinājumi:

1. Reģionālās attīstības plānošana ir viens no reģionālās attīstības vadības galvenajiem posmiem, kas sniedz iespēju veikt izmaiņas reģionālajā attīstībā un ietver zināšanu izmantošanu reģionālās attīstības problēmu risināšanā, lai sasniegtu noteiktus mērķus un rezultātus. Tas pamato jaunu pieeju, piemēram, uz vietu balstītas pieejas, izmantošanas nepieciešamību reģionālās attīstības plānošanā, lai pēc iespējas efektīvāk sasniegtu reģionālās attīstības mērķus.
2. Nepieciešamību reģionālās attīstības plānošanā izmantot uz vietu balstītu pieeju nosaka šādi faktori:
 - katrā teritorijā ir pieejams atšķirīgs resursu, tajā skaitā arī institucionālo resursu, kopums, kuru attīstībai nevar piemērot vienotu pieeju;
 - pieaugošajai globalizācijai ir teritoriāls raksturs, līdz ar to tās ietekme uz dažādu reģionu attīstību ir atšķirīga;
 - ārējās vides izmaiņas ir reģionu attīstībā izmantojami procesi, kuru pārvaldīšanai nepieciešama atbilstoša institucionālā kapacitāte un elastīgums attiecībā uz iespējamiem problēmu risinājumiem;
 - teritoriālo resursu ilgtspējīga attīstība ietver nepieciešamību ilgtermiņā vienlaikus risināt ekonomikas, vides un sociālos jautājumus.
3. Reģionālās attīstības un vadībzinātnes literatūrā nepastāv vienota uz vietu balstītas pieejas definīcija, tāpēc autore piedāvā savu definīciju: uz vietu balstīta pieeja ir reģionālās attīstības plānošanā izmantojama metode, kuras pamatā ir noteiktā vietā pieejamo teritoriālo resursu un izaugsmi sekmējošo apstākļu mērķtiecīga un ilgtspējīga izmantošana. Autores skatījumā teritoriālo resursu mērķtiecīga un ilgtspējīga izmantošana ietver resursu vērtības palielināšanu, kā arī izaugsmes procesiem un resursu attīstības iespējām atbilstošu darbību īstenošanu, kas savukārt demonstrē teritorijas pārvaldības institūciju lomu un atbildību.
4. Uz vietu balstītas pieejas izmantošana sekmē uz rezultātu sasniegšanu orientētas publiskās pārvaldes attīstību un akcentē nepieciešamību rast informāciju un zināšanas, kas sniedz lēmumu pieņemšanai nepieciešamo kvalitatīvo informāciju par teritoriālajiem

resursiem un attīstības potenciālu. Turklāt pastāv arī sakarība starp pastāvošajām reģionālajām atšķirībām un publiskās pārvaldes efektivitātes novērtējumu: jo lielākas ir pastāvošās reģionālās atšķirības, jo zemāks ir publiskās pārvaldes efektivitātes rādītājs.

5. Uz vietu balstītu pieeju reģionālās attīstības plānošanā raksturo vairākas iezīmes. Tā:
 - ir vērsta uz stratēģisku attīstību;
 - uzsver teritoriālo resursu plānošanas, nevis ārējo investīciju lomu;
 - ir vērsta uz iespēju izmantošanu, nevis trūkumu mazināšanu;
 - apvieno stratēģisko plānošanu ar operacionālo plānošanu;
 - nosaka visu pārvaldes līmeņu sadarbību un ieinteresēto pušu iesaisti, mazinot nacionālā līmeņa nozīmīgumu.
6. Autore secinājusi, ka reģionālās attīstības procesi un tos ietekmējošie faktori ir vērtējami kopā ar teritorijai raksturīgo iezīmju analīzi un uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā ir nepieciešams veikt izmaiņas arī esošajā pārvaldes modelī, lai sekmētu institucionālo sadarbību un institucionālo elastību, kā arī sabiedrības iesaisti reģionālās attīstības plānošanā.
7. Uz vietu balstīta pieeja nosaka to, ka viens no būtiskākajiem tās izmantošanas reģionālās attīstības plānošanā nosacījumiem ir tas, ka reģionālās attīstības aktivitātēm ir jābūt plānotām to īstenošanai vietējā, nevis nacionālā līmenī un plānošanā ir jābūt iesaistītiem visiem pārvaldes līmeņiem.
8. Autores izstrādātā shēma uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā ietver šādus galvenos posmus:
 - esošo teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla novērtējums;
 - mērķu noteikšana teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla izmantošanai;
 - piemērotu reģionālās attīstības instrumentu izvēle un izstrāde;
 - pārvaldības sistēmas efektīva funkcionēšana;
 - teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla izmaiņu un ieguldījumu teritorijas attīstībā atdeves novērtējums.
9. Teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla plānošanas uzlabošana ir stratēģiski svarīga reģionālās attīstības mērķu sasniegšanā, un tās nodrošināšanai ir nepieciešama kvalitatīva un aktuāla informatīvā bāze, kā arī teritoriālo resursu pārvaldības prasmes.
10. Pēdējo gadu laikā Eiropas reģionālajā attīstībā iezīmējās trīs galvenās attīstības tendences:
 - teritoriālo resursu lomas pieaugums reģionālās attīstības plānošanā;
 - aktīvāka reģionālā un vietējā pārvaldes līmeņa iesaiste reģionālās attīstības plānošanā;

- institucionālās struktūras uzlabošana, tajā skaitā tautsaimniecības nozaru savstarpējās sadarbības sekmēšana.

ES reģionālās attīstības virzība uz uz vietu balstītas pieejas izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā atbilst publiskās pārvaldes attīstības tendencēm, kas iezīmē ilgtermiņa plānojumu, politiku integrāciju un institūciju sadarbību.

11. Citu Eiropas valstu pieredzes analīze parādīja to, ka uz vietu balstītas pieejas izmantošanā reģionālās attīstības plānošanā viens no lielākajiem izaicinājumiem ir spēja izveidot tādu pārvaldes mehānismu, kas var efektīvi ieviest noteiktas teritorijas attīstības vajadzībām atbilstošus instrumentus. Veiktā analīze parādīja to, ka efektīva publiskā pārvalde tiek vērtēta pēc prasmes pārvaldīt zināšanas un teritoriālos resursus. Uz vietu balstīta attīstība citās valstīs ir novērojama galvenokārt saistībā ar reģionu lomas stiprināšanu un to atbildības palielināšanu, izmaiņām institucionālajā sistēmā un ieguldījumu teritorijas attīstības novērtējumā. Valstu pieredzes analīze parādīja, ka priekšnosacījums uz vietu balstītas pieejas sekmīgai izmantošanai ir ES, nacionālā un reģionālā līmenī skaidri noteikti reģionālās attīstības mērķi.
12. Reģionālās attīstības plānošanas procesu Latvijā negatīvi ietekmē nenovērtētā institucionālo resursu loma, tajā skaitā neskaidrā plānošanas reģionu loma, starpinstitutionālās sadarbības un vienotas izpratnes trūkums par uz vietu balstīto pieeju un tās izmantošanas iespējām. Reģionālās attīstības plānošanas stratēģiskajos dokumentos institucionālais ietvars netiek skatīts kā reģionālo attīstību nodrošinošs resurss, un tas netiek sasaistīts ar reģionu izaugsmes potenciālu, lai arī uz vietu balstītā pieejā reģionālā līmeņa pārvaldes institūciju uzdevums ir nodrošināt atšķirīgām situācijām piemērotus risinājumus un saskaņotu darbību plānošanu un ieviešanu vietējā līmenī.
13. Īstenotā administratīvi teritoriālā reforma, mēģinot izveidot spēcīgākas pašvaldības, izstrādātā valsts ilgtermiņa attīstības stratēģija, kā arī uzkrātā pieredze ES fondu apguvē, sekmē uz vietu balstītas pieejas izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā Latvijā. Savukārt vājie posmi ir saistīti ar nepietiekamu plānošanas reģionu kapacitāti un to neskaidro lomu, nepietiekamu nozaru politiku savstarpējo sadarbību un vienotas nostājas trūkumu jautājumā par uz vietu balstītas pieejas izmantošanu, tās ieviešanas iespējām un ietekmi uz reģionālo attīstību Latvijā.
14. Reģionālās attīstības plānošanā un īstenošanā Latvijā pamatā tiek izmantoti reaģējošie reģionālās attīstības instrumenti, kas risina pastāvošās problēmas, savukārt uz vietu balstītā pieejā būtiski ir sekmēt aktīvo un preventīvo instrumentu izmantošanu, kas pamatā ir ekonomiska rakstura un ir vērsti uz teritorijas izaugsmes sekmēšanu.

15. Latvijas reģionālās attīstības instrumentu analīze parādīja to, ka reģionālās attīstības mērķu sasniegšanai galvenokārt tiek izmantoti infrastruktūras projekti, kuri pamatā paredzēti sociāla rakstura jautājumu risināšanai, kā arī pašvaldību ēku atjaunošanai. Situācija, kad reģionālās atšķirības Latvijā nav mazinājušās un nav sekmējušas atpalikušāko reģionu attīstību, ņemot vērā līdzšinējos valsts finansējuma un ES fondu ieguldījumus, norāda uz nepieciešamību pēc citām pieejām reģionālās attīstības mērķu īstenošanā.
16. Pašvaldību aptaujas rezultāti parādīja to, ka īstenotie reģionālās attīstības nodrošināšanas pasākumi Latvijā tiek vērtēti kā nebūtiski attiecībā uz reāliem uzlabojumiem pašvaldību teritorijās, un galvenā nozīme Latvijas teritoriju attīstībā tiek piešķirta pieejamajam ES fondu finansējumam. Lielākā daļa respondentu atbalstīja uz vietu balstītas pieejas izmantošanu un saistīja to ar nepieciešamību noteikt skaidrus reģionālās attīstības politikas mērķus, kas balstīti uz stingri definētām valsts interesēm ES līmenī un konkrētām reģionālās attīstības prioritātēm nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī.
17. Galvenās pētījumā noteiktās starpnozaru sadarbības un pārvaldības problēmas Latvijā ir:
- neefektīva informācijas apmaiņa starp pārvaldes līmeņiem;
 - nepietiekama vietējā un reģionālā līmeņa pārvaldes kapacitāte;
 - neskaidrības par nozaru ministriju kompetencē esošajiem jautājumiem un saskaņotas rīcības trūkums;
 - neatbilstība starp administratīvo un funkcionālo teritoriju;
 - atšķirības noteiktajos politikas mērķos;
 - caurskatāmības principa nepietiekama ievērošana.
18. Uz vietu balstītas pieejas izmantošanas „mēģinājumus” reģionālās attīstības plānošanā Latvijā var iedalīt trīs galvenajās grupās: reģionālo atšķirību izlīdzināšanas iniciatīvas, policentriskas attīstības iniciatīvas un teritoriju izaugsmes un sadarbības attīstības iniciatīvas. Līdz šim īstenoti praktiski piemēri ir atrodami pirmajām divām grupām, un reģionālās attīstības plānošanā Latvijā ir novērojamas tikai atsevišķas uz vietu balstītas pieejas iezīmes.
19. Latvijā, neskaitot LPS un Latvijas Lielo pilsētu asociāciju, trūkst tādu nevalstisko organizāciju, kas būtu spēcīgi diskusiju virzītāji un viedokļu veidotāji par reģionālās attīstības jautājumiem.

Pētījumā izvirzītie uzdevumi tika pilnībā izpildīti, un pētījuma ietvaros ir veikta uz vietu balstītas pieejas būtības un to veidojošo elementu analīze reģionālās attīstības plānošanas kontekstā, veikts reģionālās attīstības plānošanas teritoriālās dimensijas

nozīmīguma un Eiropas valstu uz vietu balstītas pieejas izmantošanas pieredzes izvērtējums, veikta Latvijas reģionālās attīstības plānošanas sistēmas analīze, kā arī izstrādāta shēma uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā un priekšlikumi tās izmantošanai reģionālās attīstības plānošanas pilnveidošanai Latvijā.

Pētījuma rezultātā sasniegtās novitātes ir: izstrādāta reģionālās attīstības plānošanas kontekstam piemērota uz vietu balstītas pieejas definīcija, izstrādāta shēma uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā (galvenie posmi un noteicošie elementi), veikts teritoriālās dimensijas un publiskās pārvaldes lomas novērtējums mūsdienu reģionālās attīstības un vadības teorijās, kā arī empīriskā pētījumā, veicot visu Latvijas pašvaldību aptauju, izanalizēti pašvaldību speciālistu viedokļi par reģionālās attīstības plānošanu Latvijā un atklāti būtiski reģionālās attīstības plānošanas problēmu loki, un piedāvātas to risināšanas iespējas, tajā skaitā noskaidroti galvenie reģionālās attīstības plānošanu ietekmējošie faktori Latvijā.

Uz veiktā pētījuma un izdarīto secinājumu pamata, lai sekmētu institucionālo un teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla izmantošanu, autore ir sagatavojusi **virkni priekšlikumu** uz vietu balstītas pieejas izmantošanai reģionālās attīstības plānošanā Latvijā.

Ņemot vērā to, ka viens no būtiskākajiem uz vietu balstītas pieejas elementiem ir elastīga institucionālā sistēma, izstrādātie priekšlikumi ir adresēti vairākām Latvijas valsts pārvaldes un izglītības un zinātnes institūcijām: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai un citām nozaru ministrijām, Valsts kancelejai, Pārresoru koordinācijas centram, Latvijas Universitātei un citām augstskolām. Atsevišķi priekšlikumi ir adresēti arī nevalstiskā sektora organizācijām.

Priekšlikumi ir strukturēti atbilstoši uz vietu balstītas pieejas galvenajiem posmiem un nosaka nepieciešamību:

- nodrošināt teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla sākotnējās analīzes un veikto ieguldījumu teritorijas attīstībā atdeves novērtējumu veikšanai atbilstošu informatīvo bāzi;
- sekmēt jaunu plānošanas pieeju izstrādi;
- sekmēt jaunu finanšu instrumentu izveidi;
- uzlabot institucionālo kapacitāti un teritoriālo resursu pārvaldības prasmi.

1. **Priekšlikumi atbilstošas tiesiskās un informatīvās bāzes nodrošināšanai** (t.sk. plānošanas dokumentu aktualizēšana un uzlabošana; kvalitatīvi un pieejami vietējā, reģionālā un nacionālā līmeņa dati; novērtējumu veikšana):

1.1. **Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai:**

1.1.1. aktualizēt reģionālās attīstības politikas plānošanas un vadības dokumentus, precizējot terminoloģiju un novēršot tajos ietvertu reģionālās attīstības principu dublēšanos (akcentējot tikai galvenos principus), tādējādi uzlabojot dokumentu kvalitāti un pārvaldes darbu kopumā;

1.1.2. nodrošināt reģionālās attīstības, tajā skaitā teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla, regulāru novērtējumu:

- veicot reģionālās attīstības plānošanas un vadības procesu novērtēšanu;
- veicot novērtējumu tautsaimniecības nozaru ietekmei uz teritoriju attīstību;
- ieviešot teritoriju attīstības jautājumu, tajā skaitā pārvaldes efektivitātes, publiskas apspriešanas praksi, iesaistot augstākās amatpersonas, nozaru ministrijas, nevalstisko sektoru, reģionu un pašvaldību pārstāvjus, tādējādi mazinot dažādu politisko faktoru iespējamo ietekmi uz reģionālās attīstības plānošanu.

1.1.3. rast risinājumu kvalitatīvu un operatīvu statistikas datu pieejamībai novadu līmenī, lai sekmētu teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla novērtēšanu un datu izmantošanu stratēģisku un operatīvu lēmumu pieņemšanā par reģionālās attīstības jautājumiem.

1.2. **Nozaru ministrijām:** nozaru attīstības plānošanā ņemt vērā teritoriālo resursu un to attīstības potenciālu un kaimiņvalstu teritoriju attīstības tendences (veikt pētījumus un analīzi par Latvijas reģionu salīdzinājumu ar citu Eiropas valstu reģioniem), tādējādi sekmējot uz vietu balstītas pieejas izmantošanu reģionālās attīstības mērķu sasniegšanai.

1.3. **Valsts kancelejai:**

1.3.1. pārskatīt esošo neaktuālo Politikas plānošanas dokumentu datubāzi un uz tās pamata izveidot vietni, kur nozaru ministrijām, plānošanas reģioniem, pašvaldībām un citām ieinteresētajām pusēm ir pieejami visi Latvijas reģionālās attīstības plānošanas un vadības dokumenti, kā arī minēto dokumentu komentāri, skaidrojumi un piemērošanas metodoloģijas. Šajā vietnē ir jānodrošina dokumentu hierarhiska sakārtošana, jānorāda to

darbības laiks, kā arī jāuzlabo to kategorizētas atrašanas iespēja. Šāda aktualizēta dokumentu vietne sekmētu pārvaldes institūciju atbildību par to kompetencē esošajiem dokumentiem un pārvaldes darba un pastāvošā tiesiskā ietvara caurspīdīgumu;

1.3.2. izveidot statistikas datu turētāju sadarbības tīklu, lai sekmētu datu pieejamību un to tiešu izmantošanu reģionālās attīstības plānošanā.

2. Priekšlikumi jaunu plānošanas pieeju izstrādes veicināšanai:

2.1. **Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai:** sekmēt publiskā sektora inovācijas attīstību, lai atvieglotu reģionu attīstības plānošanas un novērtēšanas darbu un veiktu reģionu attīstības rādītāju padziļinātu analīzi.

2.2. **Finanšu ministrijai:** integrēt starptautisko sadarbību galvenajās darbības programmās un sekmēt sadarbības sinerģiju ar ES SF darbības programmās noteiktajiem prioritārajiem mērķiem un to sasniegšanai īstenojamiem pasākumiem.

2.3. **Pārresoru koordinācijas centram:** izveidot tematiskās darba grupas atbilstoši nacionālās reģionālās attīstības stratēģijā ietvertajām prioritātēm, lai veicinātu nevalstisko organizāciju, privātā sektora un citu ieinteresēto grupu iesaisti reģionālās attīstības plānošanā, kā arī sekmētu vienotas nostājas izstrādi par uz vietu balstītas pieejas izmantošanu.

2.4. **Latvijas Universitātei un citām augstskolām:** izvērtēt pētniecisko kapacitāti un finansējuma piesaistes iespējas reģionālās attīstības pētniecības un studiju programmu attīstībai, lai sniegtu ieguldījumu teritoriālās informācijas analīzes un reģionālās attīstības un pārvaldības problemātikas analizē un diskusiju sekmēšanā:

2.4.1. iniciējot un veicot Latvijas reģionālās attīstības un pārvaldības problemātikas pētījumus;

2.4.2. veicot reģionālās attīstības plānošanas un ieviešanas procesu analīzi Latvijā un citās Baltijas valstīs (piem., labās prakses piemēru ES apkopošana un publiskošana, ekspertu diskusiju organizēšana);

2.5. **Latvijas Pašvaldību savienībai, citām nevalstiskā sektora organizācijām un neatkarīgiem pētījumu centriem,** kas strādā ar reģionālās attīstības plānošanas jautājumiem (piem., Latvijas Teritorijas plānotāju asociācija, Baltijas Starptautiskais ekonomikas politikas studiju centrs): organizēt diskusijas par reģionālās attīstības plānošanas un pārvaldības jautājumiem nacionālā un Baltijas valstu līmenī, veikt iegūto rezultātu analīzi un sekmēt to plašāku rezonansi sabiedrībā.

3. Priekšlikumi jaunu finanšu instrumentu izstrādē:

3.1. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai:

3.1.1. izvērtēt līdzšinējo finanšu instrumentu saņēmēju loku, to ierobežojošos faktorus un ierobežojumu piemērošanas pamatotību, lai jaunu finanšu instrumentu izstrādē novērstu nepamatotus ierobežojumus un sekmētu reģionālās attīstības mērķu sasniegšanu;

3.1.2. novērst uz vietu balstītas pieejas segmentāciju, plānojot atbalsta instrumentus, piemēram, teritorijām ar īpašām ģeogrāfiskām iezīmēm kā piejūras teritorijas, jo tas rada risku tādu instrumentu radīšanai, kas nenodrošina nepieciešamo sadarbību starp dažādām mērķteritorijām un ir vērsti uz reģionālās attīstības problēmu risināšanu tikai noteiktu pašvaldību teritorijās, bet neveicina partnerību izveidi.

3.2. Nozaru ministrijām: jaunu finanšu instrumentu izstrādē ņemt vērā nepieciešamību radīt apstākļus reģionu teritoriju attīstības potenciāla efektīvākai izmantošanai, nevis Rīgas dominances faktora mazināšanai;

3.3. Finanšu ministrijai:

3.3.1. ES SF ieviešanas tiesiskajā ietvarā paredzēt iespēju pašvaldībām sagatavot un ieviest kopīgus infrastruktūras un sociālos projektus (piem., projektu iesniedz un īsteno vairākas pašvaldības), tādējādi sekmējot integrētu pieeju reģionālās attīstības plānošanā un vadībā, teritoriālo resursu efektīvāku izmantošanu, kā arī pašvaldību sadarbību teritorijas attīstībai aktuālu jautājumu risināšanā.

3.3.2. ES SF ieviešanas tiesiskajā ietvarā paredzēt finanšu instrumentu (piem., JESSICA) attīstību un izmantošanu Latvijā.

3.4. Plānošanas reģioniem, Latvijas Pašvaldību asociācijai un pašvaldībām:

publiskot savus un citur aizgūtos līdzšinējās labās prakses piemērus par finanšu instrumentu ieviešanas praktiskajiem aspektiem, kā arī pašu veiktos vai pasūtītos pētījumus par jaunu finanšu instrumentu nepieciešamību un izveides iespējām.

4. Priekšlikumi institucionālās kapacitātes un teritoriālo resursu pārvaldības prasmes uzlabošanai:

4.1. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai:

4.1.1. stiprināt plānošanas reģionu lomu reģionālās attīstības plānošanā, izvērtējot plānošanas reģionu darbības efektivitāti un novēršot

līdzšinējos trūkumus, tajā skaitā izvērtēt reģionu teritorijā esošo novadu pašvaldību pārvaldības un attīstības kapacitāti un sniegto pakalpojumu kvalitāti;

4.1.2. izvērtēt funkcionālu reģionu, tajā skaitā pilsētreģionu, izveidošanas iespējas Latvijā kā alternatīvu risinājumu reģionālā pārvaldes līmeņa izveidei un piedāvāt iespējamus mehānismus šāda veida reģionos izstrādāto attīstības iniciatīvu apstiprināšanai un ieviešanai, tādējādi nodrošinot elastīgāku pieeju dažādu jautājumu risināšanai un sekmējot elastīgākas pārvaldes attīstību bez papildu finanšu ieguldījumiem.

4.2. Valsts kancelejai:

4.2.1. sekmēt starpreģionālās sadarbības izmantošanu reģionālajā attīstībā, atbalstot un izvērtējot Latvijas dalību starptautiskās organizācijās un sadarbības tīklos:

- apkopojot un publiskojot informāciju par ministriju, plānošanas reģionu, pašvaldību un citu pārvaldes struktūru starptautisko sadarbību, tās veidiem un ieguvumiem (piem., sociālie un ekonomiskie ieguvumi, labās prakses piemēri) un Latvijas interešu pārstāvniecību starptautiskās organizācijās un sadarbības tīklos;
- izstrādājot stratēģisku pieeju Latvijas institūciju un organizāciju iesaistei dažādās starptautiskās organizācijās, lai sekmētu institucionālo resursu efektīvāku izmantošanu, uzlabotu informācijas plūsmu un izmantotu starptautisku un citu valstu institūciju praksi dažādu reģionālās attīstības plānošanas un vadības jautājumu risināšanā.

4.2.2. paaugstināt valsts pārvaldes un pašvaldību darbinieku zināšanas par aktuālajiem reģionālās attīstības jautājumiem, uzlabojot to prasmes teritorijas attīstības plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā, tādējādi paaugstinot darbinieku un valsts pārvaldes kompetenci kopumā un sekmējot teritoriālo resursu un to attīstības potenciāla efektīvāku izmantošanu.

4.3. Pārresoru koordinācijas centram:

4.3.1. izvērtēt esošās institucionālās struktūras piemērotību nospraustajiem reģionālās attīstības mērķiem;

4.3.2. izvērtēt iespējamus risinājumus sadarbības veicināšanai, nevis koordinācijas palielināšanai starp nozaru ministrijām, tostarp mazināt starpinstitucionālās atskaitīšanās slogu, tādējādi sekmējot pārvaldes institūcijas darba efektivitāti un savstarpējo sadarbību.

4.4. Latvijas Universitātei un citām augstskolām: sekmēt reģionālās attīstības studiju programmu, studiju un kursu attīstību, lai sekmētu valsts iestāžu darbinieku un citu ieinteresēto speciālistu teritoriālo resursu un izaugsmes faktoru pārvaldības prasmju uzlabošanu (piem., apmācību organizēšana).

4.5. Pašvaldībām: izvērtēt izmaiņu nepieciešamību pārvaldes un organizatoriskajā struktūrā, tajā skaitā teritorijas attīstības un citu nozaru speciālistu skaita proporciju attiecībā pret atbalsta funkcijas veicošo darbinieku skaitu pašvaldību struktūrās atbilstoši pašvaldību teritorijas attīstības prioritātēm.

BIBLIOGRĀFISKO UN INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS

Starptautiskie normatīvie dokumenti

1. 08.12.2006 Komisijas Regula (EK) Nr. 1826/2006, kas paredz noteikumus par to, kā īstenot Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu, un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1080/2006 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 371/1, 27.12.2006.
2. 13.12.2007 Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. Latvijas Vēstnesis, 82 (3866), 28.05.2008. Spēkā no 01.12.2009.
3. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 83/127, 30.03.2010.

Latvijas Republikas likumi

4. Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums. Latvijas Vēstnesis, 202 (3986), 30.12.2008.
5. Attīstības plānošanas sistēmas likums. Latvijas Vēstnesis, 80 (3864), 23.05.2008.
6. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam. Pārresoru koordinācijas centrs. Apstiprināts ar 20.12.2012. Latvijas Republikas Saeimas lēmumu.
7. Likums par pašvaldībām. Latvijas Vēstnesis, 61 (192), 24.05.1994.
8. Reģionālās attīstības likums. Latvijas Vēstnesis, 53 (2628), 09.04.2002.
9. Teritorijas attīstības plānošanas likums. Latvijas Vēstnesis, 173 (4571), 02.11.2011.

Valdības normatīvie dokumenti

10. Darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma aktivitātes „Atbalsts ieguldījumiem sīko un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās” īstenošanas kārtība; Ministru kabineta 20.11.2007. noteikumi Nr. 798. Latvijas Vēstnesis, 198 (3774), 11.12.2007.
11. Deklarācija par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, 03.11.2010.
12. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Latvijas Republikas Saeima, 10.06.2010.
13. Ministru kabineta 04.04.2000. sēdes protokola Nr. 15 izraksts. Latvijas Vēstnesis, 125/126 (2036/2037), 07.04.2000.
14. Ministru kabineta 24.05.2011. sēdes protokols Nr. 32.

15. Nacionālās reģionālās attīstības padomes nolikums; Ministru kabineta 28.08.2007. noteikumi Nr. 580. Latvijas Vēstnesis, 144 (3720), 06.09.2007.
16. Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013. gadam; Ministru kabineta 04.07.2006. noteikumi Nr. 564. Latvijas Vēstnesis, 108 (3476), 11.07.2006.
17. Par Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādņem; Ministru kabineta 15.08.2002. rīkojums Nr. 436. Latvijas Vēstnesis, 118 (2693), 20.08.2002.
18. Par nacionālajām programmām ekonomiskās politikas realizācijai; Ministru kabineta 12.04.1994. rīkojums Nr. 162-r. Latvijas Vēstnesis, 50 (181), 28.04.1994.
19. Par Reģionālās politikas pamatnostādņem; Ministru kabineta 02.04.2004. rīkojums Nr. 198. Latvijas Vēstnesis, 55 (3003), 07.04.2004.
20. Par Reģionālās politikas pamatnostādņem 2013.–2019. gadam; Ministru kabineta 29.10.2013. rīkojums Nr. 499. Latvijas Vēstnesis, 212 (5018), 30.10.2013.
21. Pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas koncepcija, 04.06.1996. Latvijas Vēstnesis, 98 (583), 07.06.1996.
22. Rīcības plāns Latgales reģiona izaugsmei 2012.–2013. gadā. Ministru kabineta 27.06.2012. rīkojums Nr. 281 (Grozījumi Ministru kabineta 12.02.2013. rīkojums Nr. 54).
23. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas nolikums; Ministru kabineta 21.03.1995 noteikumi Nr. 57. Latvijas Vēstnesis, 47 (330), 28.03.1995.

Citi oficiālie dokumenti

24. Ceturtais ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju. Eiropas Komisija, Brisele, 05.2007. 228 lpp.
25. Community Strategic Guidelines for Cohesion 2007–2013. European Commission, 06.07.2005., 39 p.
26. Darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība.” [tiešsaiste], 06.10.2011, [skatīts 12.12.2011] Pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/04-kohezijas_politikas_nakotne/dp_aktivitates/1dp/FMProgr_1DP_30092011.pdf
27. Daudzļīmeņu pārvaldības harta. Reģionu komiteja, Brisele, 2014. [tiešsaiste], [skatīts 10.04.2014] Pieejams: www.cor.europa.eu/mlgcharter
28. ES Kohēzijas politikas 2014.–2020. gadam tiesiskā ietvara priekšlikumi (regulu projekti). [tiešsaiste], [skatīts 27.12.2012] Pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/proposals_2014_2020_en.cfm
29. Europe 2020. A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission. COM (2010), 03.03.2010.

30. Green Paper on Territorial Cohesion. Turning territorial diversity into strength. Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The Committee Of The Regions And The European Economic And Social Committee. {SEC(2008) 2550}, COM(2008) 616 final. Brussels.
31. Latvijas dalība Eiropas Savienībā – pamatprincipi, mērķis, prioritātes un darbība 2007.–2013. Ārlietu ministrijas informatīvs ziņojums, Rīga, 2006.
32. Latvijas Republikas Saeimas 2011. gada 3. marta kārtējās sēdes darba kārtība. Latvijas Republikas Saeima, 2011.
33. Latvijas sākotnējā pozīcija par teritoriālo kohēziju. [tiešsaiste], 2009. [skatīts 10.09.2009] Pieejams: <http://www.raplm.gov.lv/pub/index.php?id=25&lid=2106>
34. London response to European Commission's Green paper on territorial Cohesion: Turning territorial diversity into strength. London Councils, February 2009.
35. Metodika teritoriju līdzsvarotas attīstības un Rīgas starptautiskās konkurētspējas horizontālo prioritāšu īstenošanai. Latvijas Republikas Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 15.11.2007.
36. National Development Strategy 2020. Poland, Warsaw, September 2012.
37. National Strategy of Regional Development 2010–2020: Regions, Cities, Rural Areas. Ministry of Regional Development (adopted by the Council of Ministers on 13.07.2010), Warsaw. 158 p.
38. Par 2010. gada 16.–17. marta Eiropas Savienības vietējo un reģionālo pašvaldību lietu neformālajā Ministru padomē izskatāmajiem jautājumiem. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas informatīvais ziņojums, izskatīts Ministru Kabinētā 15.03.2010.
39. Par Latvijas nacionālo pozīciju par teritoriālo kohēziju. Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrijas informatīvais ziņojums. RAPLM, 2009. [tiešsaiste], [skatīts 12.11.2010] Pieejams: www.mk.gov.lv/doc/2005/RAPLMzino_240909.3460.docx
40. Par Latvijas nacionālo pozīciju par teritoriālo kohēziju. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas informatīvais ziņojums. VARAM, 2011. [tiešsaiste], [skatīts 12.12.2011] Pieejams: http://www.mk.gov.lv/doc/2005/VARAMZINO_17112011.2923.DOCX
41. Sixth progress report on economic and social cohesion. Report from the Commission to the European Parliament and the Council, {SEC(2009) 828 final}. 25.06.2009. COM(2009) 295 final.
42. The Lisbon Strategy 2000 – 2010. An analysis and evaluation of the methods used and results achieved. Final Report (PE 440.285 EN). European Parliament, 2010.

43. Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Gada pārskats 2004. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Rīga, 2005.

Autoru darbi

44. Acemoglu, D., Dell, M. Productivity Differences Between and Within Countries. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2010, 2:1, pp. 169–188.

45. Adams, N., Alden, J., Harris N. Regional Development and Spatial Planning in an Enlarged European Union. Ashgate Publishing, 2012, 298 p.

46. Adams, N., Cotella, G., Nunes, R. Territorial development, cohesion and spatial planning : knowledge and policy development in an enlarged EU. New York, New York: Routledge, 2010, 488 p.

47. Adams, D., Hess, M. Operationalising place-based innovation in public administration. *Journal of Place Management and Development*. Vol. 3 Iss: 1, pp. 8 – 21.

48. Aghion, P., Howitt, P. The Economics of Growth. The MIT Press, Cambridge, 2009, 518 p.

49. Alecke, B., Mitze, T., Untiedt G. Growth effects of regional policy in Germany: results from a spatially augmented multiplicative interaction model. *The Annals of Regional Science*, 2013, Volume 50, Issue 2, pp. 535–554.

50. Alexiadis, S. Convergence Clubs and Spatial Externalities: Models and Applications of Regional Convergence in Europe. *Advances in spatial science*. Berlin, Springer, 2013. 244 p.

51. Arefi, M. Asset-based Approaches to Community Development. UN-HABITAT, Community development, 2008, 51 p.

52. Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2013, 151 lpp.

53. Auerbach, P. The crunching of classical economics. *The Political Quarterly*. 2009. No. 80(4), pp. 605–607.

54. Bache, I. Europeanization and Multilevel Governance: Cohesion Policy in the European Union and Britain. Rowman & Littlefield, 2008. p. 193.

55. Bachtler J., Yull D. Regional Policy in Western Europe: Taking Stock of the Shift in Paradigm. RUFIS; 2007. 46 p.

56. Baldersheim, H., Vegard, A., Ogard, M. The Rise of the Networking Region: The Challenges of Regional Collaboration in a Globalized World. The International Political Economy of New Regionalisms Series. Ashgate Publishing, 2011, 192 p.

57. Baltiņa, L. Policentriska attīstība kā teritoriālās kohēzijas instruments. *Latvijas Universitātes raksti*. Ekonomika un vadības zinātne, 754. sējums. Latvijas Universitāte, 2010. 242.–254. lpp.
58. Baltiņa, L. Uz vietu balstīta pieeja ES reģionālās politikas efektivitātes uzlabošanai. *Latvijas Universitātes raksti*. Ekonomika un vadības zinātne, 766. sējums. Latvijas Universitāte, 2011. 106–120. lpp.
59. Baltiņa, L., Muravska, T. Eiropas Savienības Kohēzijas politika pēc 2013. gada. Ko tā nozīmē Latvijai? *Žurnāls „Latvijas intereses Eiropas Savienībā”*, Nr. 1. Rīga, 2012. 46.–56. lpp.
60. Barca, F. An Agenda for a Reformed Cohesion Policy, A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations. Independent report, 2009.
61. Barca, F., McCann, P. The Case for Regional Development Intervention: Place-Based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*, Vol. 52, No. 1, 2012. pp. 134–153.
62. Bas, R. Poland-regional development. Wydawnictwo Unitex, 2009, 255 p.
63. Bela B. Rekomendācijas. Prezentācija projekta „Augstskolu pētnieciskais potenciāls – reģionālās attīstības veicināšanai” noslēguma konferences ietvaros. [tiešsaiste], [skatīts 01.11.2012] Pieejams: <http://www.va.lv/lv/lapa/augstskolu-petnieciskais-potencials-regionalas-attistibas-veicinasanai>
64. Bite, D. Pašvaldību sadarbība Latvijā. Promocijas darbs. Rīga, Latvijas Universitāte, 2012. 247 lpp.
65. Blakely, E. J., Leigh, N. G. Planning Local Economic Development: Theory and Practice. SAGE, 2009. p. 446.
66. Blizkovsky P. Are We Living in a Converging World? Regional Disparities and Convergences from a Global Perspective. *Research in World Economy* Vol. 3, No. 2; 2012, pp. 41–51.
67. Blöchliger, H., Charbit, C. Subcentral Governments and the Economic Crisis: Impact and Policy Responses. *Working Papers*, N°752. OECD, 2010.
68. Bohme, K., Doucet, D. et al. How to strengthen the territorial dimension of ‘Europe 2020’ and the EU Cohesion Policy. Warsaw, 2011. p. 97.
69. Bradford, N. Place-Based Public Policy: Towards a New Urban and Community Agenda for Canada. Research report, Canadian Policy Research Networks, Ottawa, 2005. 64 p.
70. Brand, R., Gaffikin F. Collaborative Planning in an Uncollaborative World. *Planning Theory*. Vol. 6., 2007. pp. 282–313.

71. Brennan, M., Birdger, J., Alter, T.R. *Theory, Practice, and Community Development*. Routledge, 2013, 224 p.
72. Breslin, S., Hughes, C.W., Phillips, N., Rosamond, B. *New Regionalism in the Global Political Economy: Theories and Cases*. Routledge, 2013, 272 p.
73. Brundenius, C., Göransson, B. *Universities in Transition: The Changing Role and Challenges for Academic Institutions*. International Development Research Centre, 2011. pp. 34–45.
74. Brühlhart M. Agglomeration and Growth: Cross–Country Evidence. *Journal of Urban Economics*, Vol. 65, Issue 1, 2009. pp. 48–63.
75. Camagni, R. On the concept of territorial competitiveness: sound or misleading? *Urban Studies Journal*, Vol. 39. 2002. pp. 2395–2411.
76. Capasso, A., Dagnino, G., Lanza, A. *Strategic capabilities and knowledge transfer within and between organizations: New perspectives from acquisitions, networks, learning and evolution*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing. pp. 35–55.
77. Capello, R., Camagni, E., Chizzolini, B., Fratesi, U. *Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe: European Competiveness and Global Strategies*. *Advances in spatial science*. Springer, 2008. 319 p.
78. Capello, R., Caragliu, A., Nijkamp, P. *Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use*. *Discussion Papers*, No. 09-059/3. Tinbergen Institute, 2009.
79. Capello, R., Dentinho, T.P. *Networks, Space and Competitiveness: Evolving Challenges for Sustainable Growth*. Edward Elgar Publishing, 2012, 293 p.
80. Charbit, C. *Governance of Public Policies in Decentralised Contexts: The Multi-level Approach*. *OECD Regional Development Working Papers*, No. 4. OECD Publishing, Paris, 2011. 23p.
81. Charbit, C., Michalun, V. *Mind the gaps: Managing Mutual Dependence in Relations among Levels of Government*. *OECD Working Papers on Public Governance*, No. 14. OECD Publishing, Paris, 2009.
82. Charbit, C., Vammalle, C. “Modernising government” in *Making Reform Happen: lessons from OECD countries*. OECD Publishing, Paris, 2010. pp. 209–237.
83. Chavance B. *Institutional Economics*. Business & Economics. Taylor & Francis, 2008. pp. 45–75.
84. Clark, G. *Recession, Recovery and Reinvestment: the role of local economic leadership in a global crisis*. OECD Publishing, Paris, 2009.

85. Cojanu, V. A strategic and operational view of competitiveness and cohesion in the European context. *Eastern Journal of European Studies*, Vol. 1, Issue 1, June 2010. pp. 153–168.
86. Conteh, C. Policy Governance in Multi-level Systems: Economic Development and Policy Implementation in Canada. McGill-Queen's Press, 2013, p. 248.
87. Cooke, P. N., Parrilli, M. D., Curbelo, J. L. Innovation, Global Change and Territorial Resilience. *New Horizons in Regional Science Series*. Edward Elgar Publishing, 2012, 512 p.
88. Craig, P. P. Shared Administration and Networks: Global and EU Perspectives. Values in Global Administrative Law, *Oxford Legal Studies Research*. No. 6, 2009. pp. 1–60.
89. Crescenzi, R., Percoco, M. Geography, Institutions and Regional Economic Performance. *Advances in Spatial Science*. Springer, 2012. 436 p.
90. Crosta, N. The New Rural Paradigm: Policies and Governance. OECD Publishing, 2006.
91. Czekalla S. European Cohesion And Funding Policies. GRIN Verlag, 2011, 60 p.
92. Dale, A., Dushenko, W.T., Robinson, P.J. Urban Sustainability: Reconnecting Space and Place. University of Toronto Press, 2012, 286 p.
93. Darmsgard, O., Lindqvist, M., Roto, J., Sterling, J. Territorial potentials in the European Union. *Nordregio Working Paper*, Vol. 6, 2009. p. 50.
94. Dawkins, C. J., Space And The Measurement Of Income Segregation. *Journal of Regional Science*, 47, 2007. pp. 255–272.
95. Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas vīzijas / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004. 529 lpp.
96. Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2005. 586 lpp.
97. Diedrichs, U., Reiners, W., Wessels, W. The Dynamics of Change in EU Governance. Studies in EU Reform and Enlargement Series. Edward Elgar Publishing, 2011, 288 p.
98. Dosenrode-Lynge, S. Z., Halkier, H. The Nordic Regions and the European Union. The International Political Economy of New Regionalisms Series. Ashgate Publishing, 2004. 223 p.
99. Duhr, S., Colomb, C., Nadin, V. European Spatial Planning and Territorial Cooperation. Routledge, London, 2010. 460 p.

100. Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., Tinkler, J. New public management is dead – long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, No. 16(3), 2006. pp. 467–494.
101. Eiropas Savienības Struktūrfondu 2004.–2006. gada plānošanas periodā apstiprināto projektu ietekme uz reģionālo attīstību Latvijā. Izvērtējuma ziņojums. Rīga, 2008.
102. Eiselt, I. What is wrong with EU Cohesion Policy? Observations of an over-ambitious policy design. *EIF Working Paper*, No. 29. Austrian Academy of Sciences, 2008. 21 p.
103. Eisenhardt, K., Martin, J. Dynamic capabilities: What are they? *Strategic Management Journal*, Vol. 21, Issue 10–11, October – November 2000. pp. 1105–1121.
104. Engerman, S. L., Sokoloff, K. L. Institutional and Non-Institutional Explanations of Economic Differences. Springer, 2005. pp. 639–666.
105. Erba, S., Lim, J., Tong, D., Plane, D. New Perspectives on Regional Development. *Région et développement*, Volume 33, Editions L'Harmattan, 2011, 289 p.
106. Ernesto, F., Pastore F. The Labour Market Impact of the EU Enlargement: A New Regional Geography of Europe? Springer, 2010, 342 p.
107. ESDP, European Spatial Development Perspective. Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union. European Commission, Brussels, 1999.
108. ESPON DEMIFER projekts. ESPON programmas pētījums. [tiešsaiste], 2010, [skatīts 12.12.2012] Pieejams: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/demifer.html
109. ESPON Project 3.1. Integrated Tools for European Spatial Development. [tiešsaiste], [skatīts 04.10.2012] Pieejams: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_ESPON2006Projects/Menu_CoordinatingCrossThematicProjects/
110. Evers, D., Tennekes, J., Borsboom, J., Van den Heiligenberg, H., Thissen, M. Territorial Impact Assessment of Territorial Cohesion for the Netherlands. The Hague, Environmental Assessment Agency, 2009. 71 p.
111. Ežmale, S. Latvijas reģionu attīstība un telpiskā plānošana ES politiku kontekstā. Promocijas darbs. Daugavpils universitāte, 2012. 252 lpp.
112. Faludi, A. Cohesion, Coherence, Cooperation: European Spatial Planning Coming of Age? Routledge, London, 2010. 208 p.
113. Farmer, D. J. Public Administration in Perspective: Theory and Practice Through Multiple Lenses. Sharpe publication house, 2010. 259 p.

114. Farole, T. and Rodríguez-Pose, Andrés and Storper, Michael. Cohesion policy in the European Union: growth, geography, institutions. *Journal of common market studies*, 49 (5), 2011. pp. 1089–1111.
115. Features of public administration in Finland. Local and Regional Government Finland. Helsinki, 2008.
116. Filiz, T.E. Using the Model in England for Analyzing the Likely Future of Turkey's Regional Development Agencies. *British Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 3 (1), December 2011. pp. 18–27.
117. Financial Framework 2007–2013. European Commission. [tiešsaiste], [skatīts 06.01.2013] Pieejams: http://ec.europa.eu/budget/figures/fin_fw0713/fw0713_en.cfm#cf07_13
118. Finka, M. Territorial Cohesion – Between Expectations, Disparities and Contradictions. *German Annual Of Spatial Research and Policy 2007*. Territorial Cohesion. Springer, 2007. pp. 23–39.
119. Florida, R. *The Great Reset: How the Post-Crash Economy Will Change the Way We Live and Work*. HarperBusiness, 2011. p. 240.
120. Fox, W., Schwella, E., Wissink, H. *Public Management*. Sun Press, 2004. pp. 25.
121. Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C. *Stakeholder Theory: The State of the Art*. Cambridge University Press, 2010. 343 p.
122. Fritsch, M., Noseleit F. Indirect employment effects of new business formation across regions: The role of local market conditions. *Papers in Regional Science*. Vol. 92, Issue 1, 2013. pp. 1–241.
123. Fujita, N. Myrdal's Theory of Cumulative Causation. *Evolutionary and Institutional Economic Review*. Vol. 3, no. 2, 2007. pp. 275–283.
124. Gorzelak, G., Goh, C. C., Fazekas, K. (eds) *Adaptability and change. The regional dimensions in Central and Eastern Europe*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, 2012. 408 p.
125. *Good practices in the national sustainable development strategies of OECD countries*. Sustainable Development Studies. OECD, Paris, 2006.
126. Green, P.A., Haines A. *Asset Building and Community Development*. SAGE Publication Inc., 2012. 360 p.
127. Green, G.P., Haines, A. *Business and Economics*. SAGE Publicaion Inc., 2011, 339 p.
128. Greunewald, D. A. Accountability and collaboration: Institutional Barriers and Strategic pathways for place-based education. *Ethics, Place and Environment*. Vol. 8 (3), 2005. pp. 261–283.

129. Grzeszczak, R., Karolewski I.P. The Multi-Level and Polycentric European Union: Legal and Political Studies, LIT Verlag Münster, 2012, 174 p.
130. Hamilton D.S. Europe 2020: Competitive Or Complacent? Johns Hopkins University, 2011 295 p.
131. Hiro, I. What Does Endogenous Growth Theory Tell about Regional Economies? Empirics of R&D Worker-based Productivity Growth Regional Studies. Regional Studies, Vol. 42, Issue 7, 2008. p. 947–960.
132. Horn, A. European Cohesion Policies. GRIN Verlag, 2012, 24 p.
133. Horvath, G. Difficulties of Regional Building Processes in Eastern and Central Europe. Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Science. Pecs, 2011.
134. Howitt, P. Innovation, Competition and Growth: A Schumpeterian Perspective on Canada's Economy. C.D. Howe Institute, 2007.
135. Japiņa, G. Starpnozaru pieeja ES politiku veidošanas procesā – gaidot Latvijas prezidentūru ES Padomē. „Starpdisciplināritāte sociālajās zinātnēs: vai tā sniedz atbildes uz mūsu izaicinājumiem augstākajā izglītībā un pētniecībā?”, zin. red.: Muravska, T., Ozoliņa, Ž., Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 173–189 lpp.
136. Johnson, T. G. Place-based Economic Policy: Innovation or Fad? *Agricultural and Resource Economics Review*, Vol. 36, No. 1., 2007, pp. 1–8.
137. Kagitci M. Effectiveness of Cohesion policy in reducing regional disparities. divergence between national and regional convergence. *Theoretical and Applied Economics*, 2009, vol. 12(541), pp. 161–165.
138. Karlson, C., Johansson, B., Stough, R.R. Entrepreneurship, Social Capital and Governance: Directions for the Sustainable Development and Competitiveness of Regions. Edward Elgar Publishing, 2012, 411 p.
139. Karpi, I., Kokkonen, M., Lähteenmäki-Smith, K. SWOT-analysis as a basis for regional strategies. *Nordregio Working Paper*, Vol. 4, 2001. p. 80.
140. Key messages of the Polish Presidency conference. Conference Effective instruments supporting territorial development. Ministry of Regional Development, Warsaw, 2011.
141. Kilper H.(Ed.) New Disparities in Spatial Development in Europe. German Annual of Spatial Research and Policy. Thiemo W.E. From Disparities to Diversity – Territorial Cohesion in the European Union. Springer, 2009. pp. 19–36.
142. Kovacs, I. P. Disintegrated or fragmented public administration and regional development policy in Eastern Europe. Overcoming Fragmentation in Southeast Europe. *Spatial Development Trends and Integration Potential*. Eds. P. Getimis, G. Kafkalas. Aldershot: Ashgate, 2007. pp. 75–100.

143. Kučinskis, M. Ir nepieciešama teritoriāla pieeja. Diena, 08.02.2012.
144. Kunz, M. Regional Unemployment Disparities in Germany: An Empirical Analysis of the Determinants and Adjustment Paths on a Small Regional Level. W. Bertelsmann Verlag, 2012, 152 p.
145. Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2004/2005: Rīcībspēja reģionos. Galv. red. Zobena, A. Rīga: ANO Attīstības programma, LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2005. 148 lpp.
146. Latvijas Pašvaldību savienības 22. kongresa rezolūcija „Par attīstības vadības principu maiņu”. Latvijas Pašvaldību savienība, 23.05.2010.
147. Latvijas pilsētu sociālekonomiskās attīstības tendences. Pētījums. Pasūtītājs: Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Izpildītājs: SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”. Rīga, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2008.
148. Lennon, S., O’Neil, W. Facilitating Regional Economic Development – Local Government Perceptions and What it Can Do. Australia, 2008.
149. Lindblad, S. Implementation of Territorial Cohesion in Sweden. Presentation in VASAB Annual Conference, Warsaw, 08.02.2011.
150. Lindblad, S. The EU Territorial Agenda 2020 and Territorial Cohesion – a Swedish Policy Viewpoint. Nordregio News Issue 1, 2011
151. Luksa, M. Par teritorijām, kas tukšojas no cilvēkiem, plāniem un pašvaldību smago mugursomu. Latvijas Vēstnesis, 16.09.2010.
152. Lūsiņa, I. Jauns dokuments reģionālajā politikā. Vai sekos arī jauns pavērsies? Latvijas Vēstnesis, 08.08.2011.
153. Lyons, M. Place–shaping: a shared ambition for the future of local government. Stationery Office, 2007. 400 p.
154. Maddock, S., Robinson, B. Place Based Innovation. National School of Government. United Kingdom, 2012. pp. 20–25.
155. Mainoties saglabājies, dažādā Latvija / [zin. red.: Krastiņš, O., Vanags, E.]. Rīga: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2008. 318 lpp.
156. Making the Most of Regional Development Policy Through Multi-level Governance. OECD Territorial Reviews: Poland 2008, 14.11.2008. pp. 171–242.
157. Marcuse, P., Van Kempen, R. Globalizing cities: a new spatial order? Oxford, Blackwell. 2000. 318 p.
158. Mason, R.J. Collaborative Land Use Management: The Quieter Revolution in Place-based Planning Rowman and Littlefield, 2008, 363 p.

159. McCann E., Framing space and time in the city: urban policy and the politics of spatial and temporal scale. *Journal of Urban affairs*. Vol. 25., No. 2, 2003. pp. 159–178.
160. McCann, P. *Modern Urban and Regional Economics*. Oxford University press, 2013, 432 p.
161. Menard, C., Shirley, M. *New Institutional Economics. Institutions and Development*. Springer, 2008. 884 p.
162. Mendez, C., Kah, S., Bachtler, J. Taking stock of programme progress: implementation of the Lisbon Agenda and lessons for Europe 2020. *IQ-Net Thematic Paper no. 27(2)*. European Policies Research Centre, University of Strathclyde, 2011. 85 p.
163. Metodiskie ieteikumi attīstības programmu izstrādei reģionālās un vietējā līmenī. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 09.2009 (redakcija aktualizēta 23.09.2010).
164. Molle, W. *Economic Governance in the EU: Implementing Policies with the Financial and Coordination Modes*. Taylor & Francis, 2011, 336 p.
165. Morgan, D. T. *Urban and Regional Growth. Resources and Regional Development. Papers in Regional Science*, Vol. 13, 2007. 30 p.
166. Muravska, T. Crisis in Latvia – economic transformation: the regional dimension and development constraints. In: Gorzelak, G., Goh, C., Fazekas, K (Eds), *Adaptability and Change – the Regional Dimensions in Central and Eastern Europe*. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warsaw, 2012. pp. 245–268.
167. Muravska, T. Post-Accession Latvia: Impact of the EU Membership. In: Palankai, T., Nagu, S. G. (eds.) *Economic Theory and Policy*. Corvinus University, 2010. pp. 55–67.
168. Muravska, T. The Latvian Economy at the Crossroad: Regional Dynamics. In: Gorzelak, G., Goh, C. (Eds), *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: From Similarity to Diversity*, EUROREG, Centre for European Regional and Local Studies, University of Warsaw, World Bank, 2010. pp. 106–125.
169. Muravska, T., Ozoliņa, Ž. (zin. red.), *Starpdisciplināritāte sociālajās zinātnēs: vai tā sniedz atbildes uz mūsu izaicinājumiem augstākajā izglītībā un pētniecībā?*, Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 228 lpp.
170. Neubauer, J. et al. *Regional Development in the Nordic Countries 2007. Nordregio Report 2007:1*. Sweden, 2007. 152 p.
171. Nijkamp P. *Advances In Spatial Science: Innovation, Growth and Competitiveness: Dynamic Regions In the Knowledge-Based World Economy*. Springer, 2011. 380 p.
172. OECD, *Development Co-operation Report 2009*. OECD Publishing.
173. OECD, *OECD Regions at a Glance 2009*. OECD Publishing, 2009. 194 p.

174. OECD Urban Policy Reviews, Poland 2011. OECD Publishing, 2011. 200 p.
175. Olsen, J. P. Governing Through Institution Building: Institutional Theory and Recent European Experiments in Democratic Organization. OUP, Oxford; 2010. 249 p.
176. Oslan L., Thorsen I. Spatial Impacts, Local Labour Market Characteristics and Housing Prices, *Urban Studies: An International Journal of Research in Urban Studies*, 2013. pp. 80–99.
177. Panara, C., De Backer, A. The Role of the Regions in the EU Governance. Springer, 2011. 346 p.
178. Paulsen K. The Effects of Growth Management on the Spatial Extent of Urban Development, *Land Economics*, Vol. 89, No. 2, 2013 pp. 193–210.
179. Pārskats „Reģionu attīstība Latvijā 2009”. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2010.
180. Pārskats „Reģionu attīstība Latvijā 2011”. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2012.
181. Pētījums „Latvijas pašvaldību, nevalstisko organizāciju un augstākās izglītības iestāžu dalība ES programmās un iniciatīvās 2007.–2010. gadā”. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2011.
182. Pētījums par reģionālo attīstību Latvijā (1999.–2003.). Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004.
183. Piattoni, S. The Theory of Multi-level Governance: Conceptual, Empirical, and Normative Challenges. OUP Oxford, 2010, 301 p.
184. Place-based territorially sensitive and integrated approach. Ministry for Regional Development, Warsaw, 2013, 136 p.
185. Plaza B. On Some Challenges and Conditions for the Guggenheim Museum Bilbao to be an Effective Economic Re-activator, *International Journal of Urban and Regional Research*. Vol. 32, 2, 2008. pp. 506–517.
186. Porter, D. R., Wallis, A. D. Exploring Ad Hoc Regionalism. Lincoln Institute of Land Policy, 2002. 36 p.
187. Prezioso, M. Is it possible to give the territorial dimension more relevance for choices of competitiveness and sustainability policies? *Transition Studies Review*, Vol. 15, Springer, 2008. pp. 1–19.
188. Priekšizpētes rezultāti un identificējamās Kohēzijas politikas atbalstāmās jomās Latvijā pēc 2013. gada. Baltijas Starptautiskais Ekonomikas Politikas Studiju Centrs (pēc Finanšu ministrijas pasūtījuma, ID Nr.FM2011/19-ESF/ERAF/KF/TP). Rīga, 2011.
189. Pūķis, M. Pašu valdība. Latvijas pašvaldību pieredze, idejas un nākotnes redzējums. Latvijas Pašvaldību savienība, 2010. 512 lpp.

190. Pūķis, M. Pašvaldībām jāļauj pašām izvēlēties, kur investēt. *Latvijas Vēstnesis*, 20.05.2011.
191. Raugze, I. Nozaru politiku loma reģionālās attīstības veicināšanā. Prezentācija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 04.07.2012. [tiešsaiste], [skatīts 06.01.2013] Pieejams: <http://www.tavavara.lv/prezentacijas/prezentacija/ilona-raugze-nozaru-politiku-loma-regionalas-attistibas-veicinasana/>
192. Rees W.D., Porter C. Corporate Strategy development and related management development: the case for the incremental approach. Part 1. The Development Strategy. *Industrial and Commercial Training*. Vol. 38, No. 5, 2006, pp. 227.
193. Regional Development Policies in OECD Countries. OECD Publishing, 2010. p. 384.
194. Regions Benefiting from Globalisation and Increased Trade. Study for DG Regio, Final Report, Vol. II – Case studies. Politecnico di Milano, Bocconi University, Milan, IGEAT – ULB. Milan, 15.10.2009
195. Regions Matter. Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth. OECD Publishing, 14.12.2009. p. 198.
196. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Mājas lapa, sadaļa „Prioritāte „Policentriska attīstība”. [tiešsaiste], 2011, [skatīts 01.02.2012] Pieejams: www.rapl.gov.lv/pub/index.php?id=2470
197. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas un Latvijas Pašvaldību savienības 2009. gada sarunu protokols. [tiešsaiste], 2009, [skatīts 06.01.2013] Pieejams: http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Darb_jomas/pasv/LP_Ssar//raplm20091009.pdf
198. Reģionālās politikas un teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģiskie risinājumi. Pētījums. Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2009.
199. Rengasamy, S. Types of Regions & Regionalization. *Regional Planning*. Madurai Institute of Social Sciences, 2009. pp. 5.
200. Rodrigue J-P. *The Geography of Transport Systems*, Routledge, 2013. 408 p.
201. Rose, A., Folmer, H., Nijkamp, P. Walter Isard's Contributions to Environmental Economics and Ecological Economics. *International Regional Science Review*. October 11, 2012. pp. 324–341.
202. Rusko, R., Merenheimo, P., Haanpää M. Coopetition, Resource-Based View and Legend: Cases of Christmas Tourism and City of Rovaniemi. *International Journal of Marketing Studies*. Canadian Center of Science and Education. Vol. 5, No. 6; 2013, pp. 37–51.
203. Samecki, P. Orientation paper on the future cohesion policy. Brussels, 03.12.2009.

- 204.Samli, A. C. International Consumer Behavior in the 21st Century. Impact on Marketing Strategy Development. Springer, 2013. pp. 12.
- 205.Schmitt, P., Dubois, A. Exploring the Baltic Sea Region. On territorial capital and spatial integration, Nordregio report, Vol. 3., 2008. 138 p.
- 206.Second Cohesion Report „Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory”, European Commisioon, 2001.
- 207.Servillo, L. Territorial Cohesion Discourses: Hegemonic Strategic Concepts in European Spatial Planning. *Planning Theory & Practice*, Vol. 11., Issue 3., 2010. pp. 397–416.
- 208.Sládeček, V. Current Development Tendencies in Public Administration. *Contemporary Administrative Law Studies*. Special Edition. Czech Republic, Olomouc, 2012. 244 p.
- 209.Solow, R. M. Growth Theory: An Exposition. 2nd edition. Oxford University Press, Oxford, 2000. 218 p.
- 210.Smith, G. A. Going local. *Educational Leadership*. Vol. 60 (1), 2002, pp. 30–33.
- 211.Stimson, R.J., Stough, R.R., Nijkamp, R. Engoneous Regional Development, Edward Elgar Publishing, 2011 pp. 1–20.
- 212.Stimson, R.J., Stough, R.R., Roberts B.H. Regional Economic Development: Analysis and Planning Strategy. Business and Economics. Springer, 2006, 466 p.
- 213.Stead, D. Dimensions of territorial governance. *Planning Theory and Practice*. Vol. 14, Issue 1, 2013, pp. 142–147.
- 214.Study on Urban funcions. ESPON Project 1.4.3. Lead Partner: IGEAT. Final Report. ESPON, 2007.
- 215.Teece, D. Dynamic Capabilities and Strategic Management: Organizing for Innovation and Growth. Oxford University Press, USA; November, 2011. 304 p.
- 216.Teece, D., Helfat, C. E. (et al). Dynamic Capabilities: Understanding Strategic Change in Organizations. Wiley-Blackwell, 2007. 160 p.
- 217.Teritoriālā pieeja atbalsta plānošanā un sniegšanā. Teritoriālās daudzveidības priekšrocību izmantošana. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Rīga, 2010. 8 lpp.
- 218.Territorial Agenda of the European Union 2020. Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions. Hungary, Godolo, 2011.
- 219.Territorial Agenda of the European Union. Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions. Leipzig, 2007. Territorial Agenda.
- 220.Territoriale Agenda in Aktion. Auf dem Weg zu einer europäischen Raumentwicklungspolitik. Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung. Berlin, 2011.

221. The OECD Territorial Outlook 2001: Making Sense of the Maze. OECD, Paris 2001. 300 p.
222. Tomaney, J. Place-based Approaches to Regional Development: Global Trends and Australian Implications. Sydney, Australian Business Foundation, 2010. 34 p.
223. Tosics, I. Governance challenges and models for the cities of tomorrow. Metropolitan Research Institute, Budapest, January 2011. 42 p.
224. Towers, G. Applying the political geography of scale: grassroots strategies and environmental justice. *Professional Geographer*. Vol. 50., 2000, pp. 23–36.
225. Vadlīnijas horizontālās prioritātes „Teritoriju līdzsvarota attīstība” īstenošanai. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Rīga, 2007.
226. Vadlīnijas pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Rīga, 2007.
227. Vaidere, I., Vanags, E., Vanags, I., Vilka, I. Regional Policy and Development of Local Government in Latvia and the European Union. LU Akadēmiskais apgāds, Rīga, 2006. 326 p.
228. Vaidere, I., Vanags, E., Vanags, I., Vilka, I. Reģionālā politika un pašvaldību attīstība Eiropas Savienībā un Latvijā. LU Akadēmiskais apgāds, Rīga, 2006. 296 lpp.
229. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras Sadarbības memorands. [tiešsaiste], 28.12.2011, [skatīts 06.01.2013] Pieejams:
http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/sab_lidzdaliba/memorands//VARAM_LTRK_28122011.pdf
230. Vilka, I. Pašvaldību reformas un reģionālā attīstība Latvijā. Promocijas darbs. Rīga, Latvijas Universitāte, 2004. 193 lpp.
231. Walker R.M. Globalized Public Management: An Interdisciplinary Design Science? *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2011, No. 21 pp. 53–59.
232. Walsh, C. Territorial Agenda of the European Union 2020: Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions. *Planning Theory and Practice*. Vol. 13, Issue 3, 2012, pp. 493–496.
233. Waterhout, B. The institutionalization of European spatial planning. IOS Press BV, Amsterdam, 2008. 244 p.
234. White Paper on Multi Level Governance. Committee of Regions. No. CONST-IV-020. Brussels, 17–18.06.2009.
235. Wood, A., Roberts, S. Economic Geography: Places, Networks and Flows. Taylor&Francis, 2012. p. 192.

236. World Development Report 2009. Reshaping Economic Geography. World Bank, 2008.
237. Yuill, D., Ferry, M. Regional Policy under Crisis Conditions: Recent Developments in Europe and Poland. *Regional Policy Research*, No. 71. European Policy Research Centre, 2010. 83 p.
238. Zonneveld, W., Vries J. European Territorial Governance. *Housing and urban policy studies*. Volume 35, IOS Press, 2012, 344 p.
239. Zonneveld, W., Vries, J., Janssen-Jansen, L. European Territorial Governance. Delft University Press, 2012. 356 p.
240. Zonneveld, W., Waterhout, B. Visions on territorial cohesion. *Town Planning Review*, No. 76(1), 2005. p. 15–27.

Iestāžu un organizāciju npublicētie materiāli

241. Informācija par reģionu ekonomikas profila un prioritāšu izstrādi. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 2009.
242. Kopīgais paziņojums par nodomu sadarboties starp Latvijas Republikas Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministriju un Saksijas – Anhaltes pavalsti (Vācijas Federatīvā Republika). Parakstīts Rīgā, 2008. gada novembrī.
243. Pārskats par COTER darba grupas sanākumi. CdR 131/2008 (EN/LV) VC. 2008
244. Reģionālās politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam. Dokumenta projekts. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 2012.

PIELIKUMI

1. pielikums

Athilde no Valsts valodas centra par termina „*place-based approach*” tulkojumu latviešu valodā (9.12.2012., e-pasta izdruka)

Līga Baltina <baltina.lu@gmail.com>

RE: No www.vvc.gov.lv

Katrina Erstike <Katrina.Erstike@vvc.gov.lv>

Fri, Nov 9, 2012 at 11:55 AM

To: „baltina.lu@gmail.com” <baltina.lu@gmail.com>

Labdien!

Atbildot uz Jūsu jautājumu par termina „*place-based approach*” atveidi latviešu valodā, vēlamies norādīt, ka šāda termina mūsu tulkojumos un mūsu terminu datubāzē nav bijis. Tomēr, aplūkojot ES tiesību aktus, secinājām, ka termins „*place-based approach*” atveidots dažādi atbilstoši kontekstam. Daži piemēri:

attiecīgai vietai pielāgota pieeja – sk. <http://bit.ly/VWVIOg>

pieeja, kas balstīta uz vietējo līmeni – sk. <http://bit.ly/WJRS84>

vietēja līmeņa pieeja – sk. <http://bit.ly/SHxspw>

attiecīgajai vietai pielāgota pieeja – sk. <http://bit.ly/WJXy1U>

vietai piesaistīta pieeja – sk. <http://bit.ly/Sz8Wq5>

uz vietējo līmeni balstītu pieeju – sk. 100. lpp. 10. punktu, <http://bit.ly/Ud9W2R>

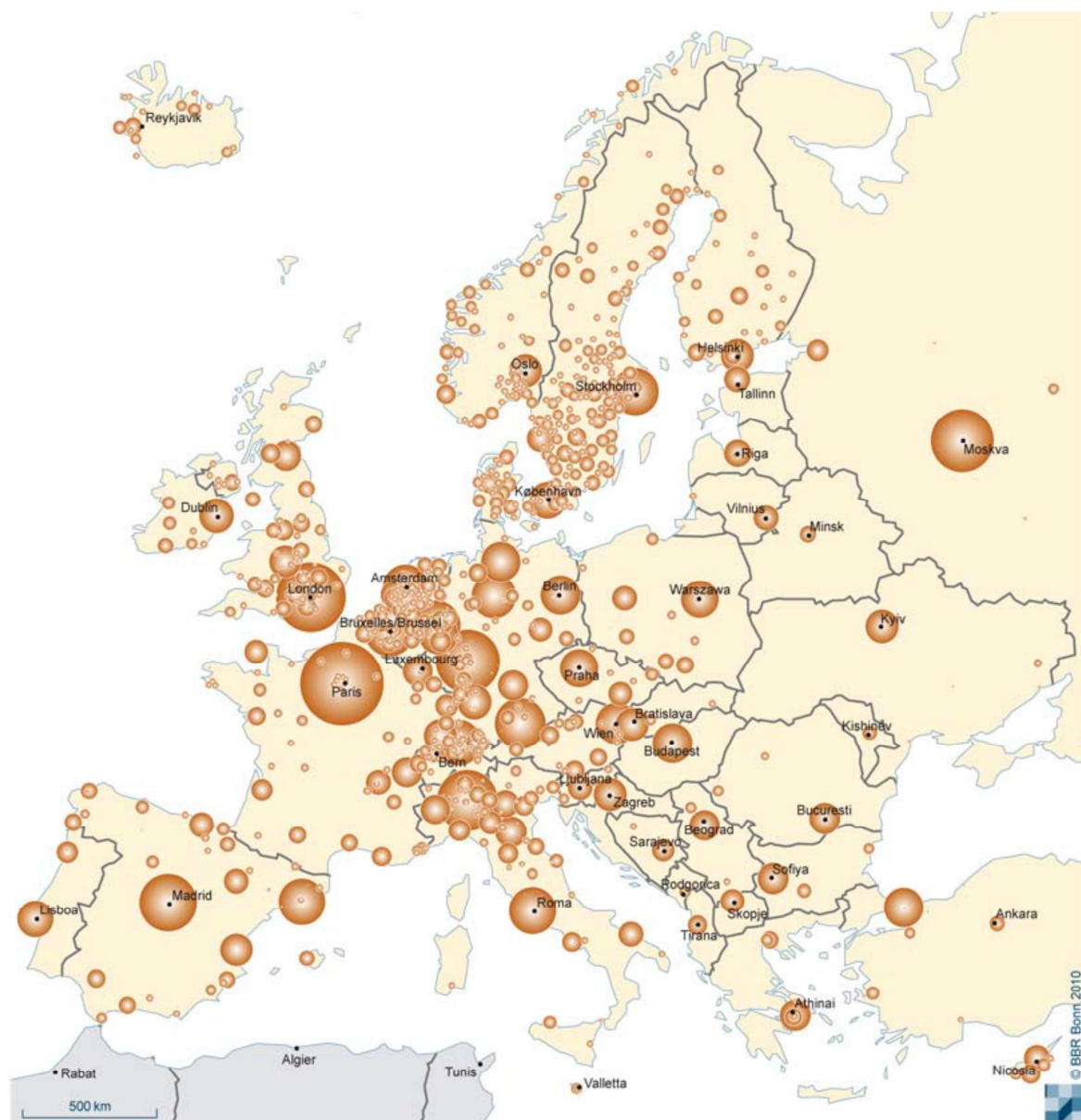
Tomēr, ņemot vērā skaidrojumus, kas minēti dažādos ES dokumentos, secināms, ka runa ir par pieeju, kuras pamatā ir vietējā līmeņa jeb vietējā reģiona intereses. Iesakām terminu atveidot kā „uz vietējo līmeni balstīta pieeja”, kā to ir atveidojusi Reģionu komiteja:

10. Reģionu komiteja uzskata, ka Eiropas teritoriālajai sadarbībai Eiropas līmenī būtu jāveicina Eiropas piederības un savstarpējās atkarības sajūtas apzināšanās, aizspriedumu izskaušana un attiecīgo reģionu attīstība. Tāpēc Reģionu komiteja uzskata, ka tematisko koncentrāciju Eiropas teritoriālajai sadarbībai nevar piemērot automātiski un ka jāņem vērā dažādu reģionu attīstības līmenis un potenciāls. Tātad nevajadzētu censties piemērot principu, ko angļu valodā sauc “one size fits all”, proti, noteikt visiem vienādas prioritātes, bet tieši pretēji — izmantot uz vietējo līmeni balstītu pieeju (“*place based approach*”). Reģionu komiteja pauž bažas par to, ka Eiropas teritoriālo, un it īpaši pārrobežu, sadarbību pārlietu šauri vērsot tikai uz stratēģijas “Eiropa 2020” prioritātēm un tematiskajiem mērķiem, tā nevarēs pildīt savu atsevišķo un īpašo lomu un kļūs tikai par vienu no pamata kohēzijas politikas variantiem, bet ar atšķirīgu finansējuma sadales veidu; (sk. 100. lpp. 10. punktu, <http://bit.ly/Ud9W2R>)

--

Ar cieņu,
Katrina Erstike
Valsts valodas centra terminoloģe
Tel. +371 67334625
e-pasts: katrina.erstike@vvc.gov.lv

Ekonomisko aktivitāšu ģeogrāfiskais izvietojums ES 2010. gadā

Index value

(standardised, maximum = 100)

Significant locations

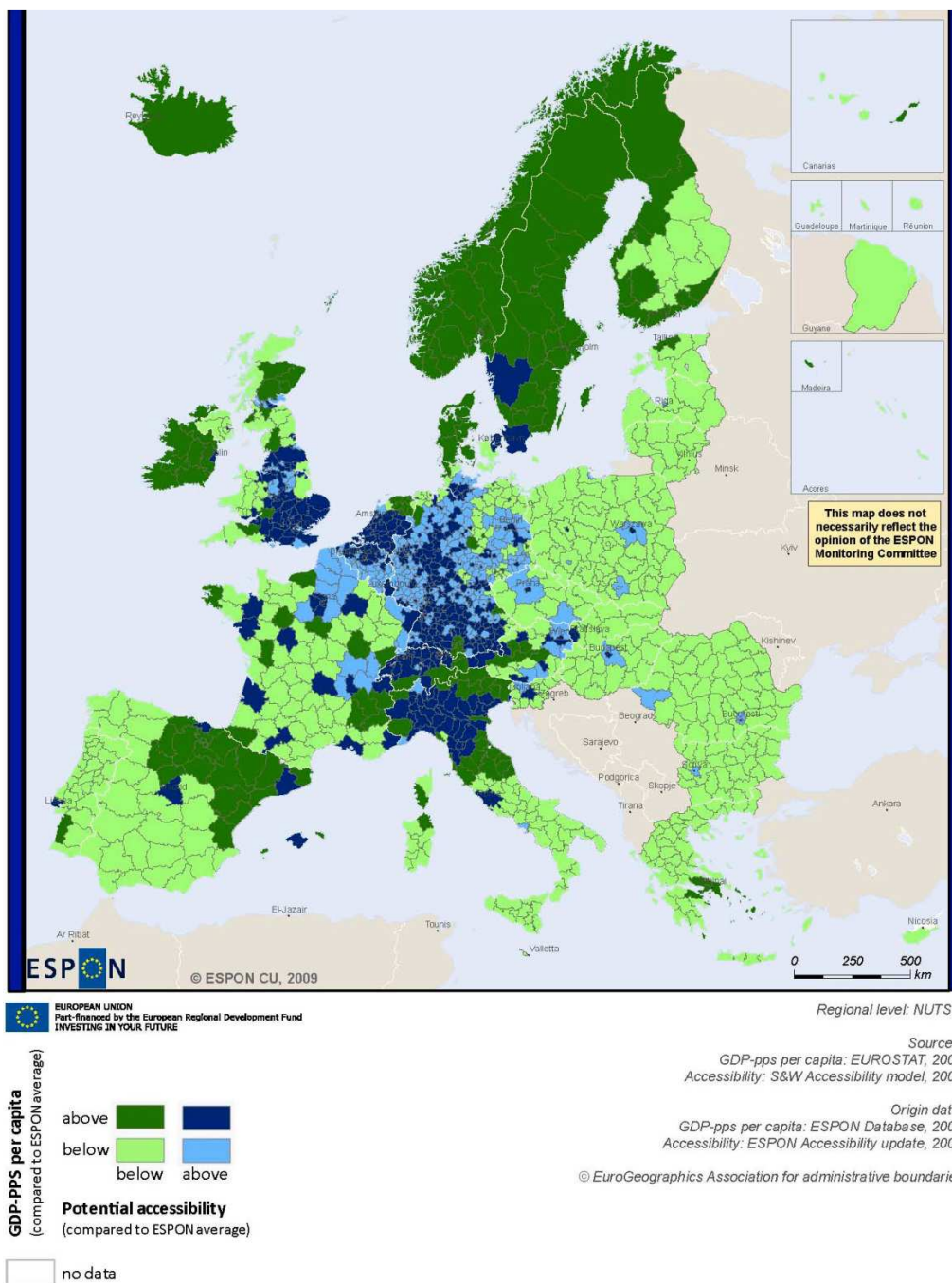
Paris	100.0
London	70.5
Frankfurt am Main	59.9
Moskva	56.6
Milano	53.7
Madrid	48.9
München	38.7
Bruxelles	36.2
Düsseldorf	35.9
Barcelona	32.9

Database: own BBSR survey
Geometrical basis: GfK GeoMarketing,
BBSR LAU 2

Avots: BBSR: Metropolitan areas in Europe. BBSR-Online-Publikation 01/2011. Eds.: Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR) within the Federal Office for Building and Regional Planning (BBR), Bonn, January 2011.

Sakarība starp IKP uz vienu iedzīvotāju un reģionu potenciālo pieejamību

(2006. gads, IKP pēc pirktspējas paritātes)

Avots: ESPON karte „The Relation between Accessibility and Economic Development”. [tiešsaiste], [skatīts 04.02.2013] Pieejama: www.espon.eu/main/Menu_Publications/Menu_MapsOfTheMonth/map0907.html

Galvenie ES reģionālās attīstības dokumenti hronoloģiskā secībā (1977.–2013. gads)

Dokumenta nosaukums latviešu valodā	Dokumenta nosaukums angļu valodā	Gads
Kopienas reģionālās politikas vadlīnijas	Guidelines on Community Regional Policy	1977
Pirmais kohēzijas ziņojums	First Cohesion Report	1996
Eiropas Telpiskās plānošanas perspektīva	European Spatial Development Perspective	1999
Lisabonas stratēģija	Lisbon strategy	2000
Eiropas kontinenta ilgtspējīgas telpiskās attīstības vadošie principi	Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent	2000
Otrais ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Second Report on Economic and Social Cohesion	2001
Pirmais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	First Progress Report on Economic and Social Cohesion	2002
Otrais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Second Progress Report on Economic and Social Cohesion	2003
Trešais ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Third report on Economic and Social Cohesion	2004
Koka ziņojums	Report from the High Level Group by Wim Kok „Facing the Challenge, the Lisbon Strategy for Growth and Employment”	2004
Sapīra ziņojums	Sapir Report of an Independent High–Level Study Group	2003
Trešais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Third Progress Report on Economic and Social Cohesion	2005
ES Teritoriālās darba kārtības projekts	Territorial Agenda of the European Union „Towards a More Competitive Europe of Diverse Regions” (draft)	2005
Izaugsmes un darbavietu stratēģija ES	Growth and Jobs strategy for the EU	2005
Ceturtais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Fourth Progress Report on Economic and Social Cohesion	2006
Eiropas Kopienas Kohēzijas politikas stratēģiskais ietvars	Community Strategic Guidelines for Cohesion Policy	2006
Ceturtais ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Fourth Report on Economic and Social Cohesion	2007
Teritoriālā darba kārtība	Territorial Agenda of the European Union „Towards a More Competitive Europe of Diverse Regions”	2007
Lisabonas līgums*	Lisbon Treaty	2007
Zaļā grāmata par teritoriālo kohēziju „Teritoriālā kohēzija: teritoriālās daudzveidības priekšrocību izmantošana”	Green Paper on Territorial Cohesion „Turning Territorial Diversity into Strength”	2008
Piektais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Fifth Progress Report on Economic and Social Cohesion	2008
Pētījums „Reģioni 2020: ES reģionu nākotnes izaicinājumu novērtējums”	Regions 2020: An Assessment of Future Challenges for EU Regions	2008
Barka ziņojums „Darba kārtība kohēzijas politikai reformai. Uz vietu balstīta pieejas izmantošana ES izaicinājumiem un	Barca Report „An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A place–based Approach to Meeting EU Challenges and	2009

sagaidāmie rezultāti”	Expectations”	
Sestais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Sixth Progress Report on Economic and Social Cohesion	2009
Komisāra Pavela Samecki nākotnes kohēzijas politikas ievirzes dokuments	Commissioner Paweł Samecki Orientation Paper on the Future Cohesion Policy	2009
Eiropa 2020 attīstības stratēģija	Europe 2020 Strategy	2010
Piektais ziņojums par Ekonomikas, Sociālo un Teritoriālo kohēziju	5th Report on Economic, Social and Territorial Cohesion	2010
ES Teritoriālā darba kārtība 2020	Territorial Agenda 2020 of the European Union	2011
Septītais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Seventh progress report on economic, social and territorial cohesion	2011
Astotais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju	Eighth progress report on economic, social and territorial cohesion	2013

Avots: autores veidota tabula, balstoties uz ES politikas dokumentu analīzi.

** Lisabonas līgums tika parakstīts 2007. gadā, bet stājās spēkā 2009. gada decembrī.*

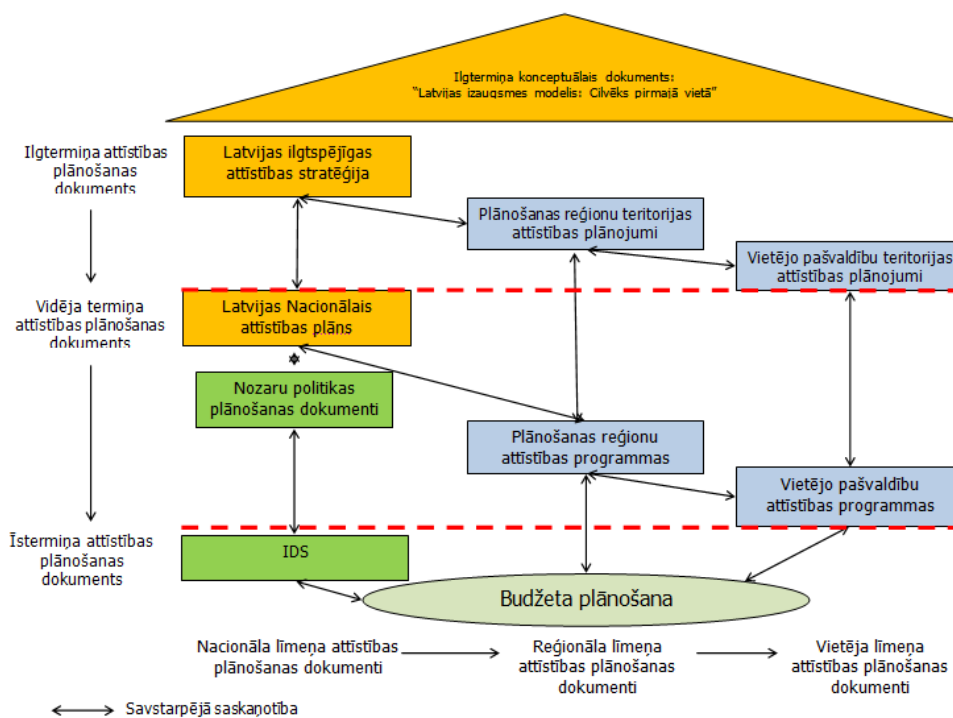
Galvenie Latvijas reģionālās attīstības dokumenti*(spēkā uz 01.11.2013.)*

Latvijas reģionālās attīstības nodrošināšanas tiesisko ietvaru veido šādi normatīvie akti un plānošanas dokumenti:

1. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam;
2. Nacionālais attīstības plāns 2007.–2013. gadam;
3. Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam;
4. Attīstības plānošanas sistēmas likums;
5. Reģionālās attīstības likums;
6. Teritorijas plānošanas likums;
7. Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums;
8. Teritorijas attīstības plānošanas likums;
9. Reģionālās politikas pamatnostādnes 2004–2014;
10. Reģionālās politikas pamatnostādņu līdz 2020. gadam projekts;
11. Reģionālās politikas pamatnostādnes 2013.–2019. gadam;
12. Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011.–2017. gadam;
13. Plānošanas reģiona teritorijas plānošanas noteikumi;
14. Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi;
15. Plānošanas reģionu teritorijas attīstības plānojumi;
16. Plānošanas reģiona attīstības programmas;
17. Pašvaldību teritorijas attīstības plānojumi;
18. Pašvaldību attīstības programmas;
19. Plānošanas reģionu attīstības stratēģijas;
20. Likums „Par pašvaldībām”;
21. Telpiskās plānošanas sistēmas attīstības koncepcija.

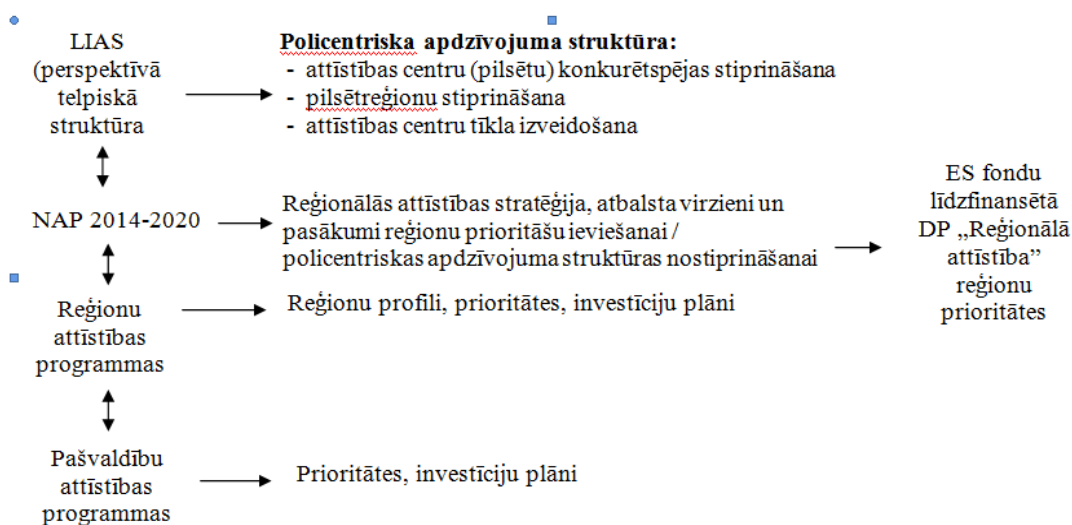
Avots: autores veidots saraksts, balstoties uz Latvijas politikas dokumentu analīzi.

Latvijas reģionālās attīstības dokumentu hierarhija

Avots: Metodiskie ieteikumi attīstības programmu izstrādei reģionālajā un vietējā līmenī. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 09.2009. [tiešsaiste], [skatīts 07.12.2012] Pieejams: <http://www.rapl.gov.lv/pub/index.php?id=2455>

Reģionālās attīstības stratēģijas un reģionu profilu vieta kopējā reģionālās attīstības plānošanas sistēmā

Avots: Reģiona ekonomikas profils un pašvaldības specializācija. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas prezentācija seminārā „Rīgas plānošanas reģiona ekonomikas profila izstrāde” 20.09.2010. Rīgā. [tiešsaiste], [skatīts 15.10.2012] Pieejams: <http://www.rpr.gov.lv/pub/index.php?id=311&h=ekonomikas%20prof>

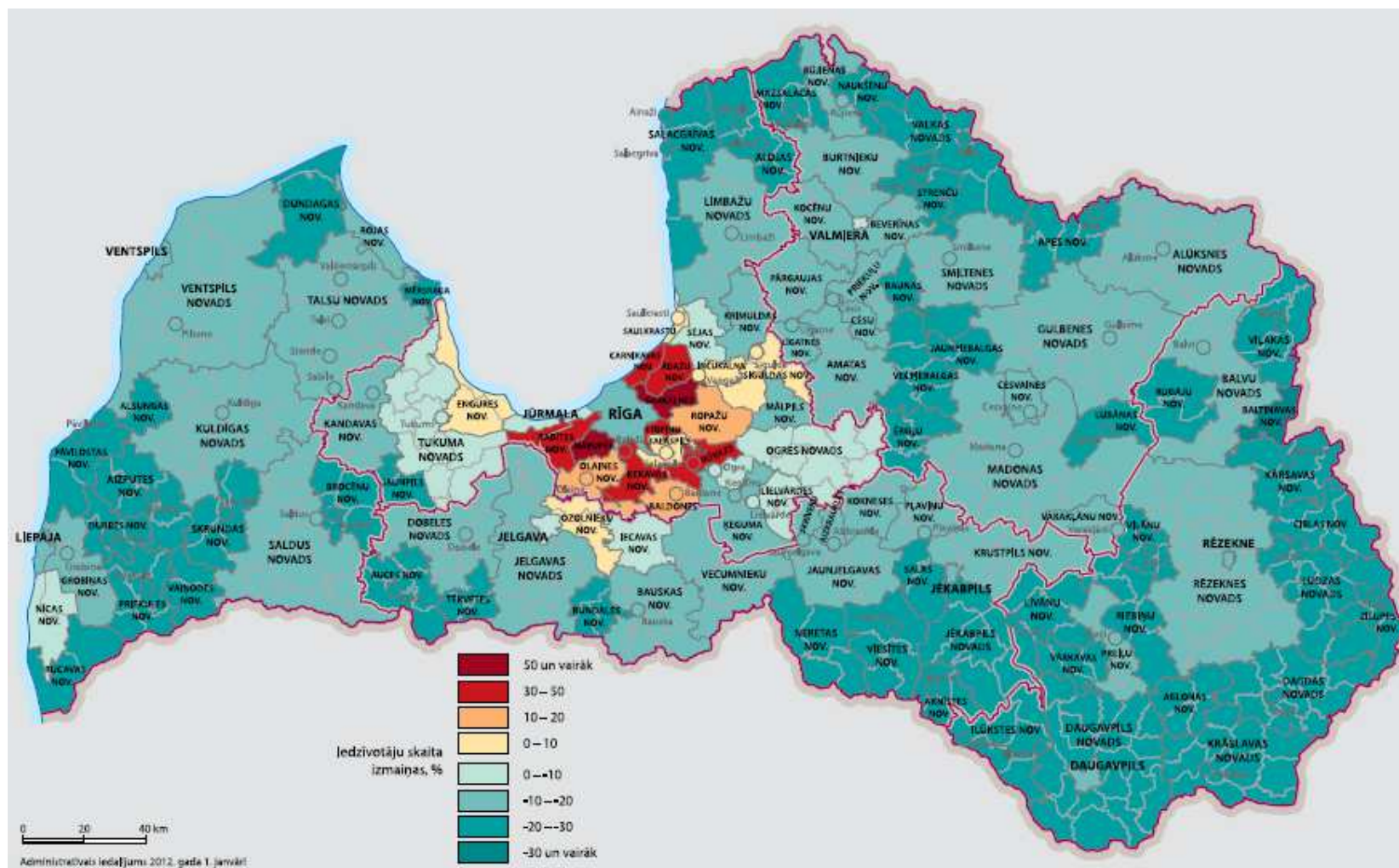
**Politikas plānošanas dokumentu datubāzē ietvertie
reģionālās attīstības dokumenti**
(stāvoklis uz 01.05.2013.)*

Nosaukums	Veids
1. Informatīvais ziņojums „Latvijas Nacionālais ziņojums „Rio+10+ ANO Vides un attīstības konferencei Johaneshburgā”	Informatīvais ziņojums
2. Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2013.–2020. gadam	Plāns
3. Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011.–2013. gadam	Plāns
4. Elektronisko prasmju attīstības plāns 2011.–2013. gadam	Plāns
5. Emisijas kvotu sadales plāns 2008.–2012. gadam (IP)	Plāns
6. Informatīvais ziņojums „Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta finansēto valsts profesionālo izglītības iestāžu un augstāko izglītības iestāžu projektu finansējuma norakstīšana pēc projekta izbeigšanas un neatbilstoši veikto izdevumu atgūšana”	Informatīvais ziņojums
7. Informatīvais ziņojums „Par atbildīgās ministrijas noteikšanu tiesību aktu projektu sagatavošanā par pašvaldību administratīvajās teritorijās esošo publisko ūdeņu un zemi zem tiem nodošanu attiecīgās pašvaldības valdījumā”	Informatīvais ziņojums
8. Informatīvais ziņojums par 2011. gada 25. novembra neformālajā Ministru, kuri atbildīgi par ES Kohēzijas politiku, teritoriālo un pilsētu attīstību, padomē izskatāmajiem jautājumiem	Informatīvais ziņojums
9. Informatīvais ziņojums par 2013. gada 22.–23. aprīlī neformālajā ES Vides ministru padomē izskatāmajiem jautājumiem	Informatīvais ziņojums
10. Informatīvais ziņojums par dabas resursu nodokļa piemērošanas praksi dabas resursu ieguvei Latvijā salīdzinājumā ar Igauniju un Lietuvu un izvērtējumu un priekšlikumiem par valsts ienākumiem ilgtermiņā saistībā ar dabas resursu izmantošanu	Informatīvais ziņojums
11. Informatīvais ziņojums par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” 3.2.2.1.1. apakšaktivitātes „Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība” projektu īstenošanu	Informatīvais ziņojums
12. Informatīvais ziņojums par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.2.2.1.1. apakšaktivitātes „Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība” projekta „Valsts informācijas sistēmas darbam ar ES dokumentiem izveidošana” informācijas sistēmas darbības koncepcijas aprakstu	Informatīvais ziņojums
13. Informatīvais ziņojums par ES struktūrfondu mērķa „Eiropas teritoriālā sadarbība” darbības programmu sagatavošanu 2014.–2020. gada plānošanas periodā	Informatīvais ziņojums
14. Informatīvais ziņojums par Fizisko un juridisko personu un publiskās pārvaldes iestāžu datu apmaiņu ar ES dalībvalstu informācijas reģistru tīklu (single Accesspoint)	Informatīvais ziņojums
15. Informatīvais ziņojums par iespēju valsts garantētā (valsts budžeta) līdzfinansējuma un tā apmēra nodrošināšanai valsts un pašvaldību nekustamo īpašumu apdrošināšanai atsevišķām nekustamā īpašuma kategorijām	Informatīvais ziņojums
16. Informatīvais ziņojums par īstenotajiem valsts informācijas sistēmu attīstības projektiem un par priekšlikumiem valsts informācijas sistēmu attīstībai	Informatīvais ziņojums
17. Informatīvais ziņojums par kapitālsabiedrību, kurās Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir valsts kapitāla daļu turētāja, finansiālo un darbības rezultātīvo rādītāju prognozēto izpildi 2012. gadā un plānu 2013. gadam	Informatīvais ziņojums
18. Informatīvais ziņojums par klimata pārmaiņu finanšu instrumenta darbību 2011. gadā	Informatīvais ziņojums
19. Informatīvais ziņojums par Latgales uzņēmējdarbības centra izveidi	Informatīvais ziņojums
20. Informatīvais ziņojums par Latvijas iemaksu Helsinku komisijas (HELCOM) budžetā	Informatīvais ziņojums

21.	Informatīvais ziņojums par Latvijas Republikas Ministru kabineta protokola Nr. 64 58.§ 5. punktā dotā uzdevuma izpildi (par Daugavas HES ūdenskrātuvju krastu nostiprināšanas būvju finansēšanas kārtību)	Informatīvais ziņojums
22.	Informatīvais ziņojums par LR Saeimas Publisko izdevumu un revīzijas komisijas 2011. gada I puses darba plāna ekonomikas stabilizācijas procesa uzraudzības nodrošināšanai 10. punkta izpildi (par atbalsta reģionu ekonomiskajai aktivitātei)	Informatīvais ziņojums
23.	Informatīvais ziņojums par LR Saeimas Publisko izdevumu un revīzijas komisijas 2011. gada I puses darba plāna ekonomikas stabilizācijas procesa uzraudzības nodrošināšanai 22. punkta izpildi (informācija par e-ierikumu sistēmu)	Informatīvais ziņojums
24.	Informatīvais ziņojums par Ministru kabineta 2012. gada 10. janvāra sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 2 19.§) „Noteikumu projekts „Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas pieprasīšanas un izsniegšanas kārtība”” 2. punkta izpildi	Informatīvais ziņojums
25.	Informatīvais ziņojums par nepieciešamo finansējumu Mālpils novadam Mālpils profesionālās vidusskolas uzturēšanai	Informatīvais ziņojums
26.	Informatīvais ziņojums par plānošanas reģionu turpmāko statusu un darbību	Informatīvais ziņojums
27.	Informatīvais ziņojums par Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārziņā esošo iemaksu starptautiskajās organizācijās 2012. gadam iekšējo pārdali	Informatīvais ziņojums
28.	Informatīvais ziņojums par vides monitoringu un jūras zvejas kontroli	Informatīvais ziņojums
29.	Koncepcija „Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis”	Koncepcija
30.	Koncepcija par publisko pakalpojumu sistēmas pilnveidi	Koncepcija
31.	Koncepcija par vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā (zaudējusi spēku līdz ar 19.02.2013 MK rīkojumu Nr. 58)	Koncepcija
32.	Koncepcija par vienota autentifikācijas mehānisma ieviešanas iespējām valsts informācijas sistēmās	Koncepcija
33.	MK rīkojums par Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta līdzfinansētās programmas LV02 „Nacionālā klimata politika” iesnieguma projektu	Plāns
34.	MK rīkojums par iekārtu sarakstu emisijas kvotu sadalei 2013.–2020. gadam	Plāns
35.	Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011.–2017. gadam	Pamatnostādnes
36.	Precizēts Informatīvais ziņojums par 2011. gada neto zaudējumu apmēru un rašanās cēloņiem VSIA „Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” un VAS „Elektroniskie sakari” un priekšlikumiem turpmākai rīcībai	Informatīvais ziņojums
37.	Precizēts Informatīvais ziņojums par kapitālsabiedrību, kurās VARAM ir valsts kapitāla daļu turētājs, finansiālo un darbības rezultatīvo rādītāju prognozēto izpildi 2011. gadā un plānu 2012. gadam	Informatīvais ziņojums
38.	Rīcības plāns Latgales reģiona izaugsmei 2012.–2013. gadam (Latgales reģiona rīcības plāns 2012.–2013. gadam)	Plāns

Izdruka no <http://polsis.mk.gov.lv> Atlase veikta pēc institucionālās piederības – Autors: Vides un reģionālās attīstības ministrija.

Iedzīvotāju skaita izmaiņas pašvaldību teritorijās starp 2000. gada 31. marta un 2011. gada 1. marta tautas skaitīšanu

Avots: Pārskats „Reģionu attīstība Latvijā 2011”, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Rīga, 2012.

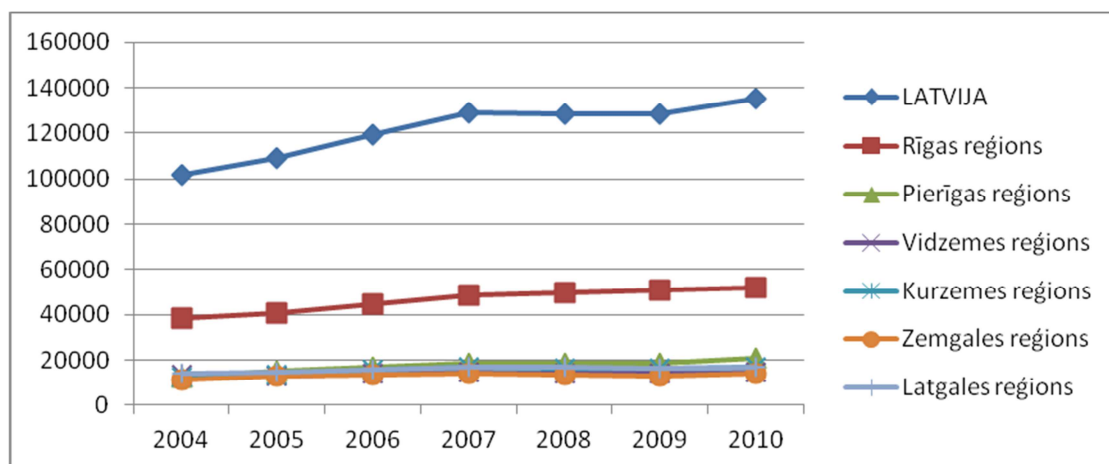
Plānošanas reģionu pamatrādītāju salīdzinājums

Rādītājs/reģions	Kopā Latvijā	Rīgas plānošanas reģions	Vidzemes plānošanas reģions	Kurzemes plānošanas reģions	Zemgales plānošanas reģions	Latgales plānošanas reģions
Novadu skaits (2010. g.)	118	30	26	19	22	21
Platība, km ² / % no valsts teritorijas (2010. g.)	64 559 / 100%	10 435 / 16,2%	15 246 / 23,6%	13 596 / 21,1%	10 733 / 16,6%	14 549 / 22,5%
Iedzīvotāju blīvums uz 1 km ² , vidējais (2010. g.)	34,9	105,4	15,3	22,1	26,1	23,4
Iedzīvotāju blīvums uz 1 km ² , vidējais ārpus republ. pilsētām (2010. g.)	17,3	33,4	13,6	12,8	17,7	13,9
IKP uz 1 iedzīvotāju, faktiskajās cenās, Ls (2007. g.)	6494	8986	4143	4979	4154	3471
Ekonomiski aktīvo tirgus sektora vienību* skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2008. g.)	30,8	43,5	20,2	21,9	18,8	15,4
Bezdarba līmenis % (2010. g. 1. pusgads)	12	10,3	12,6	12,8	12,9	16
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi pašvaldību budžetā, LVL uz 1 iedzīvotāju (2009. g.)	265,9	338,5	202,5	208,5	226,2	158,3

Avots: autores veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

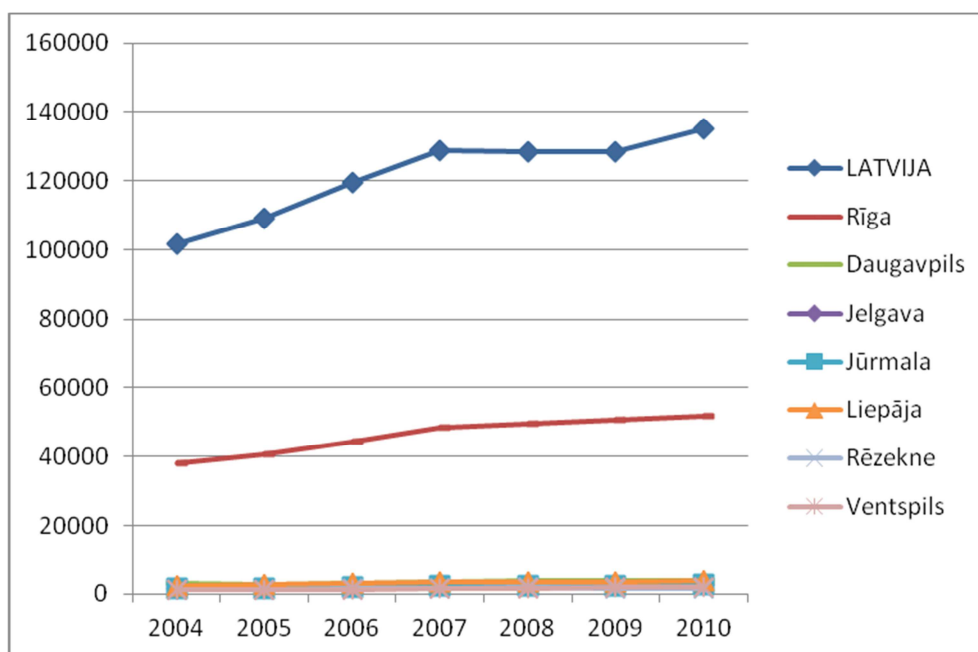
* Ekonomiski aktīvajās tirgus sektora vienībās ietilpst individuālo komersantu, komercsabiedrību un pašnodarbināto skaits.

Novadu pašvaldību sociālekonomisko rādītāju analīze

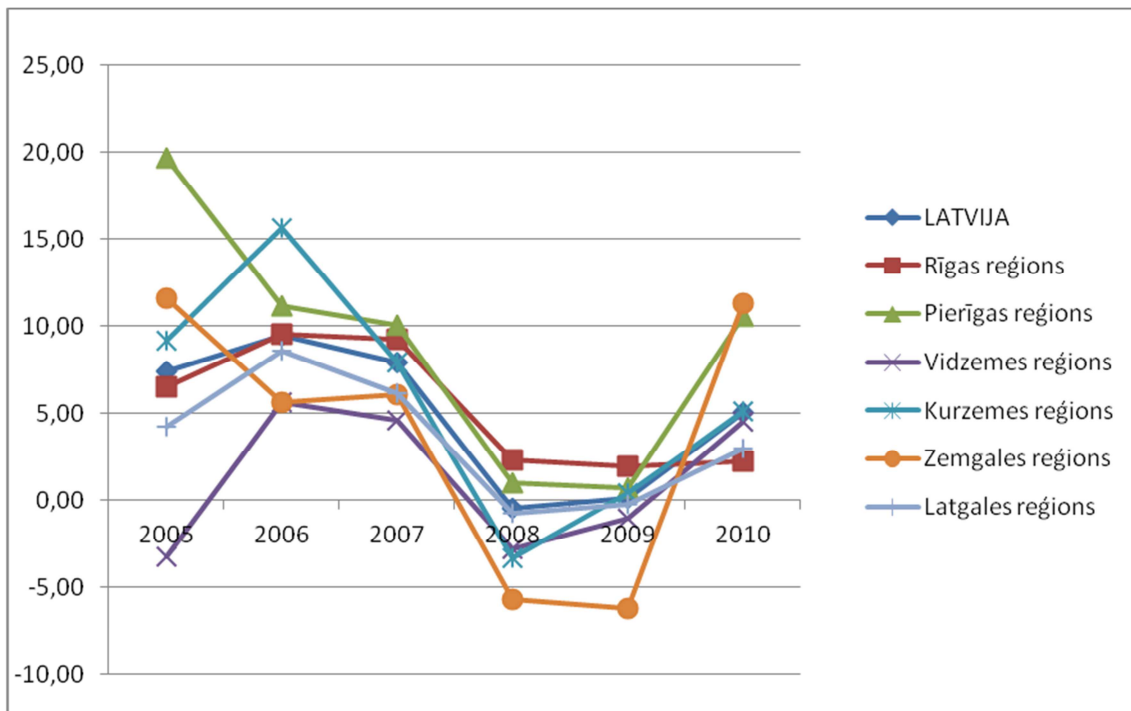
11. pielikuma 1. att. Ekonomiski aktīvo vienību skaita izmaiņas Latvijas reģionos (2004.–2010. gads)

Avots: autore veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

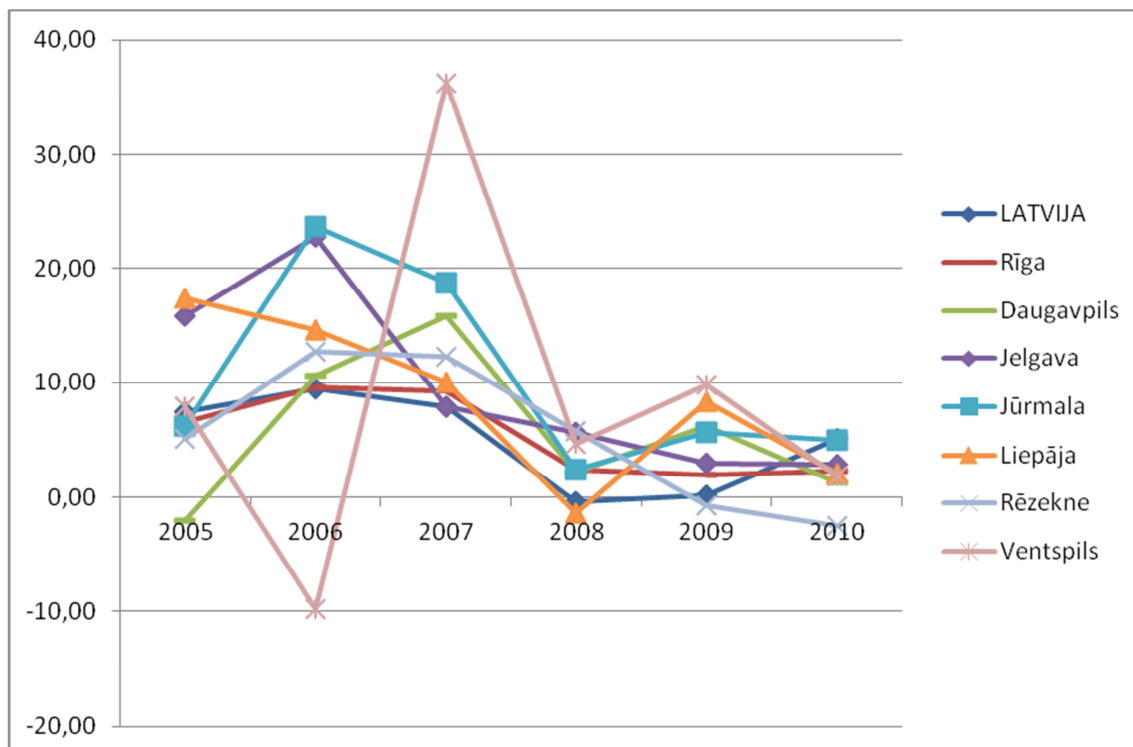
11. pielikuma 2. att. Ekonomiski aktīvo vienību skaita izmaiņas Latvijas lielākajās pilsētās (2004.–2010. gads)

Avots: autore veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

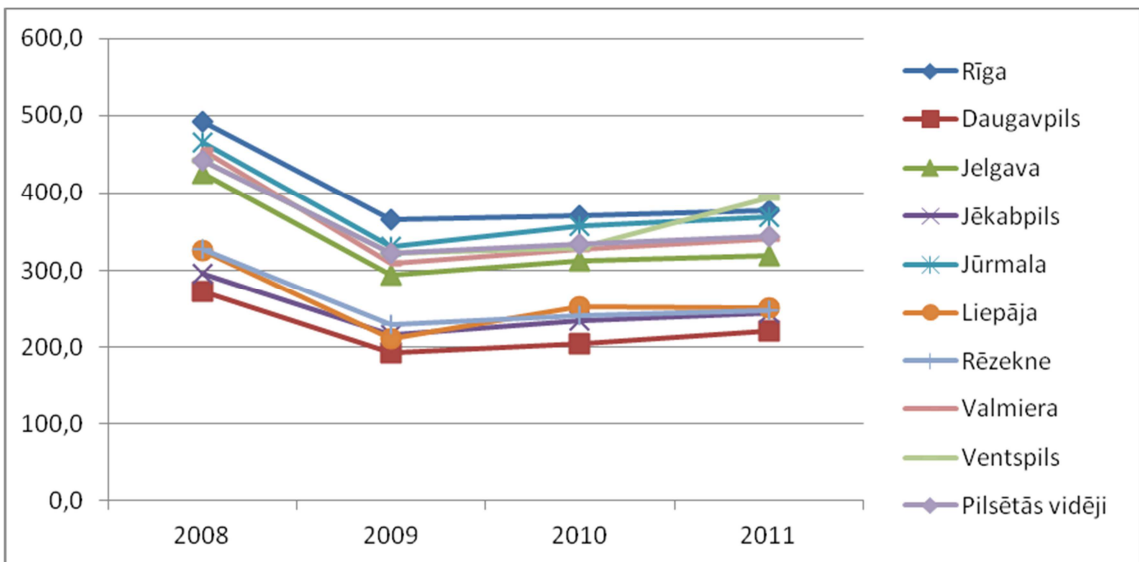
11. pielikuma 3. att. **Ekonomiski aktīvo vienību skaita izmaiņas % Latvijas reģionos (2004.–2010. gads)**

Avots: autores veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

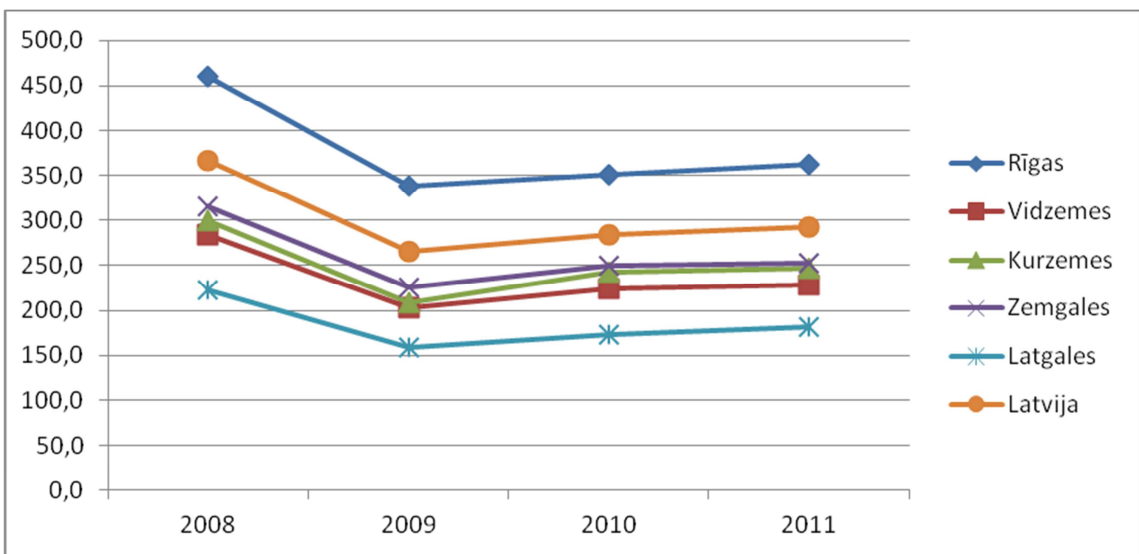
11. pielikuma 4. att. **Ekonomiski aktīvo vienību skaita izmaiņas % Latvijas lielākajās pilsētās (2004.–2010. gads)**

Avots: autores veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

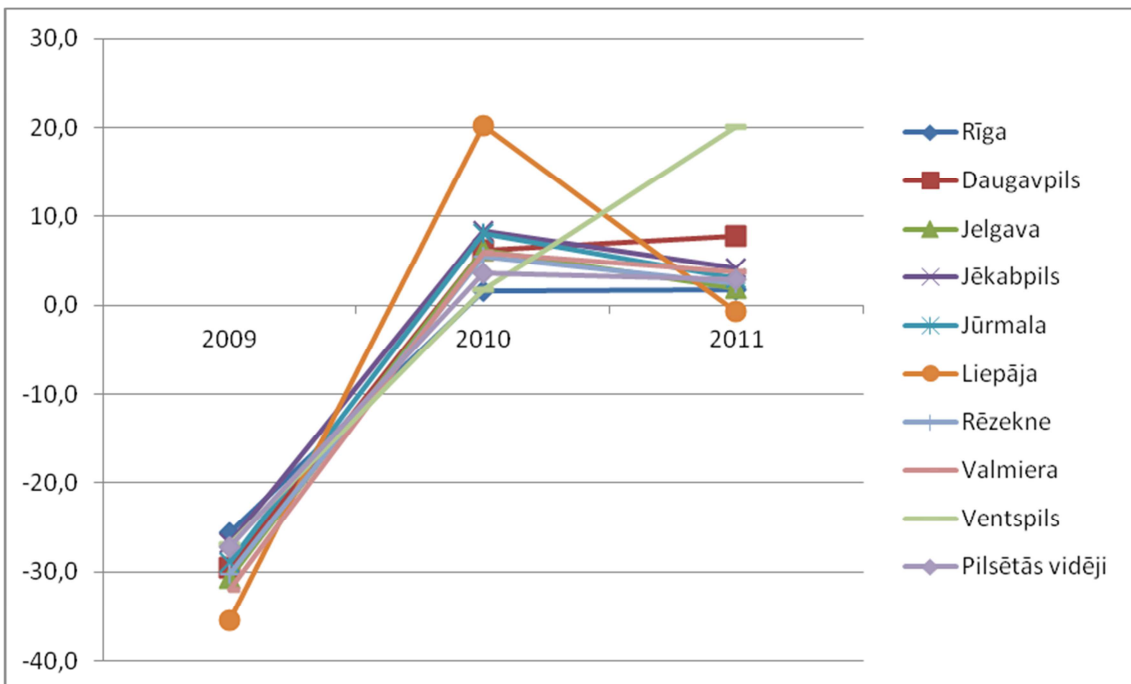
11. pielikuma 5. att. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu lielums uz 1 iedzīvotāju lielāko pilsētu pašvaldību budžetā (2008.–2011. gadā, Ls)

Avots: autore veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

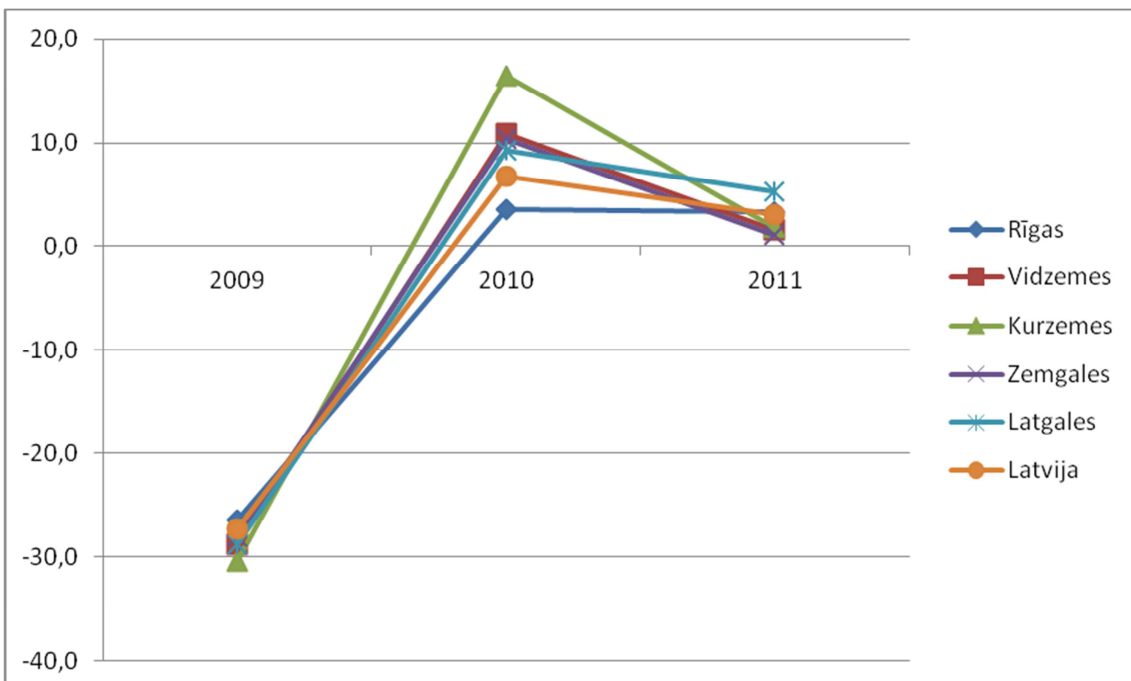
11. pielikuma 6. att. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu lielums uz 1 iedzīvotāju pašvaldību budžetā Latvijas reģionos (2008.–2011. gadā, Ls)

Avots: autore veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

11. pielikuma 7. att. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu lieluma uz 1 iedzīvotāju lielāko pilsētu pašvaldību budžetā izmaiņas procentos (2009.–2011. gads, Ls)

Avots: autore veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

11. pielikuma 8. att. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu lieluma uz 1 iedzīvotāju izmaiņas procentos Latvijas reģionos (2009.–2011. gads, Ls)

Avots: autore veidota tabula, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem.

Attīstības centru iedalījuma atšķirības reģionālās attīstības dokumentos Latvijā

Attīstības centru līmeņi Dokuments	Starptautiskās nozīmes attīstības centri	Baltijas jūras reģiona līmeņa attīstības centri	Nacionālas nozīmes attīstības centri	Potenciālie nacionālas nozīmes attīstības centri	Reģionālas nozīmes attīstības centri	Potenciālie reģionālas nozīmes attīstības centri	Novadu nozīmes attīstības centri	Potenciālie novadu nozīmes attīstības centri	Vietējas nozīmes attīstības centri
Attīstības centru izveidošanas un novērtēšanas pamatojums ¹	–	–	(7) Rīga, Jūrmala, Jelgava, Ventspils, Liepāja, Daugavpils, Rēzekne	(3) Jēkabpils, Valmiera, Cēsis	(17) Alūksne, Gulbene, Madona, Valka, Kuldīga, Tukums, Talsi, Saldus, Dobeles, Bauska, Ogre, Limbaži, Aizkraukle, Balvi, Ludza, Krāslava, Preiļi	(3) Līvāni, Smiltene, Sigulda	(56) – 47 mazpilsētas; 9 lauku novadi	60 pagasti	vietējo pašvaldību pagasti un ciemi
Potenciālo īpaši atbalstāmo teritoriju noteikšanas metodika (2010.–2012. g.) ²	(1) Rīga	–	(8) Jūrmala, Jelgava, Ventspils, Liepāja, Daugavpils, Rēzekne, Jēkabpils, Valmiera	–	(21) Alūksne, Cēsis, Gulbene, Madona, Valka, Kuldīga, Tukums, Talsi, Saldus, Dobeles, Bauska, Ogre, Limbaži, Aizkraukle, Balvi, Ludza, Krāslava, Preiļi, Līvāni, Smiltene, Sigulda	–	Mazpilsētas, kas nodrošina kvalitatīvus, vienmērīgi sasniežamus to apkārtības teritorijām	–	–

¹ Attīstības centru izveidošanas un novērtēšanas pamatojums. RAPLM. [tiešsaiste], [skatīts 21.10.2011] Pieejams: www.vraa.gov.lv/uploads/petnieciba/metodika/pielikumi/1.pielikums.pdf

² Potenciālo īpaši atbalstāmo teritoriju noteikšanas metodika (2010.–2012.g.). [tiešsaiste], [skatīts 10.04.2011] Pieejams: www.vraa.gov.lv/uploads/petnieciba/metodika/IAT-metodika-2010-2012.pdf

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam	(1) Rīga ³	(3) Liepāja, Ventspils, Daugavpils ⁴	(8) Daugavpils, Jelgava, Jēkabpils, Liepāja, Rēzekne, Valmiera, Ventspils, Jūrmala	–	(20) Kuldīga, Talsi, Tukums, Saldus, Dobele, Bauska, Ogre, Aizkraukle, Sigulda, Cēsis, Limbaži, Smiltene, Alūksne, Gulbene, Balvi, Preiļi, Līvāni, Ludza, Krāslava, Madona (1) Valka – kā vienīgā Latvijas robežpilsēta	–	Mazās pilsētas un atsevišķos gadījumos lielākās lauku apdzīvotās vietas	–	–
VARAM dokuments „Perspektīvais pakalpojumu klāsts („grozs”) atbilstoši apdzīvojuma līmenim (infrastruktūra un pakalpojumi)” ⁵	(4) Rīga, Liepāja, Daugavpils, Ventspils	–	(5) Jelgava, Jēkabpils, Jūrmala, Rēzekne, Valmiera	–	(21) Kuldīga, Talsi, Tukums, Saldus, Dobele, Bauska, Ogre, Aizkraukle, Cēsis, Limbaži, Smiltene, Alūksne, Gulbene, Balvi, Preiļi, Līvāni, Ludza, Krāslava, Sigulda, Valka, Madona	–	Nav uzskaitīti	–	–

³ Stratēģijā dēvēta par 1) Ziemeļeiropas darījumu, zinātnes, kultūras un tūrisma centru; 2) par Eiropas līmeņa metropoli.

⁴ Stratēģijā arī kā nacionālās nozīmes attīstības centri.

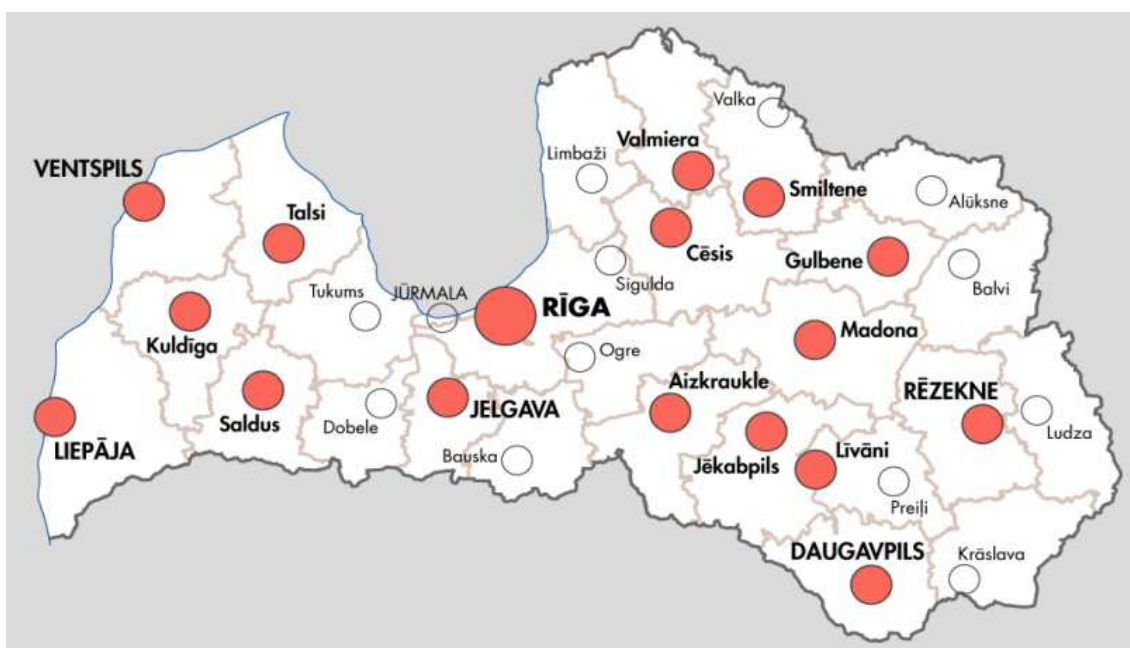
⁵ VARAM prezentācija Uzņēmēju padomes sanāksmē Līvānos 07.02.2012. [tiešsaiste], [skatīts 10.03.2012] Pieejams: http://www.liic.lv/pub/index.php?id=40&lid=158&search=pak-mu%20grozs%201801_VARAM_20%2001%202012_UZND

MK not. Nr. 91 „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.6.1.1. aktivitāti „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai”, ⁶	-	-	(7) Daugavpils, Jelgava, Jēkabpils, Liepāja, Rēzekne, Valmiera, Ventspils	-	(9) Aizkraukles novads, Cēsu novads, Gulbenes novads, Kuldīgas novads, Līvānu novads, Madonas novads, Saldus novads, Smiltenes novads, Talsu novads	-	-	-	-
Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam	-	-	(9) Rīga, Daugavpils, Jelgava, Jēkabpils, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Valmiera, Ventspils	-	(21) Kuldīga, Talsi, Tukums, Saldus, Dobele, Bauska, Ogre, Aizkraukle, Sigulda, Cēsis, Limbaži, Smiltene, Alūksne, Gulbene, Balvi, Preiļi, Līvāni, Ludza, Krāslava, Madona, Valka	-	-	-	-

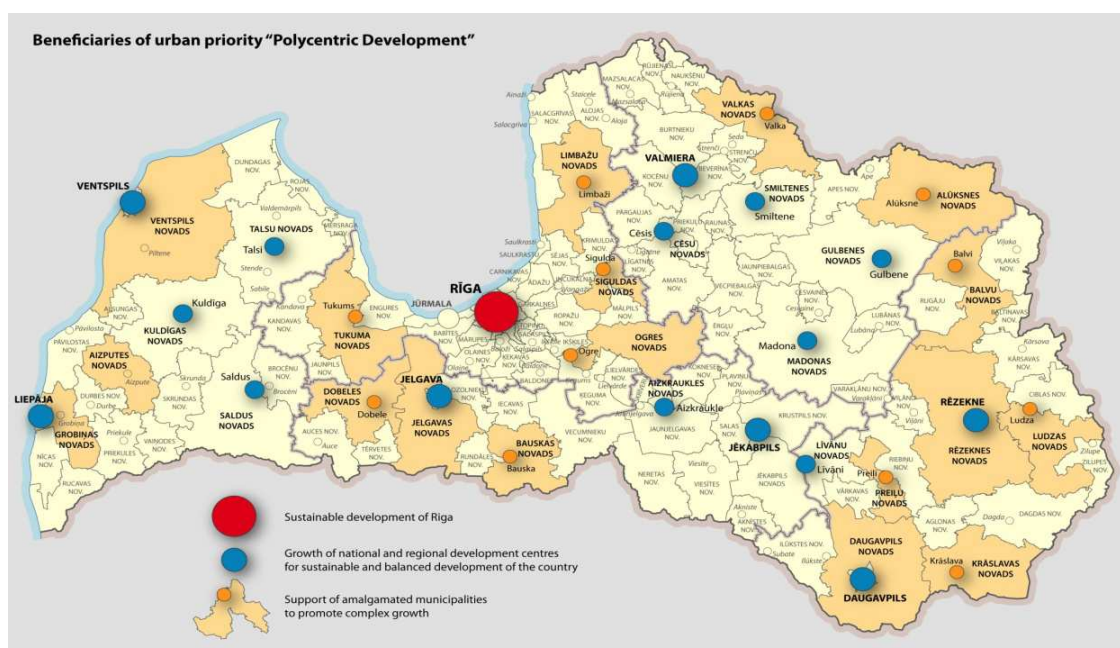
Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz Latvijas reģionālās attīstības dokumentu analīzi.

⁶ Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.6.1.1. aktivitāti „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai”; Ministru kabineta 26.01.2010. noteikumi Nr. 91. Latvijas Vēstnesis, 25 (4217), 12.02.2010.

Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centri Latvijā

Avots: Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Mājaslapa, sadaļa „Prioritāte „Policentriska attīstība”. [tiešsaiste], 2011, [skatīts 01.02.2012] Pieejams: www.rapl.gov.lv/pub/index.php?id=2470

ERAF aktivitātes „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai” finansējuma saņēmēju teritoriālais pārklājums.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. [tiešsaiste], [skatīts 12.01.2013] Pieejams: www.varam.gov.lv

ERAF aktivitātē „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai” īstenoto projektu darbības jomas analīze (statuss uz 2013. gada janvāri).

Nr.	Projekta īstenotājs	Projekta nosaukums	Ceļu ¹ un dzīves vides infrastruktūra	Kultūras infrastruktūra	Inovāciju un uzņēmējdarbību veicinoša infrastruktūra	Izglītības infrastruktūra	Veselības aprūpes infrastruktūra	Administratīvā infrastruktūra	Tūrisma infrastruktūra
1.	Gulbenes pilsētas dome	Gulbenes pilsētas ielu seguma rekonstrukcija, 2. kārtā	X						
2.	Valmieras pilsētas pašvaldība	Valmieras pamatskolas būvniecības projekts				X			
3.	Cēsu novada pašvaldība	Cēsu pilsētas maģistrālo ielu rekonstrukcija, 2. kārtā	X						
4.	Ventspils pilsētas pašvaldības iestāde „Komunālā pārvalde”	Ielu infrastruktūras attīstība Ventspilī, 2	X						
5.	Cēsu novada pašvaldība	Daudzfunkcionālā centra „Vidzemes mūzikas un kultūras centrs” izveide		X					
6.	Daugavpils pilsētas dome	Daugavpils pilsētas satiksmes infrastruktūras rekonstrukcija, II kārtā	X						
7.	Ventspils pilsētas pašvaldības iestāde „Komunālā pārvalde”	Ambulatorās veselības aprūpes pakalpojumu attīstība Kurzemes reģionā – Ventspilī					X		
8.	Rēzeknes pilsētas dome	Gājēju ielas un Austrumlatvijas reģionālā daudzfunkcionālā centra izbūve Rēzeknes mazattīstītajās teritorijās	X						

¹ Ja projekts ietver ražošanas teritoriju sakārtošanai paredzētas ceļu infrastruktūras attīstību, tad kā projekta darbības joma ir norādīta inovāciju un uzņēmējdarbību veicinoša infrastruktūra

9.	Rēzeknes pilsētas dome	Atbrīvošanas alejas un satiksmes pārvadu rekonstrukcija, nodrošinot Rēzeknes kā Austrumlatvijas kultūras un izglītības centra pieejamību. II kārtā	X						
10.	Aizkraukles novada pašvaldība	Jaunceltnes ielas rekonstrukcija un tai pieguļošo teritoriju infrastruktūras sakārtošana	X						
11.	Jēkabpils pilsētas pašvaldība	Rīgas, Brīvības, R. Blaumaņa, Zaļās un tām pieguļošo ielu tīkla rekonstrukcija	X						
12.	Daugavpils pilsētas dome	Pašvaldības ēku un pieguļošās infrastruktūras rekonstrukcija Daugavpils pilsētas vēsturiskajā centrā						X	
13.	Līvānu novada dome	Līvānu pilsētas ielu un daudzdzīvokļu māju kvartālu infrastruktūras uzlabošana – 3. kārtā	X						
14.	Liepājas pilsētas pašvaldība	Liepājas pilsētas kultūras iestāžu rekonstrukcija un energoefektivitātes paaugstināšana							
15.	Jelgavas pilsētas dome	Ielu infrastruktūras attīstība un Driksas upes krastmalas sakārtošana	X						
16.	Madonas novada pašvaldība	Madonas pilsētas ielu rekonstrukcija, II kārtā	X						
17.	Saldus novada pašvaldība	Interesu izglītības, mūzikas un kultūras piedāvājuma kvalitātes paaugstināšana un pieejamības nodrošināšana, uzbūvējot Saldus mūzikas un mākslas skolas ēku				X			
18.	Smiltenes novada dome	Smiltenes pilsētas ielu kompleksā rekonstrukcija, 2. kārtā	X						
19.	Saldus novada pašvaldība	Saldus sabiedriskā un vēsturiskā centra sakārtošana, sagatavojot teritoriju starp Lielo, Striķu un Rīgas ielām uzņēmējdarbības un tūrisma attīstībai	X						
20.	Daugavpils novada dome	Daugavpils Rotko mākslas centra ēkas rekonstrukcija un pieguļošās teritorijas labiekārtošana		X					
21.	Jēkabpils pilsētas pašvaldība	Krustpils kultūras nama renovācija		X					
22.	Valmieras pilsētas pašvaldība	Stacijas ielas, Cēsu ielas (posmā no Gaujas tilta līdz Stacijas ielai) un Mazās Stacijas ielas, Valmierā rekonstrukcija	X						
23.	Liepājas pilsētas pašvaldība	Liepājas pilsētas ielu apgaismojuma sistēmas modernizācija un ielu rekonstrukcija	X						
24.	Ventspils pilsētas pašvaldība	Ventspils pilsētas izglītības iestāžu infrastruktūras uzlabošana, 2. kārtā	X						
25.	Talsu novada pašvaldība	Ielu infrastruktūras uzlabošana Talsos sasniedzamības sekmēšanai, 1. kārtā	X						
26.	Valmieras pilsētas pašvaldība	Tilta pār Gauju Cēsu ielā, Valmierā rekonstrukcija	X						

27.	Daugavpils pilsētas dome	Daugavpils cietokšņa Nikolaja ielas un tās apbūves atjaunošana	X						
28.	Kuldīgas novada pašvaldība	Kuldīgas pilsētas ielu tīkla uzlabošana	X						
29.	Talsu novada dome	Kultūras infrastruktūras atjaunošana Talsos, 1. kārtā		X					
30.	Liepājas pilsētas pašvaldība	Uzņēmējdarbības pamata infrastruktūras izveide Liepājā	X ²						
31.	Jelgavas pilsētas dome	Pasta salas labiekārtošana un upju kā tūrisma un aktīvās atpūtas produkta veidošana Jelgavā	X						
32.	Jēkabpils pilsētas pašvaldība	Rīgas, Brīvības, R. Blaumaņa, Zaļās un tām pieguļošo ielu tīkla rekonstrukcija	X						
33.	Aizkraukles novada pašvaldība	Aizkraukles kultūras un izglītības iestāžu infrastruktūras attīstība, energoefektivitātes paaugstināšana		X		X			
34.	Cēsu novada pašvaldība	Cēsu pilsētas maģistrālo ielu rekonstrukcija	X						
35.	Daugavpils pilsētas dome	Daugavpils pašvaldības izglītības iestāžu infrastruktūras attīstība – energoefektivitātes pasākumi un teritorijas labiekārtošana ilgtspējīgai pilsētvides attīstībai				X			
36.	Daugavpils pilsētas dome	Daugavpils pilsētas satiksmes infrastruktūras rekonstrukcija	X						
37.	Gulbenes novada dome	Gulbenes kultūras centra renovācija		X					
38.	Gulbenes novada dome	Gulbenes pilsētas ielu seguma rekonstrukcija, 2. kārtā	X						
39.	Jelgavas pilsētas dome	Transporta un inženierkomunikāciju infrastruktūras izbūve izglītības, veselības aprūpes un uzņēmējdarbības attīstības nodrošināšanai	X						
40.	Kuldīgas novada pašvaldība	Kuldīgas jaunā Rātsnama rekonstrukcija						X	
41.	Kuldīgas novada pašvaldība	Kuldīgas „Venēcijas” – Alekšupītes un ar to saistīto ielu un laukumu kā pievilcīgas dzīves telpas un ekonomiskās attīstības teritorijas izveide	X						
42.	Liepājas pilsētas pašvaldība	Energoefektivitātes paaugstināšana Liepājas pilsētas izglītības iestādēs				X			
43.	Līvānu novada dome	Līvānu pilsētas ielu un daudzdzīvokļu māju kvartālu infrastruktūras uzlabošana – 2. kārtā	X						
44.	Līvānu novada dome	Līvānu novada pašvaldības ēku energoefektivitātes paaugstināšana						X	

² Lai arī projekta nosaukums norāda uz uzņēmējdarbības infrastruktūru, tomēr projekts paredz trīs pilsētas centra ielu rekonstrukciju

45.	Madonas novada pašvaldība	Madonas pilsētas pirmsskolas izglītības iestāžu „Priedīte” un „Saulīte” rekonstrukcija					X			
46.	Rēzeknes pilsētas dome	Latgales Kultūrvēstures muzeja ēku kompleksa rekonstrukcija		X						
47.	Rēzeknes pilsētas dome	Atbrīvošanas alejas un satiksmes pārvadu rekonstrukcija, nodrošinot Rēzeknes kā Austrumlatvijas kultūras un izglītības centra pieejamību	X							
48.	Rēzeknes pilsētas dome	Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centra – jauniešu, bērnu interešu izglītības centra, radošo industriju un restaurācijas darbnīcu būvniecība (CARANDACHE)					X			
49.	Smiltenes novada dome	Atmodas ielas un tās pieslēgumu ielu kompleksā rekonstrukcija	X							
50.	Smiltenes novada dome	Raiņa ielas un tās pieslēgumu ielu kompleksā rekonstrukcija	X							
51.	Talsu novada dome	Ielu infrastruktūras uzlabošana Talsos sasniedzamības sekmēšanai	X							
52.	Valmieras pilsētas pašvaldība	Ražošanas un biroja telpu izbūve Valmieras Biznesa un Inovāciju inkubatora darbības nodrošināšanai				X				
53.	Valmieras pilsētas pašvaldība	Matīšu šosejas (tajā skaitā piebraucamā ceļa Biznesa un inovāciju inkubatoram Purva ielā 12) Valmierā rekonstrukcija	X							
54.	Ventspils pilsētas pašvaldības iestāde „Komunālā pārvalde”	Ielu infrastruktūras attīstība Ventspilī, I kārtā	X							
55.	Ventspils pilsētas pašvaldības iestāde „Ventspils muzejs”	Vienīgā Baltijā vēsturiski saglabātā 600 mm šaursliežu dzelzceļa kā kultūrvēsturiska objekta attīstība: iekļaušana Ventspils transporta struktūrā un starptautiskā tūrisma apritē								X
56.	Ventspils pilsētas domes „Izglītības pārvalde”	Ventspils pašvaldības izglītības iestāžu infrastruktūras uzlabošana					X			
57.	Aizkraukles novada dome	Aizkraukles pilsētas bibliotēkas – informācijas centra rekonstrukcija, energoefektivitātes paaugstināšana un pieejamības nodrošināšana, veicot ielu rekonstrukciju					X			
58.	Cēsu pilsētas dome	Cēsu pils kompleksa revitalizācija tūrisma attīstībai								X
59.	Daugavpils pilsētas dome	Daugavpils cietokšņa infrastruktūras – ielu – kompleksais labiekārtojums un inženiertīklu renovācija	X							
60.	Gulbenes novada dome	Gulbenes pilsētas ielu seguma rekonstrukcija, 1. kārtā	X							

61.	Jēkabpils pilsētas dome	Pilsētvides atjaunošana un kultūras dzīves veicināšana, rekonstruējot Krustpils saliņas estrādi un tiltu		X						
62.	Jelgavas pilsētas dome	Reģiona nozīmes tūrisma un kultūrizglītības centra izveide Jelgavā								X
63.	Jelgavas pilsētas dome	Transporta infrastruktūras sakārtošana pilsētas centra un apkārtējo teritoriju sasniedzamības uzlabošanai	X							
64.	Kuldīgas pilsētas dome	Kuldīgas sabiedriskās un darījumu ass – Liepājas un Piltenes ielu rekonstrukcija un pilsētas „mazā loka” savienošā posma izbūve 1. kārtā	X							
65.	Kuldīgas pilsētas dome	Sinagogas ēku kompleksa 1905. gada ielā 6, Kuldīgā pārbūve par Kuldīgas Galveno bibliotēku				X				
66.	Liepājas pilsētas dome	Stacijas laukuma rekonstrukcija Liepājā	X							
67.	Līvānu novada dome	Līvānu novada kultūras centra ēkas rekonstrukcija un aprīkojuma iegāde		X						
68.	Līvānu novada dome	Līvānu pilsētas ielu un daudzdzīvokļu māju kvartālu infrastruktūras uzlabošana	X							
69.	Madonas pilsētas dome	Madonas pilsētas ielu rekonstrukcija	X							
70.	Rēzeknes pilsētas dome	Piekļuves nodrošināšana Rēzeknes pilsētas jaunajiem mikrorajoniem – Stacijas ielas rekonstrukcija ar savienošā posma izbūvi un satiksmes pārvada būvniecību	X							
71.	Saldus novada pašvaldība	Saldus nomales teritoriju sakārtošana ražošanas attīstībai, rekonstruējot Robežu ielu				X				
72.	Talsu novada pašvaldība	Ielu infrastruktūras uzlabošana	X							
73.	Valmieras pilsētas pašvaldība	Rīgas ielas Valmierā rekonstrukcija	X							
74.	Valmieras pilsētas pašvaldība	Valkas un Tērbatas ielas Valmierā rekonstrukcija	X							
75.	Ventspils pilsētas dome	Izglītības pārvaldes Jaunrades nama attīstības projekts					X			
KOPĀ:			46	9	2	11	1	3	3	

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz Latvijas reģionālās attīstības dokumentu analīzi.

**Galvenajos Latvijas reģionālās attīstības plānošanas un ieviešanas dokumentos
minētie reģionālās attīstības pamatprincipi**

Nr.	Princips (alfabētiskā secībā)	Normatīvais akts	Reģionālās attīstības likums	Teritorijas attīstības plānošanas likums	Attīstības plānošanas sistēmas likums	Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamat- nostādnes*
1.	Aktualitātes princips				X	
2.	Atklātības princips			X	X	
3.	Attīstības plānošanas un normatīvo aktu izstrādes sasaistes princips				X	
4.	Daudzveidības princips			X		
5.	Decentralizācijas princips					X
6.	Dokumentu saskaņotības princips				X	
7.	Finansiālo iespēju princips				X	
8.	Ilgtspējības princips			X		
9.	Ilgtspējīgas attīstības princips				X	
10.	Inovācijas princips					X
11.	Integrācijas princips					X
12.	Integrētas pieejas princips			X		
13.	Interesešu saskaņotības princips				X	
14.	Koncentrācijas princips		X			X
15.	Līdzdalības princips				X	
16.	Līdzsvarotas attīstības princips				X	
17.	Nepārtrauktības princips			X		
18.	Papildinātības princips		X			
19.	Partnerības princips		X			
20.	Pašiniciatīvas princips					X
21.	Pēctecības princips			X		
22.	Programmēšanas princips		X			
23.	Sadarbības princips				X	
24.	Savstarpējās saskaņotības princips			X		
25.	Subsidiaritātes princips				X	
26.	Teritorijas savstarpējās atkarības princips					X
27.	Uzraudzības un novērtēšanas princips				X	
28.	Vienlīdzīgu iespēju princips			X		

Avots: tabulu veidojusi autore, balstoties uz normatīvo aktu un Latvijas reģionālās attīstības dokumentu analīzi.

** Pamatnostādņu trešajā punktā minētie Latvijas reģionālās attīstības principi.*

Teritoriālo resursu attīstības potenciāla analīzes piemērs*

Teritoriālais resurss	Analīzē ietilpstošo rādītāju piemēri
Valsts telpiskā struktūra	Reģionā esošo lielāko pilsētu sociālekonomisko rādītāju izmaiņu prognoze. Pilsētu lomas analīze reģionu attīstībā – iedzīvotāju un darbavietu skaits, darbaspēka raksturojums, pilsētas ieguldījums procentos valsts un reģiona ekonomikā.
Zeme	Lauksaimniecībā izmantojamo zemju apjoms, ūdens un minerālvielu pieejamība, esošais infrastruktūras nodrošinājums zemes kā resursa izmantošanai, plānotās izmaiņas tā palielināšanai. Lauksaimniecības un mežsaimniecības potenciāls biomasas iegūšanā. Atpūtai un atvaseļošanas mērķiem izmantojamie dabas resursi un to pieejamības novērtējums (t.sk. ceļu infrastruktūras kvalitāte, sabiedriskā/privātā transporta pakalpojumu pieejamība un kvalitātes novērtējums).
Atjaunojamās enerģijas potenciāls	Vēja un ūdens izmantošanas iespējas enerģijas ieguvē, kā arī citu bioenerģijas ieguves veidu iespēju novērtējums.
Iedzīvotāju dinamika	Iedzīvotāju skaita izmaiņu un struktūras analīze un nākotnes prognozes. Reģiona iespējas nodrošināt savu pievilcību iedzīvotāju skaita palielināšanai.
Bezdarba līmenis, darba tirgus potenciāls un darbaspēka kvalifikācija	Darbaspēka kvalitātes novērtējums, piedāvājuma un pieprasījuma analīze. Piemēram, uzņēmējdarbības sektora attīstības iespējas attiecībā uz nepieciešamā darbaspēka piesaistīšanu. Darbaspēka izglītības līmeņa un iegūtās izglītības kvalifikācijas analīze un nākotnes prognozes.
Pētniecības un attīstības potenciāls	Pētniecībā strādājošo skaits un reģistrēto patentu skaits reģionā/pilsētā. Plānoto attīstības projektu ietekmes izvērtējums. IT un zinātnietilpīgās nozarēs strādājošo uzņēmumu un nozarē nodarbināto skaits.
Inovācija un uzņēmējdarbība	Uzņēmējdarbības potenciāla analīze, inovācijas, produktivitātes un nodarbinātības jautājumu risināšanas iespēju novērtējums.
Teritoriālā sadarbība	Teritoriālās sadarbības izmantošanas iespēju analīze, kas ietver problēmu un vajadzību, kuru risināšanā iespējams izmantot starptautiskus projektus un sadarbību ar citiem reģioniem/pašvaldībām, lai padarītu efektīvāku pieejamo resursu izmantošanu.
Pieejamība	Transporta tīklojuma kvalitātes un tā ieguldījuma ekonomisko aktivitāšu sekmēšanā, izmaksu mazināšanā un reģiona pieejamības, pozicionēšanas un pievilcības sekmēšanā analīze.

Avots: tabulu sagatavojusi autore, balstoties uz pētījuma materiālu analīzi.

** Minētais piemērs neaptver pilnīgu attiecīgā resursa analīzes saturu, bet gan iezīmē piemērus, kas izmantojami teritoriālo resursu potenciāla analīzē.*

Pašvaldību aptaujas anketas paraugs

Latvijas Universitātes Ekonomikas un vadības fakultātē tiek veikts pētījums par reģionālo attīstību Latvijā. Šī pētījuma mērķis ir noskaidrot pašvaldību attīstības plānošanas nodaļās strādājošo speciālistu viedokli par reģionālās attīstības plānošanas un vadības jautājumiem Latvijā un veikt reģionālo attīstību ietekmējošo faktoru analīzi. Pētījuma ietvaros izstrādātie priekšlikumi būs publiski pieejami ieinteresētajām pusēm.

Augstu vērtējot Jūsu profesionālo pieredzi, Jūsu viedoklis dotu nozīmīgu ieguldījumu pētījuma tapšanā, tāpēc lūdzam Jūs veltīt aptuveni 20–25 min sava laika šīs anketas aizpildīšanai. Anketu rezultāti tiks izmantoti tikai apkopotā veidā!

1. Lūdzu, novērtējiet reģionālās attīstības izmaiņas Latvijā laika posmā no 2004. līdz 2011. gadam un to ietekmi uz jūsu pašvaldības teritorijas attīstību!

Nr.	Reģionālās attīstības rezultātā...	Ļoti samazinājās /pasliktinājās	Nedaudz samazinājās/pasliktinājās	Neietekmēja	Nedaudz paaugstinājās/uzlabojās	Ļoti paaugstinājās/uzlabojās	Grūti pateikt/NA
1.	ES fondu apguve	1	2	3	4	5	8
2.	Iedzīvotāju skaits pašvaldībā	1	2	3	4	5	8
3.	Iedzīvotājiem pieejamo pašvaldības pakalpojumu klāsts	1	2	3	4	5	8
4.	Ieguldījumi cilvēkresursos	1	2	3	4	5	8
5.	Nodarbinātības līmenis pašvaldības teritorijā	1	2	3	4	5	8
6.	Nodarbošanās ar lauksaimniecību īpatsvars	1	2	3	4	5	8
7.	Pašvaldības administratīvā kapacitāte	1	2	3	4	5	8
8.	Pašvaldības iesaiste starptautiskos projektos un sadarbības tīklos	1	2	3	4	5	8
9.	Pašvaldības infrastruktūras kvalitāte	1	2	3	4	5	8
10.	Pašvaldības kompetences līmenis	1	2	3	4	5	8
11.	Pašvaldības pakalpojumu kvalitāte	1	2	3	4	5	8
12.	Pašvaldības sadarbība ar blakus esošām teritorijām	1	2	3	4	5	8
13.	Pašvaldības teritorijai piesaistīto ārvalstu investīciju apjoms	1	2	3	4	5	8
14.	Pašvaldības vadītāju zināšanas ES jautājumos	1	2	3	4	5	8
15.	Pašvaldības ekonomiskā specializācija	1	2	3	4	5	8
16.	Pašvaldības potenciāla izmantošana	1	2	3	4	5	8
17.	Sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā	1	2	3	4	5	8
18.	Teritoriālās atšķirības attiecībā pret blakus esošo teritoriju	1	2	3	4	5	8

19.	Tūrisma attīstība pašvaldības teritorijā	1	2	3	4	5	8
20.	Uzņēmējdarbības attīstība pašvaldības teritorijā	1	2	3	4	5	8

2. Lūdzu, sarindojiet prioritārā secībā (kur 1 nozīmē „vissvarīgākais”, bet 12 – „vismazāk svarīgs”) iespējamos Latvijas reģionālās attīstības mērķus nākamajā plānošanas periodā!

Teritoriālo atšķirību mazināšana	
Nozaru attīstība	
Cilvēkresursu attīstību	
Pieejamo resursu efektīvāka izmantošana	
Iedzīvotāju labklājības palielināšana	
Valsts policentriska attīstība	
Decentralizētas valsts pārvaldes sistēmas ieviešana	
ES fondu apguve	
Attālāko valsts teritoriju attīstība	
Ekonomiski patstāvīgu pašvaldību attīstība	
Specifisko mērķteritoriju attīstība (piekraste, pierobeža)	
Latvijas un reģionu starptautiskās konkurētspējas palielināšana	

2A – Ja ir kāds cits ļoti svarīgs Latvijas reģionālās attīstības mērķis, kas te nav minēts, lūdzu, ierakstiet to te!

3. Kāda, Jūsaprāt, būtu vēlamā plānošanas reģionu iesaiste teritorijas attīstības stratēģijas izstrādes procesā nākamajam plānošanas periodam?

Reģioniem pašiem vajadzētu izstrādāt savu stratēģiju un tad virzīt uz apstiprināšanu valdībā	1
Reģioniem un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai vajadzētu kopīgi izstrādāt stratēģiju	2
Reģioniem un nozaru ministrijām vajadzētu kopīgi izstrādāt stratēģiju	3
Stratēģiju vajadzētu izstrādāt Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai un pēc tam to piedāvāt apspriešanai reģioniem	4
Stratēģiju vajadzētu izstrādāt nozaru ministrijām kopā un pēc tam to piedāvāt apspriešanai reģioniem	5
Grūti pateikt/NA	8

4. Kādas izmaiņas, Jūsaprāt, būtu vissvarīgāk veikt pašreizējā pārvaldes modelī reģionālās attīstības sekmēšanai? (Atzīmēt ne vairāk kā 2 atbildes variantus!)

Piecu plānošanas reģionu kā valsts pārvaldes iestāžu kapacitātes, funkciju un atbildības palielināšana	1
Izveidoto aprinķu lomas palielināšana	2
Nozaru ministriju „filiāļu” izveide reģionos (vienas pieturas koncepcija)	3
Jānosaka skaidrs funkciju un atbildības sadalījums starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni esošajā pārvaldes modelī	4
Cits variants (norādīt, kas)	5
Grūti pateikt/NA	8

5. Lūdzu, novērtējiet, cik būtiski ir zemāk uzskaitītie pasākumi un instrumenti, lai veicinātu reģionālo attīstību! (Atzīmēt vienu atbildi katrā rindiņā!)

		Ļoti nebūtisks	Drīzāk nebūtisks	Drīzāk būtisks	Ļoti būtisks	Grūti pateikt/ NA
1.	E-pārvaldes ieviešana	1	2	3	4	8
2.	Elastīgums ES fondu un valsts finanšu resursu sadalē	1	2	3	4	8
3.	Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes sekmēšana	1	2	3	4	8
4.	Iedzīvotājiem pieejamāku un kvalitatīvāku valsts un pašvaldību pakalpojumu nodrošināšana	1	2	3	4	8
5.	Jauni uzņēmējdarbības atbalsta instrumenti	1	2	3	4	8
6.	Samazināts reģionālās attīstības prioritāšu skaits	1	2	3	4	8
7.	Koordinēta nozaru politika	1	2	3	4	8
8.	Koordinēta reģionu un pašvaldību iesaiste starptautiskos projektos un sadarbības tīklos	1	2	3	4	8
9.	Pašvaldību sadarbības atbalsta programmas	1	2	3	4	8
10.	Lielāka reģionu loma lēmumu pieņemšanā	1	2	3	4	8
11.	Palielināta reģionu līdzdalība dažādās starptautiskās programmās un projektos	1	2	3	4	8
12.	Lielāka reģionu atbildība uzņēmējdarbības attīstības veicināšanā	1	2	3	4	8
13.	Savstarpēji saskaņoti reģionālās attīstības plānošanas un attīstības dokumenti	1	2	3	4	8
14.	Mērķdotācijas pašvaldībām	1	2	3	4	8

6. Cik nepieciešami, Jūsaprāt, Latvijas reģionālās attīstības plānošanā ir zemāk uzskaitītie pasākumi un instrumenti? (Atzīmēt vienu atbildi katrā rindiņā!)

6A. Kuri no šiem pasākumiem, instrumentiem, Jūsaprāt, jau ir īstenoti? (Atzīmēt visas piemērotās atbildes stabiņā 6A!)

		Noteikti nav nepieciešami	Drīzāk nav nepieciešami	Drīzāk ir nepieciešami	Ir ļoti nepieciešami	Grūti pateikt/ NA	6A. Īstenotie pasākumi
1.	Izveidota valsts telpiskās attīstības vīzija	1	2	3	4	8	1
2.	Teritoriālo resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveide	1	2	3	4	8	2
3.	Skaidrs valsts interešu definējums ES līmenī	1	2	3	4	8	3
4.	Īpaši atbalstāmo teritoriju noteikšana	1	2	3	4	8	4
5.	Teritoriju ekonomiskā profilēšana novadu līmenī, izvirzot vadošos	1	2	3	4	8	5

	ekonomiskās darbības veidus						
6.	Teritoriju ekonomiskā profilēšana reģionu līmenī, izvirzot vadošos ekonomiskās darbības veidus	1	2	3	4	8	6
7.	Uz teritoriju prioritātēm balstītas reģionālās attīstības politikas plānošana	1	2	3	4	8	7
8.	Plānošanas reģionu lomas palielināšana	1	2	3	4	8	9
Grūti pateikt/NA							10

6B Ja ir vēl kādi pasākumi, instrumenti, kas būtu nepieciešami Latvijas reģionālās attīstības plānošanā, lūdzu, ierakstiet, tos te!

7. Cik nepieciešami, Jūsaprāt, Latvijas reģionālās attīstības ieviešanā ir zemāk uzskaitītie pasākumi un instrumenti?

7A. Kuri no šiem pasākumiem, instrumentiem, Jūsaprāt, jau ir īstenoti? (Atzīmēt visas piemērotās atbildes stabiņā 7A!)

		Noteikti nav nepieciešami	Drīzāk nav nepieciešami	Drīzāk ir nepieciešami	Ir ļoti nepieciešami	Grūti pateikt/ NA	7A. Īstenotie pasākumi
1.	Integrēts politikas ieviešanas process	1	2	3	4	8	1
2.	Uz stratēģiskiem projektiem balstīta politikas ieviešana	1	2	3	4	8	2
3.	Vietējās attīstības iniciatīvu sekmēšana (piem., LEADER)	1	2	3	4	8	3
4.	Ar kaimiņvalstu reģionālās attīstības stratēģijām saskaņota reģionālās attīstības politika	1	2	3	4	8	4
5.	Uz aizdevumiem balstītu instrumentu ieviešana mērķdotāciju un grantu vietā	1	2	3	4	8	5
6.	Reģionālās attīstības atbalsta programmu atbalsta apjoma diferencēšana	1	2	3	4	8	6
7.	Reģionālās attīstības instrumentu piemērošana atbilstoši teritoriju īpašām iezīmēm (piekraste, pierobeža, attālākās teritorijas)	1	2	3	4	8	7
Grūti pateikt/NA							8

7B Ja ir vēl kādi pasākumi, instrumenti, kas būtu nepieciešami Latvijas reģionālās attīstības ieviešanā, lūdzu, ierakstiet, tos te!

8. Cik nepieciešami, Jūsaprāt, Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā ir zemāk uzskaitītie pasākumi?

8A. Kuri no šiem pasākumiem, Jūsaprāt, jau ir ieviesti? (Atzīmēt visas piemērotās atbildes stabiņā 7A!)

		Noteikti nav nepieciešami	Drīzāk nav nepieciešami	Drīzāk ir nepieciešami	Ir ļoti nepieciešami	Grūti pateikt/ NA	8A. Istenotie pasākumi
1.	Noteikts skaidrs teritoriālās informācijas attīstības virziens	1	2	3	4	8	1
2.	Ar Lietuvu un Igauniju kopīga teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģija	1	2	3	4	8	2
3.	Starptautisko projektu ietekmes uz teritoriju attīstību novērtējums	1	2	3	4	8	3
4.	Teritoriālās attīstības indeksa izmantošanas turpināšana	1	2	3	4	8	4
5.	Noteiktu sociālekonomisko rādītāju kopuma nodrošināšana novadu līmenī	1	2	3	4	8	5
6.	E-vidē pieejamas teritoriju attīstības novērtēšanas sistēmas pieejamība	1	2	3	4	8	6
Grūti pateikt/NA							8

8B Ja ir vēl kādi pasākumi, kas būtu nepieciešami Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā, lūdzu, ierakstiet, tos te!

9. Kādas, Jūsaprāt, ir svarīgākās pašvaldības teritorijas attīstības problēmas, kuras vajadzētu risināt VALSTS līmenī?

10. Kādas, Jūsaprāt, ir svarīgākās pašvaldības teritorijas attīstības problēmas, kuras vajadzētu risināt REĢIONU līmenī?

11. Kādas, Jūsaprāt, ir svarīgākās pašvaldības teritorijas attīstības problēmas, kuras vajadzētu risināt PAŠVALDĪBU līmenī?

12. Kuri, Jūsaprāt, ir galvenie reģionālo attīstību Latvijā ietekmējošie faktori? Lūdzu, miniet galvenos faktoros to prioritārā secībā (pieļaujams līdz 6 atbildēm).

Lūdzu, sniedziet dažas ziņas par sevi!

D1. Jūs esat

Pašvaldības nodaļas/daļas vadītājs	1
Pašvaldības speciālists	2
Cits (norādiet, kas)	3

D2. Jūsu darba pieredze pašvaldībā ir:

Mazāk kā 1 gads	1
No 1–3 gadiem	2
No 3–5 gadiem	3

No 5–10 gadiem	4
Vairāk kā 10 gadi	5

D3. Kurā plānošanas reģionā atrodas Jūsu pašvaldība?

Kurzemes	1
Latgales	2
Rīgas	3
Vidzemes	4
Zemgales	5

D4. Kāds ir iedzīvotāju skaits Jūsu pašvaldībā?

līdz 2 000	1
2 001 – 5 000	2
5 001–10 000	3
10 001 – 20 000	4
20 001 – 50 000	5
Vairāk nekā 50 000	6

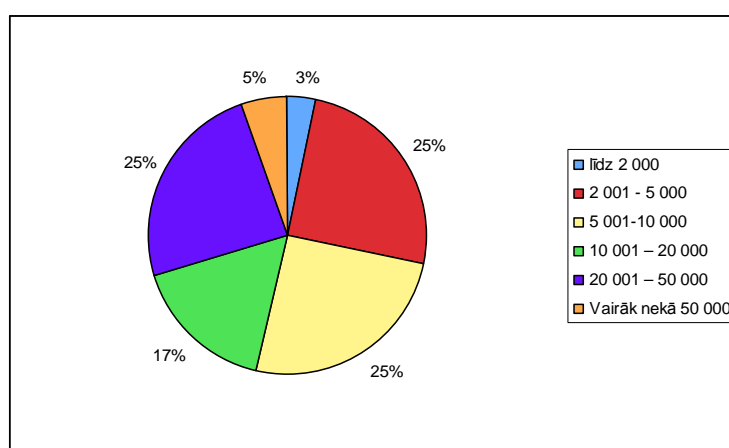
Liels paldies par Jūsu atsaucību!

Aptaujas tehniskā informācija un respondentu profila analīze

Aptaujas metode	Interneta aptauja (WAPI)
Sasniegtais izlases apjoms	265 respondenti (Latvijas pašvaldību attīstības un plānošanas struktūrvienībās strādājošie speciālisti)
Ģeogrāfiskais pārklājums	Visa Latvija
Aptaujas laiks	03.09.2011.–17.09.2011.
Uzaicinājumu izsūtīšanas datums	03.09.2011.
Atgādinājumu izsūtīšanas datumi	08.09.2011., 13.09.2011., 15.09.2011.
Laukdarba slēgšanas datums	17.09.2011.
Izsūtīto uzaicinājumu skaits piedalīties aptaujā	476
Pabeigto Interneta aptauju skaits	265
Iesākto nepabeigto Interneta aptauju skaits	116
Neiesākto Interneta aptauju skaits	95

Aptaujas respondenti līdzvērtīgi pārstāvēja visus plānošanas reģionu – nedaudz vairāk par 1/4 daļu jeb 26% respondentu bija no Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībām, 22% respondentu – no Zemgales, 20% – no Rīgas, 17% – no Latgales un 15% – no Kurzemes.

Attiecībā uz iedzīvotāju skaitu respondenta pašvaldībā 25% respondentu ir no pašvaldībām ar iedzīvotāju skaitu no 20 001 līdz 50 000 iedzīvotāju, tikpat respondentu ir arī no pašvaldībām ar iedzīvotāju skaitu no 5 001 līdz 10 000 iedzīvotāju un no pašvaldībām ar iedzīvotāju skaitu no 2 001 līdz 5 000 iedzīvotājiem.

18. pielikuma 1. att. Respondentu sadalījums pēc iedzīvotāju skaita pašvaldībā (N=265)

Avots: autore veiktās aptaujas „Īstenotās reģionālās attīstības politikas ietekme uz teritoriju attīstību Latvijā” rezultātu analīze.

17% respondentu pārstāvēja pašvaldības ar 10 001 līdz 20 000 iedzīvotājiem. Tikai 5% respondentu bija no pašvaldībām, kurās iedzīvotāju skaits ir lielāks nekā 50 000 iedzīvotāju, un tikai 3% respondentu – no pašvaldībām ar iedzīvotāju skaitu līdz 2 000 (sk. 18. pielikuma 1. att.).

Gandrīz puse jeb 75% respondentu ir pašvaldības speciālisti, ceturtda daļa jeb 25% – pašvaldības nodaļas/daļas vadītāji.

Lielākā daļa respondentu jeb 40% norādīja, ka pašvaldībā strādā vairāk nekā 10 gadus, 30% respondentu strādā pašvaldībā no 5 līdz 10 gadiem, 12% – no 3 līdz 5 gadiem, 13% – no 1 līdz 3 gadiem, un tikai 5% mazāk nekā 1 gadu.

Atvērto aptaujas jautājumu atbilžu kategorijas**1. 2.A jautājumā saņemto respondentu atbilžu kategorijas (piešķirtais kods):**

- sasniedzamības uzlabošana (piem., ceļu infrastruktūra, komunikācijas) (1);
- ekonomiskās aktivitātes sekmēšana (2);
- savstarpējas sadarbības veicināšana konkurētspējas paaugstināšanai (3);
- pašvaldību kompetences palielināšana (4).

2. 4. jautājumā saņemto respondentu atbilžu kategorijas:

- sadarbības veicināšana starp vietējā, reģionālā un nacionālā līmeņa iestādēm (1);
- reģionālā līmeņa pašvaldību izveide plānošanas reģionu vietā (2);
- vietējo pašvaldību atbildības un finansiālās patstāvības paplašināšana (3).

3. 6.B jautājumā saņemto respondentu atbilžu kategorijas:

- skaidra reģionu loma (piem., attiecībā uz valsts un pašvaldību sadarbību, plānošanas reģionu atbildības un kompetences palielināšanu u.c.) (1);
- teritoriālas pieejas ieviešana (piem., kvotas, ražotnes novados u.c.) (2);
- pašvaldību iesaiste atbalstāmo prioritāšu un resursu plānošanā (3);
- valsts iestāžu un pašvaldību optimizācija (4).

4. 7.B jautājumā saņemto respondentu atbilžu kategorijas:

- sadarbības projektu lomas palielināšana (1);
- jaunas atbalsta pieejas (piem., aizdevumi, atbalsta intensitātes maiņa u.c.) (2);
- plānošanas dokumentu izstrādes un aktualizēšanas uzlabošana (piem., pašvaldību iesaiste, reālās situācijas analīze u.c.) (3);
- reģionu lomas skaidra noteikšana (4).

5. 8.B jautājumā saņemto respondentu atbilžu kategorijas:

- statistikas datu pieejamība pagastu līmenī (1);
- sociālekonomisko rādītāju kopas izveide (2);
- projektu ietekmes uz teritoriālo attīstību izvērtējums (piem., gan infrastruktūras, gan pārrobežu utt.) (2).

6. 9., 10., 11. jautājumā saņemto respondentu atbilžu kategorijas:

- uzņēmējdarbības attīstības veicināšana (1);
- sociālo un izglītības jautājumu risināšana (2);
- infrastruktūras uzlabošana (3);
- stratēģiska pieeja teritorijas attīstībai (piem., tas, kas attiecas uz plānošanas un ieviešanas jautājumiem, profilēšanu, plānošanu, ES fondu sadali, funkciju sadali starp valsti, reģionu un pašvaldību, finansējuma palielināšanu, teritorijas plānojumi, stratēģisku projektu atbalstīšana u.c.) (4);
- reģionu un pašvaldību darba uzlabošana (piem., sadarbība ar blakus esošajām teritorijām, pašvaldību kompetence, pakalpojumi iedzīvotājiem, kopīgi projekti u.c.) (5).

7. 12. jautājumā saņemto respondentu atbilžu kategorijas:

- politiskie faktori (1);
- ekonomiskie faktori (2);
- sociālie faktori (3);
- tehnoloģiskie faktori (4);
- vides faktori (5);
- demogrāfiskie faktori (6).

Aptaujas rezultātu analīze

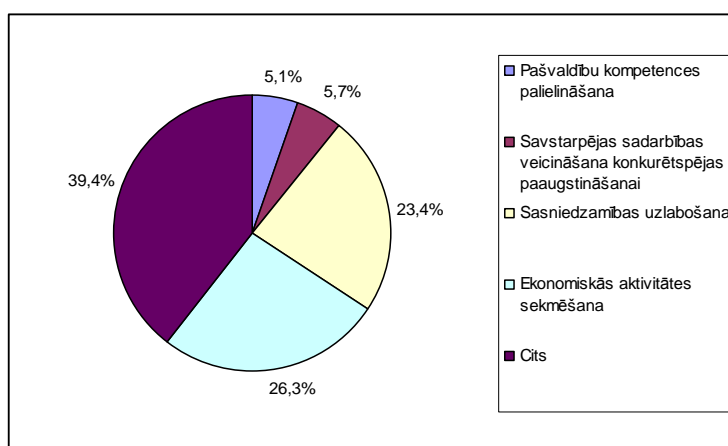
20. pielikuma 1. tabula

Respondentu atbilžu uz 1. aptaujas jautājumu „Lūdzu, novērtējiet reģionālās attīstības izmaiņas Latvijā laika posmā no 2004. līdz 2011. gadam un to ietekmi uz jūsu pašvaldības teritorijas attīstību!” analīze

	ES fondu apguve		Iedzīvotāju skaits pašvaldībā		Iedzīvotājiem pieejamo pašvaldības pakalpojumu klāsts		Ieguldījumi cilvēkresursos	
	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)
Ļoti samazinājās/pasliktinājās	2	0,8	39	15,4	2	0,8	12	4,8
Nedaudz samazinājās/pasliktinājās	10	4,0	92	36,2	49	18,8	28	11,1
Neietekmēja	49	19,4	88	34,6	99	37,9	81	32,1
Nedaudz paaugstinājās/uzlabojās	106	42,1	22	8,7	93	35,6	122	48,4
Ļoti paaugstinājās/uzlabojās	85	33,7	13	5,1	18	6,9	9	3,6
Kopā	252*	100,0	254*	100,0	261*	100,0	252*	100,0
	Nodarbinātības līmenis pašvaldības teritorijā		Nodarbošanās ar lauksaimniecību īpatsvars		Pašvaldības administratīvā kapacitāte		Pašvaldības iesaiste starptautiskos projektos un sadarbības tīklos	
	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)
Ļoti samazinājās/pasliktinājās	48	18,7	29	11,9	3	1,2	0	0
Nedaudz samazinājās/pasliktinājās	86	33,5	64	26,3	34	13,5	9	3,5
Neietekmēja	85	33,1	119	49,0	61	24,2	64	24,6
Nedaudz paaugstinājās/uzlabojās	35	13,6	29	11,9	123	48,8	117	45,0
Ļoti paaugstinājās/uzlabojās	3	1,2	2	0,8	31	12,3	70	26,9
Kopā	257*	100,0	243*	100,0	252*	100,0	260*	100,0

	Pašvaldības infrastruktūras kvalitāte		Pašvaldības kompetences līmenis		Pašvaldības pakalpojumu kvalitāte		Pašvaldības sadarbība ar blakus esošām teritorijām	
	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)
Ļoti samazinājās/ pasliktinājās	4	1,5	2	0,8	1	0,4	3	1,2
Nedaudz samazinājās/ pasliktinājās	23	8,8	10	3,9	30	11,6	18	7,1
Neietekmēja	57	21,9	62	23,9	67	25,9	107	42,5
Nedaudz paaugstinājās/uzlabojās	126	48,5	145	56,0	132	51,0	107	42,5
Ļoti paaugstinājās/uzlabojās	50	19,2	40	15,4	29	11,2	17	6,7
Kopā	260*	100,0	259*	100,0	259*	100,0	252*	100,0
	Pašvaldības teritorijai piesaistīto ārvalstu investīciju apjoms		Pašvaldības vadītāju zināšanas ES jautājumos		Pašvaldības ekonomiskā specializācija		Pašvaldības potenciāla izmantošana	
	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)
Ļoti samazinājās/ pasliktinājās	0	0	1	0,4	4	1,7	2	0,8
Nedaudz samazinājās/ pasliktinājās	6	2,5	1	0,4	8	3,5	17	6,7
Neietekmēja	106	44,0	83	34,3	150	65,2	92	36,5
Nedaudz paaugstinājās/uzlabojās	92	38,2	116	47,9	62	27,0	124	49,2
Ļoti paaugstinājās/uzlabojās	37	15,4	41	16,9	6	2,6	17	6,7
Kopā	241*	100,0	242*	100,0	230*	100,0	252*	100,0
	Sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā		Teritoriālās atšķirības attiecībā pret blakus esošo teritoriju		Tūrisma attīstība pašvaldības teritorijā		Uzņēmējdarbības attīstība pašvaldības teritorijā	
	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)	Skaitis	Īpatsvars (%)
Ļoti samazinājās/ pasliktinājās	6	2,3	7	2,9	5	1,9	14	5,6
Nedaudz samazinājās/ pasliktinājās	28	10,8	33	13,5	10	3,8	39	15,6
Neietekmēja	115	44,4	133	54,5	124	47,7	118	47,2
Nedaudz paaugstinājās/uzlabojās	100	38,6	65	26,6	103	39,6	78	31,2
Ļoti paaugstinājās/uzlabojās	10	3,9	6	2,5	18	6,9	1	0,4
Kopā	259*	100,0	244*	100,0	260*	100,0	250*	100,0

* Uz jautājumu atbildējušo respondentu skaits.

20. pielikuma 1. att. Latvijas reģionālās attīstības mērķi pašvaldību skatījumā (procentos, N=265)*

Avots: autore veiktās pašvaldību aptaujas rezultātu analīze.

* Bez anketā minētajiem citi svarīgākie respondentu nosauktie Latvijas reģionālās attīstības mērķi.

20. pielikuma 2. tabula

Respondentu atbilžu uz jautājumu „Lūdzu, sarindojiet prioritārā secībā (kur 1 nozīmē „vissvarīgākais”, bet 12 – „vismazāk svarīgs”) iespējamās Latvijas reģionālās attīstības mērķus nākamajā plānošanas periodā” rezultātu analīze

		Teritoriālo atšķirību mazināšana	Nozaru attīstība	Cilvēkresursu attīstība	Pieejamo resursu efektīvāka izmantošana	Iedzīvotāju labklājības palielināšana	Valsts policentriska attīstība
N	Valid	265	265	265	265	265	265
	Missing	0	0	0	0	0	0
Mean		6,12	5,97	4,97	5,79	4,33	7,44
Mode		8	6	2	4	1	12
Std. Deviation		3,301	3,155	2,752	2,728	3,017	3,549

		Decentralizētas valsts pārvaldes sistēmas ieviešana	ES fondu apguve	Attālāko valsts teritoriju attīstība	Ekonomiski patstāvīgu pašvaldību attīstība	Latvijas un reģionu starptautiskās konkurētspējas palielināšana
N	Valid	265	265	265	265	265
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		7,85	4,97	7,54	6,18	7,20
Mode		12	4	11	4	10
Std. Deviation		3,352	2,786	3,269	3,269	3,527

Respondentu atbilžu uz aptaujas jautājumu „Kāda, Jūsuprāt, būtu vēlamā plānošanas reģionu iesaiste teritorijas attīstības stratēģijas izstrādes procesā nākamajam plānošanas periodam, rezultātu analīze

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Reģioniem pašiem vajadzētu izstrādāt savu stratēģiju un tad (..)	55	20,8	20,8	20,8
	Reģioniem un Reģionālās pašvaldības lietu ministrijai(..)	74	27,9	27,9	48,7
	Reģioniem un nozaru ministrijām vajadzētu kopīgi izstrādāt(..)	86	32,5	32,5	81,1
	Stratēģiju vajadzētu izstrādāt Reģionālās pašvaldības lietu(..)	11	4,2	4,2	85,3
	Stratēģiju vajadzētu izstrādāt nozaru ministrijām kopā un(..)	30	11,3	11,3	96,6
	Grūti pateikt/NA	9	3,4	3,4	100,0
	Total	265	100,0	100,0	

Jānosaka skaidrs funkciju un atbildības sadalījums starp nacionālo, reģionālo un vietējo līmeni esošajā pārvaldes modelī

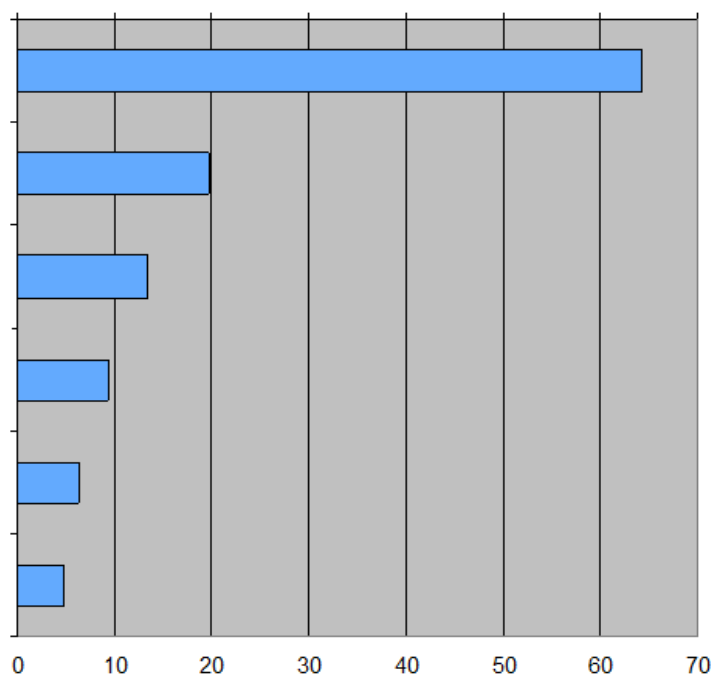
Piecu plānošanas reģionu kā valsts pārvaldes iestāžu kapacitātes, funkciju un atbildības palielināšana

Nozaru ministriju "filiāļu" izveide reģionos (vienas pieturas koncepcija)

Izveidoto aprinču lomas palielināšana

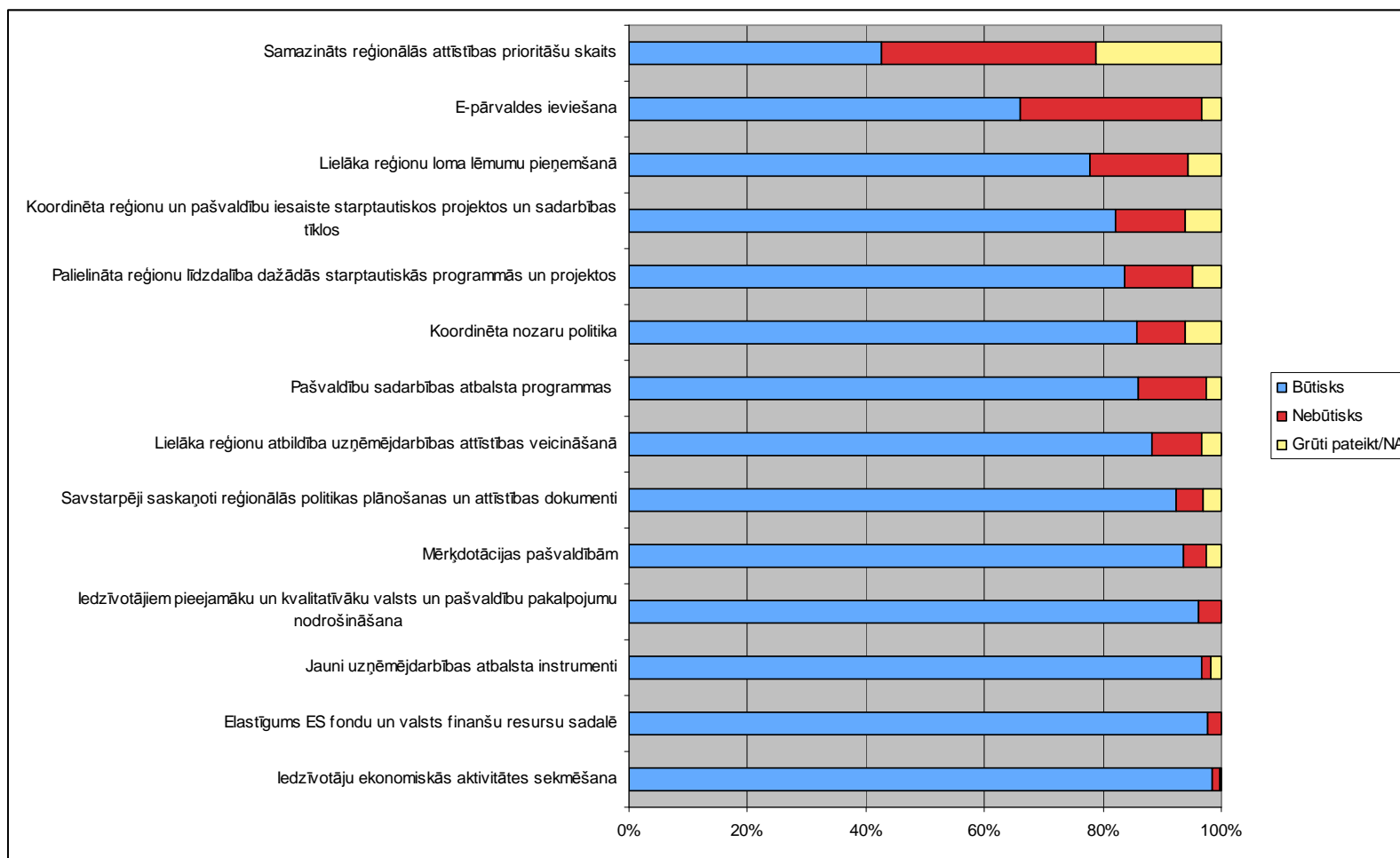
Cits variants

Grūti pateikt/NA

20. pielikuma 2. att. Veicamās izmaiņas pašreizējā pārvaldes modelī reģionālās attīstības sekmēšanai (N=265)

Bez anketā minētajām citas svarīgākās respondentu nosauktās pašreizējā pārvaldes modelī veicamās izmaiņas.

20. pielikuma 3. att. Reģionālās attīstības īstenošanas pasākumu būtiskuma novērtējums reģionālās attīstības veicināšanā (N=265)

Respondentu atbilžu uz aptaujas jautājumu „Lūdzu, novērtējiet, cik būtiski ir zemāk uzskaitītie pasākumi un instrumenti, lai veicinātu reģionālo attīstību” rezultātu analīze

E-pārvaldes ieviešana					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	81	30,6	30,6	30,6
	Būtisks	175	66,0	66,0	96,6
	Grūti pateikt/NA	9	3,4	3,4	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Elastīgums ES fondu un valsts finanšu resursu sadalē					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	6	2,3	2,3	2,3
	Būtisks	259	97,7	97,7	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes sekmēšana					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	3	1,1	1,1	1,1
	Būtisks	261	98,5	98,5	99,6
	Grūti pateikt/NA	1	0,4	0,4	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Iedzīvotājiem pieejamāku un kvalitatīvāku valsts un pašvaldību pakalpojumu nodrošināšana					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	10	3,8	3,8	3,8
	Būtisks	255	96,2	96,2	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Jauni uzņēmējdarbības atbalsta instrumenti					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	4	1,5	1,5	1,5
	Būtisks	256	96,6	96,6	98,1
	Grūti pateikt/NA	5	1,9	1,9	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Samazināts reģionālās attīstības prioritāšu skaits					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	96	36,2	36,2	36,2
	Būtisks	113	42,6	42,6	78,9
	Grūti pateikt/NA	56	21,1	21,1	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Koordinēta nozaru politika					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	22	8,3	8,3	8,3
	Būtisks	227	85,7	85,7	94,0
	Grūti pateikt/NA	16	6,0	6,0	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Koordinēta reģionu un pašvaldību iesaiste starptautiskos projektos un sadarbības tīklos					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	31	11,7	11,7	11,7
	Būtisks	218	82,3	82,3	94,0

	Grūti pateikt/NA	16	6,0	6,0	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Pašvaldību sadarbības atbalsta programmas					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	30	11,3	11,3	11,3
	Būtisks	228	86,0	86,0	97,4
	Grūti pateikt/NA	7	2,6	2,6	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Lielāka reģionu loma lēmumu pieņemšanā					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	44	16,6	16,6	16,6
	Būtisks	206	77,7	77,7	94,3
	Grūti pateikt/NA	15	5,7	5,7	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Palielināta reģionu līdzdalība dažādās starptautiskās programmās un projektos					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	30	11,3	11,3	11,3
	Būtisks	222	83,8	83,8	95,1
	Grūti pateikt/NA	13	4,9	4,9	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Lielāka reģionu atbildība uzņēmējdarbības attīstības veicināšanā					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	22	8,3	8,3	8,3
	Būtisks	234	88,3	88,3	96,6
	Grūti pateikt/NA	9	3,4	3,4	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Savstarpēji saskaņoti reģionālās attīstības plānošanas un attīstības dokumenti					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	12	4,5	4,5	4,5
	Būtisks	245	92,5	92,5	97,0
	Grūti pateikt/NA	8	3,0	3,0	100,0
	Total	265	100,0	100,0	
Mērķdotācijas pašvaldībām					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nebūtisks	10	3,8	3,8	3,8
	Būtisks	248	93,6	93,6	97,4
	Grūti pateikt/NA	7	2,6	2,6	100,0
	Total	265	100,0	100,0	

Reģionālās attīstības nodrošināšanai izmantojamo pasākumu un instrumentu būtiskuma novērtējums

	Ļoti nebūtisks, īpatsvars (%)	Drīzāk nebūtisks, īpatsvars (%)	Drīzāk būtisks, īpatsvars (%)	Ļoti būtisks, īpatsvars (%)
E-pārvaldes ieviešana	3,9	27,7	46,1	22,3
Elastīgums ES fondu un valsts finanšu resursu sadalē	0,8	1,5	18,1	79,6
Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes sekmēšana	0	1,1	19,3	79,5
Iedzīvotājiem pieejamāku un kvalitatīvāku valsts un pašvaldību pakalpojumu nodrošināšana	0,4	3,4	44,5	51,7
Jauni uzņēmējdarbības atbalsta instrumenti	0	1,5	15,8	82,7
Samazināts reģionālās attīstības prioritāšu skaits	2,4	43,5	44,5	9,6
Koordinēta nozaru politika	0,4	8,4	49,0	42,2
Koordinēta reģionu un pašvaldību iesaiste starptautiskos projektos un sadarbības tīklos	0,4	12,0	52,6	34,9
Pašvaldību sadarbības atbalsta programmas	0,8	10,9	47,3	41,1
Lielāka reģionu loma lēmumu pieņemšanā	2,8	14,8	42,0	40,4
Palielināta reģionu līdzdalība dažādās starptautiskās programmās un projektos	2,4	9,5	45,2	42,9
Lielāka reģionu atbildība uzņēmējdarbības attīstības veicināšanā	1,6	7,0	41,0	50,4
Savstarpēji saskaņoti reģionālās attīstības plānošanas un attīstības dokumenti	0,8	3,9	37,7	57,6
Mērķdotācijas pašvaldībām	0	3,9	20,5	75,6

Reģionālās attīstības plānošanā izmantojamo pasākumu nepieciešamības novērtējums

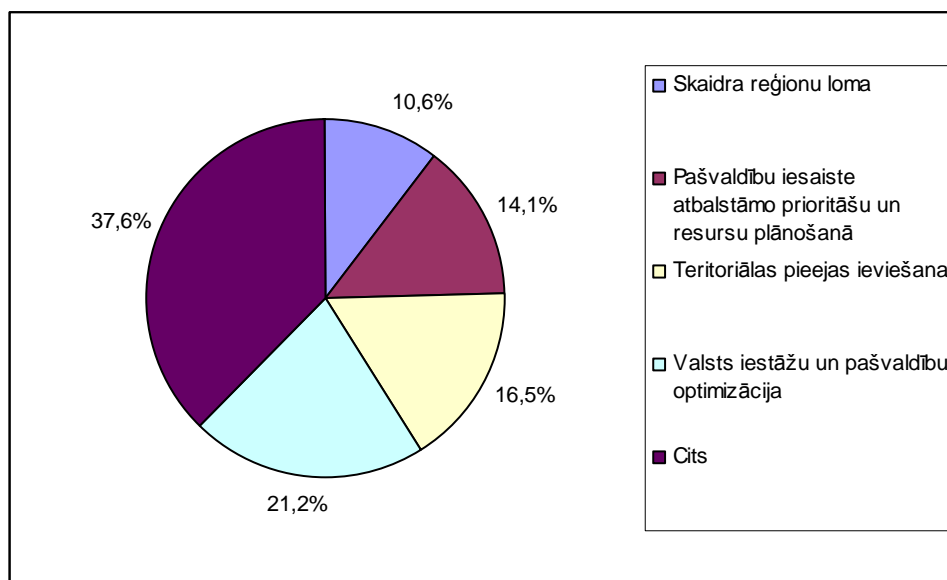
	Noteikti nav nepieciešami, īpatsvars (%)	Drīzāk nav nepieciešami, īpatsvars (%)	Drīzāk ir nepieciešami, īpatsvars (%)	Ir ļoti nepieciešami, īpatsvars (%)
Izveidota valsts telpiskās attīstības vīzija	1,6	10,2	44,3	43,9
Teritoriālo resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveide	5,3	32,7	43,3	18,8
Skaidrs valsts interešu definējums ES līmenī	1,5	3,5	21,2	73,7
Īpaši atbalstāmo teritoriju noteikšana	1,2	16,8	49,2	32,8
Teritoriju ekonomiskā profilēšana novadu līmenī, izvirzot vadošos ekonomiskās darbības veidus	2,0	23,6	48,4	26,0
Teritoriju ekonomiskā profilēšana reģionu līmenī, izvirzot vadošos ekonomiskās darbības veidus	2,1	13,6	56,4	28,0
Uz teritoriju prioritātēm balstītas reģionālās attīstības plānošana	1,2	5,8	46,7	46,3
Plānošanas reģionu lomas palielināšana	4,9	16,4	49,6	29,1

Reģionālās attīstības ieviešanā izmantojamo pasākumu nepieciešamības novērtējums

	Noteikti nav nepieciešami, īpatsvars (%)	Drīzāk nav nepieciešami, īpatsvars (%)	Drīzāk ir nepieciešami, īpatsvars (%)	Ir ļoti nepieciešami, īpatsvars (%)
Integrēts politikas ieviešanas process	2,4	15,6	59,4	22,6
Uz stratēģiskiem projektiem balstīta politikas ieviešana	0,8	5,3	56,7	37,1
Vietējās attīstības iniciatīvu sekmēšana (piem., LEADER)	0	2,8	36,4	60,9
Ar kaimiņvalstu reģionālās attīstības stratēģijām saskaņota reģionālā attīstība	0,8	10,7	57,9	30,6
Uz aizdevumiem balstītu instrumentu ieviešana mērķdotāciju un grantu vietā	6,9	32,6	44,6	15,9
Reģionālās attīstības atbalsta programmu atbalsta apjoma diferencēšana	1,3	12,0	64,1	22,6
Reģionālās attīstības instrumentu piemērošana atbilstoši teritoriju īpašām iezīmēm (piekraste, pierobeža, attālākās teritorijas)	0,8	16,5	54,0	28,6

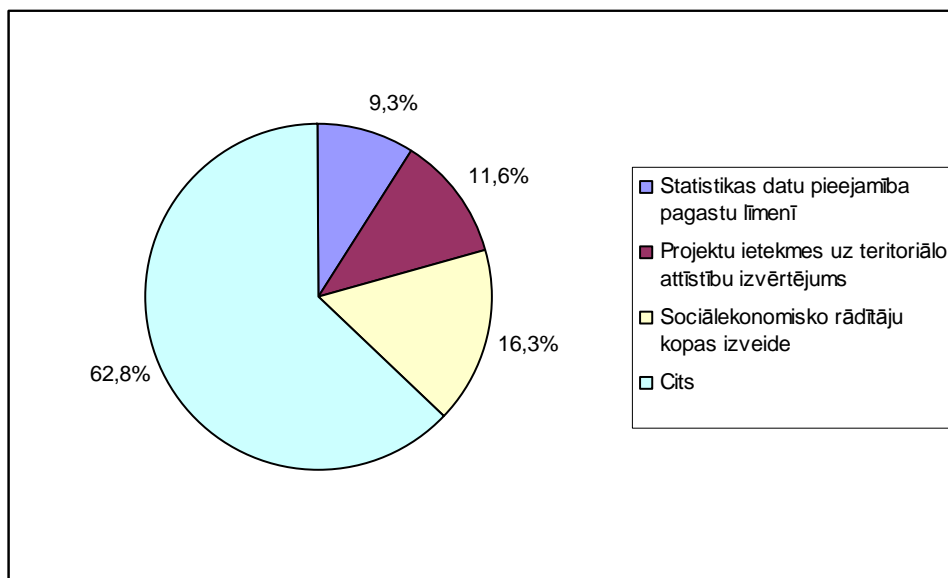
Reģionālās attīstības īstenošanā Latvijā veiktie pasākumi respondentu vērtējumā (N=265)

Pasākums	Pasākums ir īstenots, respondentu īpatsvars (%)
Integrēts politikas ieviešanas process	3
Uz stratēģiskiem projektiem balstīta politikas ieviešana	7,5
Vietējās attīstības iniciatīvu sekmēšana (piem., LEADER)	63
Ar kaimiņvalstu reģionālās attīstības stratēģijām saskaņota reģionālā attīstība	8,7
Uz aizdevumiem balstītu instrumentu ieviešana mērķdotāciju un grantu vietā	8,3
Reģionālās attīstības atbalsta programmu atbalsta apjoma diferencēšana	12,5
Reģionālās attīstības instrumentu piemērošana atbilstoši teritoriju īpašām iezīmēm (piekraste, pierobeža, attālākās teritorijas)	15,8

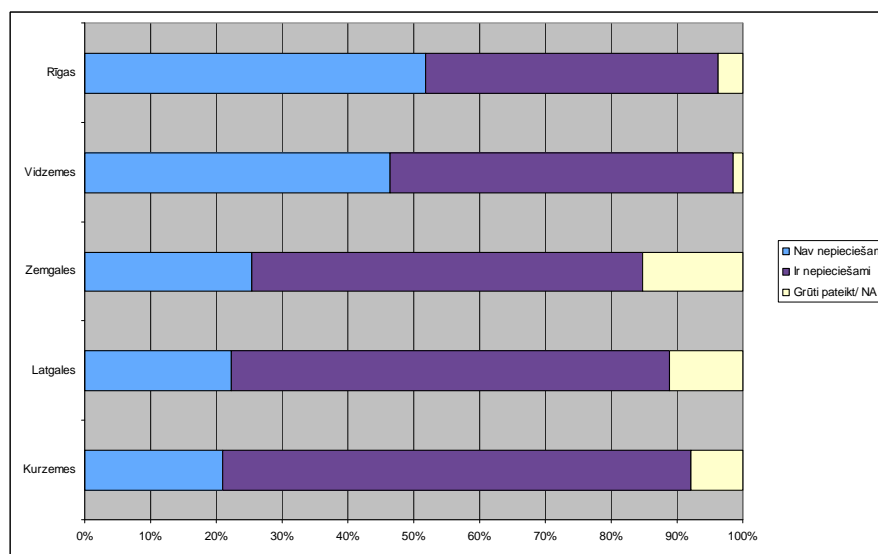
20. pielikuma 4. att. Citi Latvijas reģionālās attīstības plānošanā veicamie pasākumi respondentu vērtējumā (N=45)*

* Bez anketā nosauktajiem citi Latvijas reģionālās attīstības politikā īstenojamie pasākumi.

20. pielikuma 5. att. Citi Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā izmantojamie rīki pašvaldību vērtējumā *

* Bez anketā nosauktajiem citi Latvijas reģionālās attīstības politikas novērtēšanā izmantojamie rīki.

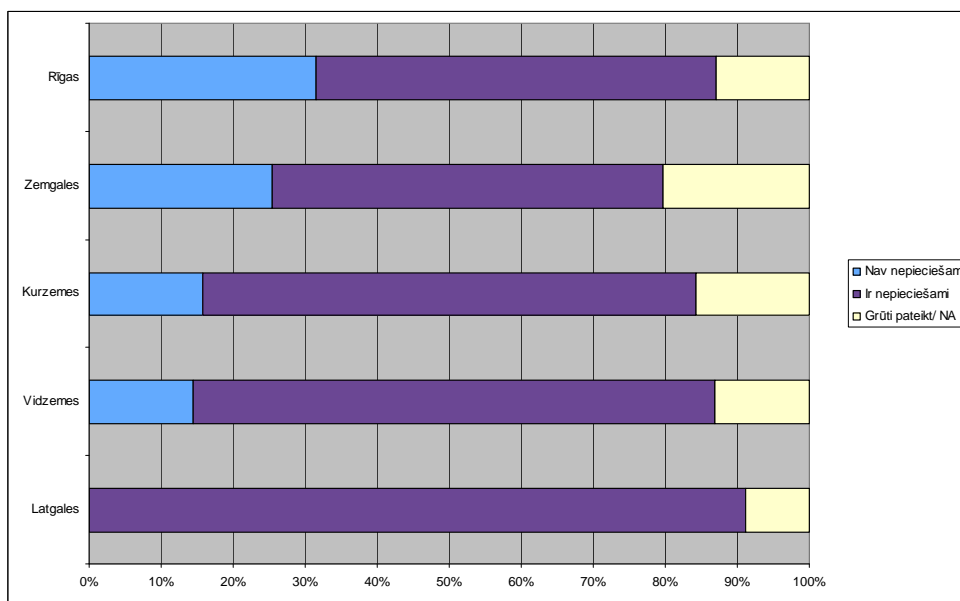

20. pielikuma 6. att. Teritoriālo resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveides nepieciešamība Latvijas reģionālās attīstības plānošanā atkarībā no pašvaldības plānošanas reģiona atrašanās vietas

Piezīme. Krostabulācija ir nozīmīga pie 0,001 līmeņa pēc Pīrsona hi kvadrāta. Tās varbūtības attiecība arī ir 0,001.

Galvenokārt Rīgas plānošanas reģiona (51,9% respondentu) un Vidzemes plānošanas reģiona (46,4% respondentu) respondenti uzskata, ka teritoriālo resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveide Latvijas reģionālās attīstības plānošanā nav nepieciešama. Savukārt visvairāk jeb 71,1% respondentu no Kurzemes plānošanas reģiona uzskata, ka Latvijas reģionālās attīstības plānošanā teritoriālo resursu ziņā līdzvērtīgu pašvaldību izveide ir

nepieciešama. Šādu izveidi par nepieciešamu uzskata arī salīdzinoši daudz jeb 66,7% Latgales plānošanas reģiona respondentu.

20. pielikuma 7. att. Teritoriālās attīstības indeksa izmantošanas turpināšanas nepieciešamība Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā atkarībā no pašvaldības plānošanas reģiona atrašanās vietas

Piezīme. Krostabulācija ir nozīmīga pie 0,001 līmeņa pēc Pīrsona hi kvadrāta. Tās varbūtības attiecība ir 0,000.

Gandrīz trešdaļa jeb 31,5% Rīgas plānošanas reģiona respondentu norādījuši, ka Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā nav nepieciešams turpināt izmantot teritoriālās attīstības indeksu. Turpretī visvairāk jeb 91,1% Latgales plānošanas reģiona respondentu uzskata, ka šo indeksu Latvijas reģionālās attīstības novērtēšanā ir nepieciešams turpināt izmantot. Savukārt salīdzinoši daudz jeb 20,3% Zemgales plānošanas reģiona respondentiem uz šo jautājumu bijušas grūtības atbildēt vai atbilde nav sniegta.